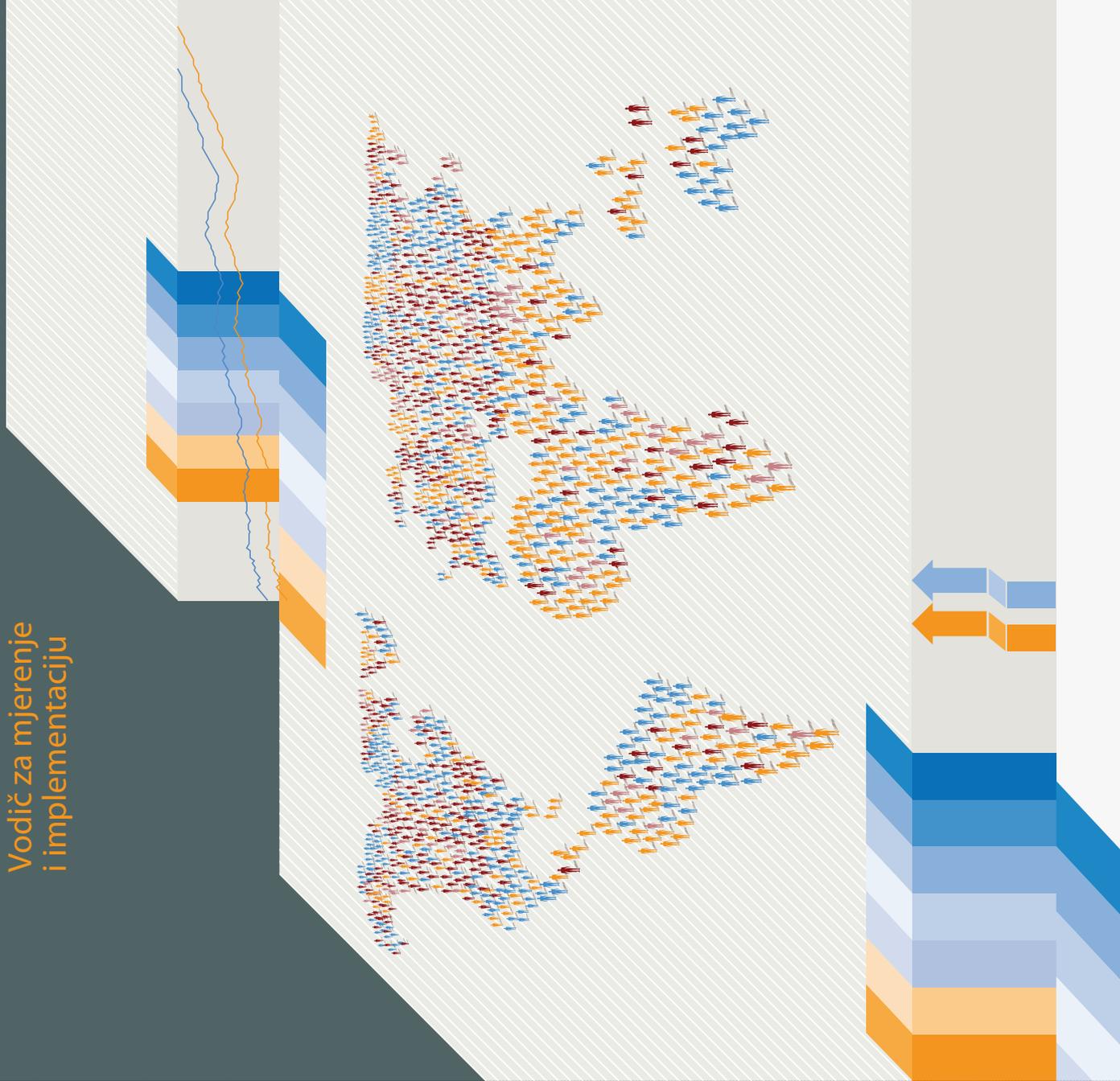

INDIKATORI LJUDSKIH PRAVA

Vodič za mjerenje
i implementaciju

Napomena

Oznake i materijal prikazani u ovoj publikaciji ne podrazumijevaju izražavanje bilo kakvog stava Sekretarijata Ujedinjenih nacija u pogledu pravnog statusa bilo koje zemlje, teritorije, grada ili područja ili njihovih nadležnih organa vlasti, niti u pogledu razgraničavanja njihovih granica ni pograničnih oblasti.

Simboli dokumenata Ujedinjenih nacija izrađeni su kao kombinacija brojki i velikih slova. Navedene broje predstavljaju oznaku dokumenta Ujedinjenih nacija.

HR/PUB/12/5

© 2012 United Nations

All worldwide rights reserved

This is an unofficial translation produced by the United Nations Resident Coordinator's Office in Bosnia and Herzegovina and for which it takes full responsibility.

INDIKATORI LJUDSKIH PRAVA

Vodič za mjerenje
i implementaciju

UNITED NATIONS
HUMAN RIGHTS
OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER

ŽENEVA I NIJUJORK, 2012

Kancelarija visokog komesara za ljudska prava (OHCHR) ima mandat da unapređuje i štiti uživanje i cjelovito ostvarivanje svih prava utvrđenih u Povelji Ujedinjenih nacija kao i međunarodnom pravu ljudskih prava i odgovarajućim sporazumima o ljudskim pravima. U svom radu, Kancelarija se rukovodi mandatom koji joj je Generalna skupština dodijelila Rezolucijom br. 48/141, Poveljom Ujedinjenih nacija, Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima i odgovarajućim instrumentima za zaštitu ljudskih prava, Bečkom deklaracijom i programom djelovanja usvojenim na Svjetskoj konferenciji o ljudskim pravima iz 1993. godine te završnim dokumentom Svjetskog samita iz 2005. godine.

Mandat uključuje, između ostalog, sprečavanje kršenja ljudskih prava, osiguravanje poštivanja svih ljudskih prava, unapređenje međunarodne saradnje u oblasti zaštite ljudskih prava, koordinaciju aktivnosti vezanih za ljudska prava unutar Ujedinjenih nacija te jačanje i konsolidovanje aktivnosti u oblasti zaštite ljudskih prava unutar Ujedinjenih nacija. Pored odgovornosti koja su utvrđena mandatom, Kancelarija predvodi napore da se ljudska prava integrišu u cjelokupan rad sistema Ujedinjenih nacija.

PREGOVOR

Put ljudskih prava, od uspostavljanja standarda pa sve do njihovog efikasnog sprovođenja, u velikoj mjeri ovisi o tome da li postoje odgovarajući instrumenti za formulisanje i evaluaciju javnih politika. Indikatori, kako kvalitativni tako i kvantitativni, predstavljaju jednu vrstu takvih neophodnih instrumenata.

Iako je za uspješno ostvarivanje ljudskih prava važnost indikatora uveliko priznata i čak propisana u sporazumima o ljudskim pravima, poput odredbi člana 31. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, njihova upotreba još uvijek nije postala sistematična. Namjena predmetnog Vodiča je da prevaziđe taj nedostatak.

Potreba za ovakvim instrumentima posljednjih godina postaje sve očiglednija i veća. Uoči arapskog proljeća, još uvijek su pristizali izvještaji o izuzetnom ekonomskom i socijalnom napretku te generalnom poboljšanju u sistemu upravljanja i vladavine prava nekih zemalja ovog regiona. Istovremeno, mehanizmi zaštite ljudskih prava Ujedinjenih nacija i oglašavanje civilnog društva oslikavali su potpuno drugačiju sliku stanja, izvještavajući o isključivanju pojedinih grupa, marginalizaciji određenih zajednica, diskriminaciji, nedostatku učešća u procesima donošenja odluka, cenzuri, političkoj represiji te nepostojanju nezavisnog pravosuđa i uskraćivanju osnovnih ekonomskih i socijalnih prava.

Pobune i protesti u drugim dijelovima svijeta, uključujući i relativno dobrostojeće zemlje, podsjećaju nas na neophodnost da smjestimo pojedince u središte naših razvojnih politika, te da prilagodimo svoja analitička gledišta upravo pojedincu. Ovakve pobune i protesti zahtijevaju od nas da razmotrimo postojeće analitičke, metodološke i zakonske okvire kako bismo osigurali da se kroz njih vodi računa o slobodi od straha i diskriminacije te analizira stepen javnog učešća u razvojnim politikama i pravičnog raspodjeli dobiti do koje se došlo putem tih razvojnih politika. Takođe treba voditi računa da ovi okviri jačaju osjećaj odgovornosti pojedinaca

i da u sebi sadrže metode osnaživanja građana, naročito onih koji pripadaju najranjivijim i marginaliziranim grupama.

Upravljanje javnim politikama, sistem zaštite ljudskih prava i statistički sistemi su međusobno vrlo blisko povezani te stoga moraju biti međusobno usaglašeni kako bi se unaprijedilo i promovisalo blagostanje ljudi. Razvijanje javnih politika ili statističkih indikatora nije norma niti vrijednosno neutralna vježba. Ipak, integrisanje ljudskih prava u ove procese nije samo normativni imperativ, nego i samo po sebi ima smisla u praksi. Ako to ne učinimo, možemo se suočiti sa stvarnim posljedicama.

Vjerujem da, posmatrano iz te perspektive, ovaj Vodič predstavlja važnu odrednicu i resurs. Još mnogo toga treba uraditi kako bi se naši kapaciteti poboljšali u smislu ostvarivanja ljudskih prava. Pred nama je još mnogo izazova u prikupljanju i distribuciji informacija o ljudskim pravima. Neki od izazova obrađenih u ovoj publikaciji uključuju pitanja koja je potrebno pratiti, načine kako prikupljati informacije i kako ih tumačiti iz perspektive ljudskih prava, te kako se suočiti s izazovom odnosno s opasnosti od pogrešne upotrebe ili zloupotrebe prikupljenih podataka. Ovaj Vodič nas takođe podsjeća na ograničenja svojstvena svakom pojedinačnom indikatoru. Posebno treba istaći da indikatori ne mogu i ne trebaju zamijeniti okosnice praćenja i nadzora nad ostvarivanjem ljudskih prava, odnosno detaljne, kvalitativne i pravosudne procjene. Indikatori i metode predstavljene u ovom Vodiču prije svega služe da pruže više informacija za detaljne procjene stanja i samim tim nisu izrađeni da ocijene sveobuhvatno stanje ljudskih prava u pojedinim državama. Prvenstveni cilj ovih metoda je zapravo naglasiti norme i principe zaštite ljudskih prava, formulisati suštinska svojstva prava propisanih međunarodnim instrumentima i prevesti ih na jezik kontekstualno relevantnih indikatora i referentnih tačaka za implementaciju i mjerenje ostvarivanja ljudskih prava na nivou pojedine države.

Ovom prilikom želim pohvaliti sve žene i muškarce, zemlje, državne agencije, regionalne i državne institucije za zaštitu ljudskih prava, agencije za statistiku, organizacije civilnog društva i organe Ujedinjenih nacija koji su bili uključeni i dali svoj doprinos procesu pripreme ovog jedinstvenog i pionirskog djela o indikatorima ljudskih prava. Kao što se već vidi kroz neke državne i regionalne inicijative, moja Kancelarija svakim danom dobiva sve više zahtjeva za podršku i pomoć u primjeni ovih indikatora koji predstavljaju korisne instrumente u jačanju kapaciteta za implementaciju ljudskih prava na nacionalnom nivou.

Uvjeren sam da kontinuirani angažman, dijalog i saradnja među svim zainteresovanim subjektima, uključujući i one koji se bave ljudskim pravima i one koji se bave razvojem, istinski mogu pomoći u osnaživanju razvojnih inicijativa zasnovanih na ljudskim pravima u čijem središtu su ljudi, pojedinci koji žive u tim zemljama. U tom smislu, indikatori potencijalno mogu predstavljati poveznicu u diskursu između ljudskih prava i razvojnih politika.

Nadam se da će se ovaj Vodič distribuirati na što više adresa u okviru tradicionalnih foruma za ljudska prava ali i izvan njih, te da će uz pomoć ovog Vodiča pozvati sve korisnike i druge zainteresovane subjekte da podijele svoja znanja i iskustva te da pošalju povratnu informaciju mojoj Kancelariji.

Najvažnije je da nikada ne smijemo zaboraviti da iza svakog statističkog podatka stoje ljudska bića koja su rođena slobodna i jednaka, s dostojanstvom i pravima koja im pripadaju. Moramo nastojati da putem snažnih indikatora učinimo njihove priče o ljudskim pravima vidljivim, pogotovo ako se radi o bespomoćnima, te da ih iskoristimo tako što ćemo konstantno poboljšavati politike zaštite ljudskih prava i sistema implementacije kako bismo u ljudske živote donijeli pozitivne promjene.

Navi Pillay

Visoka komesarka Ujedinjenih nacija
za ljudska prava

ZAHVALA

Priprema ove publikacije ne bi bila moguća bez doprinosa i podrške velikog broja pojedinaca i organizacija. Od posebne važnosti bili su savjeti koje smo dobili od tijela za zaštitu ljudskih prava Ujedinjenih nacija te putem serije konsultacija i radionica koje je Kancelarija visokog komesara za ljudska prava (OHCHR) održala u različitim zemljama i regionima u periodu od 2005. do 2012. godine. OHCHR se posebno želi zahvaliti Rajeev Malhotra koji je započeo i razvio koncept rada na indikatorima za zaštitu ljudskih prava u OHCHR-u te za njegovu vodeću ulogu u pripremi ovog Vodiča zajedno sa Nicolas Fasel i Grace Sanico Steffan. OHCHR se takođe zahvaljuje Martin Scheinin na njegovom značajnom liderstvu, kao i sljedećim članovima (ili bivšim članovima) tijela za zaštitu ljudskih prava Ujedinjenih nacija, specijalnim izvještačima i ekspertima na njihovim dragocjenim savjetima i podršci: Francisco Alba, Jana Asher, José Francisco Calí Tzay, Audrey R. Chapman, Eitan Felner, Maria Virginia Bras Gomes, Paul Hunt, Moushira Khattab, Miloon Kothari, Lothar Krappman, Todd Landman, Manfred Novak, Michael O’Flaherty, Mark Orkin, Victoria Popescu, Eibe Riedel, Hans-Otto Sano, pokojna Hanna Beate Schoepp-Schilling, Mehmet Sevim i Christopher Stone. OHCHR se takođe želi zahvaliti Ekonomskoj komisiji Ujedinjenih nacija za Evropu (Statistički odjel), Programu za naselja Ujedinjenih nacija, Dječjem fondu Ujedinjenih nacija (UNICEF), Kancelariji za borbu protiv droge i kriminala Ujedinjenih nacija, Međunarodnoj organizaciji rada, Organizaciji za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija, Organizaciji Ujedinjenih nacija za edukaciju, nauku i kulturu (UNESCO), Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, Svjetskoj banci, Agenciji za osnovna prava Evropske unije i Organizaciji za ekonomsku saradnju i razvoj (PARIS21/Metagora) na njihovom stručnom doprinosu ovoj publikaciji.

SADRŽAJ

Predgovor.....	III
Zahvala.....	V
Skrtaćenice i akronimi.....	X

UVOD 1

I. LJUDSKA PRAVA I INDIKATORI: ARGUMENTI I PROBLEMI 9

A. Šta su ljudska prava?.....	10
B. Mehanizmi Ujedinjenih nacija za zaštitu ljudskih prava.....	15
C. Indikatori za zaštitu ljudskih prava – pojam i obrazloženje.....	16
D. Problemi i pogrešno shvatanje indikatora.....	21
E. Indikatori u međunarodnom pravnom okviru.....	24

II. KONCEPT INDIKATORA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA 27

A. Otvorena pitanja u vezi s mjerenjem ljudskih prava.....	28
B. Konceptualni okvir.....	30
C. Šta treba uzeti u obzir kada se pravi koncepti indikatora.....	42
D. Važnost identifikovanja indikatora specifičnih za određeni kontekst.....	44

III. METODOLOŠKI PRISTUPI INDIKATORIMA LJUDSKIH PRAVA 45

A. Važna razmatranja u vezi s etikom, statistikom i ljudskim pravima pri odabiru indikatora.....	46
B. Izvori i mehanizmi generiranja podataka.....	51
C. Razvrstavanje indikatora ljudskih prava.....	68

IV. ILUSTRACIJA OKVIRA: INDIKATORI ZA ODREĐENA PRAVA 71

A. Pitanja od značaja za pripremu tabela indikatora.....	72
B. Identifikacija atributa.....	76
C. Odabir indikatora.....	77
D. Indikatori u određenom kontekstu i njihovo preuzimanje od strane domaćih aktera.....	85

V. OKVIR U PRAKSI: IMPLEMENTACIJA I PRAĆENJE LJUDSKIH PRAVA 103

A. Korištenje indikatora za ljudska prava.....	104
B. Tumačenje statističkih informacija iz perspektive ljudskih prava.....	126
C. Uspostavljanje sistema za praćenje ostvarivanja ljudskih prava.....	133

ANEKS I 141

Listovi sa metapodacima o odabranim indikatorima

ANEKS II 167

Baze podataka Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih organizacija – informacije o pitanjima ljudskih prava i o grupama stanovništva

RJEČNIK STATISTIČKIH POJMOVA 171

1.	Upotreba statističkih indikatora od strane sudova.....	3
2.	Obim obaveza države u pogledu ljudskih prava	12
3.	Indikatori koji se koriste u mehanizmima za praćenje ljudskih prava	26
4.	Glavne odlike konceptualnog okvira.....	33
5.	Strukturalni indikatori.....	34
6.	Procesni indikatori.....	36
7.	Indikatori ishoda.....	38
8.	Validacija konceptualnog okvira.....	43
9.	Pogrešno korištenje podataka – tamna strana brojki.....	46
10.	Državni statistički sistemi i pravo na informacije.....	47
11.	Ljudska prava statističara.....	49
12.	Kriteriji RIGHTS za odabir indikatora.....	50
13.	Evidentiranje žalbi i procjena stanja ljudskih prava.....	53
14.	Statistički instrumenti za evidentiranje kršenja ljudskih prava – Projekat “METAGORA”, Šri Lanka.....	55
15.	Važnost administrativnih podataka u procjeni stanja ljudskih prava.....	59
16.	Statistički izvještaji: vitalni izvor podataka za procjenu stanja ljudskih prava.....	60
17.	Kako koristiti indikatore iz izvještaja u cilju zahtijevanja prava – inicijativa civilnog društva stanovnika naselja “Seven Towers” u Sjevernom Belfastu, Ujedinjeno kraljevstvo.....	61
18.	Anketno istraživanje o pravima autohtonih naroda na Filipinima.....	62
19.	Anketno istraživanje o zloupotrebama i zlostavljanju od policijskih snaga u Meksiko City.....	63
20.	Karakteristike izvora socio-ekonomskih i administrativnih statističkih podataka.....	64
21.	Da li su statistička anketna istraživanja bolja od mišljenja stručnjaka? DIAL Anketno istraživanje domaćinstava o korupciji.....	66
22.	Statistički podaci razvrstani po spolu i prava žena	75
23.	Mjerenje diskriminacije.....	82
24.	Kako mjeriti diskriminaciju kod zapošljavanja	83
25.	Korištenje indikatora za unapređenje izvještavanja prema ugovornim tijelima – Gvatemala.....	105
26.	Preporuke mehanizama za ljudska prava Ujedinjenih nacija – ključna odrednica u procesu identifikacije relevantnih strukturalnih indikatora i indikatora procesa i ishoda	106
27.	IBSA kao instrument praćenja stanja ljudskih prava.....	109
28.	Kako koristiti indikatore za zaštitu ljudskih prava za planiranje na državnom nivou - Ecuador.....	113
29.	Razvoj okvira mjerenja stanja ljudskih prava u Ujedinjenom Kraljevstvu.....	115
30.	Indikatori i državni akcioni plan za zaštitu ljudskih prava – Nepal.....	117
31.	Korištenje indikatora za ljudska prava– Meksiko.....	118
32.	Indikatori za praćenje i uključivanje ljudskih prava u glavne političke tokove i aktivnosti – Kenija.....	119
33.	Razvoj kao zakonom zagarantovano pravo - Indija.....	120
34.	Provjeravanje budžetskog procesa iz perspektive ljudskih prava.....	123
35.	Uloga civilnog društva u pripremi budžeta i razvojnog plana zasnovanih na ljudskim pravima.....	124
36.	Praćenje komponenata budžeta vezanih za ljudska prava – primjeri.....	126

SPISAK SLIKA

I. Praktični instrumenti za mjerenje i implementaciju ljudskih prava.....	5
II. Struktura Vodiča	7
III. Karakteristike ljudskih prava.....	11
IV. Kategorije indikatora koje se koriste za ljudska prava.....	18
V. Konceptualni okvir.....	39
VI. Indikatori sveprijimajućih normi ljudskih prava.....	41
VII. Izvori i mehanizmi generiranja podataka za indikatore.....	52
VIII. Identifikacija atributa.....	76
IX. Odabir indikatora.....	78
X. Kontekstualizacija indikatora.....	87
XI. Okvir indikatora – koraci za praćenje usklađenosti.....	107
XII. Okvir indikatora – procjena usklađenosti i procjena učinka.....	110
XIII. Ratifikacija međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava.....	114
XIV. Okvir indikatora i državni akcioni plan za zaštitu ljudskih prava.....	116
XV. Indikatori ljudskih prava, programski i budžetski ciklus.....	122
XVI. Tri perspektive za izradu procjena stanja ljudskih prava.....	127
XVII. Pregled tri perspektive za procjenu pismenosti u Indiji.....	128
XVIII. Razvrstavanje podataka za analizu jednakosti i diskriminacije	129
XIX. Korištenje stope (ratio) za analizu pristupa obrazovanju.....	130
XX. Analiza odnosa u svrhu prioritizacije budžetske potrošnje.....	132
XXI. Praćenje stanja ljudskih prava na državnom nivou – provjera stvarnog stanja.....	134

SPISAK TABELA

1. Ilustrativni indikatori prava na slobodu i sigurnost ličnosti	88
2. Ilustrativni indikatori prava na adekvatnu hranu.....	89
3. Ilustrativni indikatori prava na uživanje najvišeg dostižnog standarda fizičkog i mentalnog zdravlja.....	90
4. Ilustrativni indikatori prava na slobodu od torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka.....	91
5. Ilustrativni indikatori prava na učešće u javnom životu	92
6. Ilustrativni indikatori prava na obrazovanje	93
7. Ilustrativni indikatori prava na adekvatno stanovanje.....	94
8. Ilustrativni indikatori prava na rad.....	95
9. Ilustrativni indikatori prava na socijalnu sigurnost.....	96
10. Ilustrativni indikatori prava na slobodu mišljenja i izražavanja.....	97
11. Ilustrativni indikatori prava na pravično suđenje.....	98
12. Ilustrativni indikatori nasilja nad ženama	99
13. Ilustrativni indikatori prava na zabranu diskriminacije i jednakost.....	100
14. Ilustrativni indikatori prava na život.....	101

SKRAĆENICE I AKRONIMI

OCD	Organizacija civilnog društva
FAO	Organizacija Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu
ILO	Međunarodna organizacija rada
IPU	Međuparlamentarna unija
MDGs	Milenijumski razvojni ciljevi
NVO	Nevladina organizacija
NILJP	Nacionalna institucija za ljudska prava
OHCHR	Kancelarija visokog komesara za ljudska prava
UNAIDS	Zajednički program Ujedinjenih nacija za HIV/AIDS
UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
UNECE	Ekonomska komisija Ujedinjenih nacija za Evropu
UNESCO	Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu
UNFPA	Fond Ujedinjenih nacija za populaciju
UNHCR	Visoki komesar Ujedinjenih nacija za izbjeglice
UNICEF	Dječji fond Ujedinjenih nacija
UNODC	Kancelarija Ujedinjenih nacija za pitanja droge i kriminala
UNSD	Odjeljenje za statistiku Ujedinjenih nacija
UPP	Univerzalni periodični pregled
WHO	Svjetska zdravstvena organizacija

UVOD

“ Tema vašeg rada ‘Statistika, razvoj i ljudska prava’ nije ništa manje od *traganja za naukom ljudskog dostojanstva*. Ovo je *poduhvat od vitalnog značaja*. Kada je *ljudska patnja meta*, a *ljudska prava uzrok*, puka *retorika nije došla takvom zadatku*. Potrebne su *jake metodologije, pažljive tehnike i efikasni mehanizmi kako bi se obavio taj posao*.

Mary Robinson¹

Posljednjih godina, različiti partneri, uključujući domaće i međunarodne aktiviste za ljudska prava i donosioce odluka, ukazuju na sve veću potrebu za indikatorima kojima bi se mjerilo stanje ljudskih prava i koji bi pomogli da se poboljša implementacija i realizacija ljudskih prava. Ovom publikacijom nastoji se barem donekle odgovoriti na ovu potrebu pripremom izvora referenci zajedno sa operativnim instrumentima, uključujući i pristup identifikaciji kvalitativnih i kvantitativnih indikatora i odgovarajuće metodologije kojim će se promovisati objektivne i sveobuhvatne procjene stanja ljudskih prava.

Generalno govoreći, mjerenje stanja ljudskih prava inspirisano je razmišljanjima eminentnog analitičara iz sektora razvoja, J.K. Galbraith, koji je rekao „*ako se nešto ne prebroji, ono ima tendenciju da ostane neprimijećeno*“. Na jednom drugom nivou i u drugačijem kontekstu, moglo bi se reći i da „*ono što se izmjeri zapravo se i uradi*“.² U centru ovakvog razmišljanja stoji priznanje da ako želimo rukovoditi procesom promjena usmjerenim ka postizanju određenih društveno poželjnih ishoda, potrebno je da jasno identifikujemo ciljeve koji su konzistentni sa krajnjim ciljem, da prikupimo sva neophodna sredstva, te da identifikiramo instrumente i mehanizme koji će pretočiti ta sredstva u željene ishode. Drugim riječima, postoji potreba za

odgovarajućim informacijama, na primjer u obliku statističkih podataka, indikatora ili čak registara, kako bi se izvršila analiza situacije, informirali donosioci javnih odluka, te kako bi se pratio napredak i mjerila dostignuća i sveukupni ishodi.

Korištenje indikatora može pomoći u konkretnijoj i efektivnijoj komunikaciji. Prikupljanje indikatora na jedno mjesto pomaže da efikasno evidentiramo informacije, što opet olakšava praćenje pojedinih tema i ishoda. Dobro artikulisani indikatori mogu uticati na bolje razumijevanje javnosti kada su u pitanju određena ograničenja i javne politike, i tako mogu pomoći da se postigne konsenzus oko prioriteta u društvu. Ono što je još važnije je kada se informacije i statistički podaci adekvatno upotrijebe, oni mogu biti snažan instrument kojim će se stvoriti kultura odgovornosti i transparentnosti kod postizanja društveno vrijednog napretka.

Prilikom stvaranja indikatora na ovaj način, potrebno ih je konfigurisati i prilagoditi zahtjevima specifičnih krajnjih ciljeva u čijoj službi bi ti indikatori trebali da budu ako želimo da se krajnjim ciljem ispuni prvobitno obećanje. Od indikatora ćemo izvući maksimum samo ako je on konceptualno ispravan i empirijski potvrđen, zasnovan na čvrstoj metodologiji prikupljanja i obrade podataka, te ako je relevantan za kontekst u kojem se koristi.

1. Izlaganje visoke komesarke Ujedinjenih nacija za ljudska prava (1997–2002) na Konferenciji Međunarodne asociacije za zvaničnu statistiku pod nazivom „Statistika, razvoj i ljudska prava“, Svicarska, septembar 2000.
2. Douglas Datt, izvršni direktor Koka-Kole, prema navodima publikacije Programa Ujedinjenih nacija za razvoj *Izvištaj o humanom razvoju 2000: Ljudska prava i humani razvoj* (Human Development Report 2000: Human Rights and Human Development (Oxford and New York, Oxford University Press, 2000)), str. 126.

ZAŠTO INDIKATORI ZA LJUDSKA PRAVA?

Potreba za indikatorima za ljudska prava i njihovo korištenje dio su šireg procesa sistematskog pristupa implementaciji, praćenju i realizaciji prava. Zajedno sa državnim akcionim planovima za ljudska prava, polaznim studijama, pristupom razvoju i upravi zasnovanom na pravima, analizom stanja mehanizama za zaštitu ljudskih prava Ujedinjenih nacija i državnih i regionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava, indikatori pružaju konkretne i praktične instrumente za primjenu ljudskih prava i mjerenje njihove implementacije. Postoji shvatanje da je potrebno ostaviti iza sebe korištenje generalnih statističkih podataka a umjesto toga identifikovati specifične indikatore za ljudska prava. Generalna statistika je često posredna i nedostaje razjašnjenje njene primjene, dok su specifični indikatori usađeni u relevantne normativne okvire ljudskih prava a njihovi potencijalni korisnici ih mogu lakše primijeniti i protumačiti.

Ideja korištenja indikatora za ljudska prava nije ni nova ni nepoznata, i neke konvencije se eksplicitno pozivaju na statističke podatke (vidjeti poglavje I, dio E). Indikatori mogu biti korisni i za jasno definisanje i unapređenje zahtjeva građana prema nosiocima dužnosti kao i za formulisanje javnih politika i programa kojima će se ostvarivati ljudska prava. Na primjer, u radu tijela za zaštitu ljudskih prava Ujedinjenih nacija, odgovarajući indikatori predstavljaju način na koji se pomaže državama potpisnicama da im dostave precizne i relevantne podatke, ali im se i pomaže da procijene napredak u implementaciji obaveza koje je zemlja preuzela datom konvencijom. Na domaćem nivou, državne institucije za zaštitu ljudskih prava (vidjeti poglavje V) pa čak i sudovi (vidjeti polje 1) pozivaju na korištenje indikatora kada se procjenjuje stanje ljudskih prava. Povrh svega, korištenje odgovarajućih indikatora je način da se državama

pomogne da same procijene napredak u osiguravanju uživanja ljudskih prava svojih građana.

U osmišljavanju i sprovođenju javnih politika, nije uvijek lako primijeniti standarde i principe ljudskih prava, koji su u obliku propisane naracije zasnovane na vrijednostima suštinski utvrđenim u legalističkom jeziku ugovora. Ovi standardi i principi moraju biti pretvoreni u više opipljivu i operativnu poruku. Naravno, oni koje se zalažu za zaštitu ljudskih prava moraju biti opremljeni pristupom, metodologijom i specifičnim instrumentima kako bi osigurali bolju komunikaciju sa različitim partnerima, koji se nisu nužno susreli sa detaljnim informacijama o ljudskim pravima. Istovremeno, važno je osigurati da poruka bude koncipirana na način da pretrpi rigorozno kritičko razmatranje od strane zajednice ljudi koji se bave ljudskim pravima ali i od strane onih koji se nalaze na drugoj strani debate, koji možda imaju veću ulogu odnosno direktno su uključeni u implementaciju (npr. donosioci odluka). Očekuje se da će se identifikiranjem odgovarajućih indikatora za ljudska prava zapravo premostiti jaz između teorije i prakse.

Pored toga, proces identifikiranja odgovarajućih indikatora – kvantitativnih kao i kvalitativnih – takođe pomaže da se razjasni sadržaj standarda i normi ljudskih prava. Dok tumačenje standarda ljudskih prava (od strane tijela za zaštitu ljudskih prava Ujedinjenih nacija ili od strane sudova) predstavlja zaseban korak u procesu praćenja implementacije, korištenje indikatora pomaže da se osigura da na raspolaganju ima što više informacija potrebnih za ovu interpretativnu fazu. Ovo bi moglo olakšati implementaciju i postizanje krajnjih ciljeva vezanih za zaštitu ljudskih prava.

Polje 1 Upotreba statističkih indikatora od strane sudova

Domaći i međunarodni tribunal i sudovi koriste statističke podatke kada procjenjuju potencijalna kršenja međunarodnih i domaćih normi vezanih za ljudska prava. Vrhovni sud Kanade je iznio analizu pod nazivom „sistematska diskriminacija“ kojom se naglašava uloga statistike u dokazivanju diskriminacije. U predmetu *Action Travail des Femmes protiv Državnih željeznica* iz 1987. godine, Vrhovni sud je koristio podatke iz državne statistike o zapošljavanju, tačnije podatke o učesću žena na tržištu rada (procenat rukovodećih i drugih radnih mjesta na kojima rade žene) kada je vršio procjenu moguće diskriminatorne prakse u Državnoj željeznici.

Ustavni sud Kolumbije je 2004. naredio je Vladi da dostavi detaljne informacije o interno raseljenim osobama i politikama koje na njih utiču. Sud je izjavio da je Vlada propustila da obezbijedi dostatne resurse te da izgradi neophodne institucionalne kapacitete kojima bi se njihova prava zaštitila. Sud je naime zatražio od Vlade da identifikira mjerljive i komparativne indikatore koje će zatim Vlada iskoristiti da bi osigurala postojanje kulture odgovornosti za svoje postupke. Ovi indikatori bi posebno pomogli da se:

- izvrši procjena efikasnosti Vladinih politika, pogotovo kada je riječ o učinku po pravnih mjera;
- procijeni nivo uživanja prava pojedinaca u svakoj fazi raseljavanja, posebno kada su u pitanju djeca, žene, osobe s invaliditetom i autohtoni narodi; i
- usredsredi i da se prikupe najvažnije informacije, imajući u vidu dostupne resurse.

Kao rezultat ovog zahtjeva, Vlada Kolumbije je uvela mehanizam evaluacije s indikatorima kojima bi se mjerio progres u implementaciji prava interno raseljenih osoba, uključujući njihovo pravo na hranu, zdravlje, obrazovanje, i slobodu i sigurnost.

*Izvori: M. Povin, „Uloga statistika o etničkom porijeklu i ‘rasi’ u kanadskoj antidiskriminacionoj politici“ (M. Povin, “The role of statistics on ethnic origin and ‘race’ in Canadian antidiscrimination policy”, *International Social Science Journal*, sveska 57, br. 183 (mart 2005), str. 27-42; J. Rothring and M. Romero, „Mjerenje uživanja prava u Kolumbiji“ (J. Rothring and M. Romero, “Measuring the enjoyment of rights in Colombia”, *Forced Migration Review*, br. 30 (april 2008), str. 64-65); i M. J. Cepeda-Espinosa, „Koliko daleko može ići Ustavni sud Kolumbije u zaštiti prava IRL?“ (M. J. Cepeda-Espinosa, “How far may Colombia’s Constitutional Court go to protect IDP rights?”, *Forced Migration Review*, specijalno izdanje (decembar 2006), str. 21-23).*

Postoji više dobrih razloga za korištenje kvantitativnih i kvalitativnih indikatora u praćenju stanja ljudskih prava, i to stanja ljudskih prava, ali važno je imati na umu da su indikatori samo instrumenti. visokokvalitetnim podacima.

U tom slučaju, indikatori bi mogli doprinijeti većoj objektivnosti i transparentnosti procjene i obezbijediti konkretnu metodologiju narednih koraka.

Indikatori dakle predstavljaju instrument kojim se podržava kvalitativna procjena, te narativ, sudska, vansudska i druga sveobuhvatna procjena, ali oni nikako ne mogu služiti kao zamjena za tu procjenu, a oni koji se služe ovim indikatorima moraju uvijek imati na umu ograničenja indikatora. „Mnogi se slažu sa Lordom Kelvinom, fizičarem iz 19. vijeka po kojem je nazvana jedinica apsolutne skale temperature: on je vjerovao da mjerenje pruža dodatna saznanja. I pruža, u fizici. Ali tamo gdje su uključena ljudska bića, više podataka obično donosi manje istine“.³ Ovo se posebno može odnositi na ljudska prava, gdje i korisnici i autori podataka moraju biti vrlo svjesni opasnosti i potencijalne pogrešne upotrebe statističkih

podataka. Postoje mnogi primjeri podataka o različitim grupama koji se koriste da se potkrijepe podaci o činu genocida i drugih kršenja ljudskih prava (poglavlje. III, polje 9).

Uzimajući u obzir ove rizike, da li bi ljudi koji se bave ljudskim pravima trebali da se drže podalje od statistike i prikupljanja podataka? Ovim Vodičem sugerira se upravo suprotno, odnosno da je upravo zbog ovakvih rizika potrebno da partneri koji se bave ljudskim pravima budu više angažovani oko dokumentovanja i mjerenja zaštite ljudskih prava. Pored toga, statistički podaci se već koriste u sistemu praćenja i izvještavanja o situaciji ljudskih prava na međunarodnom, regionalnom i državnom nivou. U ovom Vodiču govori se o vezi između ljudskih prava i statistike, i u njemu se nudi niz instrumenata kojima se mogu unaprijediti državni statistički sistemi i time osigurati sistematsku implementaciju i praćenje stanja ljudskih prava.

CILJANI KORISNICI OVOG VODIČA

Cilj ovog Vodiča je prikupiti na jednom mjestu materijale koji obrađuju konceptualne, metodološke i empirijske aspekte ovog pristupa kojim se naglašava identifikacija indikatora specifičnih za dati kontekst a kojim će se promovirati i pratiti implementacija ljudskih prava. Ovaj Vodič pruža elemente okvira kojim se mogu jačati kapaciteti sistema praćenja stanja ljudskih prava i kojim se može olakšati upotreba odgovarajućih instrumenata potrebnih za stvaranje politika, njihove implementacije i praćenja (slika 1.).

Cilj ovog Vodiča je doprijeti do onih koji su posvećeni promociji ljudskih prava, te do onih kojima je u mandatu - direktnom ili indirektnom – da se bave ljudskim pravima u svom svakodnevnom radu.

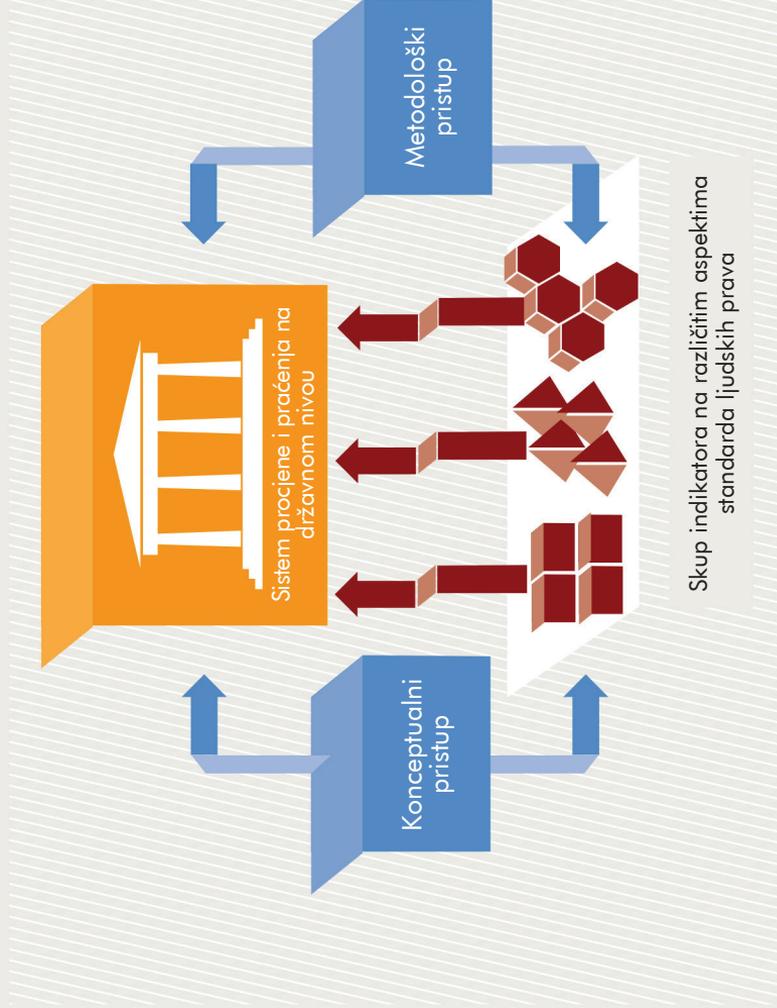
Ova publikacija se fokusira na partnere koji su uključeni u identifikaciju, prikupljanje i korištenje indikatora u cilju promocije i praćenja implementacije ljudskih prava na domaćem nivou.

Namijenjena je institucijama za zaštitu ljudskih prava, generalno sistemu zaštite ljudskih prava Ujedinjenih nacija a posebno tijelima zaduženim za praćenje implementacije međunarodnog prava ljudskih prava, državnim agencijama zaduženim za izvještavanje o implementaciji međunarodnog prava ljudskih prava, kao i onim koji su zaduženi za stvaranje politika u cijeloj zemlji, u različitim ministarstvima, javnim agencijama na različitim nivoima vlasti, agencijama za statistiku, onima koji rade na razvoju, organizacijama civilnog društva i međunarodnim agencijama u čijem je mandatu promocija realizacije ljudskih prava.

Kao rezultat, bez namjere da se kompromituje važnost pojedinih prava, ova publikacija predstavlja materijal koji nije tehnički, nego mu je cilj obuhvatiti potencijalne korisnike koji nisu nužno upoznati sa ljudskim pravima i njihovim domaćim i međunarodnim mehanizmima.

3. „Međunarodne rang-liste: pogrešni brojevi – globalne tablice jesu zanimljive, ali nisu uvijek pouzdane“ (“International rankings: Wrong numbers – Global league tables are interesting, but not always reliable”, Economist, 6. januar 2011).

Slika 1 Praktični instrumenti za mjerenje i implementaciju ljudskih prava

INFORMACIJE O PRIPREMI OVE PUBLIKACIJE

Pripreme indikatora u Kancelariji Visokog komesara za ljudska prava Ujedinjenih nacija (OHCHR) počele su kao odgovor na zahtjev koji je proizašao iz sastanka Zajedničkog komiteta UN tijela zaduženih za praćenje implementacije međunarodnog prava ljudskih prava. Komitet je tražio pomoć u analiziranju i korištenju statističkih podataka koje su Države potpisnice dostavile u svojim

periodičnim izvještajima kojima se procjenjuje implementacija međunarodnih konvencija za zaštitu ljudskih prava koje su te Države ratifikovale. Kao odgovor na ovaj zahtjev, OHCHR je izvršio detaljan pregled literature i najčešće prakse, među organizacijama civilnog društva i međunarodnim organizacijama, vezane za korištenje kvantitativnih podataka u svrhu praćenja ljudskih prava.⁴

4. R. Malhotra i N. Fasel, "Quantitative human rights indicators: A survey of major initiatives" („Kvantitativni indikatori ljudskih prava: anketno istraživanje najvećih inicijativa“), rad predstavljen na Seminaru Nordic Network o istraživanju u oblasti ljudskih prava, Abo, Finska, 10–13. marta 2005. Dostupno na: www.abo.fi/institut/imir/research/seminars/indicators/index.htm (pristup stranici 30. marta 2012). Tako su i kvantitativni i kvantitativni indikatori relevantni za rad ugovornih tijela, u središtu pažnje bili su kvantitativni indikatori i statistike, s obzirom na poseban zahtjev sa međukomitetskog sastanka ugovornih tijela.

Nakon toga uslijedila je priprema konceptualnog i metodološkog okvira za identifikaciju operativno prihvatljivih indikatora za ljudska prava, i to u konsultacijama sa timom stručnjaka. Ovaj okvir predstavljen je na sastanku Zajedničkog komiteta održanom u junu 2006. godine i revidiran u junu 2008. godine kada je Zajednički komitet zatražio da se pripreme materijali i instrumenti koji bi se distribuirali u što većoj mjeri, i koji bi se promovirali u radu državnih partnera koji rade na zaštiti ljudskih prava.⁵

Liste ilustrativnih indikatora pripremljene su za pojedina prava - i građanska i politička kao i ekonomska, socijalna i kulturna prava. Zatim su ovi indikatori prošli kroz proces provjere, prvo putem diskusija sa međunarodnim timom stručnjaka, uključujući stručnjake članove UN tijela zaduženih za praćenje implementacije konvencija, specijalne izvjestitelje Vijeća za ljudska prava, akademike i stručnjake iz civilnog društva i međunarodnih organizacija. Nakon toga uslijedile su diskusije sa partnerima na domaćem nivou, uključujući domaće institucije za zaštitu ljudskih prava, donosiocje odluka i agencije zadužene za izvještavanje o implementaciji međunarodnih konvencija o ljudskim pravima, statističke agencije te predstavnike civilnog društva.

Diskusije uz pomoć kojih smo dobili povratne informacije o indikatorima održale su se na regionalnim i državnim radionicama u nekoliko zemalja u Aziji, Africi i Latinskoj Americi. Konsultacije su se takođe održale i u Evropi i Sjevernoj Americi.⁶ Povratne informacije pomogle su da se pristup finalizira i da se učini više praktičnim i relevantnim za ljudska prava na nivou država. Konsultacije su takođe stvorile platformu na kojoj su partneri postali više svjesni potencijalne upotrebe dostupnih statističkih podataka u procjeni stanja ljudskih prava (poglavlje II, polje 8). Nakon ovih konsultacija, a po ugledu na pristup koji je usvojio OHCHR, nekoliko organizacija i država u različitim regionima i na različitim socijalnim, političkim i ekonomskim nivoima otpočele su sa pripremom i korištenjem indikatora u procjeni stanja ljudskih prava. Neke od ovih inicijativa opisane su u ovom Vodiču.

I Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava i Komitet za ljudska prava revidirali su svoja uputstva za Države potpisnice o izvještavanju, i sada traže od Država potpisnica da identifikiraju razvrstane statističke podatke i indikatore vezane za prava propisana datim Paktom, uzimajući u obzir okvir i listu ilustrativnih indikatora opisanih u ovom Vodiču.⁷

STRUKTURA VODIČA

Ova publikacija sadrži pet poglavlja. Poglavlje I definira pojam indikatora primjenjivih na ljudska prava, odnosno „indikatorazaljudskaprava“. Ovo poglavlje predstavlja različite kontekste u kojima se koristi termin „indikator“ i njegove različite kategorije koje se generalno mogu naći u literaturi koja obrađuje procjenu stanja ljudskih prava. Poglavlje II obrađuje usvojeni konceptualni pristup kojim se identifikiraju indikatori za različite standarde ljudskih prava, kao i zajedničke norme. U ovom poglavlju pobrojane su najvažnije karakteristike

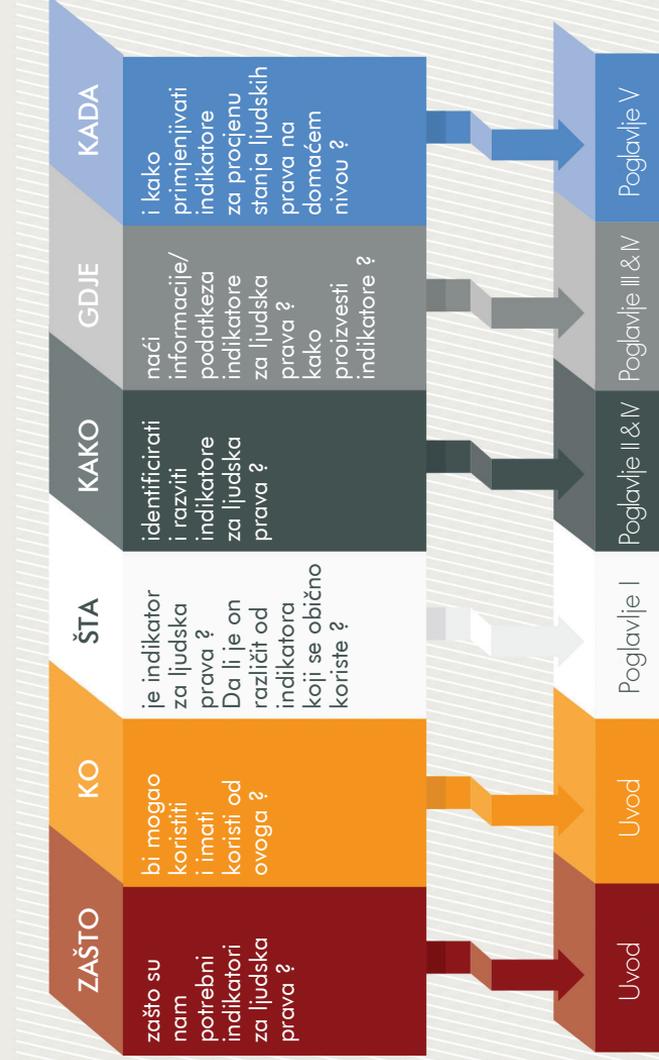
ovog pristupa, ali je i objašnjena važnost fleksibilnosti u identifikaciji kontekstualno svrsishodnih indikatora za univerzalne standarde ljudskih prava. Metodološki okvir za obradu informacija o identifikiranim indikatorima predstavljen je u Poglavlju III. U ovom poglavlju opisane su pozitivne i negativne strane pojedinih mehanizama obrade podataka i prikazano je kako se dobro odabran i objektivni pristup može iskoristiti za stvaranje sistema indikatora o statusu implementacije ljudskih prava i njihovog poštivanja na nivou cijele države.

5. U junu 2006. međukomitejski sastanak je ocijenio korisnim osnovni dokument u kome je opisan pristup upotrebi statističkih informacija u radu ugovornih tijela i zatražio od Sekretarijata da započne dvogodišnju validaciju indikatora, između ostalog i kroz pilot upotrebu određenih komiteta, kao i da dalje razvije listu indikatora, u saradnji s različitim tijelima Ujedinjenih nacija, tamo gdje je to odgovarajuće. HRI/MC/2006/7 i HRI/MC/2008/3 čine polaznu osnovu za Vodič.
6. Više detalja o ovom procesu sadržano je u HRI/MC/2008/3. Komesar za ljudska prava Savjeta Evrope takođe je naglasio važnost okvira u „Ozbiljno sprovođenje standarda ljudskih prava zahteva da se definišu indikatori koji predstavljaju referentne tačke“ (“Serious implementation of human rights standards requires that benchmarking indicators are defined”, 17. avgust 2009. Dostupno na: www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/090817_en.asp).
7. Vidjeti E/C.12/2008/2 i CCPR/C/2009/1.

Koristeći ovaj pristup, Poglavlje IV predstavlja analizu kojom se došlo do specifičnih indikatora i pripreme tabela ilustrativnih indikatora za pojedina prava. Aneks I, koji predstavlja listu metapodataka o odabranim ilustrativnim indikatorima, predstavlja sastavni dio ovog poglavlja. Metapodaci mogu poslužiti da se razjasne metodološki (i nekoni konceptualni) izazovi u primjeni indikatora na procjenu stanja ljudskih prava na državnom nivou. Posljednje poglavlje ukazuje na elemente mogućih pristupa kojim bi se uspostavili sistemi praćenja stanja ljudskih prava na domaćem nivou. U njemu se objašnjava

korištenje potencijalnih pristupa i identificiranih indikatora, kao što je na primjer praćenje zaključnih napomena UN tijela zaduženih za praćenje implementacije konvencija o ljudskim pravima ili jačanje razvojnih procesa kao što je budžetiranje i praćenje implementacije programa iz perspektive ljudskih prava. U ovom poglavlju se takođe govori o procesu identifikacije različitih partnera i načina na koji se oni mogu angažirati u jačanju lokalnih kapaciteta koji će raditi na implementaciji ljudskih prava. Vodič takođe ima i pojmovnik. Slika II pokazuje strukturu Vodiča.

Slika II **Struktura Vodiča**

KAKO KORISTITI OVAJ VODIČ

Osnovna struktura Vodiča koncipirana je tako da pruža podršku sistematskoj i sveobuhvatnoj transformaciji univerzalnih standarda ljudskih prava u indikatore koji su relevantni za određeni kontekst. Ovim pristupom koriste se objektivne informacije koje su dostupne ili se lako mogu prikupiti, u cilju praćenja implementacije ljudskih prava na domaćem nivou. Ovakav pristup zahtijeva od čitatelja da:

- razumije konceptualni pristup tako da može identificirati indikatore, nakon što je razvio preliminarno razumijevanje normativnog okvira ljudskih prava;
- razmotri alternativne metode obrade podataka kako bi se iskoristili odabrani indikatori; i
- primjenjuje i tumači brojke koje su proistakle iz indikatora na način da te brojke predstavljaju nadogradnju procjene stanja ljudskih prava.

Svaki od ovih koraka je obrađen u posebnom poglavlju ili dijelu, koji su poredani na način da se koncepti i metode potrebni za preduzimanje datih koraka postepeno nadograđuju (slika II). Iako su međusobno povezana, poglavlja su dovoljno zasebna da bi se mogla čitati i kao posebno štivo. Kratki pregled Poglavlja II će čitaocu ipak pomoći da lakše tumači ostale dijelove Vodiča.

Za one koji su već upoznati sa ljudskim pravima i poznaju načine korištenja tradicionalne statistike i indikatora u procjenama razvoja i uprave, korisno će biti da počnu od čitanja tabela ilustrativnih indikatora koji se nalaze u Poglavlju IV. Tabele pokrivaju odabrana građanska, kulturna, ekonomska, politička i socijalna prava, koja se nalaze u različitim konvencijama vezanim za ljudska prava. U procesu povezivanja koncepta sa njegovom primjenom, ove tabele služe kao indikatori koji se mogu procijeniti u odnosu na njihovu relevantnost u datoj zemlji. Informacije prikupljene u metapodacima ilustrativnih indikatora (aneks I), vezane za operativna pitanja o korištenju identifikovanih indikatora, predstavljaju sastavni dio kompilacije instrumenata i služe za lakše tumačenje tih indikatora.

Za one koji žele koristiti usvojeni okvir kako bi identificirali indikatore za određene teme relevantne za ljudska prava, u Vodiču je naveden primjer u obliku tabele ilustrativnih indikatora o nasilju nad ženama. Uz pomoć ove tabele, Vodič ukazuje na to kako se ovakav pristup može primijeniti na zajedničke i specifične tematske oblasti i to iz perspektive ljudskih prava.

Iako ova publikacija predstavlja veliki broj potencijalnih indikatora za ljudska prava, ona nije zamišljena kao statičan dokument. Ona predstavlja sastavni dio internet stranice koju uređuje OHCHR zajedno sa tabelama, listovima metapodataka i drugim relevantnim dokumentima koji se povremeno pregledaju i nadograđuju.⁸

8. www.ohchr.org/EN/Issues/Indicators/Pages/HRIndicatorsIndex.aspx (stranica posjećena 30. marta 2012).

LJUDSKA PRAVA I INDIKATORI: ARGUMENTI I PROBLEMI

“Gdje, uostalom, počinju univerzalna ljudska prava? Na malim mjestima, blizu kuće – ta mjesta su toliko blizu i toliko mala da se ne vide ni na jednoj karti svijeta. Ipak, ta mjesta su svijet pojedinca: susjedstvo u kojem živi; škola ili fakultet koji pohađa; fabrika, farma ili kancelarija gdje radi. To su mjesta gdje svaki muškarac, svaka žena i svako dijete traži pravnu jednakost, jednake mogućnosti, jednako dostojanstvo bez diskriminacije. Ako ta prava tu nemaju smisla, nemaju ga ni nigdje drugdje. Bez udružene građanske akcije za ostvarivanje prava u našoj neposrednoj blizini, uzalud ćemo tražiti napredak po bijelom svijetu.

Eleanor Roosevelt¹

Ljudska prava su jezik osnovnih ljudskih želja, imajući u vidu dostojanstvo i jednakost svih. Ljudska prava pomažu da se jasno izraze želje te da na njih odgovore oni koji su odgovorni za ove želje. Ona predstavljaju univerzalni jezik humanosti

kojem instrumenti kao što su indikatori, kvantitativni jednako kao i kvalitativni, mogu doprinijeti tako što će podjednako olakšati njihovo razumijevanje i njihovu primjenu. Razvijajući taj aspekt ljudskih prava, u ovom poglavlju se govori o sljedećem:

1. Predsjednica komiteta kojeg je osnovala Komisija Ujedinjenih nacija za ljudska prava i koji je izradio nacrt Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, na prezentaciji pod nazivom: *U TVOJIM RUKAMA: Vodič za udruženu akciju za desetu godišnjicu Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (IN YOUR HANDS: A Guide for Community Action for the Tenth Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights, United Nations, New York, 27. mart 1958. godine).*

A. Šta su ljudska prava?

Ljudska prava su univerzalna zakonski propisana garancija kojom se pojedinci i grupe štite od činjenja ili propusta da se preduzmu radnje koje bi uticale na osnovne slobode, prava i ljudski identitet.² Ljudska prava su stečena rođenjem svakog čovjeka a temeljena su na poštivanju dostojanstva i vrijednosti svake osobe. Ona prističu iz očuvanih ljudskih vrijednosti zajedničkih svim kulturama i civilizacijama. Ljudska prava su sadržana u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i zakonski propisana nizom međunarodnih sporazuma za zaštitu ljudskih prava koje su države potpisnice ratifikovale, te drugim instrumentima usvojenim nakon Drugog svjetskog rata. Takođe postoje i regionalni instrumenti za zaštitu ljudskih prava, a većina država usvojila je ustave i druge propise koji formalno štite osnovna ljudska prava i slobode. Dok međunarodni sporazumi i običajno pravo, zajedno sa tumačenjima tijela zaduženih za praćenje implementacije ovih sporazuma predstavljaju osnovu međunarodnog prava ljudskih prava, drugi pravno neobavezujući instrumenti kao što su deklaracije, smjernice i principi usvojeni na međunarodnom nivou doprinose boljem razumijevanju, implementaciji i daljem razvoju međunarodnog prava ljudskih prava.

1 **Karakteristike ljudskih prava**

Ljudska prava su *univerzalna, neotuđiva, međusobno povezana, međusobno ovisna i nedjeljiva*. Kada se gledaju zajedno, ovim karakteristikama, kao što je prikazano na slici 1.3, se osigurava da sva ljudska prava moraju biti realizirana, bez obzira da li se radi o građanskim i političkim pravima (kao što su pravo na učešće u javnom životu, zabrana mučenja i samovoljnog pritvaranja), ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (npr. pravo na hranu, socijalnu sigurnost i obrazovanje) ili kolektivnim pravima

(pravo na razvoj, prava autohtonih naroda), i to za sve ljude i u svakom trenutku, osim u specijalnim okolnostima ako se radi o derogacijama ili u skladu s odgovarajućim postupkom. Nivo uživanja prava pojedinca zavisi od realizacije prava drugih pojedinaca. Na primjer, pravo pojedinca da glasa i da učestvuje u javnom životu ne igra veliku ulogu ako taj pojedinac nema šta da jede. Pored toga, istinsko uživanje prava pojedinca zavisi, na primjer, i od realizacije njihovog prava na obrazovanje. Slično tome, poboljšanje uživanja nekog prava ne može se postići ako se time ugrožava neko drugo pravo. Stoga je, dakle, realizacija građanskih prava podjednako važna kao i realizacija ekonomskih prava.

2 **Obaveze vezane za ljudska prava**

Važna karakteristika ljudskih prava je da je potrebno identifikovati nosioce prava (subjekte prava), koji, činjenicom da su ljudska bića, već polažu pravo na određena prava, te identifikovati nosioce obaveza (subjekte obaveza), koji imaju pravnu obavezu da poštuju, zaštitite i ispune³ prava na koja pojedinci polažu pravo (polje 2). Pozivajući se na prava, važno je ne samo identifikovati elemente za koje smatramo da su prava koja se moraju ispuniti, nego takođe treba identifikovati tijela koja imaju obavezu da obezbijede uživanje ovih prava.⁴ Tako, postoje prava pojedinca i grupa i s tim u vezi, postoje odgovornosti, primarno država – individualno i kolektivno. Pravo ljudskih prava obavezuje države i druge nosioce obaveza da ne krše niti ugrožavaju osnovne slobode i prava ljudi, te da preduzmu mjere neophodne da se ova prava i slobode ostvare.

U međunarodnom pravu ljudskih prava postoje obaveze koje države moraju ispuniti *po hitnom postupku* i obaveze koje se mogu ispunjavati

- Česta pitanja o pristupu razvojni saradnji zasnovanoj na ljudskim pravima (Frequently Asked Questions on a Human Rights-based Approach to Development Cooperation (United Nations publication, Sales No. E.06.XIV.10), str. 1).
- U literaturi o ljudskim pravima ove obaveze se spominju u Smjernicama iz Maastrichta, koje definišu obim obaveza države u vezi s ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, ali su na isti način relevantne i za građanska i politička prava. Vidi: Smjernice iz Maastrichta o kriterijima ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava (Maastricht Guidelines on Violations of Economic, Social and Cultural Rights (Maastricht, Netherlands, 22–26. januar 1997. godine)).
- Amartya Sen, *Development as Freedom* (Oxford, Oxford University Press, 1999), str. 227–248 (Amartya Sen, *Razvoj kao sloboda*).

I. > > Ljudska prava i indikatori: Argumenti i problemi

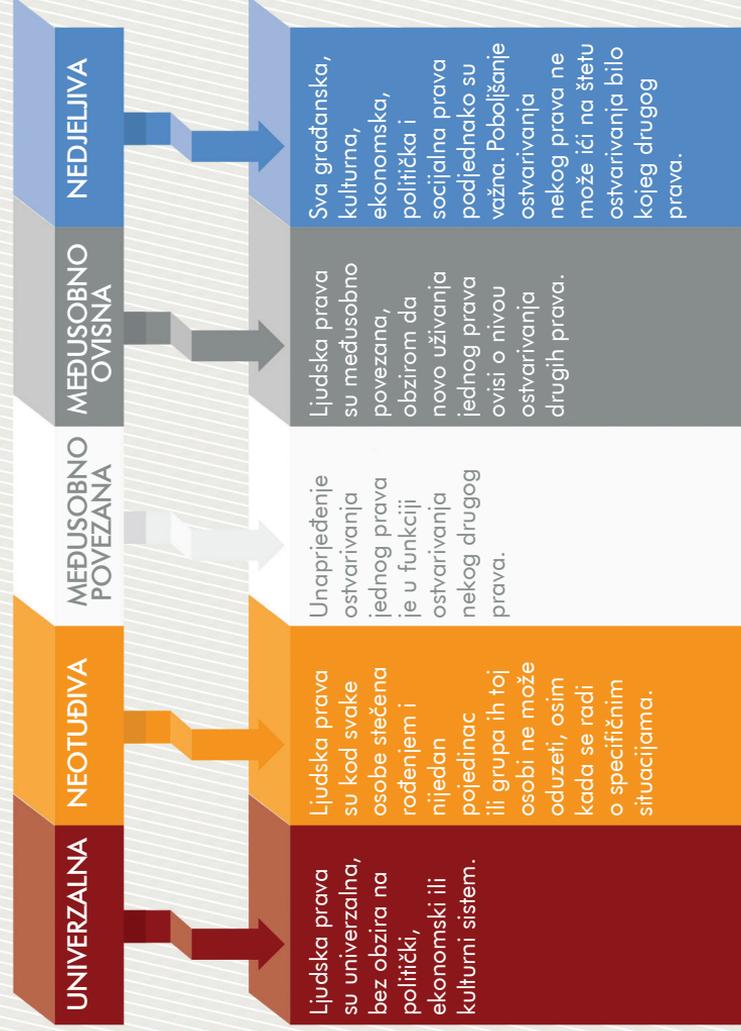
>> Šta su ljudska prava?

postepeno, ako njihovo ispunjavanje zahtijeva dostupnost sredstava kojima država u tom trenutku ne raspolaže. Na primjer, obaveza nediskriminacije određenih grupa u ostvarivanju ljudskih prava, bilo da se radi o građanskim, političkim, ekonomskim, socijalnim ili kulturnim pravima, predstavlja obavezu koju je država dužna ispuniti bez odlaganja. Slično tome, obaveza države da poštuje (na primjer, slobodu izražavanja tako što neće upotrebljavati nesrazmjernu silu protiv demonstranata) i da zaštiti (na primjer

pravo na rad ili pravedne i povoljne uslove rada) tako što će osigurati da se privatni poslodavci pridržavaju osnovnih standarda uslova rada) smatraju se hitnim obavezama. U većini slučajeva, građanska, kulturna, ekonomska, politička i socijalna prava povlače za sobom i hitne i postepene obaveze. Hitne obaveze, posebno one vezane za građanska i politička prava tradicionalno su poznatija i više primjenjivana, prvenstveno kroz sudske postupke.

Slika III

Karakteristike ljudskih prava

I. > Ljudska prava i indikatori: Argumenti i problemi

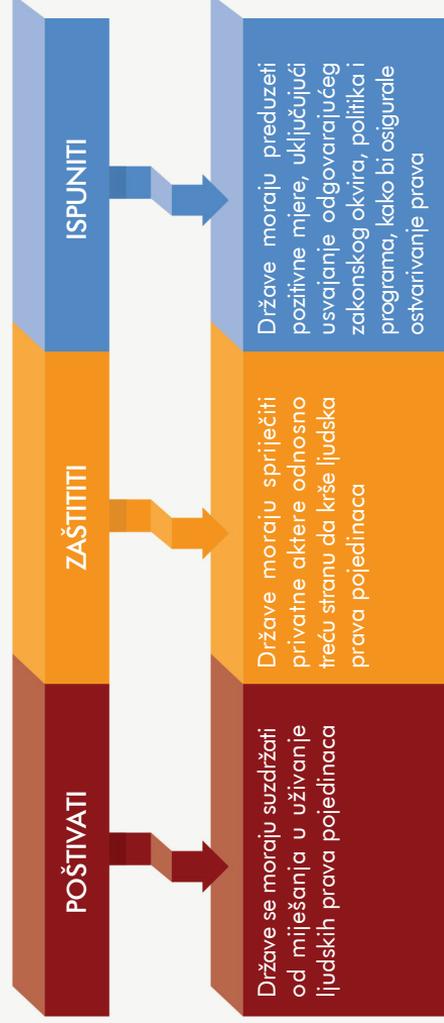
>> Šta su ljudska prava?

Takođe postoje pozitivne zakonske obaveze koje država mora ispuniti, a to su usvajanje zakonskih, pravosudnih i upravnih mjera koje su od izuzetne važnosti za ostvarivanje građanskih, kulturnih, ekonomskih, političkih i socijalnih prava. Ovo se odnosi na obaveze države da *ispuni* ljudska prava, što uključuje i obavezu promocije prava (npr. putem stvaranja institucionalnog okvira i adekvatnih politika kojim bi se prava ostvarila), kao i obezbjeđivanja prava (npr. dodjele odgovarajućih javnih resursa neophodnih za ostvarivanje prava). U ovom kontekstu, zahtjevi nosioca prava odnose se na sprovođenje obaveza koje su nosioci dužnosti na sebe preuzeli kako bi implementirali određene politike koje imaju za cilj postići željene rezultate vezane za ostvarivanje ljudskih prava. Iako se generalno smatra da neispunjavanje ovih obaveza nije lako pretočiti u tužbu protiv organa vlasti, ipak dešavanja u skorije vrijeme pokazuju da neispunjavanje ovakvih obaveza može rezultirati tužbom odnosno sudskim postupkom. Pored toga, obaveza ispunjavanja prava odnosi se na ekonomska, socijalna

i kulturna prava, kao i na građanska i politička prava (npr. kada se radi o pružanju pravne pomoći za optužene koji ne mogu priuštiti advokata).

Čak i u situacijama kada se do potpunog ostvarivanja prava može doći samo postepeno, kada su u pitanju pravo na hranu, smještaj, obrazovanje i zdravlje, države i tada imaju obaveznu da hitno ispune „minimalni osnovni nivo“ ovih prava, te da preduzmu odlučne, konkretne i ciljane korake u pravcu potpunog ispunjenja ovih prava. Pored toga, države su dužne pokazati da su usmjerile sve svoje dostupne resurse, uključujući i traženje međunarodne pomoći, ako je to neophodno, na ispunjavanje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava.⁵ Uz to, svaka namjerna mjera kojom se nazaduje u ispunjavanju nekog prava mora biti opravdana u kontekstu ispunjavanja svih prava garantovanih Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, te u kontekstu maksimalnog korištenja dostupnih resursa.

Polje 2 Obim obaveza države u pogledu ljudskih prava

5. Opći komentar br. 31 (2004) Komiteta za ljudska prava o prirodi opće pravne obaveze država ugovornica prema odredbama Pakta i Opći komentar br. 3 (1990) Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava o prirodi obaveza država ugovornica (čl. 2, stav 1.).

I. >> Ljudska prava i indikatori: Argumenti i problemi

>> Šta su ljudska prava?

Obaveze poštivanja, zaštite i ispunjavanja prava takođe sadrže element obaveze *postupanja i obaveze postizanja rezultata*. Obaveza postupanja zahtijeva sprovođenje aktivnosti koje su unaprijed racionalno predviđene a usmjerene su ka ostvarivanju uživanja određenog prava. Na primjer, kada je u pitanju pravo na zdravlje, te aktivnosti mogu podrazumijevati usvajanje i implementaciju akcionog plana za smanjenje stepena mortaliteta majki. Sa druge strane, obaveza postizanja rezultata odnosi se na obavezu države da ostvari specifične ciljeve kojima bi se ostvario neki konkretan standard, kao što je recimo smanjenje stepena mortaliteta majki, koji se može mjeriti statističkim indikatorom poput stope mortaliteta majki.⁶ Još jedan tip obaveze koji takođe zahtijeva indikatore je i praćenje i izvještavanje o napretku koji je postignut u cilju ostvarivanja ljudskih prava spomenutih u glavnim međunarodnim konvencijama za zaštitu ljudskih prava. Ovi indikatori, naime, predstavljaju obavezu koju hitno treba ispuniti, a posebno kada se radi o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, te u kontekstu prava osoba s invaliditetom.

3 Norme i principi ljudskih prava koji se preklapaju

Međunarodni normativni okvir za zaštitu ljudskih prava, uključujući međunarodne konvencije o zaštiti ljudskih prava i opće komentare i preporuke usvojene od strane tijela zaduženih za praćenje implementacije tih konvencija (viđeti odjeljak B u daljem tekstu), sadrži norme i principe koji se preklapaju, a to su *zabrana diskriminacije i jednakost, učešće u procesima donošenja odluka, pristup pravnom lijeku, pristup informacijama, odgovornost organa vlasti, vladavina prava i dobro upravljanje*. Od država i drugih nosioca dužnosti se očekuje da se pridržavaju ovih normi pri implementaciji ljudskih prava. Na primjer,

obezbjediavanje prava na zdravlje podrazumijeva da pružaozi zdravstvenih usluga primjenjuju princip zabrane diskriminacije, zatim da obezbijede pristup informacijama o osnovnim problemima zdravlja, pristup pravnom lijeku i pravičnom sudskom procesu u slučaju pogrešnog liječenja ili lošeg postupanja od strane zdravstvenog osoblja, kao i učešće u političkim odlukama vezanim za pravo na zdravlje na nivou zajednice kao i na državnom nivou.⁷ Odgovornost organa vlasti i vladavina prava blisko su povezani sa pojmom pristupa pravnom lijeku, što predstavlja ključni element okvira za zaštitu ljudskih prava. U slučaju kršenja ili odbijanja obezbjeđivanja prava, pristup zasnovan na zaštiti ljudskih prava podrazumijeva i naglašava potrebu za dostupnim odgovarajućim mjerama kojima bi se obezbijedio pravni lijek, uključujući obezbjeđivanje prava na pravni lijek i pravični sudski postupak, kao i pravo na informacije o tome.

Zabrana diskriminacije je u srži rada na zaštiti ljudskih prava. To je preklapajuća norma koja je prisutna u svim međunarodnim konvencijama za zaštitu ljudskih prava, a istovremeno predstavlja i osnovnu temu nekih međunarodnih konvencija za zaštitu ljudskih prava, kao što je Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena ili Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Ovaj princip primjenljiv je na svakog pojedinca i to u vezi sa svim ljudskim pravima i slobodama, i njime se zabranjuje diskriminacija po svakom osnovu, kao što su rasa, boja kože, spol, jezik, religija, političko ili neko drugo mišljenje, nacionalna ili društvena pripadnost, imovinsko stanje, te status pri rođenju ili bilo koji drugi status.⁸ Princip zabrane diskriminacije nadopunjava se principom jednakosti, koji je zasnovan na članu 1. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, po kojem su sva ljudska bića rođena slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.

6. Opći komentar br. 3 (1990) Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava i Smjernice iz Maastrichta.
7. Ravnopravnost i zabrana diskriminacije, učešće, odgovornost i vladavina prava, također se navode u: „The human rights based approach to development cooperation: Towards a common understanding among UN agencies“ of the United Nations Development Group (2003) (za detalje viđeti: Frequently Asked Questions, aneks II) („Pristup razvojnjoj saradnji zasnovan na ljudskim pravima: ka zajedničkom stanovištu među agencijama UN”).

8. Više zabranjenih osnova diskriminacije je identifikovano u međunarodnim instrumentima za ljudska prava: i u precedentnom pravu odgovarajućih ugovornih tijela. Viđeti, na primjer: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, čl. 2.1, 3. i 26. i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 2.2 i 3, Opći komentar br. 20 (2009) Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava o nediskriminaciji u oblasti ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, kao i predmete Ibrahim Cweye i dr. protiv Francuske (državljanstvo) i Nicolas Toonen protiv Australije (seksualna orijentacija) Komiteta za ljudska prava.

Međunarodni normativni okvir zaštite ljudskih prava

Od usvajanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 10. decembra 1948. godine do danas međunarodni normativni okvir zaštite ljudskih prava se razvio u velikoj mjeri.⁹ Deklaracija je napisana kao „zajednički standard koji treba da postignu svi narodi i sve nacije“ i u njoj su spomenuta sva osnovna građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava koja bi sva ljudska bića trebala da uživaju. Deklaracija je široko prihvaćena kao instrument koji sadrži norme onih ljudskih prava koje je potrebno poštivati, štiti i ostvarivati. Ova Deklaracija, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima zajedno čine međunarodno pravo ljudskih prava. Ostale konvencije koje su Ujedinjene nacije usvojile u cilju zaštite specifičnih populacija odnosno u cilju postavljanja normativnog okvira za određena specifična pitanja vezana za promociju i zaštitu ljudskih prava su:

- Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije;
- Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena;
- Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;
- Konvencija o pravima djeteta;
- Međunarodna konvencija o zaštiti prava radnika migranata i članova njihovih porodica;
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom; i
- Međunarodna konvencija o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka.

Ovih devet konvencija zajedno sa njihovim fakultativnim protokolima čine jezgro međunarodnih instrumenata Ujedinjenih nacija za zaštitu ljudskih prava. Njihove odredbe predstavljaju suštinu

normativnog okvira zaštite ljudskih prava Ujedinjenih nacija. Tijela zadužena za praćenje implementacije ovih konvencija (vidjeti odjeljak B u daljem tekstu) razvili su, putem općih komentara i preporuka, normativnu osnovu standarda koji se ogledaju u konvencijama kao i obaveze nosioca obaveza koje proističu iz tih standarda. Drugi mehanizmi za zaštitu ljudskih prava, kao što su specijalne procedure Vijeća za ljudska prava, takođe su doprinijeli normativnim tumačenjima standarda ljudskih prava.

Pored paktova, statuta, protokola i konvencija koji predstavljaju pravno obavezujuće dokumente za Države koje ih ratifikuju ili koje im pristupe, postoji još mnogo drugih univerzalnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava koje imaju nešto drugačiji pravni karakter. Naime, deklaracije, principi, smjernice, standardni pravilnici i preporuke nisu pravno obavezujuće, ali imaju nepobitnu moralnu težinu i služe kao praktični vodiči za države.¹⁰

Budući da su standardi zaštite ljudskih prava kodifikovani u međunarodnim ali i u regionalnim i državnim sistemima, oni predstavljaju niz mjera koje nosioci dužnosti, i to prvenstveno države, moraju izvršiti i za koje su odgovorni.

Normativni standardi ljudskih prava, kao i pravne obaveze vezane uz njih a o kojima je u prethodnom tekstu bilo riječi, trebaju biti prevedene u domaće politike i mjere koje će definisati i olakšati primjenu ljudskih prava. Međutim, ponekad je teško naći vezu između ovih koncepata i prakse implementacije, kako za one koji stvaraju politike, tako i za one koji rade na poslovima razvoja, pa čak i za one koji se direktno bave zaštitom ljudskih prava. Zbog toga je teško direktno koristiti ovakve standarde pri izradi politika i ostvarivanju ljudskih prava. Indikatorima za ljudska prava se zapravo nastoji premostiti ovaj nedostatak.¹¹

9. Od 1948. godine Deklaracija je prevedena na više od 370 jezika. (Vidjeti: www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Introduction.aspx (pristup stranici 25. april 2012. godine)).

10. Na primjer, u Deklaraciji Ujedinjenih nacija o pravima autohtonih naroda razrađena je primjena postojećih međunarodnih ljudskih prava na autohtone narode.

11. Vidjeti: United Nations Non-Governmental Liaison Service, The United Nations Human Rights System: How To Make It Work For You (2008).

B. Mehanizmi Ujedinjenih nacija za zaštitu ljudskih prava

Vijeće za ljudska prava je međudržavno tijelo koje se sastoji od 47 država članica a koje bira Generalna skupština Ujedinjenih nacija na period od tri godine. Generalna skupština je formirala Vijeće 2006. godine i ono je zamijenilo dotadašnju Komisiju za ljudska prava. Između ostalog, funkcije Vijeća su da viši promociju cjelovite implementacije obaveza vezanih za zaštitu ljudskih prava koje su države preuzele na sebe, da doprinosi prevenciji kršenja ljudskih prava te da hitno odgovara na krizne situacije vezane za kršenja ljudskih prava.¹²

Univerzalni periodični pregled (UPP) je ključni mehanizam Vijeća za ljudska prava kojim se vrši pregled stanja ljudskih prava svih država članica Ujedinjenih nacija u ciklusu koji traje četiri i po godine. Pregled svake države zasniva se na tri izvještaja: državni izvještaj, informacije prikupljene od strane Ujedinjenih nacija i sažetak informacija prikupljenih od ostalih aktera. Prvi izvještaj priprema vlada te države, dok druga dva priprema OHCHR. Agencije i programi Ujedinjenih nacija, organizacije civilnog društva i drugi akteri učestvuju u ovom procesu tako što dostavljaju informacije koje potom OHCHR objedinjava i koristi za izradu izvještaja koji se razmatra za vrijeme pregleda. Pregled je kooperativni mehanizam, zasnovan na interaktivnom dijalogu između država nad kojim se vrši pregled i Vijeća za ljudska prava. Pregled predstavlja priliku za svaku državu da se izjasni koje je aktivnosti preduzela u cilju poboljšanja situacije ljudskih prava te time ispunila svoje obaveze vezane za zaštitu ljudskih prava.

Specijalne procedure predstavljaju generički termin za sve mehanizme Vijeća za ljudska prava kojim se ispituje, prati i savjetuje po pitanju stanja ljudskih prava u specifičnim državama odnosno teritorijima (mandatizasnovanim državama), ili značajnijim fenomenima kršenja ljudskih prava širom svijeta (mandati zasnovani na specifičnim temama).

Specijalne procedure predstavljaju ili pojedinci (specijalni izvještavači ili nezavisni eksperti) ili radne grupe. Svi oni su prominentni eksperti koji volontiraju na ovim funkcijama a imenuje ih Vijeće za ljudska prava. U vrijeme pisanja ovog dokumenta, ukupno je bilo 35 mandata zasnovanih na specifičnim temama i 10 mandata zasnovanih na državama. Oni o svom radu i preporukama izvještavaju Vijeće za ljudska prava, a ti izvještaji obuhvataju i informacije o njihovim posjetama pojedinim državama i komunikaciji s osobama koje su im se obratile po pitanju navodnih kršenja ljudskih prava.

Trenutno postoji devet komiteta za ljudska prava koji se zajednički zovu tijela za praćenje implementacije konvencija, po jedan na svaku međunarodnu konvenciju koja je na snazi.¹³ Ova tijela se sastoje od nezavisnih eksperata koji imaju mandat da više pregled stanja i ustanove do koje se mjere države pridržavaju svojih obaveza iz date konvencije. Komiteti su formirani na osnovu odredbi iz konvencije čiju implementaciju prate. Države potpisnice imaju obavezu redovno dostavljati izvještaje komitetu. Neki komiteti takođe imaju mandat da zaprimaju i ispituju žalbe pojedinaca.

Formiran 1993. godine, OHCHR dobio je mandat da promovira i štiti uživanje i puno ostvarivanje svih ljudskih prava svih pojedinaca. Mandat OHCHR-a uključuje prevenciju kršenja ljudskih prava, osiguravanje poštivanja svih ljudskih prava, promociju međunarodne saradnje u cilju zaštite ljudskih prava, koordinaciju aktivnosti vezanih za ljudska prava unutar Ujedinjenih nacija kao i jačanje i osavremenjavanje aktivnosti Ujedinjenih nacija vezanih za zaštitu ljudskih prava.¹⁴ OHCHR takođe djeluje i kao sekretarijat Vijeća za ljudska prava, u okviru specijalnih procedura, tijela za praćenje i za univerzalni periodični pregled.

12. Savjetodavni odbor Vijeća/Savjeta za ljudska prava i povjerljivi žalbeni postupak su dva dodatna mehanizma Vijeća/Savjeta za ljudska prava.
13. Postoji i Potkomitet za prevenciju torture uspostavljen na osnovu Fakultativnog protokola uz Konvenciju protiv torture.

14. Program Ujedinjenih nacija za ljudska prava nastao je tokom četrdesetih godina 20. vijeka kao mala jedinica u sjedištu Ujedinjenih nacija. Jedinica je kasnije preseljena u Ženevu, a potom je, nakon nadgradnje tokom osamdesetih godina, prešla u Centar za ljudska prava. Na Svjetskoj konferenciji o ljudskim pravima, održanoj u Beču 1993. godine, međunarodna zajednica je odlučila da uspostavi jasniji i švrći mandat za ljudska prava, sa jačom institucionalnom podrškom. Nakon toga, države članice Ujedinjenih nacija su Rezolucijom Generalne skupštine br. 48/141 osnovale OHCHR.

I. > Ljudska prava i indikatori: Argumenti i problemi

>> Indikatori za zaštitu ljudskih prava – pojam i obrazloženje

Iako ne predstavljaju dio Ujedinjenih nacija, regionalni i državni sistemi za zaštitu ljudskih prava predstavljaju ključne instrumente za zaštitu i promociju ljudskih prava na državnom nivou. Postoji nekoliko regionalnih međudržavnih organizacija koje su uspostavile standarde ljudskih prava i formalne mehanizme praćenja ljudskih prava. Nacionalne institucije za zaštitu ljudskih prava

(NILJP) su nacionalna tijela koja su formirana u cilju zaštite i promocije ljudskih prava. Postoje različiti tipovi ovakvih institucija. Ujedinjene nacije su usvojile tzv. Pariške principe koji predstavljaju vodič za njihov rad. Pariški principi takođe predstavljaju osnovu za njihovu akreditaciju od strane Međunarodnog koordinacionog komiteta za nacionalne institucije, a kojem OHCHR takođe služi kao sekretarijat.

C. Indikatori za zaštitu ljudskih prava – pojam i obrazloženje

U ovom kontekstu, indikator za zaštitu ljudskih prava predstavlja specifične informacije o stanju ili uslovima određenog predmeta, događaja, aktivnosti ili ishoda koji se mogu dovesti u vezu sa normama i standardima za zaštitu ljudskih prava; u kojima se ogledaju principi i problemi ljudskih prava; te koji se mogu iskoristiti u cilju procjene i praćenja promocije i primjene ljudskih prava. Ovakvo definisanje, neki indikatori su jedinstveni samo za ljudska prava, obzirom da je njihovo postojanje vezano za specifične norme ili standarde ljudskih prava, a generalno se ne koriste ni u kakvim drugim kontekstima. Na primjer, takav je indikator o broju vansudskih, grupnih ili samovoljnih pogubljenja, ili indikator o broju žrtava torture od strane policije ili paravojnih jedinica, ili o broju djece koja nemaju pristup osnovnom obrazovanju zbog diskriminacije od strane organa vlasti. Istovremeno, postoji veliki broj drugih indikatora, kao što su često korišteni socioekonomski statistički podaci (npr. indikatori o humanom razvoju koji se koriste u izvještajima o humanom razvoju od strane Razvojnog programa Ujedinjenih nacija - UNDP-a), koji bi mogli ispuniti sve definicijske uslove indikatora zaštite ljudskih prava (barem implicitno), kao što je gore definisano. U svim ovim slučajevima, korisno je razmotriti ih

kao indikatore za ljudska prava, do te mjere do koje se oni mogu dovesti u vezu sa standardima i principima ljudskih prava, i do koje mogu biti korišteni za procjenu stanja ljudskih prava.

Takvo široko shvatanje izraza indikator omogućava mu da poprimi razne oblike, kvalitativne ili kvantitativne prirode. To, zauzvrat, može dovesti do pluraliteta u razumijevanju koncepta i metodologija za identifikaciju i izradu indikatora, što ponekad može biti izvor nedoumica. Zato je neophodno ustanoviti minimum zajedničkog razumijevanja vrsta indikatora kojima se Vodič bavi.

1 Kvantitativni i kvalitativni indikatori

Indikatori mogu biti kvantitativni ili kvalitativni. Kvantitativni se usko shvataju kao ekvivalent „statistike“, dok kvalitativni obuhvataju bilo koje informacije artikulirane u formi narativa ili u „kategoričkom“ obliku. Ako nije drugačije navedeno, izraz „kvantitativni indikator“ se u ovoj publikaciji koristi da označi bilo koju vrstu pokazatelja koji je primarno izražen u kvantitativnom obliku, kao što

15. Više informacija o Pariškim principima dato je u Aneksu I (indikator 5) i na: <http://nhri.ohchr.org>.

16. Konceptualni, metodološki i operativni kriteriji relevantni za identifikaciju i korištenje indikatora za implementaciju i procjenu stanja ljudskih prava, kratko su navedeni u različitim poglavljima Vodiča. Ti kriteriji doprinose daljem razjašnjavanju razlike između uobičajenih indikatora ili statistika i „indikatora ljudskih prava“.

I. > > **Ljudska prava i indikatori: Argumenti i problemi**

>> Indikatori za zaštitu ljudskih prava – pojam i obrazloženje

su brojevi, ili indeksi.¹⁷ Tako, indikatori vezani za stopu upisa djece školskog uzrasta u školu, indikatori o broju ratifikacija sporazuma, vremenski okvir za sprovođenje i obuhvat javnih politika relevantnih za ljudska prava, udio mjesta u nacionalnom parlamentu koja zauzimaju žene, kao i učestalost prisilnih ili nedobrovoljnih nestanaka, predstavljaju primjere kvantitativnih indikatora. Istovremeno se u velikoj mjeri koriste i kontrolne liste ili skupovi pitanja, narativa i kategoričkih podataka kojima treba dopuniti ili razraditi i objasniti numeričke ili druge informacije, koje se odnose na ostvarivanje ljudskih prava. Takve kontrolne liste ocijenjene su kao korisni indikatori situacije koja se nadzire ili analizira. U takvim slučajevima upotreba riječi „indikator“ odnosi se na informacije koje nadilaze statistike i koje su kvalitativne prirode. Stručnjaci koji rade u različitim agencijama sistema Ujedinjenih nacija i u okviru zajednice za ljudska prava često se opredijele za takvo tumačenje riječi indikator, koje implicitno naglašava kvalitativni aspekt.

Dva glavna navedena oblika upotrebe riječi „indikator“ unutar zajednice za ljudska prava, zapravo, ne odražavaju dva suprotna pristupa. Imajući u vidu složenost izrade procjene usklađenosti sa standardima ljudskih prava, potencijalno su korisne sve relevantne kvalitativne i kvantitativne informacije. Kvantitativni indikatori mogu olakšati kvalitativne evaluacije mjerenjem opsega i dimenzija određenih događaja. Slično tome, kvalitativne informacije mogu dopuniti tumačenje kvalitativnih indikatora. Slične komplementarnosti mogu se primijetiti između subjektivnih i objektivnih indikatora.

17. Tri izraza, tj. kvantitativni, statistički ili numerički indikatori, često se koriste naizmjenično.

2 **Indikatori zasnovani na činjenicama i indikatori zasnovani na procjeni**

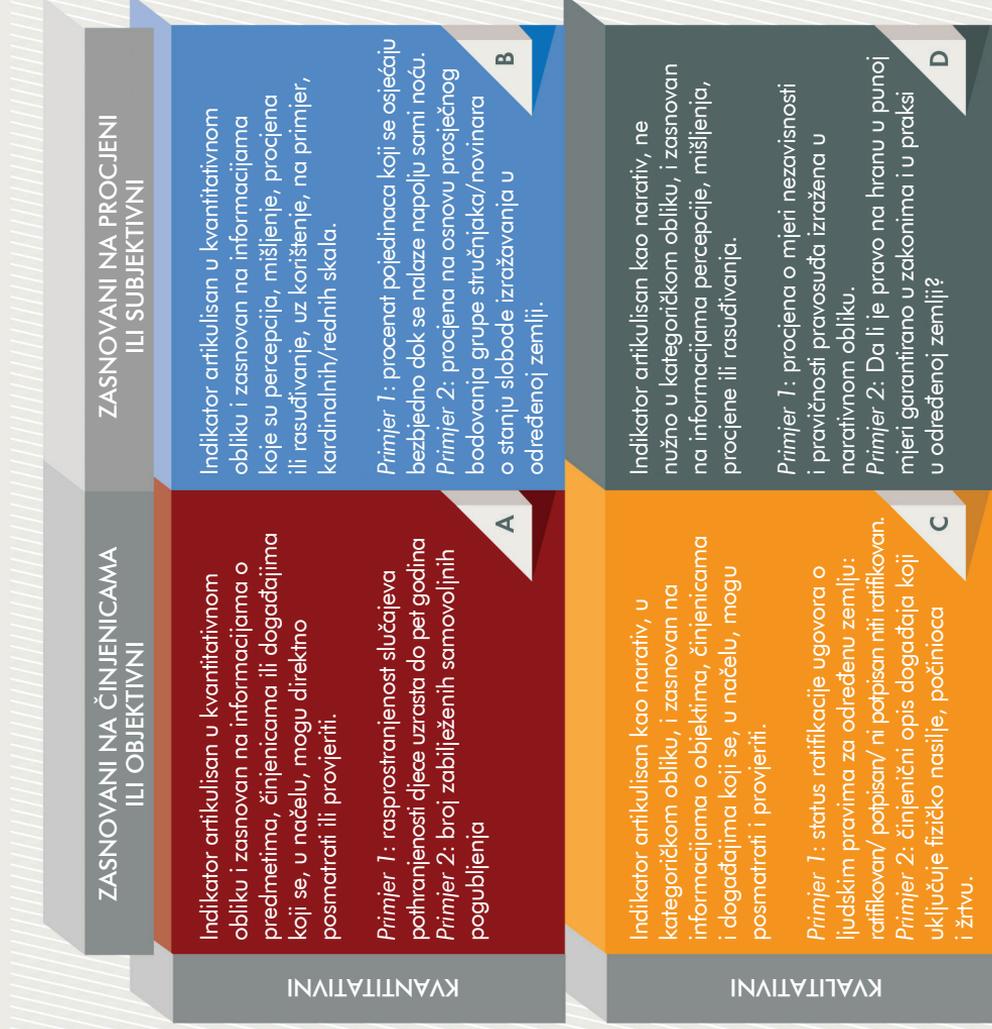
Indikatori ljudskih prava mogu se podijeliti u kategorije onih zasnovanih na činjenicama i onih zasnovanih na procjeni, što odgovara kategoriji objektivnih i subjektivnih indikatora, a koja postoji u literaturi o statistici i indikatorima razvoja. To razlikovanje nije nužno zasnovano na razmatranju korištenja ili nekorištenja pouzdanih metoda prikupljanja podataka ili onih metoda za definiranje indikatora koji se mogu ponoviti. Umjesto toga, na tu podjelu se u najboljem slučaju gleda u smislu sadržaja informacija datih indikatora. Prema tome, predmeti, činjenice ili događaji koji se, u načelu, mogu direktno posmatrati ili verificirati (npr. tjelesna težina djece, broj nasilnih smrti, nacionalnost žrtve) kategoriziraju se kao objektivni indikatori. Indikatori zasnovani na percepciji, mišljenju, procjenama ili rasuđivanju pojedinaca spadaju u kategoriju subjektivnih indikatora. U praksi i u kontekstu određenih ljudskih prava često je teško napraviti razliku između objektivnih i subjektivnih informacija. Elementi subjektivnosti u identificiranoj kategoriji objektivnih indikatora ne mogu se u potpunosti isključiti ili izolirati. Karakterizacija prirode informacija koje se prikazuju može sama po sebi biti ocijenjena kao subjektivna. Ipak, korištenje transparentnih, specifičnih i univerzalno priznatih definicija za određene događaje, činjenice i predmete doprinosi, generalno govoreći, većoj objektivnosti pri identifikaciji i izradi svih vrsta indikatora, bilo da je riječ o kvantitativnom, kvalitativnom, subjektivnom ili objektivnom. Pored toga, indikatori zasnovani na činjenicama, ili objektivni indikatori, za razliku od indikatora zasnovanih na procjeni ili subjektivnih indikatora, podložni su provjeri i mogu biti jednostavniji za tumačenje kada se stanje ljudskih prava uspoređuje kroz vrijeme u određenoj zemlji ili među različitim populacijama.

I. > Ljudska prava i indikatori: Argumenti i problemi

>> Indikatori za zaštitu ljudskih prava – pojam i obrazloženje

Slika IV

Kategorije indikatora koje se koriste za ljudska prava

Treba razmotriti sliku IV, koja predstavlja unakrsno tabeliranje četiri kategorije indikatora: kvantitativnih, kvalitativnih, zasnovanih na činjenicama i zasnovanih na prosuđivanju. Na slici su ilustrirane mogućnosti korištenja različitih kategorija indikatora za izradu procjena stanja ljudskih prava. Svaka kategorija ima svoju potencijalnu upotrebu (vidjeti i raspravu u poglavlju III o mehanizmima generisanja podataka). Ipak bi, ukoliko postoji mogućnost izbora, najbolje bilo indikatorima iz kvadranta A dati prednost nad onima iz C, kao i B nad D, ili AC nad BD, a onima iz A nad svim ostalim. Drugim riječima, kada svaki od četiri kvadranta ima nešto da ponudi u smislu relevantnih informacija i indikatora o subjektu koji se procjenjuje, vjerovatnije je da će navedeni redoslijed prednosti učiniti da procjena bude objektivnija i prihvatljivija za one koji su u nju uključeni. Međutim, generalno govoreći, u kontekstu Vodiča, postoji tendencija da se koriste informacije iz kvadranta A i C i donekle B. Kada je riječ o indikatorima iz kvadranta B, pažnja je usmjerena na kategoriju subjektivnih indikatora do kojih se lakše dolazi kroz statistički reprezentativna anketna istraživanja kao što je „procenat pojedinaca koji se osjećaju bezbjedno kada su noću sami napolju“ (primjer 1).¹⁸ Pored toga, informacije i indikatori koji su zasnovani na činjenicama i kvantitativni po karakteru (kvadrant A) mogu pružiti sliku o veličini i značaju fenomena te da prilikom generiranja podataka i njihovog tumačenja prevaziđu pristрасnost, što druge nekvantitativne informacije i indikatori zasnovani na procjeni možda ne mogu ponuditi. To čini korisnom dalju upotrebu kvantitativnih informacija i indikatora zasnovanih na činjenicama do mjere u kojoj njihovo korištenje doprinosi vrijednosti procjene stanja ljudskih prava.

3 Indikatori učinka i usklađenosti

Tokom prethodnih godina, nakon što je usvojen cilj uvođenja ljudskih prava u glavne političke i društvene tokove kroz aktivnosti koje više u okviru svog mandata, agencije i programi sistema Ujedinjenih nacija otpočeli su identifikaciju alatki i metodologija za praćenje poštivanja ljudskih prava koje mogu biti od pomoći za procjenu njihovog učinka u vezi s ostvarivanjem navedenog cilja. Potrebu za takvim alatkama i s njima povezanim indikatorima izrazili su i donatori koji su željeli uključiti standarde ljudskih prava u sprovođenje svojih programa pomoći u zemljama koje primaju pomoć. U takvim slučajevima pristup se zasniiva na uvođenju sveprožimajućih normi ljudskih prava, kao što su zabrana diskriminacije i ravnopravnost, učešće i odgovornost, u proces ostvarivanja i sprovođenja tekućih aktivnosti. Bilo je i nekoliko pokušaja izmjene mandata ili izjavnjenih programskih ciljeva uz pozivanje na određene standarde ljudskih prava.

Kao rezultat toga, identificirani su indikatori i razrađeni skupovi alatki koji koriste ono što su suštinski indikatori učinka. Primarni cilj indikatora učinka jeste da omoguće verifikaciju promjena do kojih su dovele razvojne intervencije, a u vezi s onim što je prvobitno planirano. Oni su zasnovani na principima i terminologiji programiranja (kao što je kategorizacija indikatora ulaganje - produkt - ishod - uticaj, vidjeti i poglavlje V, odjeljak A2) i suštinski utvrđeni u odgovarajućim programskim aktivnostima. Takvi indikatori mogu se koristiti za nadzor učinka programskih aktivnosti i za izradu procjene njihove usklađenosti sa pojedinim sveprožimajućim normama ljudskih prava.¹⁹

18. Važnost i značenje anketnih istraživanja zasnovanih na reprezentativnim uzorcima stanovništva i statistički jasnoj metodologiji dalje su obradeni u poglavlju III.

19. UNDP "Indicators for human rights based approaches to development in UNDP programming: a users' guide", mart 2006. („Indikatori za razvojne pristupe zasnovane na ljudskim pravima u programiranju UNDP vodič za korisnike“) Dostupno na: <http://web.undp.org/oslocentre/docs06/HRA%20indicators%20guide.pdf>.

I. > Ljudska prava i indikatori: Argumenti i problemi

>> Indikatori za zaštitu ljudskih prava – pojam i obrazloženje

Međutim, iako su indikatori učinka korisni za unapređenje pristupa zasnovanog na ljudskim pravima kada je riječ o razvojnom programiranju, oni mogu dati prikaz samo nekih aspekata sveprožimajućih normi ljudskih prava. Njihov obuhvat standarda ljudskih prava, kako je to propisano u različitim instrumentima, ograničen je i često tek slučajan.²⁰ Shodno tome, upotreba indikatora učinka, na način kako je to artikulirano u literaturi i kako se trenutno primjenjuje u praksi, sama po sebi nije adekvatan put ka razvoju i podsticanju korištenja indikatora u implementaciji ljudskih prava.

Za razliku od indikatora učinka, indikatori usklađenosti u kontekstu ljudskih prava jasno su utvrđeni u standardima ljudskih prava. Takvi indikatori trebaju dati jasnu sliku stepena ispunjenosti obaveza koje proističu iz tih standarda i mjere u kojoj to dovodi do ishoda koji mogu biti povezani sa poboljšanim uživanjem ljudskih prava. Rad opisan u Vodiču odnosi se na identifikaciju indikatora koji se mogu koristiti u cilju unapređenja i praćenja usklađenosti nosilaca dužnosti kada je riječ o ispunjavanju njihovih obaveza iz oblasti ljudskih prava (za više detalja vidjeti poglavlje II). Međutim, u specifičnim kontekstima, gdje su programi izrađeni s ciljem da unaprijede ostvarivanje ljudskih prava ili da doprinesu sprovođenju određenih obaveza iz tog domena, kao što je proširivanje besplatnog osnovnog obrazovanja, indikatori učinka koji se odnose na taj program također će se koristiti za procjenu njegove usklađenosti sa standardima ljudskih prava.

4 Indikatori i referentne tačke

Referentne tačke su prethodno utvrđene vrijednosti za indikatore, koje mogu biti zasnovane na normativnim ili empirijskim razmatranjima. Indikator za mjerenje adekvatnosti ishrane, na primjer, može biti normativno zasnovan na sociokulturnim

faktorima, kao što su ukusi ili vjerska ograničenja, ili empirijski procijenjeni uzimajući u obzir radni profil ljudi i kalorijske i nutritivne potrebe ljudskog tijela. Normativna razmatranja često su zasnovana na međunarodnim ili nacionalnim standardima (npr. postupanje sa ratnim zatvorenicima) ili na političkim i društvenim aspiracijama ljudi. Empirijska razmatranja su prevashodno vezana za pitanja izvodljivosti i resursa. Primjera radi, može se uzeti u razmatranje indikator „udio jednogodišnje djece koja su obuhvaćena imunizacijom od bolesti koje se mogu spriječiti vakcinama“. Korištenje referentne tačke može zahijevati postavljanje određene vrijednosti indikatora, naprimjer, porastna 90%, ili unapređenje postojećeg obuhvata za 10 postotnih poena, kako bi se naporu odgovornih organa mogli usredrediti na dostizanje vrijednosti u referentnom vremenskom periodu. U prvom slučaju, referentna tačka od 90 % vakcinisanih protiv rubeole može biti zasnovana na normativnom razmatranju ili na empirijskom zapažanju da na nivou od 90 % ostvarene vakcinacije mogućnost epidemije znatno opada. Slično tome, 10 postotnih poena porasta obuhvaćenih vakcinacijom moglo bi biti zasnovano na razmatranjima o dostupnosti resursa i lokalnim kapacitetima.

U kontekstu procjene usklađenosti država ugovornica, korištenje referentnih tačaka za određeni indikator jača njihovu odgovornost u smislu preuzimanja obaveze ostvarivanja određenog standarda učinka u vezi sa pitanjem koje je predmet procjene. Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava posebno je zatražio određivanje referentnih tačaka kako bi se ubrzala implementacija ljudskih prava. Ipak, za prvi korak u utvrđivanju smislene referentne tačke treba postojati opći konsenzus u pogledu izbora indikatora koji će biti korišten za procjenu stanja ljudskih prava. Zadatak određivanja referentnih tačaka učinka za odabrane indikatore samo tada može donijeti rezultate (vidjeti i poglavlje V, odjeljak A).

20. Razlog je djelimično u nejednakim vremenskim rokovima: za razvoj programa potrebno je nekoliko godina, a za unapređenje i zaštitu ljudskih prava mnogo duže. Pored toga, programi moraju po definiciji biti jasno fokusirani na jedan ili nekoliko ciljeva istovremeno i malo je vjerovatno da će se baviti različitim aspektima, složenim pitanjima i velikim obimom standarda ljudskih prava.

21. U Općem komentaru br. 1 (1989) o izvještavanju država članica Komitet je pozvao na utvrđivanje referentnih tačaka u vezi sa kvantitativnim indikatorima, kao što su stepen vakcinacije djece i unos kalorija po osobi. Vidjeti i Opći komentar br. 14 (2000) o pravu na najviši dostižni standard zdravlja, paragraf 57–58.

D. Problemi i pogrešno shvatanje indikatora

1 **Kvantificiranje kvalitativnih informacija**

Često se izražava zabrinutost da nije moguće kvantificirati i mjeriti usklađenost u oblasti ljudskih prava. Pored toga, ljudska prava se odnose na kvalitativne aspekte života, koji ne moraju biti pogodni za prikazivanje kroz statističke informacije. U pravosuđu, na primjer, nadležnost sudija može biti relevantnija od njihovog broja. Pored toga, često se kaže da kvantitativni podaci o ljudskim pravima možda i ne postoje ili da su nepouzdana.

Takva pitanja mogu biti rezultat nesporazuma u vezi s onim šta treba mjeriti. Pri korištenju indikatora za ljudska prava primarni interes je u mjerenju nekoliko relevantnih odlika koje mogu biti u vezi sa napretkom u ostvarivanju i uživanju ljudskih prava ili sa procjenom napora koje ulaže nosilac dužnosti u cilju ispunjavanja svojih obaveza iz oblasti ljudskih prava. Ne treba se usmjeriti na identifikaciju opsežne liste indikatora, zasnovane na statističkim istraživanjima, o svim standardima ljudskih prava ili odredbama sporazuma. To bi čak bilo nepotrebno. Indikatori su alatke koje dodaju vrijednost procjenama koje imaju jaku kvalitativnu dimenziju i nisu zamjena za njih. Istovremeno, koristeći dostupne statističke informacije na odgovarajući način, na primjer, o pristupu pravnoj pomoći različitih grupa stanovništva ili o upisu u školu djece iz posebnih društvenih grupa, indikatori bi mogli biti korisni za objektivniju i sveobuhvatniju procjenu određenih kvalitativnih aspekata uživanja ljudskih prava. Kada se razjasni ta razlika u vezi s upotrebom indikatora, mnogo je lakše identificirati indikatore za izradu procjena stanja ljudskih prava.²²

2 **Dostupnost podataka i razvrstavanje**

Upotreba indikatora kao alatki za izradu procjena o stanju ljudskih prava u potpunosti zavisi od dostupnosti relevantnih i pouzdanih podataka. Iako će uvijek postojati neka ograničenja u pronalaženju takvih podataka, cilj ove publikacije je da pokaže kako je različite informacije iz različitih vrsta izvora moguće uspješno kombinirati u svrhu izrade indikatora za procjenu stanja ljudskih prava (više detalja vidjeti u poglavlju III). Još je važnije to da dostupne statističke informacije i administrativne evidencije u mnogim slučajevima mogu biti prerađene u podesne indikatore koji ističu aspekte ljudskih prava u određenoj situaciji.

Povezano s prethodno navedenim jeste pitanje nedostatka odgovarajućih statistika na potrebnom nivou razvrstavanja, koje su osnova za analizu zabrane diskriminacije i ravnopravnosti, što predstavlja najvažniji dio svake procjene stanja ljudskih prava. Shodno tome, postoji tvrdnja da je u izradi takvih procjena besmisleno oslanjati se na indikatore, osim ukoliko postoje adekvatni podaci koji će pružiti jasnu sliku uživanja ili kršenja ljudskih prava širom kontekstno relevantnih grupa stanovništva.

Iako je nedostatak razvrstanih statističkih podataka zaista faktor ograničenja, on ne podriiva potencijalnu korist koja se može imati od odgovarajućih indikatora koji olakšavaju objektivne procjene. U najgorem slučaju, to će samo odložiti njihovu upotrebu do trenutka kada relevantni podaci postanu dostupni. Pored toga, osim korištenja dostupnih društvenoekonomskih statistika na razvrstanom nivou, kao što su one koje se koriste za nadzor humanog razvoja,²³ podjednako je

22. Kao što je navedeno u odjeljku V, razlikovanje kvalitativnih i kvantitativnih indikatora nije nužno jasno određeno. Tipični kvantitativni indikatori, kao što su udio potpuno kvalifikovanih i obučeni nastavnika u osnovnim školama, stopa napuštanja školovanja ili stope pismenosti takođe su relevantne za procjenjivanje kvaliteta obrazovnog sistema ili, drugim riječima, kvalitativnih aspekata ostvarivanja prava na obrazovanje.

23. UNDP, Izvještaji o humanom razvoju. Dostupno na: <http://hdr.undp.org>.

I. > Ljudska prava i indikatori: Argumenti i problemi

>> Problemi i pogrešno shvatanje indikatora

važno identificirati i razviti posebne indikatore ljudskih prava, kako kvalitativne tako i kvantitativne, koji odražavaju jedinstvene aspekte standarda ljudskih prava i svepriznajućih normi.²⁴ Taj proces također doprinosi razjašnjavanju sadržaja prava i čini ga konkretnijim.

Iako su razvrstani podaci suštinski važni za bavljenje pitanjima i problemima iz oblasti ljudskih prava, ne mora biti uvijek izvodljivo ili praktično da se podaci razvrstavaju na željenom nivou. Razvrstavanje po polu, starosnoj dobi, regionu ili administrativnoj jedinici, na primjer, može biti jednostavnije nego razvrstavanje po etničkoj pripadnosti, zato što identificiranje etničkih grupa često podrazumijeva objektivne (npr. jezik) i subjektivne (npr. samoidentifikacija) kriterije, koji se vremenom mogu proširiti. Iako mnoge grupe stanovništva žele postići veću vidljivost (za sebe) u statistikama, kako bi postojale informacije o rasprostranjenosti diskriminaciji ili disparitetima, i kao podrška sprovođenju ciljanih mjera javnih politika, biti identificirani kao posebna grupa može biti politički osjetljivo pitanje, što može obehtrabiti razvrstavanje podataka (poglavlje III, polje 9). Proizvodnja bilo kojih statističkih podataka također ima uticaja na pravo na privatnost, zaštitu i povjerljivost podataka i shodno tome, može zahtijevati razmatranje odgovarajućih pravnih i institucionalnih standarda (za više detalja vidjeti poglavlje III).

3 Statistički prosjek u odnosu na informacije o pojedinačnim slučajevima

Korištenje statističkih prosjeka pri izradi procjene stanja ljudskih prava ili upotreba podataka koji se odnose na uživanje ljudskih prava posebnih grupa stanovništva, kao što su najranjivije ili marginalizirane društvene grupe, može se na prvi pogled učiniti paradoksalnim. Čini se da je prelazak sa nacionalnih prosjeka na podatke koji

daju jasnu sliku uživanja prava svakog pojedinca više u skladu sa pristupom zasnovanim na ljudskim pravima. Time bi se omogućila procjena stepena diskriminacije i neravnopravnosti u uživanju ljudskih prava svakog pojedinca u društvu. Pored činjenice da to generalno nije izvodljivo, fokusiranje na podgrupu stanovništva uz korištenje prosječnih vrijednosti nije u sukobu sa pojmom univerzalnosti i neotuđivosti ljudskih prava. Objke vrste podataka mogu biti korisne za izradu procjene stanja ljudskih prava. Podaci koji odražavaju, na primjer, napore koje država ulaže kako bi za svoje stanovnike obezbijedila pravnu pomoć ili besplatne zdravstvene usluge, mogu se jednostavno i smisleno koristiti na skupnom nivou za zajednice, administrativne jedinice ili pokrajine. I dok bi podaci o torturi morali biti primarno dobiveni putem informacija o individualnim slučajevima, statistička anketna istraživanja koja su reprezentativna za ugroženu grupu stanovništva (npr. zatvorska populacija) mogu biti komplementaran izvor informacija za mjerenje učestalosti torture i drugih zlostavljanja u određenoj zemlji.

4 Univerzalni indikatori u odnosu na kontekstno relevantne indikatore

Indikatori mogu biti smisleniji i vjerovatnije je da će biti korišteni kada su kontekstno relevantni. Možda nije neophodno prikupljati informacije o stopama smrtnosti od malarije u nekoj od skandinavskih zemalja, gde je malarija rijetka bolest. Međutim, u južnoj Aziji ili u određenim dijelovima Afrike, učestalost malarije može biti dobar indikator za procjenu napora koje država ulaže u zdravstvo i bavljenje kritičnim pitanjima prava na zdravlje. Istovremeno, vjerovatnije je da će slučaj mučenja ili prisilne deložacije ili informacije o beskućnicima biti relevantne u većini dijelova svijeta. Iako su ljudska prava univerzalna i svaki pojedinac, bez obzira na to gdje se nalazi, ima pravo da ih

24. U Općem komentaru br. 3 (1990) Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava prepoznao je da je „u mnogim slučajevima zakonodavstvo veoma poželjno, a u nekim slučajevima čak i neophodno. Može biti teško, na primjer, efikasno se boriti sa diskriminacijom u nedostatku jasne zakonodavne osnove za neophodne mjere“.

I. >> Ljudska prava i indikatori: Argumenti i problemi

>> Problemi i pogrešno shvatanje indikatora

ravnopravno uživa, postojat će slučajevi gdje indikatori trebaju biti namjenski izrađeni prema potrebama konteksta određene zemlje. Generalno govoreći, i globalno primjenjivi i kontekstno specifični indikatori bit će korisni za procjenu stanja ljudskih prava sve dok su utemeljeni na univerzalno primjenjivim standardima ljudskih prava. Kao što je istaknuto u poglavlju V, osmišljavanje relevantnih indikatora zavisit će i od vrste procesa, što naročito važi za participativne procese u kojima učestvuju akteri ljudskih prava, a koje pojedinačna zemlja odluči usvojiti u cilju definiranja, prikupljanja i diseminacije indikatora.

5 Značaj indikatora kako za građanska i politička, tako i za ekonomska, socijalna i kulturna prava

Najveće pitanje u vezi sa korištenjem indikatora za procjenu stanja ljudskih prava proizilazi iz činjenice da ni u literaturi ni u praksi ne postoji značajan korpus radova koji koriste dosljedan i koherentan okvir za identifikiranje i razvoj tih indikatora. Zbog istorijskih razloga, i možda zbog pogodnije analize, koriste se dva različita pristupa za praćenje i nadzor nad ostvarivanjem građanskih i političkih prava, s jedne, i ekonomskih, socijalnih i kulturnih, sa druge strane. To je doprinijelo stvaranju vještačke dihotomije koja nije ni poželjna ni održiva, kada se ima u vidu nedjeljivost i međuzavisnost svih ljudskih prava. Posljedična dvoznačnost i složenost tih pristupa možda su doprinijele stvaranju određene skeptičnosti u vezi sa upotrebom kvantitativnih indikatora u procjenama stanja ljudskih prava, a možda su i usporile napredak u ovoj oblasti rada.

Tradicionalno se za građanska i politička prava koristio pristup povrede. Zasnovan je na stavu da je normativni sadržaj tih prava jasan, da su

zahtjevi i dužnosti dobro poznate, kao i da se prava mogu uživati čim ih država zagaruje (vidjeti odjeljak A 2). Prema tome, svaki ishod koji predstavlja povredu ugovornih odredaba koje se odnose na određeno ljudsko pravo može se koristiti kao indikator za praćenje implementacije tog prava. Učestalost nestanka ili proizvoljnog lišenja slobode, na primjer, može se posmatrati kao nedostatak uživanja prava, ili preciznije, kao kršenje određenog aspekta prava na slobodu i sigurnost личности, te se shodno tome može koristiti za praćenje implementacije tog prava. Suštinski, u središtu pažnje je praćenje odsustva negativnih ishoda. Kao rezultat toga, takva prava često se nazivaju „negativnim“ ljudskim pravima.

Za ekonomska, socijalna i kulturna prava dosadašnja praksa generalno je bila usmjerena na praćenje ishoda koji se odnose na postepeno ostvarivanje tih prava, u skladu sa članom 2. stav 1. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.²⁵ Smatra se da takva prava u velikoj mjeri zavise od resursa, te da ih je zbog toga teško garantirati, naročito u zemljama u razvoju. Zbog toga, logično je pratiti ishode koji se mogu odnositi na postepeno ostvarivanje tih prava tokom vremena. Pošto su u ovom slučaju relevantni ishodi poželjni, pozitivni i zahtijevaju proaktivne mjere koje države trebaju preduzeti, ova prava često se dovode u vezu sa „pozitivnim“ obavezama u oblasti ljudskih prava.

Upotreba različitih pristupa i njima odgovarajućih metodologija za praćenje dva skupa prava dovela je do isitanja podjela ljudskih prava na pozitivna i negativna. Međutim, u praksi sva ljudska prava sadrže pozitivne i negativne obaveze, a njihova implementacija može se dovesti u vezu i sa pozitivnim i sa negativnim ishodima.

25. „Svaka država ugovornica [Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima] obavezuje se da preduzima korake do maksimuma svojih raspoloživih sredstava, pojedinačno ili putem međunarodne pomoći i saradnje, naročito na ekonomskom i tehničkom planu, u cilju postepenog obezbjeđivanja punog ostvarivanja prava priznatih ovim Paktom putem svih pogodnih sredstava, uključujući tu naročito usvajanje zakonodavnih mjera.“

I. > Ljudska prava i indikatori: Argumenti i problemi

>> Indikatori u međunarodnom pravnom okviru

Udio specifičnih pozicija (npr. mjesta u parlamentu ili pozicija visokih funkcionera) koje zauzimaju žene, na primjer, može biti korisna za procjenu ostvarivanja prava na učešće u javnom životu (Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, čl.25). Slično tome, opadanje učestalosti prisilnih deložacija može doprinijeti ostvarivanju prava na adekvatno stanovanje. Pored toga, isključivo fokusiranje na ishode, bilo da je riječ o pozitivnim ili negativnim pravima, zanemaruje važnost praćenja obaveze ponašanja, koju su države prihvatile kada su ratifikovale relevantne sporazume o ljudskim pravima. Zato je potrebno fokusirati se ne samo na ostvarivanje ishoda koji su u skladu sa primjenom

standarda ljudskih prava već i na proces ostvarivanja takvih ishoda.

Ova otvorena pitanja nisu na adekvatan način obrađena, pa je shodno tome spor napredak u prihvatanju indikatora i njihovoj upotrebi za izradu procena stanja ljudskih prava. Činjenica je da prepoznata važnost bavljenja tim pitanjima pruža obrazloženje za usvajanje opšteg, praktičnog pristupa za identifikaciju indikatora i razvijanje alatki koje se mogu koristiti za izradu procjena kako građanskih i političkih, tako i ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava.

E. Indikatori u međunarodnom pravnom okviru

Upotreba indikatora i statističkih podataka nije nepoznata a ni nova u sistemu ljudskih prava Ujedinjenih nacija. Mehanizmi za praćenje i nadzor nad ostvarivanjem ljudskih prava, kao što su ugovorna tijela, nosioci mandata specijalnih procedura i UPP, koriste i pozivaju se na širok spektar indikatora, uključujući i statističke indikatore (polje 3). Potreba za posebnim indikatorima odražena je u normativnom okviru ljudskih prava. Iako se pojedini kvantitativni indikatori eksplicitno pominju u sporazumima o ljudskim pravima, njihova vrsta i uloga detaljnije je objašnjena u općim komentarima i preporukama koje su usvojila ugovorna tijela.²⁶ Kada je riječ o sporazumima, u članu 10. Konvencije o ukidanju

svih oblika diskriminacije žena, koji se odnosi na pravo na obrazovanje, predviđa se smanjenje „stope odustajanja učenica“. U članu 12. Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima navodi se da u cilju dostizanja potpunog ostvarivanja prava svih ljudi da uživaju najviši dostižni standard fizičkog i mentalnog zdravlja, države ugovornice trebaju preduzeti korake koji podrazumijevaju i one koji su neophodni kako bi se osiguralo opadanje stope mrtвороđenih beba i smrtnosti novorođenčadi.²⁷ U članu 24. (2) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima navodi se da „odmah poslije rođenja, svako dijete mora biti upisano u matičnu knjigu rođenih i nositi neko ime“.

26. Izvještaji koje pripremaju nosioci mandata specijalnih procedura Vijeća za ljudska prava (i njegove prethodnice – Komisije za ljudska prava) također koriste i pozivaju se na određene indikatore. Vrljeti, na primjer, izvještaje koje je pripremio Paul Hunt, specijalni izvijestilac o pravu svih na uživanje najvišeg dostižnog standarda fizičkog i mentalnog zdravlja (A/HRC/14/24).

27. U Bečkoj deklaraciji i programu djelovanja, usvojenim 1993. godine, navodi se da „u cilju unapređenja uživanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, treba ispitati mogućnosti korištenja dodatnih pristupa, kao što je sistem indikatora za mjerenje napretka u ostvarivanju prava priznatih u Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima“ (stav 98.). U Završnom dokumentu konferencije o rasizmu Durban II preporučeno je da države trebaju „razviti sistem prikupljanja podataka, uključujući indikatore jednakih mogućnosti i zabrane diskriminacije, koji će, uz poštovanje prava na privatnost i princip samoidentifikacije, omogućiti izradu procjene i služiti kao vodilja za formuliranje politika i mjera za iskorištavanje rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i drugih oblika netolerancije, i da će, tamo gdje je to odgovarajuće, razmotriti i zatražiti pomoć od Kancelarije visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za ljudska prava“ (stav 104).

I. >> Ljudska prava i indikatori: Argumenti i problemi

>> Indikatori u međunarodnom pravnom okviru

Slična odredba sadržana je u Konvenciji o pravima djeteta (čl. 7 (1))²⁸. U jednom članu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom posebno je obrađeno pitanjima statističkih informacija.²⁹ Član 16. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i član 40. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima odnose se na obavezu svojih država ugovornica da izvještavaju o ostvarenom napretku u domenu uživanja ljudskih prava. Takva upućivanja na kvantitativne indikatore u sporazumima korisna su za razjašnjavanje sadržaja određenog prava i za učvršćivanje njegovih operativnih aspekata.

Kada je riječ o općim komentarima i preporukama koje usvajaju ugovorna tijela, Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava preporučuje da države ugovornice trebaju postaviti i odrediti referentne tačke ili ciljeve u vezi sa smanjenjem smrtnosti novorođenčadi, što obuhvata vakcinaciju djece, unos kalorija po osobi, broj osoba po pružaocu zdravstvenih usluga, itd.³⁰ S obzirom na važnost „postepenog ostvarivanja“ prava o kojima je riječ, naglašava se značaj kvalitativnih kao i kvantitativnih podataka za adekvatnu procjenu napretka koji je postignut tokom određenog vremena.

Prema navodima Komiteta za ukidanje diskriminacije žena, „statističke informacije su apsolutno neophodne kako bi se razumjela stvarna situacija žena u svakoj od država ugovornica Konvencije“.³¹ Komitet daje preporuku da bi društvena i ekonomska istraživanja trebala formulirati upitnike

na način da podaci budu razvrstani prema polu; da države ugovornice trebaju podsticati prikupljanje statističkih podataka o nasilju u porodici; i da države ugovornice trebaju obezbijediti kvantitativne podatke koji pokazuju procenat žena koje uživaju svoja prava vezana za politički i javni život.³² Slično tome, Komitet za prava djeteta naglašava važnost detaljnog razvrstavanja podataka.³³ Komitet za ljudska prava u svom općem komentaru o zabrani torture i drugih surovih kazni i postupaka navodi da izvještaji država ugovornica trebaju obezbijediti statistike koje se odnose na policiju i pravosuđe: broj prituzbi i kako je po njima postupano.³⁴ Komitet za ukidanje rasne diskriminacije preporučio je da Bolivija treba „razviti pouzdanu, odgovarajuće statističke alatke kako bi osigurala samoidentifikaciju u popisu 2012. godine i osigurati potpuno i efektivno učešće autohtonih naroda i Bolivijaca afričkog porijekla u svim fazama popisa, kao i uključivanje ljudi sa geografski udaljenih lokacija³⁵“. Komitet je takođe zatražio od Kambodže da „u svojoj sljedeći periodični izvještaj uključi različite podatke o etničkim manjinama, uključujući autohtone manjine, kao i o njihovom socioekonomskom statusu“.³⁶

Na kraju, važno je još jednom napomenuti da za izradu procjena stanja ljudskih prava korištenje indikatora, bilo da je riječ o kvantitativnim ili kvalitativnim indikatorima ili indikatorima zasnovanim na činjenicama ili onim zasnovanim na rasuđivanju, pruža opcije koje se, u mnogim slučajevima, međusobno nadopunjuju i podupiru.

28. I dok je registracija rođenja od direktne važnosti za izdavanje uvjerenja iz matične knjige rođenih, što je često uvjet za uživanje drugih prava, registracija sve djece označava da država priznaje važnost svakog pojedinca i njegovog odnosno njenog pravnog statusa. Isto može važiti i za većinu drugih zvaničnih statistika (npr. podaci o uzroku smrti, razmjere nejednakosti dohotka i stope nezaposlenosti).

29. U članu 31. predviđa se da se „države ugovornice obavezuju da prikupljaju odgovarajuće informacije, uključujući statističke podatke i podatke na osnovu istraživanja, koji im omogućavaju formuliranje i sprovođenje politika u vezi sa primjenom ove konvencije“.

30. Komitet ističe da globalne referentne tačke nisu od velike koristi, a da one na nacionalnom nivou ili druge određene referentne tačke mogu biti dragocijen pokazatelj napretka (Opći komentar br. 1 (1989)).

31. Opća preporuka br. 9 (1989) o statističkim podacima u vezi sa situacijom žena.

32. Opće preporuke br. 9 (1989), br. 19 (1992) o nasilju nad ženama i br. 23 (1997) o članu 7. (politički i javni život).

33. Opći komentar br. 4 (2003) o zdravlju i razvoju adolescenata, u kontekstu Konvencije, i br. 5 (2003) o općim mjerama primjene Konvencije.

34. Opći komentar br. 20 (1992).

35. CERD/C/BOL/CO/17-20, paragraf 12.

36. CERD/C/KHM/CO/8-13, paragraf 12.

I. > Ljudska prava i indikatori: Argumenti i problemi

>> Indikatori u međunarodnom pravnom okviru

Ne postoji indikator ili kategorija indikatora koji će samostalno biti dovoljni da pruže potpunu procjenu date situacije. Oni jesu i uvijek će biti alatke za dobivanje približne slike realnosti, a nivo njihove preciznosti raste samo uz bolje informacije i metodologije za prikupljanje i kompiliranje tih informacija. I dok će kvalitativne procjene i one slične sudskim, koje izrađuju nezavisni stručnjaci za ljudska prava i dalje predstavljati kamen temeljac procjena stanja i praćenja ostvarivanja ljudskih prava, naročito

kada je riječ o složenim pitanjima i problemima, postoji valjan razlog i za unaprijeđenje kvantitativnih indikatora i indikatora zasnovanih na činjenicama kako bi takve procjene raspolagale za više informacija. Tumačenje sporazuma ostat će primarno pravna aktivnost; kvalitet tumačenja, međutim, može se poboljšati osiguravanjem najbolje moguće činjenične osnove. Pored toga, kvantitativni indikatori potencijalno mogu doprinijeti da se diskurs ljudskih prava poveže sa diskursom razvojne politike.

Polje 3 Indikatori koji se koriste u mehanizmima za praćenje ljudskih prava

Države ugovornice često koriste indikatore u izvještajima koje podnose međunarodnim mehanizmima za praćenje ostvarivanja ljudskih prava, kao što su ugovorna tijela Ujedinjenih nacija, specijalne procedure (specijalni izvještaji) i univerzalni periodični pregled (UPP) Vijeća Ujedinjenih nacija za ljudska prava, a koriste ih i ova tijela u preporukama državama ugovornicama. Upućivanje na statističke i druge indikatore vezano je za ekonomska, socijalna i kulturna prava, kao i za građanska i politička prava. Primjera radi, Komitet protiv torture dao je preporuku Hondurasu da razvije razvrstane indikatore za praćenje i dokumentiranje slučajeva nasilja među zatvorenicima, u cilju otkrivanja uzroka i osmišljavanja odgovarajućih strategija prevencije (CAT/C/HND/CO/1, paragraf. 17). Komitet za ukidanje diskriminacije žena pohvalio je Demokratsku Narodnu Republiku Laos zbog znatnog povećanja udjela žena u svom nacionalnom parlamentu, sa 9,4 % u trećem sazivu (1992–1997) na 22,9 % u petom sazivu (2002–2007) (A/60/38, para. 85). Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava podstakao je Ujedinjeno Kraljevstvo da ispuni svoju preuzetu obavezu smanjenja nejednakosti u oblasti zdravlja za 10 % do 2010. godine, koja se mjeri mortalitetom novorođenčadi i očekivanim trajanjem života od rođenja (E/C.12/GBR/CO/5, paragraf 32). Komitet za ljudska prava uputio je preporuku Češkoj Republici da usvoji indikatore i referentne tačke kako bi utvrdila da li su ciljevi u vezi sa borbom protiv diskriminacije postignuti (CCPR/C/CZE/CO/2, paragraf 16).

Slično tome, potreba indikatora u kontekstu UPP je očigledna u dokumentaciji o stanju ljudskih prava u državama članicama. Brazil se, na primjer, obavezao da će uspostaviti nacionalni sistem indikatora ljudskih prava za UPP (A/HRC/8/27, paragraf 85). Brazil je u svom državnom izvještaju dao procjenu rasne neravnopravnosti bijelaca i stanovnika afričkog porijekla koristeći razvrstane društvenoekonomske statistike i ukazao na to da u zemlji postoji visoka stopa ubistava, posebno među djecom (A/HRC/WG.6/1/BRA/1, paragraf 26 i 81). Kompilacija informacija Ujedinjenih nacija uputila je na izvještaj specijalnog izvještača o vansudskim, grupnim ili samovoljnim pogubljenjima, koji navodi da je ubistvo vodeći uzrok smrti osoba starosti od 15 do 44 godina (A/HRC/WG.6/1/BRA/2, paragraf 10), dok je u sažetku informacija koje su pripremili zainteresirani subjekti, organizacija Amnesty International navela da su brojke koje je podnio zatvorski sistem pokazivale da je smrtni ishod među zatvorenicima, koji je posljedica ubistva, šest puta veći od stope ubistava kada se posmatra cjelokupno stanovništvo Brazila (A/HRC/WG.6/1/BRA/3, paragraf 28).

KONCEPT INDIKATORA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA

Ljudska prava nikada se u potpunosti ne mogu mjeriti statistikama; kvalitativni aspekti su od izuzetnog značaja. Zaključak, međutim, nije da zajednica za ljudska prava treba izbjegavati upotrebu kvantitativnih činjenica, već treba naučiti kako da ih koristi. Izazov je razvijanje znanja i vještina o planiranju takvog utvrđivanja činjenica, načinima sakupljanja podataka, njihovom smislenom organiziranju i odgovarajućem prezentiranju i diseminaciji – u cilju ispunjavanja visokih standarda relevantnosti i pouzdanosti.

Thomas Hammarberg¹

Ljudska prava su artikulirana u obliku odredaba u više instrumenata za ljudska prava. Njihov normativni sadržaj stalno razrađuju i tumače mehanizmi za ljudska prava visokog autoriteta, kao što je međunarodni sistem ljudskih prava i njegova jurisprudencija.² Pored toga, dok ugovorna tijela prate ostvarivanje velikog broja ljudskih prava priznatih odgovarajućim sporazumima, drugi mehanizmi za ljudska prava, kao što su

specijalne procedure, mogu se usredsrediti na unapređenje i zaštitu određenih ljudskih prava. Ta složena priroda standarda ljudskih prava, koja se stalno razvija, nameće potrebu za dobro strukturiranim, ali u znatnoj mjeri fleksibilnim okvirom za identifikaciju indikatora, koji će koristiti za mjerenje i implementaciju ljudskih prava. U kontekstu izrade takvog okvira, u ovom poglavlju su obrađena sljedeća pitanja:

CILJEVI UČENJA

1

Koja glavna pitanja treba razmotriti kada je riječ o mjerenju ljudskih prava?

2

Koji konceptualni okvir treba primijeniti pri identifikiranju indikatora: pojam atributa, strukturalnih indikatora procesa i ishoda, indikatora sveobuhvatnih normi ljudskih prava?

3

Specifična pitanja pri određivanju pojma indikatora: međusobna ovisnost i nedjeljivost prava; mjerenje obaveze poštivanja, zaštite i ispunjavanja

4

Važnost kontekstno-specifičnih indikatora

1. Komesar za ljudska prava Vijeća Evrope (2006–2012), dio obraćanja na konferenciji u Montreux „Statistika, razvoj i ljudska prava“, septembar 2000.
2. Tu se ubrajaju i opći komentari i preporuke različitih komiteta koji prate primjenu konvencija, kao i rad specijalnih procedura Vijeća za ljudska prava (vidjeti poglavlje I).

A. Otvorena pitanja u vezi s mjerenjem ljudskih prava

Postoji više pitanja koja treba razmotriti prije identifikacije indikatora za korištenje prilikom izrade procjene stanja ljudskih prava:

▶ Šta je potrebno mjeriti?

▶ Kako se biraju potencijalni indikatori onoga što želimo mjeriti?

▶ Koliko indikatora je potrebno za izradu procjene o implementaciji određenog ljudskog prava?

Da li će identificirani indikatori biti korišteni za rangiranje zemalja prema učinku u domenu ljudskih prava?

Pristup određivanju pojma indikatora zavisi od načina na koji su navedena pitanja obrađena, kao i od polaznih pretpostavki.

ŠTA JE POTREBNO MJERITI?

Primarna svrha indikatora je mjerenje stepena u kojem nosioci prava uživaju svoja prava; drugim riječima, treba dobiti jasan prikaz nekoliko ishoda koji bi mogli da imaju veze sa stepenom ostvarivanja ljudskih prava. Istovremeno, treba također procijeniti napredak koji je nosilac dužnosti postigao u ispunjavanju svojih obaveza iz oblasti ljudskih prava. Cilj nije identifikiranje sveobuhvatne liste indikatora za sve standarde ljudskih prava ili za sve odredbe sadržane u sporazumima. To, zapravo, može biti skoro nemoguće imajući u vidu prirodu i opseg standarda ljudskih prava i određaba sporazuma, kao i različitost konteksta na koji se one mogu primijeniti. Procjena stanja

ljudskih prava će uvijek imati jak kvalitativni karakter, a može biti korisna i primjena nekoliko odabranih kvantitativnih indikatora.

Osim toga, imajući u vidu da standardi o specifičnim pravima i sveprožimajuće norme ljudskih prava čine sastavni dio svih sporazumima o ljudskim pravima, bilo bi logično početi od identificiranja i razvijanja indikatora za određena ljudska prava i sveprožimajuće norme koje se na njih odnose. Kada su ti indikatori identificirani, njihovo grupisanje u skladu sa različitim odredbama sporazuma, a u cilju praćenja, je jednostavno.

II. > > **Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava** >> Otvorena pitanja u vezi s mjerenjem ljudskih prava

KAKO SE BIRAJU POTENCIJALNI INDIKATORI ONOGA ŠTO ŽELIMO MJERITI?

Potrebno je da postoji strukturirani pristup koji podrazumijeva skup adekvatno definiranih kriterija koji se mogu dosljedno primijeniti pri identifikiranju i razvijanju indikatora za različita ljudska prava. Takav pristup treba da je konceptualno usklađen, da može doprinijeti identifikaciji kontekstno relevantnih i metodološki mogućih indikatora (o metodološkim aspektima okvira vidjeti poglavlje III).

Važno je da postoji čvrsta pojmovna osnova indikatora i da se taj proces ne svede na nasumično nabrajanje različitih mogućnosti. Konkretnije, adekvatan konceptualni okvir treba otkriti vezu između političkih instrumenata i

sredstava, sa jedne, i željenih ishoda, sa druge strane. Narочito je važno da postoji neki stepen znanja o odnosu između ishoda i njegovih determinanti, kako bi mogli biti identifikirani oni indikatori koji će biti korisni za unapređenje ljudskih prava, naspram ograničenog cilja identifikacije indikatora za obično kvantificiranje stanja njihovog ostvarivanja. Precizne informacije o broju proizvoljnih lišenja slobode u određenoj zemlji, naprimjer, iako odražavaju učestalost ili opseg kršenja ljudskih prava, ne otkrivaju ništa o tome zašto se pravo na slobodu ne poštuje, štiti ili unapređuje. Za to su potrebni indikatori koji kvantificiraju informacije o drugim aspektima tog problema.

KOLIKO INDIKATORA JE POTREBNO ZA IZRADU PROCJENE O IMPLEMENTACIJI ODREĐENOG LJUDSKOG PRAVA?

Može se reći da je ograničavanje broja indikatora za praćenje implementacije određenog prava uobičajena tendencija. Međutim, njihov broj će zavistiti od konteksta i od cilja. U nacionalnom ili subnacionalnom kontekstu nadzora nad ostvarivanjem zakonskih ovlaštenja u vezi sa građanskim, kulturnim, ekonomskim, političkim i socijalnim pravima, naprimjer, može biti neophodno praćenje većeg broja indikatora kako bi se dobila sveobuhvatna slika svih aspekata tih prava i napretka u ispunjavanju odgovarajućih obaveza. To bi se moglo odnositi na praćenje prava na informiranost u mnogim zemljama gdje je ono zagaranirano, ili prava na obrazovanje i prava na rad u Indiji, gdje novije zakonodavstvo propisuje ograničene zakonske garancije za ta prava.

To bi se također moglo odnositi na slučajeve kada mehanizam specijalnih procedura na međunarodnom ili nacionalnom nivou (npr. Brazil) ima mandat da prati određeno pravo ili problem iz oblasti ljudskih prava. Istovremeno, u ovisnosti od problema vezanih za ljudska prava koji postoje u određenoj zemlji, država ugovornica ili ugovorno tijelo mogu željeti da se usredsrede na samo nekoliko indikatora ili na podgrupu indikatora identifikiranih za određeni standard ljudskih prava. Ipak, važno je imati sveobuhvatan skup indikatora o standardima ljudskih prava, pri čemu konkretan indikator biraju korisnici u skladu sa svojim ciljem i nacionalnim kontekstom.

DA LI ĆE IDENTIFICIRANI INDIKATORI BITI KORIŠTENI ZA RANGIRANJE ZEMALJA PREMA UČINKU U DOMENU LJUDSKIH PRAVA?

Ne postoji namjera da se ovaj rad koristi kao potpora za izradu indeksa rangiranja zemalja u skladu sa njihovim učinkom u oblasti ljudskih prava. Zbog složenosti ljudskih prava, takvu alatku nije tako osmisliti, niti je ona nužno poželjna sa stanovišta unapređenja i praćenja ostvarivanja ljudskih prava. Imajući u vidu da mnogi standardi ljudskih prava imaju različite aspekte, da su međusobno povezani i međusobno ovisni, metodološki je teško odvojiti ih u smislene indekse na kojima bi se izgradila univerzalno prihvatljiva složena mjerila za izradu indeksa poređenja zemalja. Još važnije je to što su standardi ljudskih prava apsolutni i što njima trebaju težiti sva društva; taj cilj ne treba oslabiti stvaranjem relativnih referentnih tačaka učinka zasnovanih na poređenjima pojedinih

zemalja. Zamišljeno je da identificirani indikatori, pored toga što olakšavaju praćenje i implementaciju ljudskih prava, budu, prije svega, korisni za poređenje standarda ostvarivanja i uživanja ljudskih prava kroz vrijeme, unutar jedinstvenog konteksta svake zemlje i njenih grupa stanovništva (npr. etničkih grupa). Time se, međutim, ne isključuje mogućnost korištenja identificiranih indikatora za određena poređenja situacija u različitim zemljama, ali takva upotreba je ograničena na poređenje učinka nekolicine specifičnih standarda ljudskih prava u istom vremenskom periodu, kao što su pravo na obrazovanje, ili pravo na život ili aspekti tih prava (npr. stope pismenosti, prijavljeni nestanci), a ne čitave palete ljudskih prava.

B. Konceptualni okvir

Pored toga što objašnjava uobičajena pogrešna shvatanja i otvorena pitanja u vezi s potrebom indikatora za procjenu stanja ljudskih prava (navedenim u poglavlju I), usvojeni okvir se zasniva na uobičajenom pristupu identifikaciji i razvijanju indikatora za unapređenje i nadzor nad ostvarivanjem građanskih, kulturnih, ekonomskih, političkih i socijalnih prava. Da bi se osigurala njegova primjenjivost, okvir je usredsređen na korištenje informacija i paketa podataka, kako kvalitativnih tako i kvantitativnih, koji su javno dostupni i zasnovani na standardizovanim mehanizmima za generiranje podataka, što je za većinu država ugovornica

prihvatljivo i administrativno izvodljivo u pogledu kompiliranja i praćenja (za više detalja vidjeti poglavlje III). Okvir podrazumijeva dvostrani pristup, koji opet podrazumijeva identifikaciju atributa određenog ljudskog prava, čemu slijedi izrada klastera indikatora koji stvaraju paket specifičnih aspekata implementacije standarda povezanog sa tim pravom.

1

Veživanje indikatora za standarde ljudskih prava - važnost atributa

Nabrajanje standarda ljudskih prava u

II. > > **Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava**

>> Konceptualni okvir

sporazumima i njihova dalja razrada od ugovornih tijela i drugih mehanizama i instrumenata za ljudska prava može ostati prilično generalna, a pored toga čini se da se mnoga ljudska prava preklapaju. Prema tome, odredbe sporazuma o ljudskim pravima nisu od naročite pomoći pri identifikaciji odgovarajućih indikatora. Zbog toga je na samom polazištu važno da narativ o pravnom standardu određenog ljudskog prava bude prepisan u ograničen broj karakteristika ili atributa tog prava. Identifikacija atributa prava olakšava proces odabira i razvijanja odgovarajućih indikatora ili klastera indikatora, s obzirom na to da je dobivena kategorizacija koja je jasna, konkretna i možda „opipljivija“. Pojam atributa prava od pomoći je čak i u bližem određivanju sadržaja određenog prava i stvaranja jasnije veze između identifikiranih indikatora prava, sa jedne, i normativnih standarda tog prava, sa druge strane.

Postoje tri razmatranja kojima se vodi identifikiranje atributa ljudskih prava.

■ U mjeri u kojoj je to moguće, atributi trebaju biti zasnovani na isprnom poznavanju standarda, počevši od odredaba sadržanih u glavnim međunarodnim sporazumima o ljudskim pravima, tako da nijedan element standarda ne bude zanemaren ni u izboru atributa određenog ljudskog prava ni u identifikaciji indikatora za to pravo.

■ U mjeri u kojoj je to moguće, atributi određenog ljudskog prava trebaju kolektivno odražavati suštinu normativnog sadržaja tog prava, brojčano treba da ih bude malo, a artikulacija treba biti korisna za sljedeći korak, tj. identifikaciju indikatora.

■ U mjeri u kojoj je to moguće, domet različitih atributa se ne treba preklapati. Drugim riječima, odabrani atributi trebali bi se međusobno isključiti.

Za ljudska prava za koja su identifikirani ilustrativni indikatori (vidjeti poglavlje IV), u prosjeku su dovoljna četiri indikatora za dobivanje dovoljno dobre slike normativnog sadržaja tih prava. Tako, za pravo na život, uzimajući u obzir prvenstveno član 3 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, član 6 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i opći komentar br. 6 (1982) o pravu na život Komiteta za ljudska prava, identifikirana su četiri atributa – „arbitramo lišavanje života“, „nestanak pojedinaca“, „zdravlje i ishrana“ i „smrtna kazna“. Pored toga, za odabir navedenih atributa korišteni su i čl. 10–12 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 5 (b) i 5 (e) (iv) Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 12 Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 1–6 Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka, čl. 6 Konvencije o pravima djeteta, čl. 9 Međunarodne konvencije o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica i čl. 10 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Slično tome, za pravo na zdravlje identifikirano je pet atributa – „polno i reproduktivno zdravlje“, „smrtnost djece i zdravstvo“, „prirodno i radno okruženje“, „prevencija, liječenje i kontrola bolesti“ i „pristupačnost objekata zdravstvene zaštite i osnovnih lijekova“. Ti atributi zasnivaju se, prije svega, na sadržaju člana 25 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, čl. 12 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i na opštem komentaru br. 14 (2000) Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava, opštoj preporuci br. 24 (1999) Komiteta za ukidanje diskriminacije žena i opštim komentarima br. 3 (2003) i br. 4 (2003) Komiteta za prava djeteta. Za identifikovanje navedenih atributa bili su takođe korisni čl. 6 (1) Međunarodnog pakta

II. >> Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava

>> Konceptualni okvir

o građanskim i političkim pravima, čl. 5 (e) (iv) Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 12 i 14 (2) (b) Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 24 Konvencije o pravima djeteta, čl. 28 i 43 (1) Međunarodne konvencije o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica i čl. 25 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Upotreba takvih atributa pri identificiranju indikatora pokazuje da se prakse tumačenja i primjene indikatora međusobno podupiru. Praksa ugovornih tijela, a naročito opći komentari/preporuke veoma su važni za odabir atributa. Identifikacija indikatora za svaki atribut će zatim pomoći ugovornom tijelu da procjeni usklađenost s odredbama sporazuma i doprinijeti razvoju tumačenja tih odredaba.

U određenim slučajevima, naprimjer, za većinu ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, predlaže se usvajanje generičkog pristupa identifikaciji atributa ili indikatora zasnovanih na pojmovima adekvatnosti, pristupačnosti, dostupnosti, adaptabilnosti, prihvatljivosti i kvalitete, koji su definirani u općim komentarima koje je usvojio Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava³. Riječ je o načelima koja trebaju voditi nosioca dužnosti prilikom pružanja pomoći

i obezbjeđivanja relevantnih „dobara i usluga“ za nosioce prava tokom ispunjavanja svojih obaveza iz oblasti ljudskih prava. Ta načela sama po sebi ne zamjenjuju relevantne sporazumne odredbe. Ona se također trebaju tumačiti posebno za svako ljudsko pravo. „Pristupačnost“ (npr. fizička pristupačnost, priuštivost i zabrana diskriminacije), naprimjer, generalno će biti podesnija za mjerenje ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava od obične „dostupnosti“ dobara i usluga⁴. Slično tome, definicija „adekvatnosti“ za pravo na adekvatnu hranu ili pravo na adekvatno stanovanje se mora zasnivati na odgovarajućim standardima. Isto kao što nije jednostavno ni prikladno dosljedno pratiti taj generički pristup svim ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, on nije podesan ni za većinu građanskih i političkih prava. Navedena načela, međutim, važna su kada je riječ o odabiru indikatora za različite attribute prava (vidjeti poglavlje IV, odjeljak C).

Nakon identifikacije atributa, sljedeći korak je primjena dosljednog pristupa odabiru i razvoju indikatora za normativne standarde i obaveze povezane s atributima. Za taj korak potrebno je razmotriti različite vrste indikatora, kako bi se dobio jasan prikaz različitih aspekata implementacije ljudskih prava.

3. Vidjeti, naprimjer, opće komentare o pravu na hranu, stanovanje, zdravlje i obrazovanje.

4. Obično će biti važnije znati da li ciljne osobe ili nosioci prava efektivno imaju pristup hrani nego da li je hrana generalno dostupna u zemlji. Isto tako, znati udio ljudi koji imaju redovan pristup ljekaru biće relevantnije nego znati koliki je ukupan broj ljekara u zemlji. Ipak, često se događa da se podaci o indikatorima koji odražavaju dostupnost lakše kompiliraju, a mogu biti od ključne važnosti za procjenu ostvarivanja određenih prava, kao što je pravo na hranu i naročito pitanja samodovoljnosti i bezbjednosti hrane u pojedinačnoj zemlji.

II. > > **Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava**

>> Konceptualni okvir

Polje 4 **Glavne odlike konceptualnog okvira**

Konceptualni okvir koji je usvojen za identifikaciju indikatora u cilju unapređenja i praćenja implementacije ljudskih prava koristi se da bi se:

- vezali identificirani indikatori određenog ljudskog prava za normativni sadržaj tog prava, kao što je ono opisano, prije svega, u relevantnim članovima sporazuma i općih komentara komiteta;
- usredredilo na mjerenje opredjeljenosti nosilaca obaveza, prije svega države, da ispunjavaju svoje obaveze iz oblasti ljudskih prava, kao i mjerenje napora koje ulažu kako bi osigurali ispunjavanje tih obaveza. Mjere se i rezultati napora nosioca dužnosti u cilju osiguravanja ostvarivanja i uživanja ljudskih prava nosilaca prava. Kao rezultat toga, u ovom okviru koristi se klaster indikatora kako bi se mjerili različiti aspekti obaveza nosilaca dužnosti, uključujući obaveze ponašanja i obaveze rezultata, koje podupiru primjenu standarda ljudskih prava;
- pridavao jednak značaj svim ljudskim pravima, naglašavajući pri tome međusobnu ovisnost i nedjeljivost građanskih, kulturnih, ekonomskih, političkih i socijalnih prava;
- odražavale obaveze nosilaca dužnosti da poštuju, štite i ispunjavaju ljudska prava, usredsređujući se na indikatore koji jasno opisuju ovlaštenja i prava, činjenje i nečinjenje i mehanizme odgovornosti i obeštećenja – sudskog i administrativnog;
- pri izboru indikatora i izradi procjena prepoznale i odražavale svepriznajuće norme ljudskih prava, kao što su zabrana diskriminacije, ravnopravnost, učesće, odgovornost, vladavina prava, odgovarajući postupak, dobro upravljanje i sredstva zaštite prava (na međunarodnom i nacionalnom nivou); i
- olakšala identifikacija kontekstno smislenih indikatora za univerzalne standarde ljudskih prava. Kao rezultat toga, primjenom okvira niti se pokušava pripremiti zajednička lista indikatora koja bi se primjenjivala u svim zemljama bez obzira na stepen njihovog društvenog, političkog i ekonomskog razvoja, niti se zalaže za izgradnju globalnog mjerila za poređenje zemalja u domenu ostvarivanja ljudskih prava.

2 **Mjerenje opredjeljenja, napora i rezultata iz oblasti ljudskih prava**

Ostvarivanje ljudskih prava zahtijeva da nosioci dužnosti, prije svega države, neprekidno ulažu napore u cilju poštivanja, zaštite i ispunjavanja tih prava, dok nosioci prava stalno trebaju potraživati svoja prava. Shodno tome, za praćenje

implementacije ljudskih prava važno je procijeniti, u određenom vremenskom trenutku, identificirane ishode koji odražavaju njihovo ostvarivanje. Jednako je važno procijeniti da li su procesi koji dovode do tih ishoda u skladu sa relevantnim standardima ljudskih prava tokom vremena. Ta potreba praćenja ishoda, kao i procesi koji do njih dovode, možda nije uvijek

II. > > **Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava**

>> Konceptualni okvir

Jednako prepoznata za građanska i politička i za ekonomska, socijalna i kulturna prava.

To je lakše prihvatiti kada je riječ o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. U mnogim slučajevima, naročito u zemljama u razvoju, ta prava se mogu ostvarivati samo postepeno zbog ograničenja resursa. U takvim slučajevima logično je pratiti taj napredak. Međutim, nakon što ih je država ratificirala i zagarantirala, građanska i politička prava mogu se, u načelu, odmah uživati i moraju biti zaštićena. Prihvaćeno je stanovište da ostvarivanje građanskih i političkih prava zahtijeva kako resurse tako vrijeme, naprimjer, kako bi se uspostavile potrebne sudske i izvršne institucije i kako bi se razvila politika, regulatorni okvir i okvir za sprovođenje zakona u cilju zaštite tih prava. Drugim riječima, prilikom praćenja ostvarivanja građanskih i političkih prava jednako je važno procijeniti vođenje procesa koji podupire njihovu zaštitu. Zato će se svaki pristup u vezi s izradom indikatora kao korisnih alatki za unapređenje ljudskih prava morati baviti pitanjem važnosti kvantificiranja ishoda ljudskih prava, kao i procesima koji dovode do tih ishoda.

Pored toga, često se tvrdi da bi trebalo mjeriti prihvatanje i opredjeljenje država ugovornica kada je riječ o njihovim obavezama iz oblasti

ljudskih prava. Shodno tome, imajući u vidu da treba mjeriti to prihvatanje, namjere ili opredjeljenja, napore potrebne kako bi opredjeljenje postalo stvarnost, kao i rezultate tih napora u smislu porasta uživanja ljudskih prava kroz vrijeme, u ovom okviru se koristi konfiguracija indikatora u kategorijama strukturalnih indikatora, indikatora procesa i indikatora ishoda. Svaka kategorija, kroz svoj skup informacija, oblikuje procjenu koraka koje su države ugovornice preduzele kako bi ispunile svoje obaveze, bilo da je riječ o obavezi poštivanja, zaštite ili ispunjavanja ljudskih prava. Pomenuta konfiguracija indikatora ne samo da pojednostavljuje proces odabira i razvoja indikatora ljudskih prava već za popunjavanje odabranog indikatora podstiče i upotrebu kontekstualno relevantnih, dostupnih informacija i podataka koji se mogu kvantificirati.

Strukturalni indikator

Nakon što država ratificira sporazum o ljudskim pravima, potrebno je procijeniti opredjeljenost države da sprovodi standarde koje je prihvatila. Strukturalni indikator su korisni za izradu takve procjene. Oni odražavaju ratifikaciju i usvajanje pravnih instrumenata, kao i postojanje i uspostavljanje osnovnih institucionalnih mehanizama koji se smatraju neophodnim za unapređenje i zaštitu ljudskih prava.

Pojme 5 Strukturalni indikator

Strukturalni indikator su korisni za dobivanje jasne slike o pristanku, namjeri i opredjeljenju države da preduzima mjere u cilju ispunjavanja obaveza iz oblasti ljudskih prava. Neki uobičajeni strukturalni indikator su:

- medunarodni sporazumi o ljudskim pravima relevantni za pravo na adekvatno stanovanje, koje je država ratificirala;
- vremenski okvir i obuhvat nacionalne politike o stručnom i tehničkom obrazovanju; i
- datum stupanja na snagu i obuhvat zvaničnog postupka, kojim se regulira inspekcija policijskih pritvora i zatvora koju vrše neovisna tijela za inspekciju.

II. > > **Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava**

>> Konceptualni okvir

Strukturalni indikatori moraju se, prije svega, usredsrediti na karakter domaćih zakona u vezi s određenim pravom – naprimjer, da li su u njih ugrađeni međunarodni standardi – i na institucionalne mehanizme koji unapređuju i štite te standarde. Strukturalni indikatori također trebaju sadržavati podatke o okviru državne politike i strategijama koje se odnose na ta prava. Izjava o nacionalnoj politici u vezi s određenom tematskom oblašću treba pružiti prikaz ciljeva vlade, okvira politike, strategije odnosno konkretnog akcionog plana, u kojem su obrađena pitanja relevantna za tu temu. Pored toga što pruža naznake o opredjeljenosti vlade da se bavi tom tematskom oblašću, izjava također može pružiti informacije o relevantnim referentnim tačkama za čije je dostizanje vlada odgovorna u smislu mjera činjjenja ili nečinjenja, koje se na nju odnose. Štaviše, izjava o politici je način da se obaveze koje država ugovornica ima u oblasti ljudskih prava izraze jezikom primjenjivog programa mjera koji se koristi u cilju ostvarivanja ljudskih prava. Zbog toga je važno prilikom identifikacije strukturalnih indikatora za različita prava pokušati naglasiti potrebu za postojanjem određenih izjava o politici o pitanjima i problemima koji su direktno relevantni za implementaciju određenih ljudskih prava.

Neki strukturalni indikatori mogu biti zajednički za većinu ljudskih prava dok su drugi relevantni za određena ljudska prava ili samo za određeni atribut prava. Tako, strukturalni indikatori, kao što su „udio međunarodnih instrumenata za ljudska prava koje je država ratifikovala (sa liste odabranih sporazuma o ljudskim pravima, protokola, konvencija Međunarodne organizacije rada, itd.)“, „postojanje domaćih zakona i odredaba o pravima u ustavu ili u drugim oblicima

viših zakona“, „vrsta akreditacije nacionalnih institucija za ljudska prava (NLIJP) prema pravilima Međunarodnog koordinacionog komiteta nacionalnih institucija⁵“ i broj nevladinih organizacija i osoblja (zaposlenih i volontera) zvanično uključeno u zaštitu ljudskih prava na nacionalnom nivou“, relevantni su za praćenje implementacije svih ljudskih prava i zato su odraženi u tabelama ilustrativnih inikatora za odgovarajuća prava ili u uvodu koji im prethodi. Nasuprot tome, indikatori kao što su „vremenski okvir i obuhvat nacionalne politike za osobe s invaliditetom“ ili „datum stupanja na snagu pravilnika o postupanju službenih lica zaduženih za sprovođenje zakona, uključujući pravila postupanja pri ispitivanju uhapšenih, pritvorenih, zadržanih lica ili lica na izdržavanju zatvorske kazne“ specifični su za određeno ljudsko pravo ili za neke njegove atribute (vidjeti poglavlje IV, tabele 1–14).

Više strukturalnih indikatora nedvosmisleno se odražava u odredbama različitih sporazuma o ljudskim pravima, s obzirom na to da se u njima jasno utvrđuju normativni aspekti odgovornosti. To važi, naprimjer, za indikator „vremenski okvir i obuhvat akcionog plana koji je država ugovornica usvojila za implementaciju principa obaveznog besplatnog osnovnog obrazovanja za sve“ (Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima“, čl. 14) ili drugi strukturalni indikatori koji se odnose na norme o pristupu odgovarajućem zakonskom postupku. Preporuke koje su usvojili mehanizmi ljudskih prava, uključujući ugovorna tijela, specijalne procedure, nosioci mandata, i one u kontekstu univerzalnog periodičnog pregleda, također nedvosmisleno upućuju na strukturalne indikatore (npr. usvajanje određenih zakona, odredaba ili programa i uspostavljanje nacionalnih institucija i mehanizama), kao i na indikatore ishoda i procesa.

5. Proceduru akreditacije zapravo sprovođi Potkomitet za akreditaciju (vidjeti indikator 5 i njegove metapodatke u aneksu I).

II. >> **Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava**

>> Konceptualni okvir

Indikatori procesa

Indikatorima procesa mjere se aktuelni naponi koje nosioci dužnosti ulažu kako bi svoja opredjeljenja iz domena ljudskih prava transformirali u željene rezultate. Za razliku od strukturalnih indikatora, pod indikatorima procesa podrazumijevaju se kontinuirano procjenjivanje politika i posebnih mjera koje preduzima nosilac dužnosti u cilju ispunjavanja svojih obaveza na terenu.

Mjere javne politike države odnose se na sve takve korake, uključujući javne programe u oblasti razvoja i upravljanja, budžetske raspodjele i posebne intervencije vezane za regulatornu oblast ili za obeštećenje, koje je država spremna preduzeti kako bi učinila efektivnom svoju namjeru ili opredjeljenje da postigne ishode vezane za

ostvarivanje određenog ljudskog prava. Shodno tome, indikator procesa povezuje mjere državne politike i važne događaje ili etape koje se tokom vremena mogu konsolidirati u rezultat željenih ishoda u oblasti ljudskih prava. Definiranjem indikatora procesa u smislu implicitnog „odnosa uzroka i posljedice“ i „praćenja srednje faze“ koja se nalazi između opredjeljenja i rezultata, može se bolje procijeniti odgovornost države za obaveze iz oblasti ljudskih prava. Istovremeno, ti indikatori korisni su za direktno praćenje postepenog ostvarivanja prava ili procesa zaštite prava, ovisno od slučaja. Indikatori procesa su osjetljiviji na promjene od indikatora ishoda; to je razlog što mogu bolje zabilježiti tok postepenog ostvarivanja određenog prava ili odraziti aktuelne napore koje države ugovornice ulažu u cilju njegove zaštite.

Polje 6 **Procesni indikatori**

Indikatori procesa korisni su za procjenjivanje napora zasnovanih na sprovođenju mjera javnih politika i akcionih planova, koje države ulažu u cilju transformacije opredjeljenja u željene rezultate. Neki uobičajeni indikatori procesa su:

- indikatori zasnovani na budžetskim raspodjelama;
- ciljne grupe stanovništva obuhvaćene javnim programima;
- zaprimljene pritužbe u vezi sa ljudskim pravima i srazmjerni obeštećenja;
- povećanje mjera podizanja svijesti i podsticaja koje je nosilac dužnosti primijenio u cilju bavljenja određenim pitanjima i problemima ljudskih prava; i
- indikatori koji odražavaju funkcioniranje određenih institucija (npr. pravnog sistema, NIIiP).

II. > > **Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava**

>> Konceptualni okvir

Postoje dva važna aspekta razmatranja za odabir i formulaciju indikatora procesa. Prvo, treba osigurati da indikator procesa vezuje strukturalni indikator i njemu odgovarajući indikator ishoda, najbolje kroz konceptualni ili empirijski odnos. Tako, naprimjer, indikator procesa za pravo na zdravlje – „udio djece školskog uzrasta koja dobivaju obrazovanje o zdravlju i ishrani” – odabran je da bi se mogao dovesti u vezu s odgovarajućim strukturalnim indikatorom – „vremenski okvir i obuhvat nacionalne politike o zdravlju i ishrani djece”, kao i s indikatorom ishoda – „udio djece do pet godina starosti koja nemaju dovoljnu tjelesnu težinu”. Slično tome, za pravo na slobodu od torture, indikator „udio zatvorskog osoblja pod zvaničnom istragom za fizičko i nefizičko zlostavljanje ili krivična djela počinjena prema pritvorenima ili zatvorenima” povezuje strukturalni indikator „datum stupanja na snagu pravilnika o postupanju službenih lica zaduženih za sprovođenje zakona, uključujući pravila postupanja pri ispitivanju uhapšenih, pritvorenih, zadržanih ili lica na izdržavanju zatvorske kazne” s indikatorom ishoda „prijavljeni slučajevi torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka”⁶⁷.

Drugo razmatranje u vezi s oblikovanjem indikatora procesa odnosi se na jasno određivanje mjere napora koji nosilac dužnosti ulaže u cilju ispunjavanja svoje obaveze. Tako, indikator, kao što su „udio zatvorskog osoblja pod zvaničnom istragom za fizičko i nefizičko zlostavljanje ili krivična djela” ili „udio i učestalost inspekcija preduzeća u vezi s usklađenošću sa radnim standardima” u kombinaciji s indikatorom „udio inspekcija koje su

rezultirale upravnom mjerom ili su krivično procesuirane”, ili „udio žrtava seksualnog ili drugih oblika nasilja, koje su imale pristup odgovarajućim medicinskim i pravnim uslugama, te uslugama psihološke podrške”, „udio ciljnog stanovništva obuhvaćenog javnim programima dopunske ishrane” ili „udio stanovništva koje je dobilo pristup poboljšanim sanitarnim uslovima u izvještajnom periodu”, uključeni su u kategoriju indikatora procesa. Ponekad je potrebno reformulirati neki već dostupan indikator (u posljednjem primjeru je to indikator Milenijumskih ciljeva razvoja), ili uključiti neku dodatnu procjenu u osnovne informacije o indikatoru.

Indikatori ishoda

Indikatori ishoda pružaju jasan prikaz pojedinačnih i kolektivnih postignuća, koja odražavaju stepen uživanja ljudskih prava u datom kontekstu. Indikator ishoda konsolidira uticaj različitih aktuelnih procesa (koji mogu biti prikazani kroz jedan ili više indikatora procesa) u određenom vremenskom periodu; on je često indikator koji se sporo kreće, manje je osjetljiv na bilježenje trenutnih promjena nego što je to indikator procesa⁷. Indikatori očekivanog trajanja životnog vijeka ili smrtnosti, naprimjer, mogu biti posljedica imunizacije stanovništva, nivoa svijesti javnosti o zdravlju, pristupačnosti adekvatnih nutrijenata ili smanjenja fizičkog nasilja i kriminaliteta. Slično tome, ishodi vezani za prijavljene slučajeve torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka obično se vezuju za procese čiji je cilj obuka službenih lica iz oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova u vezi sa sprovođenjem istraga, mjerama za preuzimanje odgovornosti za svoje ponašanje i uslovima lišenja slobode.

6. Također, poželjno je da se indikator procesa mjeri u kontekstu fizičkih i drugih vidljivih napredaka koje on generira, a ne u smislu resursa koji su uloženi u taj proces. To je zato što iskustvo širom zemalja i regiona u okviru jedne zemlje, okriiva da ne postoji jednoobrazan odnos između javnih rashoda i fizičkog ishoda koji takvi rashodi generiraju. Fizički ishod je posljedica resursa i drugih institucionalnih i vaninstitucionalnih faktora, koji se razlikuju od mjesta do mjesta, zbog čega je teško tumačiti indikatore o javnim rashodima. Moguće je, naprimjer, da niži javni rashodi po glavi stanovnika proizvedu bolje ishode u jednom nego u drugom regionu u istoj zemlji.

7. Postoje neke sličnosti između indikatora procesa i ishoda, koje proizilaze iz činjenice da se svaki proces može mjeriti ili u smislu ulaganja u proces ili u smislu neposrednih proizvoda koji nastaju putem tog procesa. Tako, indikator procesa o obuhvatu programa imunizacije djece može se mjeriti u kontekstu javnih resursa ili izdataka koji su uloženi u program imunizacije (što je varijabla ulaganja) ili udjela djece koja su obuhvaćena tim programom (što je varijabla produkta). U smislu definicije koja je izložena u ovoj fusnoti, oba ta indikatora su indikatori procesa. Oni doprinose smanjenju smrtnosti djece, što je indikator ishoda, jer on pruža jasnu sliku konsolidiranog uticaja programa imunizacije kroz određeni vremenski period i može se na direktniji način povezati s uživanjem atributa prava na zdravlje – „smrtnost djece i zdravstvena zaštita”.

II. >> Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava

>> Konceptualni okvir

Ponekad je korisno promatrati indikator procesa kao varijablu tokova i indikator ishoda kao varijablu zaliha. Indikator „tokova“ omogućava praćenje promjena kroz vrijeme, naprimjer, proizvodnju, uvoz i izvoz žitarica, ili broj prijavljenih proizvoljnih lišenja slobode ili puštanja iz situacije proizvoljnog lišenja slobode

tokom referentnog perioda. Indikator zaliha mjeri konsolidiran rezultat promjena u jednom trenutku u vremenu, naprimjer, dostupnost žitarica po glavi stanovnika, antropometrijska mjerila za djecu školskog uzrasta ili broj lica za koje je prijavljeno da su žrtve proizvoljnog lišenja slobode na kraju referentnog perioda.

Polje 7

Indikatorni ishoda

Indikatorni ishoda korisni su za procjenu rezultata napora koje država ulaže u unapređenje uživanja ljudskih prava. Neki uobičajeni primjeri su:

- udιο radnika koji koriste beneficije iz plan(ov)a za socijalno osiguranje;
- prijavljeni slučajevi neosnovanih osuda i udio žrtava koje su dobile naknadu štete u razumnom vremenskom preiodu; i
- obrazovna postignuća (npr. stope pismenosti mladih i odraslih), po ciljnoj grupi stanovništva.

Važno je primijetiti da indikatorni procesa i ishoda nisu uvijek međusobno isključivi. Indikator procesa za jedno ljudsko pravo može biti indikator ishoda u kontekstu drugog.⁸ Treba se voditi time da se za svaki atribut prava osigura identifikacija minimalno jednog indikatora ishoda, koji je u bliskoj vezi s uživanjem tog prava ili atributa.

Indikatorni procesa se identificiraju tako da odražavaju napore koje nosioci dužnosti ulažu u ispunjavanje obaveza ili napredak u postizanju identificiranog ishoda. Na kraju, dosljedan pristup pomaže pri razlikovanju indikatora procesa od indikatora ishoda, tako da se na kraju dobije

adekvatna slika svih različitih aspekata implementacije ljudskih prava.

3 i principa sveprožimajućih normi i principa ljudskih prava

Indikatorni koji daju jasan prikaz sveprožimajućih normi i principa ljudskih prava ne mogu se isključivo vezivati za ostvarivanje određenog ljudskog prava, već su osmišljeni tako da pruže informacije o mjeri u kojoj proces implementacije i ostvarivanja ljudskih prava poštuje, štiti i unapređuje, naprimjer,

8. Udio ljudi obuhvaćenih, naprimjer, zdravstvenim osiguranjem može se uvrstiti u kategoriju indikatora procesa za pravo na zdravlje i indikatora ishoda za pravo na socijalno osiguranje (vidjeti poglavlje IV).

II. >> Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava

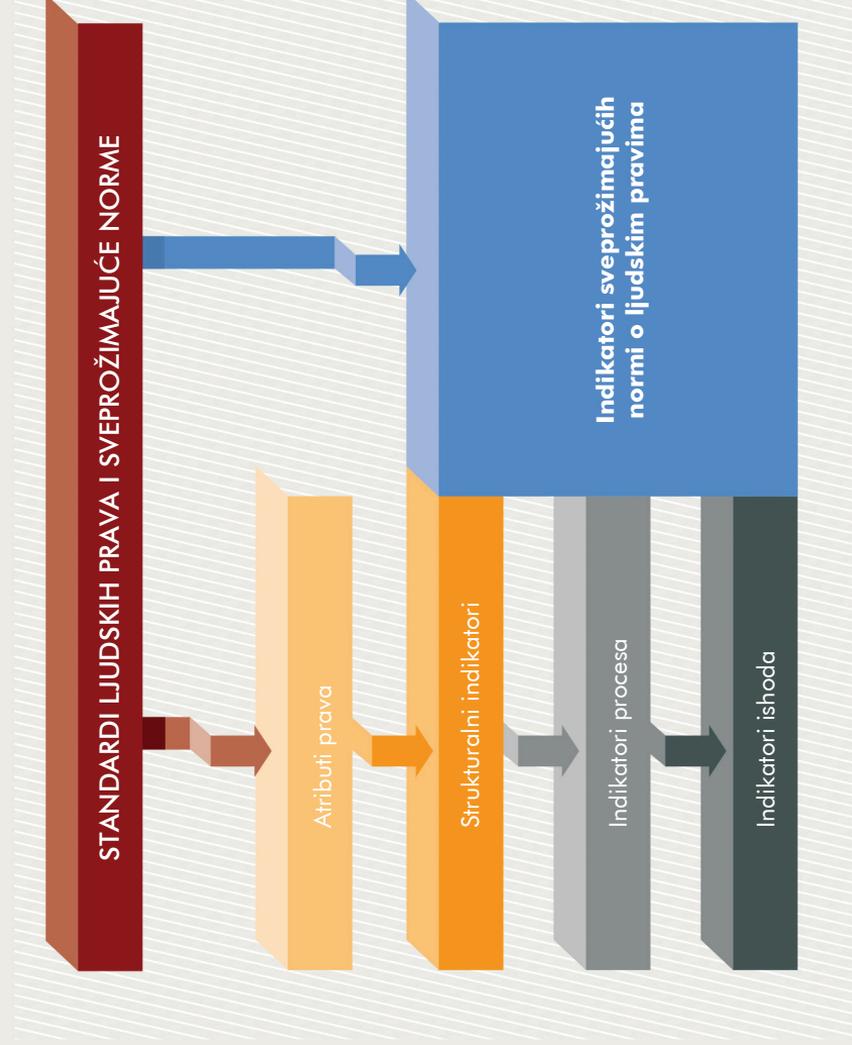
>> Konceptualni okvir

zabranu diskriminacije i ravnopravnost, učešće, pristup pravnim sredstvima zaštite i odgovornost? Ne postoji ni jednostavan ni samo jedan način za jasno odražavanje tih transverzalnih normi i principa pri odabiru indikatora. Kako bi se pri odabiru strukturalnih i indikatora procesa i ishoda dobila jasna slika norme zabrane diskriminacije i ravnopravnosti, polazna tačka je traženje razvrstanih podataka prema osnovama zabrane diskriminacije, kao što su pol, invaliditet, etnička pripadnost,

vjeroispovijest, jezik, društvena i regionalna pripadnost. Osnovno obrazovanje, naprimjer, treba biti svima dostupno i besplatno za sve. Ukoliko se indikator o udjelu djece upisane u osnovne škole razloži prema etničkoj grupi ili manjinskom statusu u jednoj zemlji, on može otkriti razlike između različitih grupa stanovništva, a možda i diskriminaciju s kojom se suočavaju neke grupe ili manjine kada je riječ o pristupu obrazovanju i uživanju prava na obrazovanje u toj zemlji.

Slika V

Konceptualni okvir

9. Lista sveprožimajućih normi nije ni neprikosnovena ni potpuna. Za više detalja vidjeti poglavlje I, odeljak A.

II. >> Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava

>> Konceptualni okvir

Situacija zatim može biti podvrgnuta daljoj kvalitativnoj analizi kako bi se dobila određenija procjena diskriminacije. U pojedinim slučajevima indikator, kao što su „udio zaposlenih (npr. radnika migranata) koji prijave diskriminaciju ili zlostavljanje na radu“ ili naročito „udio poslodavaca koji između dva kandidata identičnog radnog profila biraju kandidata koji pripada većinskoj etničkoj grupi“, omogućavaju direktniju procjenu diskriminacije kojoj su izložene određene grupe stanovništva u jednom društvu¹⁰. Također, pri odražavanju sveprožimajuće norme zabrane diskriminacije i ravnopravnosti naglasak mora biti na indikatorima koji pružaju jasnu sliku „pristupačnosti“, a ne samo „dostupnosti“ onih dobara i usluga koje omogućavaju pojedincu da uživa svoja prava.

Sveprožimajuća norma može se obraditi i kao „procesno pravo“ koje je u nekom odnosu sa ostvarivanjem „materijalnog prava“; otuda, ona se definira u odnosu na to pravo¹¹. Tako, usklađenost s normama „prisupa pravnim sredstvima zaštite“ u kontekstu slobode od torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni i postupaka, mogla bi se jasno prikazati uz korištenje indikatora kao što je „udio žrtava seksualnog ili drugih oblika nasilja, koje su imale pristup odgovarajućim medicinskim, pravnim i uslugama psihološke podrške“. Slično tome, usklađenost sa normom zabrane diskriminacije u kontekstu prava na obrazovanje, kao materijalnog prava, može se jasno prikazati uz korištenje indikatora kao što je udio djevojčica školskog uzrasta koje su upisane u školu naspram udjela dječaka istog uzrasta koji su upisani u školu.

Kada je riječ o principu participacije, cilj je dobiti sliku o tome da li dijelovi stanovništva u određenoj

zemlji učestvuju u usvajanju mjera koje sprovodi nosilac dužnosti i koje se tiču njegovih obaveza (npr. udio ciljnog stanovništva koje se izjašnjava kao zadovoljno stepenom uključenosti u proces donošenja odluka koje utiču na njihovo uživanje prava na adekvatno stanovanje, ili pristup ciljnih grupa stanovništva sredstvima učešća u donošenju odluka ili programima koje država sprovodi u cilju ispunjavanja svojih obaveza iz oblasti ljudskih prava) ili mjera u kojoj su konsultirani pri odabiru indikatora uvrštenih u izvještajnu proceduru zemlje (vidjeti poglavlje V). Na nivou promjene vrijednosti indikatora, kao što je Džini koeficijent¹², koji odražava raspodjelu dohotka ili rashoda na potrošnju domaćinstva, kako bi se procijenilo da li razvojni proces u određenoj zemlji podstiče učešće, uključenost i ravnopravnost raspodjele dohodaka, mogle bi se koristiti kao indirektni (proxy) indikator¹³. Indikatori o učešću u radu ili obrazovnim postignućima cjelokupnog stanovništva, a naročito određenih grupa (npr. žena i manjina), mogli bi se također koristiti u ovom kontekstu (vidjeti dalju raspravu u poglavljima IV i V o posebnim primjerima indikatora, koji pružaju jasnu sliku sveprožimajućih normi, kao i prava na učešće u javnom životu).

Konačno, kada se normativni sadržaj prava izrazi jezikom relevantnih i pouzdanih kvantitativnih i kvalitativnih indikatora, već su preduzeti prvi koraci u sprovođenju principa odgovornosti. Dostupnost informacija osjetljivih na ljudska prava i njihovo prikupljanje i diseminacija putem neovisnih mehanizama i uz korištenje transparentnih procedura, svakako ojačava odgovornost. Štaviše, predloženi indikator procesa po definiciji teže da unaprijede odgovornost nosilaca dužnosti u vezi s ispunjavanjem

10. Vidjeti poglavlje IV, tabela 13 o zabrani diskriminacije i ravnopravnosti, i polje 23.

11. Materijalno pravo ima relativno jasan sadržaj, a u svom ostvarivanju mogu imati i komponentu „nivoa odnosno postepenog pristupa“, kao što je pravo na obrazovanje ili pravo na učešće u javnom životu. Procesna prava, kao što je pravo na slobodu od diskriminacije ili pravo na pravno sredstvo zaštite, od ključne su važnosti za proces ostvarivanja materijalnog prava i mogu se lakše definirati u kontekstu pojedinačnih materijalnih prava.

12. Vidjeti rječnik statističkih izraza.

13. Ibid.

II. >> Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava

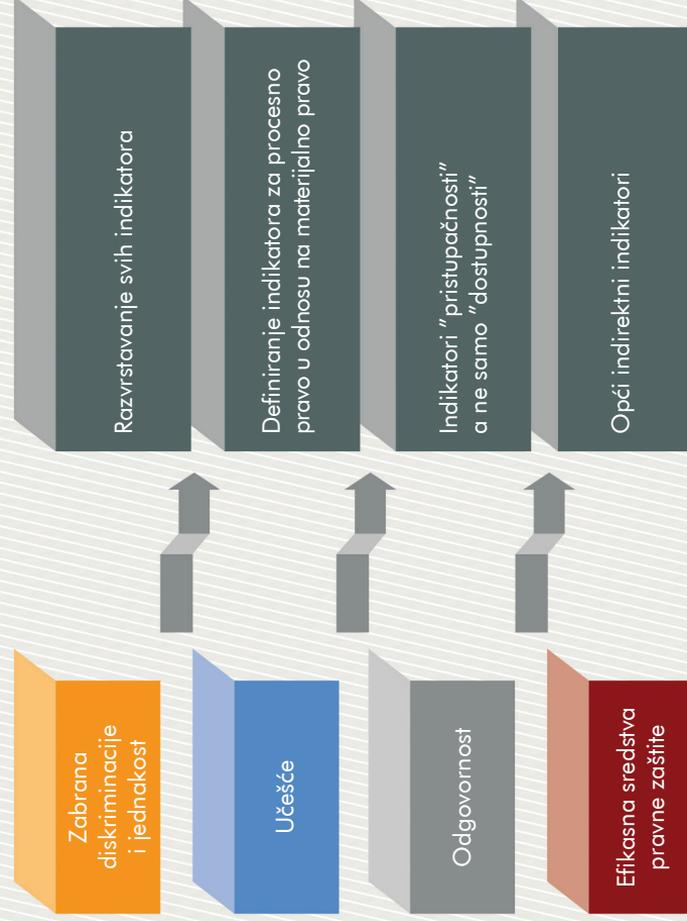
>> Konceptualni okvir

njihovih obaveza iz oblasti ljudskih prava. Pored toga, određeni indikatori o funkcioniranju mehanizama odgovornosti na nacionalnom (NILJP) i međunarodnom nivou (npr. specijalne

procedure Vijeća za ljudska prava) za praćenje sprovođenja obaveza nosilaca dužnosti iz domena ljudskih prava također su uključeni u ovaj okvir.

Slika VI

Indikatori sveprožimajućih normi ljudskih prava

II. >> Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava

>> Šta treba uzeti u obzir kada se pravi koncepti indikatora

C. Šta treba uzeti u obzir kada se pravi koncept indikatora

1 Jačanje međuzavisnosti i nedjeljivosti ljudskih prava

Naglašavanjem potrebe za mjerenjem opredjeljenja – napora–rezultata i za upotrebom ujednačenih kategorija klastera indikatora za oba skupa ljudskih prava – građanska i politička, kao i ekonomska, socijalna i kulturna – usvojeni okvir služi da premosti vještačku podjelu među njima i da ojača značaj njihove međuzavisnosti i nedjeljivosti (vidjeti poglavlje I, odjeljak D 5).

2 Mjerenje obaveza poštovanja, zaštite i ispunjavanja

Korištenjem konfiguracije strukturalni indikator – indikator procesa – indikator ishoda za izradu procjena stanja ljudskih prava, kao dijela okvira, podržavaju se odabir i razvoj indikatora koji odražavaju obaveze poštovanja, zaštite i ispunjavanja. Iako tri obaveze ne odgovaraju po automatizmu strukturalnim indikatorima, indikatorima procesa i ishoda, tri kategorije indikatora mogu obuhvatiti različite vrste obaveza.

Sugestija je da umjesto identificiranja i razvijanja indikatora tri kategorije za svaki atribut ljudskih prava, može biti poželjno da se indikator identifikiraju prema tri obaveze države da poštuje, štiti i ispunjava svaki atribut ljudskih prava. Postoje najmanje dva razloga za izbor prethodno navedenog rješenja okvira. Prvo, ta kategorizacija zasniiva se na alatkama i klasifikacijama koje se već u velikoj mjeri koriste u kontekstu razvojne politike i verovatno je da će biti bliskija kreatorima javnih

politika i onima koji je sprovode, praktičarima iz oblasti ljudskih prava i razvoja, koji čine dio ciljne publike ovog rada. Korištenje strukturalnih i indikatora procesa i ishoda za unapređenje i praćenje implementacije ljudskih prava zapravo pomaže operacionalizaciji i možda, također, demistificiranju pojma ljudskih prava među onima kojima diskurs ljudskih prava nije blizak, ali se od njih očekuje da uključuju prava u sve aspekte svog rada. Predložena konfiguracija pomaže da se proširi domet diskursa ljudskih prava izvan granica rasprava u zakonodavnom i pravosuđnom sektoru.

Drugo, nije uvijek moguće identificirati indikator koji odražava isključivo jednu od tri vrste obaveza. Čest je slučaj da indikator koji je zasnovan na općedostupnim administrativnim i statističkim podacima na kraju odražava više od jedne vrste obaveza, što ne mora biti poželjno ukoliko postoji namjera da se izgradi strukturiran, zajednički i dosljedan pristup razvijanju indikatora za sva ljudska prava¹⁴. Imajući to u vidu, pri odabiru indikatora za određeno ljudsko pravo treba pokušati uključiti strukturalne, kao i indikatore procesa i ishoda, a naročito indikatore procesa, koji olakšavaju procjenu sprovođenja navedenih obaveza. U određenim slučajevima moguće je da određeni atributi prava budu većinom povezani s jednom ili više vrsta obaveza. Atributi, naprimjer, „upotreba sile van zatvora od strane službenih lica zaduženih za sprovođenje zakona“, „uslovi u zatvorima“ i „nasilje u zajednici i u porodici“ za pravo na slobodu od torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka, uglavnom se vezuju za obaveze poštovanja, ispunjavanja i zaštite, i to tim redoslijedom.

14. Bije teško da se bez daljeg ispitivanja visoke stope smrtnosti ili nedostatka pristupa efikasnim sredstvima zaštite pripiše samo jednoj od obaveza – poštovanje, zaštita ili ispunjavanje prava.

II. > > **Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava**

>> Šta treba uzeti u obzir kada se pravi koncepti indikatora

Polje 3 Validacija konceptualnog okvira

Tokom rada na identifikaciju indikatora ljudskih prava i pripreme izvornog materijala koji je predstavljen u Vodiču, OHCHR je koristila standardni seminar u cilju podizanja svijesti različitih zainteresiranih subjekata i u cilju validacije rada na nacionalnom i regionalnom nivou. Među zainteresiranim subjektima bilo je institucija za ljudska prava, kreatora politika i agencija odgovornih za izvješćavanje o sprovođenju sporazuma o ljudskim pravima, statističkih agencija koje imaju mandat da prikupljaju podatke i predstavnika civilnog društva. Seminar je uključivao vježbe za postepenu izradu konceptualnih i metodoloških blokova okvira. Također, nastojalo se da okvir i ilustrirane liste indikatora, identifikiranih za odabrana ljudska prava dobiju validaciju dokazivanjem sljedećih stavki:

- Upotreba odgovarajućih indikatora doprinosi da komunikacija bude konkretna i efikasna; da olakšava nadzor i praćenje ispunjavanja preporuka i bilježenje informacija;
- Indikatori ljudskih prava nisu potpuno nepoznati ili novi pokazatelji. Većina uobičajenih indikatora ili podataka iz administrativnih izvora može se preraditi i povezati sa relevantnim standardima i obavezama koje iz njih proističu, kako bi se njihov sadržaj u vezi sa ljudskim pravima učinio eksplicitnim;
- Standardi ljudskih prava i odgovarajuće obaveze nisu strani koncepti, oni odražavaju lokalne vrijednosti, a u većini slučajeva i lokalne probleme, i lako se dovode u vezu sa razvojem i dobrim upravljanjem;
- Zainteresirani subjekti mogu na jednostavan način identifikirati ključne atribute ili aspekte standarda u vezi s određenim ljudskim pravima, kao i više odgovarajućih indikatora za njihovo praćenje, bez bilo kakvog formalnog znanja o instrumentima ljudskih prava; i
- Indikatori ljudskih prava imaju veliku važnost za ispunjavanje lokalnih razvojnih ciljeva, kao i ciljeva dobrog upravljanja. Također, oni osnažuju javno zagovaranje ljudskih prava naglašavajući suštinsku važnost ljudskih prava za blagostanje ljudi.

Participativna metodologija usvojena za održavanje radionica pomogla je prevazići laženu skeptičnost koju su mnogi učesnici izrazili na početku radionice, a u vezi sa prividnom složenošću okvira za ljudska prava, njegovim legalističkim jezikom, ili čak u vezi sa bavljenjem pitanjima razvoja i dobrog upravljanja. Učesnici su dobro ocijenili radionice tokom kojih je od njih zatraženo da, na osnovu njihovog radnog iskustva i znanja o zemljama iz kojih dolaze, prvo identifikiraju glavni sadržaj ili karakteristične atribute datog prava, čemu je uslijedilo identifikiranje nekih relevantnih indikatora prema atributima tog prava, koji mogu pružiti jasnu sliku opredjeljenosti i napora država ugovornica, kao i ishode koji su rezultat tih napora. Rezultat tog iskustva bila je iznenađujuća dosljednost atributa i indikatora koje su identifikirali učesnici i tabela koje je pripremila OHCHR. To je bilo korisno za validaciju okvira OHCHR i liste ilustrativnih indikatora. Također, u određenom smislu, pomoglo je izgradnji vlasništva nad indikatorima, koji se mogu koristiti za unapređenje i praćenje ljudskih prava na nivou pojedinačne zemlje. Učesnici nacionalnih i regionalnih radionica bili su iz Azije, Afrike i Latinske Amerike.

Izvor: Izvješćaji o nacionalnim i regionalnim radionicama OHCHR. Dostupni na: <http://www2.ohchr.org/english/issues/indicators/index.htm> (pristup stranici 30. maj 2012)

II. > > **Koncept indikatora za zaštitu ljudskih prava**

>> Važnost identifikovanja indikatora specifičnih za određeni kontekst

D. Važnost identifikovanja indikatora specifičnih za određeni kontekst

Kako bi se indikatori koristili za praćenje implementacije ljudskih prava, oni trebaju biti jasno i precizno definirani, zasnovani na prihvatljivoj metodologiji prikupljanja i prezentiranja podataka, i redovno dostupni. Na drugačiji način može biti neizvodljivo ili čak neprihvatljivo za države članice da koriste kvantitativne indikatore u sprovođenju svojih obaveza izvještavanja ugovornim tijelima, što bi otežalo dokazivanje značaja i podsticanje upotrebe indikatora u procesu izvještavanja i ispunjavanja preporuka.

Kontekstni značaj indikatora predstavlja glavno pitanje kada je riječ o prihvatanju i upotrebi indikatora od strane potencijalnih korisnika koji su angažirani na praćenju implementacije ljudskih prava. Zemlje i regioni unutar zemalja imaju različite društvene, ekonomske i političke tekovine. One se razlikuju u stepenu ostvarivanja ljudskih prava. Te razlike se bez izuzetka odražavaju u njihovim specifičnim razvojnim prioritetima. Shodno tome, možda nije uvijek moguće imati univerzalni skup indikatora za procjenu ostvarivanja ljudskih prava. Ovisno od društvenog, kulturnog i vjerskog profila stanovništva, naprimjer, u dvije različite zemlje, razvrstavanje informacija prema osnovima zabrane diskriminacije možda će se morati

prilagoditi. Ipak, točno je i to da određeni indikatori ljudskih prava, naprimjer, oni koji pružaju prikaz ostvarivanja nekih građanskih i političkih prava mogu biti relevantni širom svih zemalja i njihovih regiona. Drugi indikatori, koji daju prikaz ostvarivanja ekonomskih ili socijalnih prava, kao što je pravo na obrazovanje ili stanovanje, možda će morati biti prilagođeni da bi bili relevantni u različitim zemljama. Čak i tako, bilo bi značajno pratiti glavni sadržaj različitih prava širom svijeta. Zato je pri osmišljavanju skupa indikatora ljudskih prava, kao i bilo kog drugog skupa indikatora, potrebno pronaći ravnotežu između univerzalno relevantnih ili kontekstno specifičnih indikatora, budući da su i jedni i drugi potrebni. Usvojeni okvir dozvoljava takvu ravnotežu između glavnog skupa indikatora ljudskih prava koji mogu biti univerzalno relevantni, a istovremeno podstiče detaljniju i usredsređeniju procjenu određenih atributa relevantnog ljudskog prava, ovisno o potrebi određene situacije.

Konačno, cilj korištenja konceptualnog okvira jeste podsticanje praktičnog, transparentnog i strukturiranog pristupa za sveobuhvatno izražavanje standarda ljudskih prava jezikom konkretnih, dobro definiranih, kontekstno smislenih indikatora koji pomažu unapređenju i implementaciji ljudskih prava.

METODOLOŠKI PRISTUPI INDIKATORIMA LJUDSKIH PRAVA

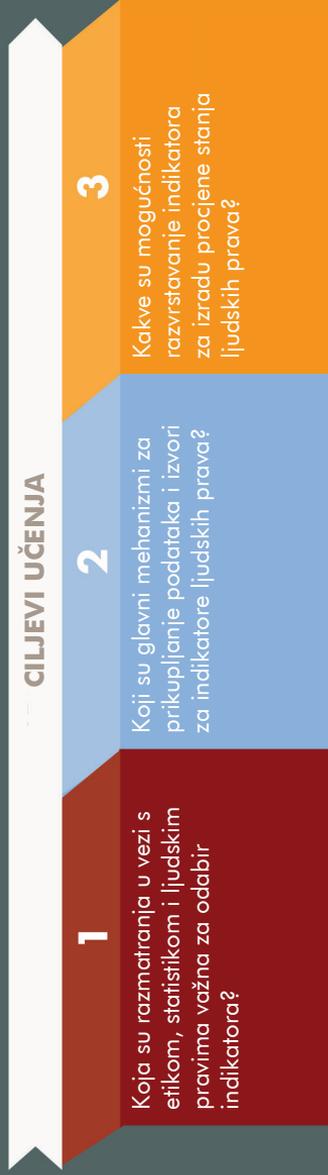
U cilju unapređenja i zaštite ljudskih prava, statistiku moramo učiniti naukom istine, a ne laži. Cifiram Getea: Neko je rekao da brojke vladaju svijetom. Možda. Ali sam siguran da nam brojke govore da li se svijetom vlada na dobar ili na loš način.

Emad Omar¹

Konceptualni okvir koji pomaže identifikaciji indikatora za izradu procjena stanja ljudskih prava mora imati podršku efikasnog metodološkog pristupa kako bi sadržaj tih indikatora mogao biti potpunjen potrebnim podacima. Nije vjerovatno da će indikatori biti smisleni kada je riječ o promociji implementacije i praćenju ljudskih prava ukoliko nisu jasno i

precizno definirani i zasnovani na prihvatljivoj standardiziranoj metodologiji prikupljanja, obrade i diseminacije podataka, i redovno dostupni. Pažljiv izbor u vezi sa barem tri aspekta metodološkog pristupa razvoju indikatora za izradu procjena stanja ljudskih prava može pomoći pri rješavanju navedenih zahtjeva. Ti izbori su predmet ovog poglavlja.

1. Visoki savjetnik na Programu za Bliski istok „Search for Common Ground“ („U potrazi za zajedničkim osnovama“), Jordan. Dio obraćanja na konferenciji u Montreux „Statistika, razvoj i ljudska prava“, septembar 2000.

III. > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Važna razmatranja u vezi s etikom, statistikom i ljudskim pravima pri odabiru indikatora

A. Važna razmatranja u vezi s etikom, statistikom i ljudskim pravima pri odabiru indikatora

Postoji nekoliko metodoloških napomena koje bi trebalo imati u vidu tokom procesa odabira indikatora za izradu procjene stanja ljudskih prava. Prikupljanje, obrada i diseminacija bilo kojih statističkih informacija imaju uticaja na pravo na informiranje, pravo na privatnost, zaštitu i

povjerljivost podataka, i zahtijeva poštovanje pravnih i institucionalnih standarda u vezi s etikom, statistikom i ljudskim pravima. Tri glavna principa ljudskih prava u vezi sa procesima prikupljanja podataka su samoidentifikacija, učešće i zaštita podataka (vidjeti polja 9–11).

Polje 9

Pogrešno korištenje podataka – tamna strana brojki

Iz sadašnje perspektive moguće je govoriti o greškama, aktivnostima, kao i greškama države. Istraživanje Seltzera i Andersona o zloupotrebi općih sistema podataka o stanovništvu za kršenje ljudskih prava u istoriji modernih nacija otkriva mnogo toga.

Tokom Drugog svjetskog rata nekoliko evropskih zemalja, uključujući Francusku, Njemačku, Nizozemsku, Norvešku, Poljsku i Rumuniju, zloupotrebilo je opće sisteme registracije stanovništva kako bi pomoglo nacističkom progonu Jevreja, Roma i drugih grupa stanovništva. Jevrejsko stanovništvo u Nizozemskoj pretrpilo je stopu smrtnosti od 73 %. U Sjedinjenim Američkim Državama zloupotreba podataka o stanovništvu američkih autohtonih naroda i Amerikanaca japanskog porijekla tokom Drugog svjetskog rata podrobno je dokumentirana. U Sovjetskom Savezu su mikropodaci (uključujući tačna imena i adrese) korišteni za obilježavanje manjinskog stanovništva za prisilnu migraciju i druga kršenja ljudskih prava. U Ruandi su kategorije plemena Hutu i Tutsi, koje su uvedene sistemom registracije belgijske kolonijalne uprave tokom tridesetih godina XX stoljeća, upotrijebljene za planiranje i pomaganje masovnih ubistava 1994. godine. Selcer i Anderson identificiraju ideologiju, rasizam, patriarizam, poslušnost uslovljenu strahom, birokratski oportunizam ili profesionalnu marljivost kao moguće faktore koji su podstakli zloupotrebu podataka. Autori predlažu više metodoloških, pravnih i etičkih mjera zaštite kako bi se umanjila mogućnost za buduće zloupotrebe podataka, koje bi imale veću finansijsku i političku cijenu. Neke od tih mjera su sljedeće:

- U mjeri u kojoj je to moguće, trebalo bi podsticati upotrebu anketnih istraživanja na osnovu uzorka umjesto popisnih metoda prikupljanja podataka. Pored toga, odgovori bi trebali biti grupisani, a elementi koji bi mogli identifikovati osobe trebali bi biti uklonjeni kako bi se zaštitio identitet ispitanika;
- Podaci o stanovništvu trebaju biti decentralizirani, a treba podstaći i izradu neke vrste spoljnih arhiva (npr. „bridge file“ – u slučajevima kada se podaci čuvaju u drugoj zemlji, izvan nadležnosti lokalnih sudova), posebno u zemljama u kojima su relevantne institucije slabe i na koje je lako izvršiti uticaj;
- Treba postojati zakonska odredba o povjerljivosti podataka, koja je standardna odlika modernog statističkog sistema; i
- Etičke mjere zaštite, kao što su Osnovni principi zvanične statistike (Fundamental Principles of Official Statistics) ili Deklaracija o profesionalnoj etici Međunarodnog instituta za statistiku (Declaration on Professional Ethics of the International Statistical Institute (ISI), trebale bi biti usvojene i primijenjene, imajući u vidu stvaranje institucionalnog okvira koji pomaže u sprečavanju budućih zloupotreba podataka.

Izvor: W. Seltzer and M. Anderson, "The dark side of numbers: the role of population data systems in human rights abuses", Social Research, sveska. 68, br. 2 (2001).

III. > > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Važna razmatranja u vezi s etikom, statistikom i ljudskim pravima pri odabiru indikatora

Polje 10

Državni statistički sistemi i pravo na informacije

Pristup informacijama samo po sebi predstavlja ljudsko pravo i omogućava ljudima da uživaju druga ljudska prava. Pravo na pristup informacijama i slobodu informiranja predviđeno je međunarodnim sporazumima o ljudskim pravima, posebno u Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima i njegovom članu 19 o slobodi izražavanja, koja uključuje i pravo traženja, primanja i saopćavanja informacija. Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 1946. godine usvojila rezoluciju 59 (I), u kojoj se navodi da je „(s)loboda informiranja osnovno ljudsko pravo i kamen temeljac svih sloboda kojima su Ujedinjene nacije posvećene“.

Ukoliko se zvanična informacija (osim izuzetaka koji moraju biti jasno određeni u zakonu) učini dostupnom, pristupačnom i razumljivom, ona može poslužiti kao pokretač učesća u donošenju odluka i ostvarivanju drugih ljudskih prava. Pravo na informiranje odnosi se i na prikupljanje i na diseminaciju zvaničnih statistika, bilo da su prikupljene korištenjem podataka iz općedostupnih administrativnih evidencija ili pomoću sofisticiranijih statističkih alati. Zato su zvanični statističari ključni akteri za ostvarivanje prava na informiranje i ljudskih prava uopće. U tom smislu, Osnovni principi zvanične statistike, koje je usvojila Statistička komisija Ujedinjenih nacija 1994. godine, ističu dužnost sistema zvanične statistike da „uvažava prava građana na javnu informaciju“ (princip 1). U preambuli Principa navodi se da povjerenje i javnosti u zvanične statističke informacije u velikoj mjeri ovisi o poštivanju osnovnih vrijednosti i principa koji su osnova svakog društva koje teži da razumije sebe i da poštuje prava svojih članova. Do 2010. godine oko 90 zemalja je usvojilo zakonodavstvo koje se odnosi na pravo na informiranje. Među glavnim karakteristikama tih zakona je i princip objavljivanja maksimuma informacija, i to:

- javni organi imaju dužnost da podijele informacije, a javnost istovremeno ima pravo da zatraži informacije;
- od javnih organa ne očekuje se samo da objave informacije ukoliko su primili zahtjev već i da se bave objavljivanjem i diseminacijom informacija od velikog javnog značaja (npr. detalji o trošenju budžeta, sprovođenju pravde);
- pravo na pristup informacijama može zatražiti svako ko je rezident u određenoj zemlji;
- država ne treba da traži od bilo kog lica koje zatraži informacije da dokaže potrebu ili interes za dobivanje tih informacija. Ukoliko javni organ odbije da objavi traženu informaciju, on to mora i obrazložiti, dok pojedinac ne mora opravdavati svoj interes.

Iako diseminacija podataka iz administrativnih izvora mora ispuniti pravo stanovništva „da zna“, mora također zaštititi ljudsko pravo na privatnost i povjerljivost (princip 6). Također, zvanična statistika mora olakšati ispravno tumačenje podataka i prikazati informacije u skladu sa naučnim standardima koji se odnose na izvore, metode i procedure (princip 3). To znači, između ostalog, pružanje informacija razumljivih korisnicima, uključujući i one koji se profesionalno ne bave statistikom, i diseminaciju metapodataka o kompiliranim indikatorima (vidjeti primjere u poglavlju IV). Konačno, statističke agencije su ovlaštene da objašnjavaju pogrešne interpretacije i zloupotrebe statistike (princip 4), što je ključno za ostvarivanje prava na informiranje.

Izvori: Fundamental Principles of Official Statistics, adopted by the United Nations Statistical Commission, dostupno na: <http://unstats.un.org/unsd/dnss/gp/fundprinciples.aspx>; Declaration on Professional Ethics, adopted by the International Statistical Institute, dostupno na: <http://isi-web.org/about/ethics-intro>; i United Nations Development Programme, Practical Guidance Note on the Right to Information (2004).

III. > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Važna razmatranja u vezi s etikom, statistikom i ljudskim pravima pri odabiru indikatora

Princip samoidentifikacije zahtijeva da ljudi imaju mogućnost samoidentificiranja kada im se postavi pitanje koje traži osjetljive lične informacije i sl. Opća preporuka br. 8 (1990) o identifikiranju s određenom rasnom ili etničkom grupom Komiteta za ukidanje rasne diskriminacije, jasno navodi da će, ukoliko nema vidljivog opravdanja za suprotno, takva identifikacija biti zasnovana na samoidentifikaciji svakog pojedinca. Tako, ukoliko bi praksa javne agencije bila da se navede etničko porijeklo djece u njihovim izvodima iz matične knjige rođenih, na osnovu ranije etničke klasifikacije jednog ili oba roditelja, ne bi se poštovao princip samoidentifikacije. Također, imajući u vidu osjetljiv karakter popisnih ili anketnih pitanja o karakteristikama stanovništva, kao što je etnička pripadnost, od operatera se zahtijeva posebna pažnja prilikom pružanja objašnjenja ispitanicima o postojanju odgovarajuće zaštite podataka i mjera kontrole otkrivanja (polje 9)? Pored toga, imajući u vidu subjektivni karakter izraza samoidentifikacije, informacije o etničkoj pripadnosti bi se trebale prikupljati putem samoizjašnjavanja ispitanika, koji bi trebali također imati mogućnost da navedu višestruku etničku pripadnost³.

Uključivanje grupa stanovništva koje učestvuju u statističkim istraživanjima (npr. potomci Afrikanaca i autohtoni narodi) u procese definiranja i prikupljanja podataka može pomoći da se osigura relevantnost i tačnost prikupljenih podataka⁴. To se odnosi na princip učešća, kojim se podstiču svi dijelovi stanovništva, uključujući ranjive i marginalizirane grupe, kao i na druga ljudska prava i druge relevantne institucije da se aktivno pridruže donošenju odluka. Drugim riječima,

karakter podataka koje treba prikupljati treba biti zasnovan na javnom učešću i razumijevanju posljedica načina na koji se takvi podaci mogu koristiti.

U skladu sa pravom na privatnost, koje je predviđeno u Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima (čl. 17), princip zaštite podataka zahtijeva da sve aktivnosti u vezi sa prikupljanjem podataka moraju poštovati čvrste garancije sprečavanja zloupotrebe osjetljivih podataka. Opći komentar br. 16 (1988) o pravu na poštovanje privatnosti, porodičnog života, doma i prepisne i zaštite časti i ugleda predviđa, između ostalog, da „prikupljanje i držanje ličnih podataka na računarima, u bankama podataka i drugim napravama, bez obzira da li je riječ o vlastima ili privatnim pojedincima i tijelima, mora biti regulirano zakonom. Države moraju preduzeti efikasne mjere kako bi osigurale da informacije u vezi sa privatnim životom pojedinca ne dospiju u ruke osoba koje nisu po zakonu ovlaštene da ih primaju, obrađuju ili koriste, kao i da se one nikada ne koriste u svrhe koje nisu u skladu sa Paktom. Kako bi se ostvarila najefikasnija zaštita privatnog života, svaka osoba treba imati pravo da se uvjeri, u razumljivom obliku, da li, ukoliko je tako, koji lični podaci se čuvaju u automatskim kartotekama podataka, iza koje svrhe. Svaka osoba također treba imati mogućnost da se uvjeri koji organi vlasti ili privatni pojedinci i tijela kontroliraju ili su mogli kontrolirati podatke koji se o njima nalaze u kartotekama. Ukoliko takve kartoteke sadrže netačne lične podatke, ili su oni prikupljeni ili obrađeni protivno zakonskim odredbama, svaki pojedinac treba imati pravo zahtijevati njihovu ispravku ili brisanje.”

2. Vidjeti i Patrick Simon, “Ethnic statistics and data protection in the Council of Europe countries” (“Statistike o etničkoj pripadnosti i zaštita podataka u zemljama članicama Vijeća Evrope”) studijski izveštaj, Komisija protiv rasizma i netolerancije, Vijeće Evrope, 2007.

3. Opći komentar br. 23 (1994) o pravima manjina Komiteta za ljudska prava navodi da član 27 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima nameće obaveze državam članicama u vezi s osiguravanjem opstanka i neprekidnog napretka kulturnog, vjerskog i socijalnog identiteta manjina, čime se obogaćuje društvo kao cjelina.

4. Naprimjer, korištenje lokalnih jezika autohtonih naroda, zapošljavanje lokalnih stanovnika (kao prevodilaca) i obuka i izgradnja kapaciteta lokalnih autohtonih naroda u oblasti procesa prikupljanja podataka može također olakšati prikupljanje i diseminaciju tih informacija. Profesionalci i administrativno osoblje također treba biti informirano o kulturi i običajima autohtonih naroda. Za više detalja vidjeti: Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses, 2. prearađeno izdanje (United Nations publication, Sales No. E.07.XVII.8).

III. > > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Važna razmatranja u vezi s etikom, statistikom i ljudskim pravima pri odabiru indikatora

Pojme 11

Ljudska prava statističara

Pored toga što postoji obaveza da se zaštite subjekti statističkih i drugih metoda istraživanja od zloupotrebe podataka, uključujući kršenje njihovog prava na privatnost, kao što je predviđeno međunarodnim instrumentima za ljudska prava (vidjeti tekst iznad), zaštita statističara i statističarki, koji generiraju i prikupljaju podatke i povezano informacije jednako je važna. Nažalost, slučajevi kršenja osnovnih ljudskih prava zvaničnih statističara također potvrđuju potrebu za dopunskim mjerama zaštite u cilju zaštite njihovog rada.

Graciela Mellibovsky Saidler bila je dvadesetdevetogodišnja ekonomistkinja zaposlena u Vladi Argentine. Godine 1976. ona je izradila statističku studiju o uslovima u favelama Buenos Airesa, zbog koje je vojna diktatura bila toliko duboko osramočena da ju je lider hunte, general Jorge Videla javno izdvojio kao primjer infiltracije antidržavnih elemenata u Vladu. Ubrzo poslije toga, 25. septembra 1976. godine žena je „nestala“.

(Godine 1976) Carlos Noriega, tadašnji direktor Argentinske nacionalne kancelarije za statistiku (...) otišao je s tog mjesta. Nezvanični izveštaji kolega ukazivali su na to da je bio primoran da napusti mjesto direktora zato što je odbio zahtjeve novospostavljene vojne vlasti da falsificira zvanične serije podataka. (...) Početkom februara 1977. godine, dok je sa suprugom i djecom bio na odmoru u mjestu Mar del Plata, zadržale su ga osobe za koje se vjerovalo da su agenti vlade ili članovi paravojnih grupa. Vlada nikada nije priznala da je bio uhapšen. Pretpostavlja se da je bio pogubljen, kao jedna od više hiljada žrtava argentinskog „priljavog rata“.^a

Iako su ove priče možda ekstremni slučajevi, one pomažu da se ilustriraju tenzije koje mogu vladati odnosom između statistike i politike. Povijest prikupljanja statistika o stanovništvu opterećena je takvim i mnogim drugim zloupotrebama, često i mnogo podmuklijim, koje se odnose na manipulaciju prikupljanja podataka i diseminacije u svrhu političke propagande. U bivšem Sovjetskom Savezu, Josif Staljin je i sam koristio falsificirane podatke o stanovništvu kako bi sakrio veliki gubitak ljudskih života, koji je bio posljedica gladi, rata i represije. Da bi sakrili stvarno stanje stvari, i sovjetski lideri Nikita Hruščov i Leonid Brežnjev koristili su manipularane indikatore o očekivanom trajanju životnog vijeka i o smrtnosti novorođenčadi.^b

U svim takvim slučajevima neophodno je imati posebne standarde kako bi se zaštitili integritet i rad statističara od zloupotreba i neetičkog miješanja u njihov posao političara ili sponzora prikupljanja podataka. Osiguravanje neovisnosti, objektivnosti i transparentnosti statističkog rada osnovni je preduvjet za proizvodnju i diseminaciju tačnih informacija za efikasnije unapređenje, praćenje i implementaciju ljudskih prava.

- a. Jana Asher, David Banks and Fritz J. Scheuren, eds., *Statistical Methods for Human Rights* (Springer, 2008), str. vi i poglavlje 9; Thomas B. Jabine and Douglas A. Samuelson, “Human rights of statisticians and statistics of human rights: early history of the American Statistical Association’s Committee on Scientific Freedom and Human Rights”.
- b. Mark Tolls, “The failure of demographic statistics: a Soviet response to population troubles”, članak predstavljen na IUSSP XXIV General Population Conference, Salvador de Baitja, Brazil, 18–24. avgusta 2001.

III. > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Važna razmatranja u vezi s efikom, statistikom i ljudskim pravima pri odabiru indikatora

Polje 12

Kriteriji RIGHTS* za odabir indikatora

Pri odabiru indikatora ljudskih prava, mogli bi da budu od koristi kriteriji RIGHTS, koji uzimaju u obzir poželjna statistička i metodološka svojstva indikatora, kao i glavne probleme i pitanja ljudskih prava.

* Akronim RIGHTS engl. prava; prim. prev.

Važno statističko razmatranje za identifikaciju i razvoj indikatora ljudskih prava ili bilo kog skupa indikatora jeste osiguravanje njihove relevantnosti i efikasnosti u mjerenu onoga što treba da se izmjeri. To se vezuje za pojam validnosti indikatora. Pojam se odnosi na istinitost informacija prijavljenih putem procjena ili korisnost indikatora za jasno prikazivanje stanja ili prilika predmeta, događaja, aktivnosti ili ishoda čiji je on pokazatelj.

Većina drugih statističkih i metodoloških razmatranja slijede iz ovog zahtjeva. I dok postoji više poželjnih statističkih razmatranja pri odabiru indikatora⁵, generalno govoreći, opći indikatori za izradu procjene ljudskih prava trebaju biti:

- ▶ jednostavni, pravovremeni i malobrojni;
- ▶ pouzdani;
- ▶ zasnovani na transparentnoj metodologiji koja je podložna provjeri;

5. U kontekstu organizacionog upravljanja, izrada procjene uticaja ili upravljanja promjenama, uloga kvantitativnih i kvalitativnih indikatora ili neposrednih ciljeva već je prepoznata. Razvijeno je nekoliko uzoraka sa karakteristikama indikatora koji se mogu koristiti u ove svrhe. Dva uzorka koja su generalno poznata su SMART (specifičan, mjerljiv, dostižan, relevantan i vremenski ograničen) i SPICED (subjektivan, participatoran, intepreiran, unakrsno provjeren, osnažujući, raznovrstan), vidjeti: Chris Roche, Impact Assessment for Development Agencies: Learning to Value Change (Oxford, Oxfam Publishing, 1999), str. 41–52.

III. > > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

u skladu sa međunarodnim statističkim standardima i standardima ljudskih prava i pogodni za razvrstavanje prema osnovima zabrane diskriminacije i prema ranijim i marginaliziranim grupama stanovništva na nivou pojedinačne zemlje.

Indikator treba biti jednostavan (za razumijevanje i primjenu), kao i lako i blagovremeno dostupan kako bi mogao služiti kao smisljena alatka za izradu analiza i procjene stanja ljudskih prava. U suprotnom bi oportunitetni trošak prikupljanja i kompiliranja relevantnih informacija o indikatoru mogao biti ozbiljna prepreka. Navedene faktore treba uzeti u obzir pri razmatranju da li indikator treba da se koristi za periodične izvještaje prema ugovornim tijelima, ili za univerzalni periodični pregled ili za praćenje ispunjavanja preporuka ugovornih tijela.

Pouzdanost indikatora odnosi se na njegovu dosljednost u procjenama ili na vrijednost indikatora ukoliko se ponavlja mehanizam za generiranje podataka putem kog je on osmišljen.

B. Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Na osnovu anketnih istraživanja⁷ i procjena nekih većih pokušaja i pristupa razvoju kvantitativnih i povezanih indikatora ljudskih prava, mogu se identificirati barem četiri široke kategorije mehanizama za generiranje podataka koji bi mogli biti korisni pri razvijanju indikatora za izradu procjena stanja ljudskih prava. Te kategorije istaknute su kroz reprezentativne primjere i analizirane za elemente koje bi svaka od kategorija podataka mogla unijeti u proces i metodologiju izrade procjene stanja ljudskih prava. Postoje dva razmatranja koja se u tom

Ukoliko se isto pitanje, naprimjer, postavi dva puta istoj osobi i tom prilikom donese identičan odgovor, a sve ostalo je isto, onda se pitanje odnosno odgovor može smatrati pouzdanim indikatorom. To često nije tako ukoliko je pitanje formulirano na dvosmislen ili nejasan način. Pored toga, na pouzdanost indikatora nepovoljno utiču sistematske greške mehanizama za generiranje podataka, koji, između ostalog, mogu biti posljedica nejasnih pitanja ili definicija, uznemirenosti ispitanika, ili nereprezentativnog uzorka⁶.

Kako bi indikator bio prihvaćen i primjenjen kao alatka za analiziranje stanja ljudskih prava, on mora biti zasnovan na transparentnoj metodologiji koja je podložna provjeri. Manje je vjerovatno da će indikatori zasnovani na nasumičnim informacijama i subjektivnom pristupu generiranja podataka biti efikasni i kredibilni. Indikatori su kredibilniji kada su pouzdani, relevantni i zasnovani na etičkim i naučnim principima prikupljanja, obrade, čuvanja i prezentiranja podataka (vidjeti polje 12).

kontekstu ističu. Prvo, izvori i identificirani mehanizmi za generiranje podataka trebaju biti odgovarajući za procjenu usklađenosti država članica sa međunarodnim sporazumima o ljudskim pravima. Kao rezultat toga, u središtu pažnje trebali bi biti indikatori koji su zasnovani na činjenicama ili koji koriste objektivne metode prikupljanja i prezentiranja podataka. Drugo, postoji potreba da se kombiniraju različiti izvori i mehanizmi generiranja podataka kako bi se podstakla izrada sveobuhvatnije i kredibilnije procjene stanja ljudskih prava.

6. Vidjeti „sistematsku grešku“ u Rječniku statističkih izraza Vodiča, kao i u: Asher, Banks and Scheuren, eds., *Statistical Methods*
7. Vidjeti: Malhotra and Fasel, „Quantitative human rights indicators“ (Malhotra i Fasel, „Kvantitativni indikatori ljudskih prava“). Ovo istraživanje nikako nije potpuno. Naslanja se na pojedine pokušaje mapiranja i anketnih istraživanja o ljudskim pravima i povezanim indikatorima i na nekim ranijim studijama, posebno: M. Cain, R. Claude and Th. Jabine, „A guide to human rights data sources“, u *Human Rights and Statistics: Getting the Record Straight*; T. Landman and J. Häusermann, „Map-making and analysis of the main international initiatives on developing indicators on democracy and good governance“ (2003); UNDP, *Governance Indicators: A Users' Guide*, 2nd ed. (2007); and C. Naval, S. Walter and R. Suarez de Miguel, „Measuring human rights and democratic governance: experiences and lessons from Metagora“, *OECD Journal on Development*, vol. 9, No. 2 (2008).

III. >> Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

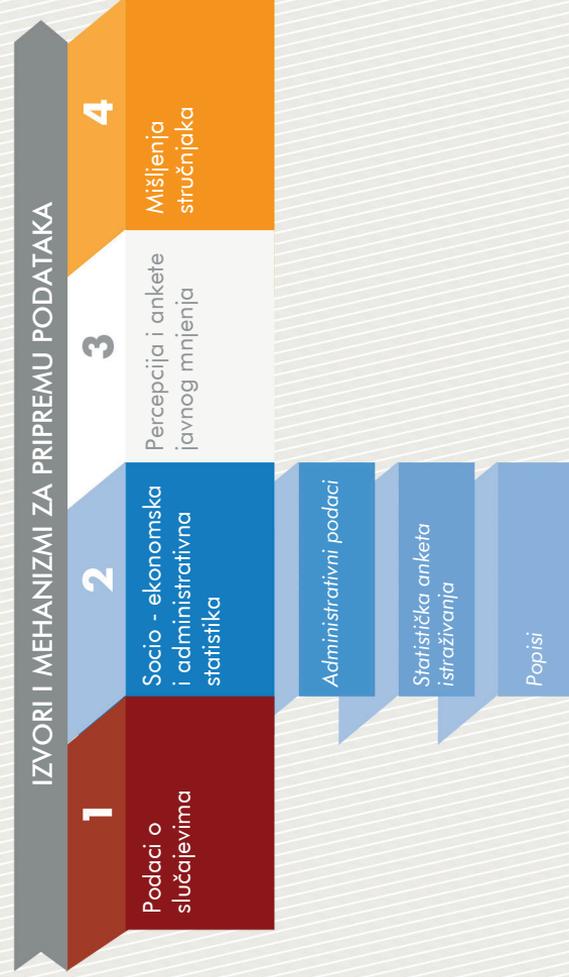
1 Podaci o slučajevima kršenja ljudskih prava

Podaci o slučajevima kršenja ljudskih prava (skraćeno podaci o slučajevima) odnose se na kvalitativne ili kvantitativne podatke koji mogu biti povezani s događajima koje karakteriše pojava kršenja ljudskih prava. Prikupljenim informacijama, prijevaga, opisuje se akt kršenja ljudskih prava i identificiraju žrtve i počinioci. Informacija se bilježi na standardiziran način, uz korištenje općih definicija i klasifikacija zasnovanih na normativnom okviru ljudskih prava (vidjeti poglavlje I), što omogućava kompiliranje i konsolidaciju relevantnih podataka. Shodno tome, mogu postojati

kvantitativni podaci o broju žrtava, njihovom starosnom dobu i tjelesnoj težini ili kvalitativni podaci kojima se opisuju vrste kategorija, kao što su pol, nacionalnost žrtve, i kategorije kršenja ljudskih prava (npr. arbitramo ubistvo, proizvoljno lišenje slobode, tortura ili prisilne deložacije)⁸. Izvori podataka u ovom slučaju uključuju svjedočanstva žrtava ili svjedoke; informacije koje su pribavili mediji i izvještaje država, organizacija civilnog društva, nacionalne institucije za ljudska prava i međunarodnih mehanizama za praćenje ostvarivanja ljudskih prava, kao što su specijalne procedure Ujedinjenih nacija (vidjeti, naprimjer, polje 13 o bilježenju statistika o pružbama specijalnog izvjestioca o vansudskim, grupnim i arbitramim pogubljenjima).

Slika VII

Izvori i mehanizmi generiranja podataka za indikatore

8. Ponekad se ovdje opisani kvalitativni podaci nazivaju „kategoričkim“. Kategorički podaci mogu imati oblik ograničenog skupa nesređenih vrijednosti (kao što je binarna varijabla da/ne, ili neke demografske karakteristike, kao što je pol) ili sređene vrijednosti (kao što su razmjere ozbiljnosti kršenja zakona: ubistva sa predumišljajem i bez predumišljaja, napadi, provalne krađe, krađe itd.).

III. > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Polje 13 Evidentiranje žalbi i procjena stanja ljudskih prava

Teško je, ali ne i nemoguće, izvoditi zaključke o stepenu kršenja ljudskih prava u određenoj zemlji koristeći statistike o pritužbama koje su obradili nacionalni ili međunarodni mehanizmi za praćenje ostvarivanja ljudskih prava. Porast broja podnesenih pritužbi ne znači nužno porast kršenja i povreda ljudskih prava. Kampanje za podizanje svijesti, poboljšan pristup mehanizmima oštećenja i mogućnost podnošenja pritužbi alternativnim mehanizmima, poboljšanje kredibiliteta institucija koje se bave obradom pritužbi i mogućnost dobivanja odštete za žrtve, faktori su koji utiču na prijavljivanje kršenja ljudskih prava.

Informiranje o načinima funkcioniranja mehanizama za pritužbe posebno je važno za praćenje implementacije prava na djelotvorni pravni lijek (Univerzalna deklaracija, čl. 8) na nacionalnom nivou. Ipak, statistike o pritužbama treba tumačiti pažljivo, a prikupljene informacije treba posmatrati zajedno sa drugim statističkim analizama koje se dobivaju na osnovu višestrukih izvora podataka (npr. viktimološka istraživanja, izvještaji medija i informacije iz administrativnih izvora) kako bi se dobila potpunija slika stanja ljudskih prava. Istovremeno, poboljšano bilježenje i tumačenje statistika o pritužbama moglo bi ih učiniti smislenijim za procjenu stanja ljudskih prava. Tako, tokom promatranja određenog akta kršenja ljudskih prava pojedinca ili grupe važno je, putem odgovarajućih indikatora, identificirati osnovna prava koja su prekršena, relevantne karakteristike žrtava (npr. pol, etnička pripadnost, invaliditet) i počinioc (npr. pripadnik državnog organa, privatna kompanija ili pojedinac), mjesto i vrijeme kada je došlo do kršenja prava i ishod postupka za obeštećenje (npr. osuda, kazna, odšteta). Analize takvih informacija i izvještaja o sličnim prošlim događajima mogu omogućiti tijelu zaduženom za praćenje poštivanja ljudskih prava da dobije uvid u moguću učestalost takvih događaja u regionu.

Također, veoma je važno sistematski klasificirati pritužbe i prijavljene slučajeve navodnih kršenja, kako bi se podržao proces koji slijedi i kako bi se omogućilo poređenje podataka presjeka ili poređenje povezanih događaja kršenja prava kroz vrijeme, kada je to potrebno. Philip Alston je, naprimjer, u vrijeme dok je bio specijalni izvještilac Ujedinjenih nacija o vansudskim, grupnim i arbitrnim pogubljenjima razvio korisnu kategorizaciju pritužbenih obraćanja. On je u pet kategorija klasificirao odgovore koje je dobivao od država na svoja obraćanja povodom pritužbi:

- (a) pretežno zadovoljavajući odgovor: koji odgovara na navode i koji suštinski pojašnjava činjenice. To, međutim, ne podrazumijeva da su preduzete mjere u skladu sa međunarodnim pravom ljudskih prava;
- (b) kooperativan ali nepotpun odgovor: koji donekle pruža pojašnjenje navoda, ali ne sadrži dovoljno dokaza u vezi sa činjenicama, ili se ne bavi nekim od navedenih pitanja;
- (c) odbacivanje navoda bez adekvatnog dokaza: odgovor koji poriče navode pritužbe, ali to nije potkrijepljeno dokumentacijom ili analizom koja se može smatrati zadovoljavajućom u datim okolnostima;
- (d) potvrda o prijemu: odgovor koji potvrđuje da je obraćanje primljeno, ali ne daje bilo kakve suštinske informacije;
- (e) Bez odgovora.

Ova klasifikacija pomogla je u procjeni odgovora država na obraćanja specijalnog izvještioca, kao i Vijeću za ljudska prava pri evaluaciji efikasnosti njegovog mandata.

Izvor: A/HRC/14/24 i Add.1.

III. > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Kvantitativnim indikatorima koji su izvedeni iz podataka o slučajevima uglavnom se prikazuje učestalost zabilježenih kršenja ljudskih prava navođenjem broja žrtava. Indikator zasnovan, naprimjer, na podacima o slučajevima može biti „prijavljeni broj arbitrarno pogubljenih lica“. Takav indikator dao bi prikaz broja lica koja je ubio pripadnik državnog organa ili bilo koje drugo lice koje je djelovalo po njegovom naređenju ili u saizvršilaštvu, prečutno ili s pristankom, ali bez nužnog sudske postupka. Slično tome, mogao bi postojati indikator o broju ljudi koji su umrli od gladi ili od bolesti povezanih s glađu, kao posljedica raseljavanja ili sistematskog uništavanja usjeva, stoke ili poljoprivrednih sredstava. Takva kršenja prava identifikiraju se i određuju primjenom standarda ljudskih prava na način kako su oni kodificirani u različitim sporazumima.

Istorijski posmatrano, upotreba podataka o slučajevima bila je ograničena na praćenje kršenja i povreda građanskih i političkih prava, kao što su pravo na život, pravo na slobodu od torture i pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti. Međutim, sve više se prikupljaju i informacije o kršenjima ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, uz korištenje slične metodologije (npr. prisilhedeložacije⁹, namjerno izgladnjivanje, negiranje prava na osnovno obrazovanje određenim grupama, neobezbjeđivanje dostupnih osnovnih lijekova)¹⁰.

Inicijativa za korištenje podataka o slučajevima potekla je, prije svega, od nevladinih organizacija koje prikupljaju informacije s namjerom sprečavanja i otkrivanja kršenja ljudskih prava i pružanja pomoći žrtvama¹¹. Kvantitativne analize koje se izrađuju u okviru zvaničnih komisija za „istinu i pomirenje“ također su doprinijele razvoju standardiziranih alati za dokumentiranje kako bi se pružila podrška prikupljanju informacija korištenjem ovog metoda¹². Među inicijativama iz ove kategorije HURIDOCs predstavlja možda najsvoeobuhvatniji skup standardiziranih alati (uključujući komp-juterizirane sisteme) za bilježenje informacija o slučajevima kršenja ljudskih prava¹³.

U poređenju sa drugim kategorijama mehanizama za generiranje podataka, dimenzija ljudskih prava koja se može primijetiti u indikatorima koji su izvedeni iz podataka o slučajevima, a priori je mnogo konkretnija jer na nedvosmišlen način vezuje posebne slučajeve koji pokazuju usklađenost ili neusklađenost sa standardima ljudskih prava. Korištenje podataka o slučajevima u razotkrivanju velikih razmjera ili sistematskih kršenja ljudskih prava, kao što to, naprimjer, čine komisije za istinu i pomirenje, pokazalo se korisnom metodologijom ne samo za praćenje poštivanja ljudskih prava već i za prikupljanje čvrstih dokaza za sprovođenje pravde.

9. Brojne NVO čuvaju podatke o deložacijama, vidjeti:

www.hic-net.org, www.cohre.org, www.hlrn.org, www.internal-displacement.org.

10. Proširena lista potencijalnih kršenja ljudskih prava može se naći u Thesaurus of Economic, Social and Cultural Rights (Rječnik ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava) koji je izrađen u okviru Programa nauke i ljudskih prava Američke asocijacije za unapređenje nauke Science and Human Rights Program of the American Association for the Advancement of Science (AAAS) i Human Rights Information and Documentation Systems, International (HURIDOCs), dostupno na: <http://shr.aaas.org/thesaurus/> (pristup stranici 10. maj 2012).

11. Prilikom prikupljanja tih informacija, pored informacija koje su preneli mediji ili onih koje su dostavljene mehanizmima za obeštećenje, korištena su i strukturirana anketna istraživanja domaćinstava, posebno u vezi sa događajima iz prošlosti. Naprimjer, rad na deložacijama Centra za prava stanovanja i deložacije (Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE)) također je uključio globalno istraživanje (2007–2008), vidjeti: www.cohre.org

12. Vidjeti, naprimjer: P. Ball, H. Spierer i L. Spierer, ur., Making the Case: Investigating Large Scale Human Rights Violations Using Information Systems and Data Analysis (AAAS, 2000) dostupno na: <http://shr.aaas.org/mtc/> (pristup stranici 10. maj 2012) i “Witness to truth; report of the Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission”.

13. Za više detalja, vidjeti www.huridocs.org.

III. > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Polje 14

Statistički instrumenti za evidentiranje kršenja ljudskih prava – Projekat “METAGORA”, Sri Lanka

Civilno društvo je osnovni alternativni izvor kredibilnih informacija o kršenjima i povredi ljudskih prava. Međutim, izvještavanje o povredama ljudskih prava nije uvijek sistematično i kredibilno, između ostalog zato što ne postoji dovoljno razvijena svijest o metodologiji za standardiziranje prikupljenih informacija, a postoji i faktor nedovoljnih resursa za izradu evidencija, koje bi obuhvatile podatke prikupljene kroz vrijeme i prostor. Potrebno je izgraditi kapacitete civilnog društva za korištenje statističkih metoda kako bi se podržali njihovi analitički napori i javno zagovaranje. Kako bi se pružila podrška lokalnom civilnom društvu u praćenju poštivanja ljudskih prava, projekat Metagora obezbijedio je tehničku pomoć za projekat Fondacije Azija „Mapiranje političkog i etničkog nasilja u Sri Lanki” (“Mapping Political and Ethnic Violence in Sri Lanka”).

Za grupu organizacija civilnog društva pod nazivom Koalicija za odgovornost za ljudska prava, koja prikuplja i analizira podatke o kršenjima ljudskih prava, obezbijedene su statistička i druga tehnička obuka. Koristeći nacionalnu ekspertizu, razvijeni su usklađeni formulari i rječnik kako bi se standardiziralo šifriranje narativnih izvještaja o događajima u vezi sa ljudskim pravima i ishodima koji su povezani sa tim događajima i dobili mjerljivi podaci. To je koristilo za smještanje različitih skupova podataka u jedan okvir i osiguralo dosljedno bilježenje povreda ljudskih prava. Uvedeno je prečišćavanje podataka, kao i druge operacije kontrole kvalitete kako bi se omogućilo da civilno društvo može da izrađuje mjerodavne i na dokazima zasnovane analize kršenja ljudskih prava. Ta praksa je pokazala kako takve organizacije mogu imati koristi od uvođenja statističkih i drugih kvantitativnih metoda i kako se mogu dodatno osnažiti kroz poboljšano javno zagovaranje o izvještavanju i istraživanju i funkcijama praćenja ostvarivanja ljudskih prava.

Izvor: Naval, Walter and Suarez de Miguel, *Measuring Human Rights and Democratic Governance*.

Čileanska komisija za ljudska prava (osnovana 1978. godine) koristila je podatke o slučajevima kako bi kompilirala kvantitativne indikatore o razmjerama kršenja ljudskih prava tokom represivnog vojnog režima. Komisija je objavljivala mjesečne izvještaje u kojima je navođen broj poznatih žrtava u nekoliko kategorija kršenja ljudskih prava, kao što su „zastrašivanje/uznemiravanje”, „proizvoljno politički motivirano lišenje slobode”, „tortura/zlostavljanje”, „nestanak” i „ubistvo”¹⁴. U Nepal u Centar za usluge neformalnog sektora od 1992. godine¹⁵ objavljuje Godišnjak ljudskih prava, u kom bilježi informacije o događajima povezanim s različitim vrstama kršenja ljudskih prava. Slično tome, pod pokroviteljstvom AAAS pružena je tehnička pomoć zvaničnim komisijama za istinu (Haiti, Južna Afrika, Gvatemala, Peru, Sijera Leone i Istočni Timor) i Međunarodnom krivičnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju u vezi sa procjenom i kvantificiranjem učestalosti kršenja ljudskih prava, a tokom rada na tim pitanjima došla je do izražaja efikasnost ovog metoda za praćenje kršenja ljudskih prava.¹⁶

14. Primjer Čilea navodi se u: R. Reiter, M. Zunzunegui and J. Quiroga, “Guidelines for field reporting of basic human rights violations”, u Human Rights and Statistics.

15. Za više detalja, vidjeti www.insec.org.np.

16. Vidjeti također rad u oblasti ljudskih prava socijalnog preduzeća Benetech (www.benetech.org/human_rights/).

III. > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Međutim, indikatori izvedeni iz podataka o slučajevima imaju i neke očigledne nedostatke. Imajući u vidu sklonost nekih država da kriju informacije o svojim neuspjesima u ispunjavanju obaveza u oblasti ljudskih prava, takvi indikatori mogu potcijeniti zastupljenost kršenja ljudskih prava. Oni mogu biti prepreka za validna poređenja kroz vrijeme ili po regionima. Pored toga, osim ukoliko se podaci o slučajevima prikupljaju putem statistički reprezentativnih istraživanja stanovništva o kom je riječ, neće uvijek biti moguće da se korištenjem samo takvih podataka izvedu zaključci i procjeni opće stanje ljudskih prava stanovništva, zato što istraživanja zasnovana na uzorku mogu biti neadekvatna zbog ograničenja u vezi s izveštavanjem i evidentiranjem podataka¹⁷.

Pored toga, korištenje standardnih formata za evidentiranje podataka, usklađenih definicija i odgovarajućih klasifikacija o kršenjima ljudskih prava je od ključnog značaja za poboljšanje pouzdanosti prikupljenih informacija i za praćenje ostvarivanja ljudskih prava putem ovog metoda. Istovremeno, izuzetno je važan strukturiran (nepristrasan) pristup prikupljanju informacija kako bi se omogućili agregacija i dekompozicija podataka i poređenje indikatora tokom vremena ili poređenje podataka preseka (vidjeti polje 14).

Informacije koje su kompilirane korištenjem ovog metoda često dopunjavaju informacije koje su dobivene drugim sredstvima. Informacije prezentirane kroz relevantne društveno-ekonomske indikatore koje kompiliraju državni organi, naprimjer, mogu odražavati korake koji su preduzeti u cilju implementacije ljudskih prava u društvu, a informacije prikupljene korištenjem podataka o

slučajevima mogu ih dopuniti usredsređujući se na zastupljenost navodnih ili dokazanih kršenja ili negiranja ljudskih prava u istom društvu ili grupi stanovništva. To može pomoći da se istaknu važni nedostaci u sistemu zaštite ljudskih prava, čak i kada informacije o općoj situaciji nisu zabrinjavajuće. U određenim slučajevima, naročito kada je riječ o sistematskim i velikim razmjerama negiranja ili lišavanja ljudskih prava u situacijama oružanog sukoba ili postkonfliktnim situacijama, podaci o slučajevima mogu biti glavni izvor pouzdanih informacija¹⁸.

2 Društvenoekonomska i administrativna statistika

Društvenoekonomska i druge administrativne statistike (u daljem tekstu društvenoekonomska statistika) odnose se na agregatne skupove podataka i indikatore zasnovane na objektivnim kvantitativnim ili kvalitativnim informacijama u vezi sa životnim standardom i drugim aspektima života. Kompilaciju i diseminaciju takvih informacija vrši država kroz svoje administrativne evidencije i istraživanja, uglavnom u saradnji sa nacionalnom agencijom za statistiku i u skladu sa smjernicama međunarodnih organizacija¹⁹. To ispunjava potrebe države u vezi sa formulisanjem i sprovođenjem javnih politika. U kontekstu ispunjavanja obaveza država ugovornica iz oblasti ljudskih prava, uključujući ostvarivanje prava na informiranje (vidjeti polje 10), ova kategorija podataka je od primarnog značaja. Ona prikazuje veliku količinu podataka na nivou administrativnih aktivnosti, drugim riječima, potencijalno na nivou sprovođenja obaveza iz oblasti ljudskih prava, zbog čega i jeste od ključnog značaja za pozivanje države na odgovornost.

17. Mogući su i problemi procjenjivanja. Generalno, procjene i druge brojke trebaju biti upotpunjene relevantnim informacijama o metodama i izvorima koji su korišteni za prikupljanje podataka. Kada je to moguće, treba navesti i marginu greške ili interval pouzdanosti (vidjeti Rječnik statističkih izraza).

18. U skorije vrijeme, novi mediji kao što su tekstualne i video-poruke (internet stranice društvenih mreža, itd.) mnogo se više koriste za prijavljivanje podataka o slučajevima i otkrivanje povreda ljudskih prava. Vidjeti, naprimjer, događaje prijavljene o tzv. Arapskom proljeću širom Sjeverne Afrike i Bliskog istoka, i inicijative za „uključivanje masa” (crowdsourcing) (npr., www.ushahidi.com/).

19. Status i uloga tih agencija mogu biti različiti, mada se sve bave kompiliranjem, tumačenjem i diseminacijom zvanične statistike. Vidjeti: Handbook of Statistical Organization: The Operation and Organization of a Statistical Agency (United Nations publication, Sales No. E.03.XVII.7).

III. > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Postoje brojne naznake u sporazumima, općim komentarima odgovarajućih ugovornih tijela i u smjernicama za izvještavanje država ugovornica u vezi sa korištenjem takvih podataka za unapređenje sprovođenja njihovih obaveza u oblasti ljudskih prava.²⁰

Priručnik o socijalnim indikatorima (Handbook on Social Indicators) navodi oblasti izrade statistika o uslovima života i društvenim i ekonomskim uslovima i pruža sveobuhvatnu listu tih oblasti²¹. Lista uključuje sljedeće oblasti: sastav stanovništva i promjene; ljudska naselja, stanovanje i geografsku distribuciju stanovništva; zdravlje i zdravstvene usluge, invaliditet, ishranu; obrazovne usluge; ekonomsku aktivnost i stanovništvo koje nije ekonomski aktivno; društvenoekonomske grupe socijalnu mobilnost; prihod, potrošnju i bogatstvo; socijalno osiguranje i usluge socijalne zaštite; kulturu, komunikacije i slobodno vrijeme; korištenje vremena, javni red i mir i bezbjednost; prirodno okruženje; političke aktivnosti.

Na nacionalnom nivou društvenoekonomska statistika često se kompilira u cilju izvršavanja zakonodavstva o razvoju ili zadovoljavanja administrativnih potreba. Na međunarodnom nivou Ujedinjene nacije i druge međunarodne konferencije i samiti imaju važnu ulogu za razvoj društvenoekonomske statistike. Rodne statistike, naprimjer, postale su značajnije nakon održavanja Svjetske konferencije o ženama. Slično tome, veći dio rada na statistikama životnog okruženja uslijedio je nakon globalnih samita o tom pitanju. Statistike obično kompiliraju razne organizacije unutar posebnih konceptualnih okvira koji su suštinski namijenjeni ispunjavanju njihovih mandata.

Među agencijama i programima Ujedinjenih nacija, pored Odjeljenja za statistiku Ujedinjenih

nacija, postoje i dugogodišnje inicijative za izradu statističkih indikatora, naročito u okviru Organizacije Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu (FAO), Međunarodne organizacije rada, Organizacije Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (Unesco), Dečiji fond Ujedinjenih nacija (Unicef), Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), Program Ujedinjenih nacija za razvoj ljudskih naselja (UN-Habitat) i Kancelarija Ujedinjenih nacija za pitanja droge i kriminala (UNODC).

Međuparlamentarna unija (IPU) također prikuplja informacije o radu parlamenata. Rad svih navedenih međuvladinih organizacija na kvantitativnim podacima i indikatorima za praćenje napretka u oblastima vezanim za njihove mandate, može se povezati s različitim opredjeljenjima država ugovornica da sprovede instrumente za ljudska prava i zato je koristan za procjenu stanja ljudskih prava. Potpunija lista organizacija i njihovih baza podataka data je u aneksu II.

U nekim slučajevima i NVO koriste društveno-ekonomske statistike za praćenje ljudskih prava, naprimjer, u godišnjim izvještajima Social Watch-a ili informativnim listovima koje je razvio Centar za ekonomska i socijalna prava (Center for Economic and Social Rights). Procjene koje su izradile obje te inicijative, iako različite, oslanjaju se prvenstveno na informacije dostupne putem specijaliziranih agencija i programa Ujedinjenih Nacija i Svjetske banke²².

Izvori koji se obično vezuju za formuliranje i kompilaciju društvenoekonomskih statistika su:

- 👉 Administrativni podaci
- 👉 Statistička anketna istraživanja
- 👉 Popisi

20. U normativnom okviru ljudskih prava na nekim mjestima se direktno upućuje na korištenje uobičajenih društvenoekonomskih i administrativnih statistika, poglavje I, odjeljak E.

21. Publikacija Ujedinjenih nacija, Sales No. E.89.XVII.6, str. 15–17.

22. Vidjeti www.socialwatch.org i www.cesr.org

III. > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Administrativni podaci

Administrativni podaci odnose se na informacije koje generiraju i prikupljaju resorna ministarstva i regulatorna tijela vlade. Oni se odnose na sisteme registracije građana, nacionalne registre stanovništva i druge administrativne evidencione sisteme koji se koriste, naprimjer, prilikom kompiliranja životnih statistika (stope smrti i rođenja) i pripreme biračkih spiskova. Administrativni podaci obuhvataju subjekte koji su relevantni za javne razvojne programe, administrativne i regulatorne okvire, kao što su obuhvat programa za imunizaciju djece. Administrativne statistike su informativne kada je riječ o pitanjima ne samo u vezi s ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima već i građanskim i političkim, kao što je sprovođenje pravde ili vladavina prava (npr. izvršena pogubljenja, zatvorska populacija, održavanje javnog reda i mira, učestalost zločina iz mržnje). One su također ključni izvor informacija za politička prava kada se razmatraju, naprimjer, procenat osoba s pravom glasa, učesće glasača prema starosnom dobu ili polu, dijelovi stanovništva koji koriste svoje pravo da biraju i da budu birani (npr. žene) i podaci o infrastrukturi organizacije izbora. Pored toga, kategorija administrativnih podataka prisutna je prilikom izrade svih ugovora, zakona i zakonodavnih dokumenata različitih nacionalnih i međunarodnih administrativnih sistema. Isto tako, informacije o javnim politikama, akcionim planovima i programima koje usvajaju vlade ili druga tijela također su dio administrativnih podataka i jednako su važne za implementaciju ljudskih prava. Shodno tome,

administrativni podaci čine važan izvor informacija kojima se dopunjuju podaci o slučajevima.

Upotreba standardizirane metodologije prikupljanja informacija iz registra građana i administrativnih sistema, koji su obično pouzdani i validni, čini administrativne statistike značajnim za postizanje većeg stepena transparentnosti, kredibiliteta i odgovornosti pri izradi procjena stanja ljudskih prava (polje 15)²³. Ipak, u kontekstu procjena stanja ljudskih prava generalno kao i specifično praćenja i nadzora koje sprovode ugovorna tijela, korištenje informacija koje prikupljaju NVO i alternativni izvori (kao što su vikimološka istraživanja) u najvećem broju slučajeva je od suštinske važnosti kako bi se administrativna statistika dopunila²⁴.

Administrativna statistika ne može sama po sebi pružiti potpunu procjenu stanja ljudskih prava u bilo kom datom kontekstu. Ona ne može obuhvatiti sva pitanja koja su relevantna za ostvarivanje i uživanje ljudskih prava. Također, njen obuhvat može biti nepotpun (s obzirom na to da je ograničena na dio stanovništva koji koristi javne usluge), a može postojati i sistematska greška u izvještavanju, uključujući namjerno pogrešno izvještavanje²⁵. Ipak, imajući u vidu njihov značaj za ljudska prava, uključujući pravo na informiranje, kao i njihovu jednostavnost, brzinu, učestalost ažuriranja i isplativost, administrativne statistike čine ključni element za izradu procjena stanja ljudskih prava.

23. Većina dostupnih indikatora iz administrativnih podataka obično su od administrativnog i političkog značaja za vladu, a ne nužno za pitanja relevantna iz perspektive ljudskih prava, kao što su sprovođenje ili diskriminacija u oblasti pristupa javnim uslugama i zapošljavanje. Shodno tome, postoji potreba da se mehanizmi administrativnog prikupljanja podataka prošire i standardiziraju i u tim drugim oblastima važnim za ljudska prava.

24. Administrativni podaci se također koriste za praćenje rasnog profiliranja u aktivnostima održavanja reda i mira i kod zločina iz mržnje. U Sjedinjenim Američkim Državama, naprimjer, različiti administrativni podaci, uključujući zaustavljanje koje sprovode policijski službenici, hapšenje, vozačke dozvole, saobraćajne nezgode s motornim vozilima, saobraćajne prekršaje, stopu krijumčarenja pri pretresima, koristili su se za procjenjivanje rasnog profiliranja u policijskim akcijama. Zakon o statistici zločina iz mržnje (1990) doveo je do razvoja i sprovođenja Nacionalnog programa za prikupljanje podataka o zločinima iz mržnje. Iako je upotreba podataka iz administrativnih izvora olakšala procjene u vezi sa rasizmom/netolerancijom u ta dva slučaja, u više istraživanja istaknuta su i ograničenja. Na osnovu istraživanja predloženo je korištenje pomoćnih izvora podataka, kao što su anketa istraživanja, direktno posmatranje i podaci o slučajevima, kao i neprestana prerada prikupljanja podataka i metodologija za izradu procjena. Vidjeti: G. Ridgeway and J. MacDonald, "Methods for assessing racially biased policing", u Race, Ethnicity, and Policing: New and Essential Readings, S. Rice i M. White, ur. (New York University Press, 2010), i S. Bennett, J. Nolan i N. Conti, "Defining and measuring hate crime: a postpaurit of issues", u Hate Crimes, B. Perry et al., ur. (Greenwood, 2009).

25. Za više informacija o administrativnim podacima vidjeti, naprimjer: Asian Development Bank, Administrative Data Sources for Compiling Millennium Development Goals and Related Indicators: A Reference Handbook on Using Data from Education, Health, and Vital Registration Systems Featuring Practices and Experiences from Selected Countries (Mandaluyong City, Philippines, 2010). dostupno na: www.adb.org

III. > > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Polje 15 Važnost administrativnih podataka u procjeni stanja ljudskih prava

Kvantitativni pristup izradi procjena o stanju ljudskih prava uopće, a posebno u praćenju sprovođenja obaveza država u oblasti ljudskih prava, mora biti potkrijepljen informacijama o upotrebi smislenih, standardiziranih i isplativih administrativnih podataka. Postoji nekoliko razloga zbog kojih je neophodno pribaviti podatke o razvojnim i upravljačkim inicijativama države, koji mogu biti u vezi s unapređenjem i zaštitom ljudskih prava.

Prvo, administrativni podaci se generiraju u graničnom prostoru između određenog državnog organa i javnosti ili korisnika njegovih aktivnosti. Drugim riječima, ti podaci odražavaju efikasnost administrativne aktivnosti i mjera države ili njenih organa u ispunjavanju obaveza koje proističu iz njenih razvojnih ili upravljačkih ciljeva ili obaveza iz oblasti ljudskih prava. Takve informacije su od ključne važnosti za pozivanje države na odgovornost.

Drugo, administrativni podaci ispunjavaju zahtjev za informiranjem procesa formuliranja javnih politika i programa i pokazuju stepen napretka njihovog sprovođenja.

Treće, imajući u vidu da je država primarni nosilac dužnosti kada je riječ o ljudskim pravima i da se u središtu pažnje procjena nalazi činjenje ili nečinjenje države, skup podataka koji generira njen sistem vjerovatno će za nju biti prihvatljiviji od informacija iz nevladinih ili drugih izvora.

S obzirom na to da administrativne podatke prikupljaju različita resorna ministarstva i javni organi na osnovnom nivou, treća napomena podrazumijeva to da generiranje administrativnih podataka treba biti zasnovano na strogim smjernicama i standardiziranoj metodologiji za evidentiranje i kompiliranje relevantnih informacija. Bez obzira na to što smjernice mogu doći iz nacionalnih statističkih agencija i specijaliziranih međunarodnih organizacija, postoji potreba za periodičnim neovisnim pregledom kako bi paketi administrativnih podataka bili kredibilni.

Statistička anketa istraživanja

Statistička anketa istraživanja koriste se za neposredno prikupljanje kvantitativnih i kvalitativnih informacija o podgrupama stanovništva. Za razliku od popisnih metoda (vidjeti sljedeći podnaslov), gdje svi članovi stanovništva trebaju biti ispitani, anketa istraživanja ili istraživanja zasnovana na uzorku prikupljaju podatke iz dijela stanovništva koje je njima obuhvaćeno, s ciljem izvođenja zaključaka o cjelokupnom stanovništvu. U tom smislu, istraživanja zasnovana na uzorku su isplativa sredstva za prikupljanje informacija u situacijama gdje je potpuni obuhvat nemoguć ili gdje podaci iz administrativnih izvora nisu dostupni. Mnogi

indikator i milenijumskih ciljeva razvojakompiliraju se pomoću podataka iz statističkih anketnih istraživanja zbog nedostatka preciznih administrativnih evidencija. Oni predstavljaju važan mehanizam generiranja podataka za upotrebu u izradi procjena stanja ljudskih prava kako za državne organe (za generiranje i validaciju administrativnih podataka), tako i za nevladine institucije (npr. neovisna istraživanja koja naručuju organizacije civilnog društva) u cilju procjene utjecaja javnih programa, kao i za donatore u procjenama efektivnosti programa pomoći (polje 16).

III. > > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Međutim, sprovođenje dobro strukturiranih statističkih uzoraka, uključujući uzorke koji omogućavaju proizvodnju razvrstanih statistika (npr. prema etničkoj grupi), mogu zahtijevati velike resurse (za razliku od administrativnih i podataka o slučajevima). Zato upotreba takvog mehanizma za generiranje podataka možda nije mnogo uobičajena u civilnom društvu. Mala anketna istraživanja ili ona koja

obuhvataju samo najrelevantnije ili ciljne grupe stanovništva mogu biti izvodljivija i uobičajenija. Metodološki pristup razvijen za rezidente kompleksa socijalnog stanovanja u sjevernom Belfastu (polje 17) posebno je zanimljiv primjer organizacije civilnog društva koja kompilira društvenoekonomsku statistiku, koju bi u najvećem broju slučajeva prikupile administrativne agencije.

Polje 16

Statistički izvještaji: vitalni izvor podataka za procjenu stanja ljudskih prava

Direktna anketna istraživanja na nivou pojedinaca ili domaćinstava često su suštinski važna kako bi se saznalo nešto više o njihovom uživanju ljudskih prava – socijalnih, ekonomskih i kulturnih, kao i građanskih i političkih. Znatno broj podataka u vezi sa Milenijumskim ciljevima razvoja uspješno se prikuplja putem anketnih istraživanja domaćinstava. Ista metodologija generiranja podataka može se koristiti kada je riječ o ljudskim pravima i povezanim pitanjima i problemima, kao što je kriminalitet, bezbjednost života i imovine, dugotrajno i sistematsko nasilje nad ženama i specifičnim grupama stanovništva, korupcija, pravosuđe i unutrašnji poslovi, sloboda izražavanja i učešće u javnom životu. Takva pitanja mogu se, uz male troškove, uključiti u periodična društvenoekonomska istraživanja koja sprovode statističke agencije u mnogim zemljama, ili ukoliko postoje adekvatni resursi, mogu se koristiti za neovisna istraživanja koja za cilj imaju procjenu skupa pitanja i problema iz oblasti ljudskih prava. Zbog administrativnih pogodnosti i smanjenja troškova, može biti poželjna kombinacija ta dva pristupa. Periodična društvenoekonomska anketna istraživanja mogu se koristiti za praćenje jednog ili dva pitanja koja se obrađuju u detaljnijim, ali manje učestalim istraživanjima o ljudskim pravima.

Anketna istraživanja su također važan izvor informacija za provjeru kredibiliteta administrativnih podataka. Viktimološka istraživanja (ili istraživanja o žrtvama ili istraživanja o žrtvama krivičnih djela), naprimjer korisna su za procjenu razmjera vršenja krivičnih djela (ili čak kršenja ljudskih prava, naprimjer, u postkonfliktnim kontekstima) i preciznosti i tačnosti evidencija koje vode policija ili organi pravosuđa.²⁶

26. Vidjeti: UNODC and United Nations Economic Commission for Europe, Manual on Victimization Surveys (ECE/CES/4) (Geneva, 2010). Dostupno na: www.unecce.org

III. > > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Pojlje 17

Kako koristiti indikatore iz izvještaja u cilju zahtijevanja prava – inicijativa civilnog društva stanovnika naselja “Seven Towers” u Sjevernom Belfastu, Ujedinjeno kraljevstvo

Priča o stanarima Seven Towers u sjevernom Belfastu pokazuje kako nosioci prava mogu koristiti indikatore za potraživanje svojih prava. Uz pomoć organizacije civilnog društva Projekat učešće i prava u praksi (Participation and the Practice of Rights Project (PPR)) stanari soliterskog kompleksa socijalnog stanovanja pod nazivom Seven Towers u Sjevernoj Irskoj povezali su svoje česte i ozbiljne probleme u vezi sa stanovanjem sa skupom glavnih indikatora koji se odnose na međunarodne standarde ljudskih prava. Šest indikatora i odgovarajuće referentne tačke korištene su za praćenje učinka vladinih institucija prilikom ispunjavanja zakonskih ovlaštenja stanara u vezi sa stanovanjem tokom više vremenskih perioda. Šest indikatora „prava na adekvatno stanovanje” o kojima su stanari prikupljali informacije koristeći reprezentativno istraživanje „od vrata do vrata” su:

- procenat odmorista koja su očišćena od golublje izmeta;
- broj porodica s djecom koje žive u kompleksu Seven Towers;
- procenat stanara koji su prijavili probleme u vezi sa kanalizacijom i vodovodom;
- procenat stanara koji su prijavili pojavu vlage i buđi u svojim stanovima;
- procenat stanara koji su zadovoljni odgovorom nastojnika kompleksa na njihove prijavljene probleme (istraživanje percepcije i stavova); i
- procenat stanara koji nisu zadovoljni stepenom svog učešća u odlukama koje je donosio nastojnik kompleksa (istraživanje percepcije i stavova).

Prvi indikator odnosi se na opći komentar br. 4 (1991) o pravu na adekvatno stanovanje Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava: „adekvatno stanovanje mora biti pogodno za život u pogledu obezbjeđivanja adekvatnog prostora za stanare i zaštite od hladnoće, vlage, toplote, kiše, vjetrova ili drugih prijetnji po zdravlje, strukturalnih i zdravstvenih rizika” (paragraf 8 (d)). Drugi indikator odnosi se na član 27 Konvencije o pravima djeteta: „Države članice priznaju pravo svakog djeteta na životni standard primjeren fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom i društvenom razvoju djeteta”. Iako „roditelji(i) ili druga lica odgovorna za dijete imaju prvenstveno odgovornost da, u okviru svojih sposobnosti i finansijskih mogućnosti, obezbijede životne uslove potrebne za razvoj djeteta”, postoje aspekti koji su uglavnom u domenu zajednice ili lokalnih vlasti i njima se treba baviti na tom nivou.

Tijelo za praćenje ostvarivanja prava koje su uspostavili stanari pratilo je napredak relevantnim državnim institucijama podnosilo izvještaje o napretku u dostizanju referentnih tačaka. Proces praćenja i korištenje indikatora i referentnih tačaka, zajedno s interesovanjem medija i informacijama koje su dobivene uz pozivanje na Zakon o slobodi informiranja, pomogli su stanarima da ostvare mala, ali važna poboljšanja u pogledu uslova svog stanovanja. Državne institucije su također prepoznale da im je aktivno učešće stanara pomoglo da efikasno upravljaju resursima.

Izvori: D. Donnelly, F. McMillan and N. Browne, “Active, free and meaningful: resident participation and realising the right to adequate housing in north Belfast”, 2009. Dostupno na: www.york.ac.uk/chnp/hsa/papers/spring09/Donnelly.pdf (prispup stranici 23. maj 2012). Participation and the Practice of Rights Project (www.pprproject.org).

III. > > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Iako postoje mnogi primjeri sprovođenja nacionalnih periodičnih društvenoekonomskih istraživanja za prikupljanje podataka koji su direktno relevantni za procjenu ostvarivanja i uživanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, samo nekolicina istraživanja je isključivo posvećena ljudskim pravima, posebno građanskim i političkim. U okviru projekta Metagora sprovedeno

je anketno istraživanje domaćinstava u vezi sa pravima autohtonih naroda na Filipinima (polje 18) i prikupljene su informacije o zloupotrebama i zlostavljanju od meksičke policije (polje 19). U oba slučaja je pristup zasnovan na učešću više zainteresiranih subjekata pomogao da se osmisli anketno istraživanje i da se izgradi vlasništvo nad datkama i rezultatima.

Polje 18

Anketno istraživanje o pravima autohtonih naroda na Filipinima

Pilot studiju o stanju prava autohtonih naroda na zemlju svojih predaka na Filipinima sprovela je Komisija za ljudska prava u bliskoj saradnji sa Nacionalnim statističkim koordinacionim odborom, Nacionalnim uredom za statistiku, Centrom za obuku o statističkom istraživanju i Nacionalnom komisijom za autohtone narode. Koristeći oblik studije zasnovane na anketnom istraživanju, cilj projekta bio je ustanoviti nivo sprovođenja Zakona o pravima autohtonih naroda u tri sjeverna regiona Filipina, uz odabir tri ciljna autohtona naroda – Bago, Bugkalot/Longot i Kankanej. Studija je predviđela i konsultacije sa različitim liderima autohtonih zajednica kako bi se identifikovala pitanja koja bi mogla poboljšati kvalitetu i upotrebljivost pilot istraživanja. Taj rad je pokazao da akteri iz inače različitih oblasti mogu pružiti korisne informacije za projekat mjerenja ljudskih prava. Istraživanje je otkrilo značajne razlike u iskustvu kršenja prava na zemlju (prisvajanje, zagađenje, nelegalni prelaz, raseljenja/preseljenja i dr.), od 21 % kod naroda Bago, do 37 % kod Kankanej i 57% kod naroda Bugkalot/Longot. Kao direktan rezultat projekta, Nacionalni statistički koordinacioni odbor preradio je pitanja za nacionalni popis i uključio pitanja o demografskom i socijalnom profilu autohtonih naroda.

Izvori: Naval, Walter i Suarez de Miguel, Measuring Human Rights and Democratic Governance i opći upitnik za domaćinstva za popis stanovništva i domaćinstava 2010. godine, Nacionalni ured Filipina za statistiku.

III. > > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Popisi

Popis je ukupna enumeracija svih stanovnika jedne zemlje ili druge teritorije i razlikuje se od statističkih anketnih istraživanja, gdje se intervjuiraju samo odabrani stanovnici²⁷. Zemlje obično sprovode popise stanovništva, domaćinstava²⁸ i poljoprivrednih i industrijskih gazdinštava. Popisi stanovništva obično se organiziraju u vremenskim razmacima od 10 godina zbog troškova i složenosti postupka. Popis obezbjeđuje osnovne podatke o strukturi

i glavnim karakteristikama stanovništva, kao i o varijablama koje se ne mijenjaju brzo. Popisivanje cjelokupnog stanovništva omogućava da varijable od značaja budu dostupne na nižem geografskom nivou (uključujući, u načelu, beskućnike i nomadske grupe). To je ključni resurs za izradu razvrstanih društvenoekonomskih statistika, kao i za generiranje uzoraka za statistička anketna istraživanja²⁹.

Polje 19

Ankemo istraživanje o zloupotrebama i zlostavljanju od policijskih snaga u Meksiko City

Centar za analizu i istraživanje Fundar sproveo je pilot istraživanje kako bi utvrdio stepen zloupotreba i zlostavljanja javnosti od strane policijskih snaga u Meksiko City u periodu od novembra 2003. do oktobra 2004. godine. U projektu je korišten kvalitativni pristup za sprovođenje detaljnih narativnih intervjua pripadnika policijskih snaga, žrtava različitih oblika zloupotreba, zatvorenika i lica u pritvorima, kako bi se izgradilo razumijevanje dinamike između nosioca prava, vlasti i zlostavljanja. Te kvalitativne informacije obezbijedile su osnovu za osmišljavanje upitnika. Konsultacije o upitniku su održane sa raznim zainteresiranim stranama, a prethodna provjera obavljena je na nivou više domaćinstava. Rezultati pilot anketnog istraživanja pokazali su nizak stepen povjerenja u policiju i visoku zastupljenost zloupotreba, naročito podmićivanja. Istraživanje je također otkrilo da 94% zloupotreba nije prijavljeno.

Izvori: Upitnik projekta Metagora, 2004; Naval, Walter i Suarez de Miguel, *Measuring Human Rights and Democratic Governance*.

27. Vidjeti Rječnik statističkih izraza.

28. Popis domaćinstava se obično sprovodi zajedno sa popisom stanovništva i može pružiti informacije relevantne za prava na adekvatno stanovanje, prava na vodu i higijenu.

29. Vidjeti: Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses (Principi i preporuke za sprovođenje popisa stanovništva i domaćinstava)

III. > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Polje 20

Karakteristike izvora socio-ekonomskih i administrativnih statističkih podataka

	Administrativni podaci	Statistička anketna istraživanja	Popis
Kriterij uključenosti	Svi događaji u vezi sa javnom politikom ili regulatornim okvirom su registrirani	Ograničeno stanovništvo iz kojeg je odabran uzorak	Popisivanje kompletnog stanovništva
Trošak	Nizak	Srednji	Visok
Učestalost	Konstantno	3–5 godina	10 godina
Sistematska greška	Sistematska greška ako su podaci nepotpuni ili neprecizno zabilježeni (namjerno ili nenamjerno)	Znatan rizik od sistematske greške, ali može biti sveden na minimum ukoliko je istraživanje dobro osmišljeno	Teoretski ne postoji sistematska greška, ali je može stvoriti nedostatak pravilnog obuhvata
Potencijal za praćenje i kreiranje javnih politika	Vrlo dobro	Dobro	Dobro, ali ne kratkoročno

Izvori: Prilagođeno iz: United Nations Development Group, Indicators for Policy Management: A practical guide for enhancing the statistical capacity of policy-makers for effective monitoring of the MDGs at the country level (New York, 2005), str. 83.

3 Istraživanja o percepciji i stavovima

Istraživanja o percepciji i stavovima imaju za cilj bilježenje ličnih stavova o određenom pitanju reprezentativnog uzorka pojedinaca. Karakter prikupljenih informacija je prevashodno subjektivan i nije ga moguće direktno kvantificirati. Za agregaciju podataka, kao i za transformiranje izjavljenih percepcija i mišljenja u indikatore, često se, uz ordinarne ili kardinalne skale, koriste i unaprijed određeni ili zatvoreni formati za odgovore³⁰. Ovisno od okolnosti i teme istraživanja, ispitanici se mogu konsultirati putem intervjua licem u lice, mogu sami upravljati upitnikom ili putem telefonskog intervjua.

Anketna istraživanja percepcija i stavova su potencijalno relevantna za praćenje svih ekonomskih, građanskih, kulturnih, političkih i socijalnih prava. Ona su platforma i mogućnost za direktno prikazivanje stavova ljudi o funkcioniranju vladinih tijela i institucija i njihovim javnim politikama. Shodno tome, takva istraživanja mogu doprinijeti popravljajući odgovornosti države prema svojim građanima, naročito kada se rezultati učine dostupni putem medija. Kao i kod svakog anketnog istraživanja, pouzdanost i validnost rezultata skoro u potpunosti ovisе o izgledu upitnika, formulacije pitanja (i njihove provjere) i kompetentnosti operatera.

Mnoge inicijative redovno koriste istraživanja javnog mnjenja na nivou domaćinstava da bi prikupile informacije relevantne za ljudska prava. Jedna od uglednijih jeste Međunarodna asocijacija Galup (Gallup International Association)³¹, međunarodna mreža istraživačkih instituta, koja sprovodi istraživanja javnog mnjenja u oko 60 zemalja. Afrobarometer³², čijim radom koordiniraju različiti afrički instituti, predstavlja međunarodno mjerilo javnog mnjenja ili percepcija o demokratiji, upravljanju, sredstvima za život, učesću, sukobima

i kriminalitetu. Druge slične inicijative su Latinobarometer (koji pokriva Južnu Ameriku); Istočnoazijski barometer i Eurobarometer. Od početka sedamdesetih godina XX stoljeća Evropska komisija sprovodi Eurobarometer

istraživanja u svim državama članicama Evropske unije. Redovna standardna istraživanja sprovode se u cilju izjašnjavanja ljudi o raznim pitanjima od međunarodnog značaja (npr. globalizacija, održivi razvoj, imigracija), o njihovim kulturnim, političkim, društvenoekonomskim karakteristikama i navikama i njihovim očekivanjima³³. Postoje i istraživanja javnog mnjenja koja su ograničena na posebne grupe kako bi generirala komparativne procjene raznih pitanja, kao što su korupcija, lobiranje, imovinska prava i poslovno okruženje. Jedan od primjera je Istraživanje poslovnog okruženja i učinka preduzeća, koje su zajednički razvile Grupa Svjetske banke i Evropska banka za obnovu i razvoj. U okviru tog istraživanja vode se intervjui licem u lice sa rukovodiocima i vlasnicima određenih firmi o pitanjima upravljanja u preduzećima³⁴.

Informacije dobivene istraživanjima percepcija i stavova domaćinstava donose pojedinačne perspektive ili „glas naroda“ u procjene stanja ljudskih prava. Ipak, taj metod, koji se fokusira na subjektivne informacije, ne mora dosljedno proizvesti pouzdane i validne indikatore za praćenje stanja ljudskih prava. On, također, ne mora biti reprezentativan na adekvatan način, zbog ograničenja u obuhvatu i može dati mjerila koja ne mogu podržati ili omogućiti poređenje podataka presjeka. Ipak, u nekim slučajevima taj metod može dati informacije koje dopunjavaju druge vrste indikatora procjena stanja ljudskih prava. On se, također, može koristiti za dobivanje grubih preliminarnih informacija, koje se, ovisno od njihove vrijednosti, mogu pratiti putem drugih metoda generiranja podataka.

30. Pitanje koje je, naprimjer, korišteno za procjenu nasilja nad ženama bilo je „Po Vašem mišljenju, da li muškarac treba imati dobar razlog da udari svoju suprugu ukoliko mu se ona ne pokorava?“, a mogući odgovori su bili: (1) da; (2) ne; (3) ne znam (Svjetska zdravstvena organizacija, studija sprovedena u više zemalja o zdravlju žena i važnim životnim događajima, upitnik verzija 9.9 (2005)).

31. Vidjeti www.gallup-international.com/.

32. Vidjeti [www.afrobarometer.org](http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm).

33. Vidjeti http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm pristup stranici 23. maj 2012).

34. Vidjeti www.ebrd.com/pages/research/analysis/surveys/beeps.shtml pristup stranici 23. maj 2012).

III. > > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Polje 21

Da li su statistička anketna istraživanja bolja od mišljenja stručnjaka? DIAL Anketno istraživanje domaćinstava o korupciji

Istraživačka organizacija Razvoj, institucije i dugoročne analize (Développement, Institutions et Analyses de Long terme – DIAL) sa sjedištem u Parizu, koristila je anketna istraživanja domaćinstava, koja su otkrila slabosti istraživanja zasnovanih na mišljenjima/procjenama stručnjaka o korupciji. Istraživanja su, također, pokazala da postoje ograničenja korištenja pojedinih globalnih baza podataka, zasnovanih na mišljenjima stručnjaka, za poređenje podataka presjeka i poređenja kroz vrijeme. Istovremeno korištenjem anketnih istraživanja domaćinstava i mišljenja stručnjaka o korupciji u osam supsaharskih afričkih zemalja istraživanjem se otkrilo da su stručnjaci sistematski precijenjivali razmjere korupcije u poređenju sa percepcijama domaćinstava. Istraživanje je, također, pokazalo da percepcija korupcije ili upravljanja kao cjeline može znatno varirati kod ranijih grupa ili žrtava i uticajnih grupa, gdje spadaju i eksperti.

Izvori: M. Razafindrakoto i F. Roubaud, "Are international databases on corruption reliable? A comparison of expert opinion surveys and household surveys in sub-Saharan Africa" (DIAL, 2006). Vidjeti i: Naval, Walter i Suarez de Miguel, Measuring Human Rights and Democratic Governance, polje 6.5, str. 117.

4 Podaci zasnovani na procjenama stručnjaka

U podatke zasnovane na mišljenjima stručnjaka ubrajaju se podaci generirani putem kombiniranih procjena stanja ljudskih prava pomoću ograničenog broja (ili uzorka) „informiranih eksperata”.³⁵ Prikupljene informacije u suštini su zasnovane na procjeni, subjektivne su i trebaju se preraditi u kvantitativnu formu putem šifriranja³⁶, kao što se to čini s anketnim istraživanjima percepcija i stavova domaćinstava. Za razliku od njih, procjene stručnjaka obično podrazumijevaju sistematičnije korištenje raznorodnih izvora informacija, uključujući medije, državne izvještaje i izvještaje NVO, ograničenog broja stručnjaka (npr. grupe za javno

zagovaranje, akademski istraživači, naučnici iz oblasti društvenih nauka, rukovodilci) od kojih se traži da procijene i ocijene učinak država. Uprkos očiglednim ograničenjima ovog metoda, podaci zasnovani na procjenama stručnjaka često se koriste za rangiranje među zemljama i poređenja kroz vrijeme.

Inicijative u ovoj kategoriji primarno se usredsređuju na procjenu građanskih i političkih prava, iako obim upućivanja na normativni okvir ljudskih prava među njima značajno varira³⁷. Kao i kod anketnih istraživanja percepcije i stavova domaćinstava, i ovaj metod odlikuje se preovlađujućom subjektivnom komponentom u izradi procjena stanja ljudskih prava.

35. U literaturi o ljudskim pravima ova kategorija mehanizma za generiranje podataka ponekad se može naći pod nazivom „podaci zasnovani na standardima”. Terminologija koja je ovdje izabrana teži da izbjegne moguće nesporazume u vezi sa pojmom „standardi”, koji se navodi i u drugim kategorijama inicijativa, kao što su podaci o slučajevima kršenja ljudskih prava, čije definicije su također zasnovane na međunarodnim ili nacionalnim standardima ljudskih prava.

36. Šifriranje se odnosi na proces konvertiranja verbalnih ili tekstualnih informacija u brojeve ili druge simbole koji se koriste za analizu. Vidjeti, naprimjer: K.A. Bollen, "Political rights and political liberties in nations: an evaluation of human rights measures, 1950 to 1984", u Human Rights and Statistics.

III. > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Izvori i mehanizmi generiranja podataka

Razlika je u tome što procjene stručnjaka odražavaju subjektivnost stručnjaka, a anketa istraživanja domaćinstava stavove pojedinaca. Neke od poznatijih inicijativa u toj kategoriji kritikovane su zbog nedostatka validnosti i pouzdanosti, zato što nisu dovoljno vjerodostojno predstavljale stvarnost na terenu, zato što su zasnovane na ličnom prosuđivanju ograničenog broja posmatrača³⁸ i zbog toga što nisu empirijski podaci koje je moguće direktno kvantificirati. Pored toga, njihova prihvatljivost često je kompromitirana jer se smatra da pružaju sažete odgovore na složena pitanja a da pritom ne obezbijede sistematsku osnovu ili primjere koji činjenicama potkrepljuju njihove procjene.

Među inicijativama koje koriste mišljenja stručnjaka za izradu procjena i rang-lista zemalja prema stepenu njihovih političkih i građanskih sloboda nalazi se Freedom House³⁹ i njeno globalno istraživanje „Sloboda u svijetu“, koje je dobro poznato i mnogo se koristi. To istraživanje se sprovodi jednom godišnje od 1972. godine, a u središtu pažnje su građanska i politička prava. U Programu Ujedinjenih nacija za razvoj također je korišten taj metod prikupljanja podataka za praćenje pojedinih aspekata ljudskih prava. U Izveštaj o humanom razvoju (1991) uveden je „indeks ljudskih sloboda“ zasnovan na 40 kriterija i podataka iz Svjetskog vodiča o ljudskim pravima (World Human Rights Guide), koji je razvio Charles Humana. Izveštaj o humanom razvoju 1992. predstavio je „indeks političkih sloboda“, koji se usredsredio na pet sloboda. Međutim, zbog velikih kritika i osporavanja nije se nastavilo s izradom nijednog od dva indeksa. Izveštaj iz 2010. godine ponovo je predstavio novi skup indikatora o različitim aspektima građanskih i

političkih prava, uključujući podatke o slučajevima (broj uhapšenih i zatvorenih novinara prema podacima Komiteta za zaštitu novinara), indikatore zasnovane na istraživanju javnog mnjenja (npr. procenat ljudi koji su izrazili svoje mišljenje javnim službenicima tokom proteklog mjeseca i procenat osoba koje su se našle u situaciji primanja odnosno davanja mita u protekloj godini: Galupova svjetska baza podataka) i podatke zasnovane na procjenama stručnjaka (npr. indeks medijskih sloboda koji izrađuju Reporteri bez granica)⁴⁰.

Neke druge dobro poznate inicijative su istraživački projekat Minorities at Risk⁴¹ Centra za međunarodni razvoj i upravljanje konfliktima Univerziteta u Maryland, koji prati položaj i sukobe politički aktivnih grupa, koristeći razne izvore informacija, kao što su mediji, državni izvještaji, nevladini izvještaji i procjene stručnjaka⁴². Transparency International kompilira „indeks percepcije korupcije“, koji je kompozitni indeks različitih istraživanja koja prikupljaju podatke o korupciji⁴³.

U oblasti upravljanja, Business Environment Risk Intelligence⁴⁴ je privatni izvor analiza poslovnog okruženja. Kompilira razne kvantitativne indekse (npr. „indeks političkog rizika“ i „indeks operativnog rizika“) zasnovane na kvalitativnim procjenama koje daju diplomate i politikolozi o preovlađujućem poslovnom okruženju i izgleđima za određene zemlje. IHS Global Insight⁴⁵ je privatna kompanija koja međunarodnim investitorima pruža slične podatke o procjeni rizika za pojedinačne zemlje. Svjetski ekonomski forum (World Economic Forum) u svom Izveštaju o globalnoj konkurenciji također koristi procjene stručnjaka za praćenje analize poslovne konkurencije na nivou pojedinačne zemlje.

38. Nedovoljna pouzdanost se ovdje odražava u činjenici da različite grupe stručnjaka često pružaju različite vrijednosti za iste indikatore.

39. Za više detalja, vidjeti www.freedomhouse.org.

40. Vidjeti <http://hdr.undp.org> i www.rsf.org

41. Vidjeti www.cidcm.umd.edu/mar/ (pristup stranici 23. maj 2012).

42. Vidjeti i: Human Development Report 2004, 2.1; "The Minorities at Risk data set – quantifying cultural exclusion", str. 32. Generalno u vezi sa autohtonim grupama vidjeti: "Report of the Workshop on Data Collection and Disaggregation for Indigenous Peoples" (E/C.19/2004/2) - radionicu je u januaru 2004. održao Stalni forum Ujedinjenih nacija za pitanja autohtonih naroda (United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues)

43. Vidjeti www.transparency.org.

44. Vidjeti www.beri.com.

45. Vidjeti www.globalinsight.com/.

III. > > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Razvrstavanje indikatora ljudskih prava

Velika prednost korištenja informacija zasnovanih na procjenama stručnjaka jeste da se one mogu prikupljati veoma brzo i mogu biti efektne za predstavljavanje prve procjene određene situacije. Često takve procjene uspješno daju jasan prikaz opće situacije. Ipak, one generalno nisu pouzdane i ne zadovoljavaju standarde za poređenje podataka, što zauzvrat može uticati na stepen njihove

prihvaćenosti u javnosti. Kao metod za izradu procjena stanja ljudskih prava, naročito u pogledu praćenja usklađenosti država ugovornica sa međunarodnim instrumentima ljudskih prava tokom vremena, može se koristiti samo ograničeno⁴⁶.

C. Razvrstavanje indikatora ljudskih prava

U međunarodnom normativnom sistemu ljudskih prava postoji velika potreba za statističkim informacijama koje nadilaze nacionalne prosjeke, koje otkrivaju najugroženije i najranjivije grupe stanovništva i pomažu da se izmjere nejednakost i diskriminacija. Iako je, naprimjer, smrtnost novorođenčadi (djece do jedne godine starosti) opala u većini zemalja tokom poslednjih nekoliko decenija, njena učestalost je znatno veća među najsiromašnijim domaćinstvima širom svih regiona. Brojke navedene u Izveštaju o humanom napretku 2010. pokazuju da je smrtnost novorođenčadi u najsiromašnijim domaćinstvima (najniža petina u raspodjeli dohotka) skoro dvostruka u odnosu na onu kod najbogatijih (najviša petina) u arapskim državama, istočnoj Aziji, Pacifiku, Latinskoj Americi i Karibima. Slično tome, potomci Afrikanaca i autohtoni narodi često se suočavaju sa strukturalnim preprekama i nedostacima u ključnim oblastima ostvarivanja ljudskih prava⁴⁷. Svjetska banka, naprimjer, navodi da je više od polovine ukupnog stanovništva u Boliviji i Gvatemali siromašno, a među autohtonim narodima skoro tri četvrtine⁴⁸.

Procjenjivanje rodne diskriminacije također zahtijeva razvrstavanje statističkih podataka prema polu (vidjeti poglavlje IV, polje 22 o rodnoj statistici i ljudskim pravima žena). U vezi sa pravom na obrazovanje, naprimjer, stopa djevojačica u poređenju sa stopom dječaka u srednjem uzrastu za školovanje pokazuje da djevojčice u svim regionima dobivaju znatno manje školskog obrazovanja nego dječaci.⁴⁹

Iako su razvrstani podaci u statistici od suštinske važnosti za bavljenje problemima i pitanjima ljudskih prava, razvrstavanje podataka nije uvijek praktično ili izvodljivo na željenom nivou. Razvrstavanje podataka prema polu⁵⁰, starosnom dobu, regionu (npr. Gradska odnosno seoska sredina) ili administrativnoj jedinici, ekonomskoj imućnosti (npr. kvintili ili decil dohotka ili rashoda), socioekonomskom položaju (npr. status zaposlenog) ili obrazovnom nivou, može, na primjer, biti lakše nego prema etničkoj pripadnosti, imajući u vidu da identifikacija etničkih grupa može podrazumijevati objektivne (npr. jezik) i subjektivne kriterije (npr. samoidentifikacija), koji se vremenom mijenjaju.

46. Za dodatne primjere i pregled mehanizama za generiranje podataka vidjeti, naprimjer: T. Landman and E. Carvalho, *Measuring Human Rights* (Routledge, 2010).

47. U izveštaju koji je, na primer, naručio Savet australijskih vlada, koristi se skup indikatora koji su otkrili da stope perimatalne smrtnosti i smrtnosti odojčadi (tokom prve godine života) kod starosedelačkih naroda ostaje dva do tri puta veća nego kod nestarosedelačkih, a da je stopa nezaposlenosti bila 15,6 % kod starosedelačkih, a 5,1 % kod nesta roseselačkih naroda (*Overcoming Indigenous Disadvantage: Key Indicators 2009* (Canberra, Steering Committee for the Review of Government Service Provision, 2009). Dostupno na: www.pc.gov.au/gsp/reports/indigenous/keyindicators2009 (pristup stranici 24. maja 2012)).

48. Gillette Hall and Harry Anthony Patrinos, eds., *Indigenous Peoples, Poverty and Human Development in Latin America: 1994–2004* (Palgrave Macmillan, 2006).

49. Vidjeti: UNDP, *Human Development Report, 2010—The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development* (Palgrave Macmillan, 2010).

50. U Platformi za akciju Četvrtre konferencije o ženama data je preporuka da se prezentuju podaci dezagregirani prema polu i starosnom dobu kako bi odražavali probleme i pitanja vezana za žene i muškarce u društvu za upotrebu u planiranju i sprovođenju programa i javnih politika. Videti: Report of the Fourth World Conference on Women, Beijing, 4–15. septembra 1995. godine (United Nations publication, Sales No. E.96.V.13), poglavlje. I, rezolucija 1, aneks II

III. > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>> Razvrstavanje indikatora ljudskih prava

Prikupljanje podataka o dodatnim karakteristikama stanovništva obično izaziva dodatne troškove. Razvrstani podaci koji se prikupljaju putem anketnih istraživanja teži će da proširi intervale povjerenja (vidjeti Rječnik statističkih izraza) u koliko veličina uzoraka ciljnih grupa ne poraste, što podrazumijeva dalje prikupljanje podataka. Za objavljivanje, analizu i korištenje podataka na nižem nivou agregacije biće potrebni dodatni resursi⁵¹.

Razvrstavanje podataka prema vjeroispovijesti ili etničkoj pripadnosti može biti politički i društveno teška kada se koristi na pogrešan način. U situacijama kada se proizvedu fiktivne brojke (putem naduvavanja ili isumpavanja podataka) kako bi se koristile za političke svrhe, može doći do podjela među ljudima. Nasuprot tome, razvrstani podaci mogli bi se koristiti tako da se manjine i druge grupe stanovništva učine vidljivijim kako bi se obezbijedili dokazi za ciljno osmišljavanje javnih politika i pomoć za njihovo integriranje. Oni koji se zalažu za uključivanje pitanja o etničkoj pripadnosti i vjeroispovijesti u popise i anketne upitnike, ističu da ispitnici imaju opciju da odgovore ili ne odgovore. Međutim, ne mora uvijek biti dovoljno da se ta mogućnost samo uključi u upitnik ili popisnicu. Može biti potrebno da operateri daju jasno objašnjenje i da uvijek ponavljaju da takva mogućnost postoji.

Ne postoji sveobuhvatna obaveza u oblasti ljudskih prava koja nalaže zemljama da razvrstavaju statističke informacije prema etničkim karakteristikama ili drugim potencijalno osjetljivim podacima. U vezi s etničkom pripadnošću, naprimjer, *Principi i preporuke za popise stanovništva i domaćinstava predviđaju da odluka o prikupljanju razvrstanih podataka ovisi o brojnim činiocima i nacionalnim okolnostima, uključujući, naprimjer, nacionalne potrebe za takvim podacima, kao i od podesnosti i osjetljivosti postavljanja pitanja o etničkoj pripadnosti. Isti izvor navodi široku definiciju*

etničke pripadnosti: etnička pripadnost je zasnovana na zajedničkom razumijevanju istorije i teritorijalnog porijekla (regionalnog i nacionalnog) određene etničke grupe ili zajednice, kao i na posebnim kulturnim karakteristikama kao što su jezik ili vjeroispovijest. Shvatanja ili stavovi ispitnika u vezi s etničkom pripadnosti, svijest o porodičnom porijeklu, broju generacija porodice koje su živjele u datoj zemlji i vremenski period od trenutka imigracije su mogući faktori koji utiču na izjašnjavanje o etničkoj pripadnosti prilikom popisa. Etnička pripadnost je višedimenzionalna i više je proces nego statični koncept, tako da etničke klasifikacije treba tretirati kao pojavu sa pokretljivim granicama.

U vezi sa ljudskim pravima i razvrstavanjem podataka na osnovu invaliditeta, naprimjer, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom jasnije određuje razvrstavanje podataka i obavezuje države da: prikupljaju odgovarajuće informacije, uključujući statističke podatke i podatke na osnovu istraživanja, koji im omogućavaju formulaciju i sprovođenje politika u vezi sa primjenom ove konvencije. Informacije koje su prikupljene će se razvrstati, gdje je to pogodno, i koristiti kako bi se omogućila procjena ispunjavanja obaveza država ugovornica ove konvencije i kako bi se identificirale i rješavale prepreke s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom u ostvarivanju svojih prava (čl. 31).

Generalno govoreći, međunarodna tijela za ljudska prava podstiču razvrstavanje podataka prema osnovama zabrane diskriminacije. Neiscrpan lista tih osnov uključuje: pol, starosno doba, ekonomski i društveni položaj, rasu, boju kože, jezik, vjeroispovijest, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovinsko stanje, bračni i porodični status, seksualnu orijentaciju i rodni identitet, mjesto boravka i drugi status.

51. Na raspravama u kojima su učestvovali korisnici statističkih podataka, uključujući nacionalna tijela za ljudska prava i proizvođače podataka i koje su održane tokom perioda u kom je OHCHR radila na indikatorima sa nacionalnim kancelarijama za statistiku i drugim lokalnim organizacijama, naglašeno je da se već prikupljeni podaci ne koriste dovoljno.

III. > > Metodološki pristupi indikatorima ljudskih prava

>>> Razvrstavanje indikatora ljudskih prava

Iako se praktičnim značajem i izvodljivošću razvrstavanja podataka treba baviti na odgovarajući način, razvrstavanje može pomoći kada je riječ o osmišljavanju, prilagođavanju, sprovođenju i praćenju mjera preduzetih u cilju unapređenja ljudskih prava i doprinosi otkrivanju povezanih problema u oblasti ljudskih prava, kao što je posredna i neposredna diskriminacija (poglavlje IV, polja 23 i 24).⁵²

Odluka u vezi sa razvrstavanja podataka iz popisa, administrativnih podataka ili podataka dobivenih putem anketnih istraživanja prema karakteristikama, kao što su etnička pripadnost i

vjeroispovijest ostaje na nacionalnim vlastima da je donesu i zavisit će od nacionalnih okolnosti. To važi i za razvrstavanje podataka prema osnovima diskriminacije kako što su pol, starosno doba, invaliditet, ekonomsko imućstvo ili društvenoekonomski status, region ili administrativna jedinica⁵³, iako se čini da donosioci odluka imaju mnogo manje prostora da odluče da ne razvrstavaju te podatke. I pored toga, izgleda da postoji opće mišljenje u korist razvrstavanja podataka iz perspektive ljudskih prava, sve dok to može biti korisno za bavljenje pitanjima ravnopravnosti i diskriminacije kao zabranjenim osnovima.

52. Specijalni izvjestilac o savremenim oblicima rasizma, ksenofobije i drugih oblika netolerancije, naprimjer, koristio je anketna istraživanja i indikatore razvrstavnih podataka kako bi istakao marginalizaciju manjina u pristupu obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvu i stanovanju u Japanu (E/CN.4/2006/16/Add.2).

53. U nekim slučajevima, razvrstavanje podataka prema regionu ili administrativnoj jedinici može pružiti indirektnu informacije o situaciji etničkih grupa.

ILUSTRACIJA OKVIRA: INDIKATORI ZA ODREĐENA PRAVA

U današnjem svijetu, gdje se stalno susrećemo s izazovima ispitivanja i analiziranja kršenja ljudskih prava u složenim kontekstima, statistika može biti od veoma velike pomoći za razumijevanje događaja i obima tih fenomena, kao i za, a to je veoma važno, prevenciju budućih zverstava. Bez statistike najvjerojatnije bismo bili osuđeni na djelimično sagledavanje i razumijevanje naše stvarnosti."

Fernando Castaño Alvarez¹

U ovom poglavlju ilustriran je način na koji se konceptualni i metodološki okvir prikazan u ranijim poglavljima Vodiča, koristi za izradu tabela indikatora za različita ljudska prava. Razmatrana su i značajna pitanja koja su doprinijela oblikovanju različitih tabela i dati su primjeri načina i koraka rasuđivanja, koji stoji iza odabira atributa ljudskih

prava i odgovarajućeg klastera indikatora. S obzirom na to da je procedura identična za sva građanska, kulturna, ekonomska, politička i socijalna prava, detaljno su razmatrane samo pojedine reprezentativne tabele ilustrativnih indikatora.

1. Dio govora direktora odjeljenja za međunarodnu pravosudnu podršku Privremene administrativne misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (International Judicial Support, United Nations Interim Administration Mission in Kosovo) i izvršnog sekretara Komisije Gvatemale za rasvjetljavanje istorijskih događaja, Konferencija u Montreuxu na temu „Statistika, razvoj i ljudska prava“, septembar 2000. godine.

A. Pitanja od značaja za pripremu tabela indikatora

1 **Upotreba standardnog formata**

Imajući u vidu usvojeni okvir za identifikaciju indikatora, upotreba standardiziranog šablona je neizbježna, a i poželjna. Indikatori su razvijeni u formatu matrice, gdje su na horizontalnu osu postavljeni normativni standardi, prethodno definirani u atributima prava, a različite kategorije indikatora, odnosno grupacija strukturalnih indikatora i indikatora procesa i ishoda (definirani u poglavlju II, odjeljak B) na vertikalnu osu (ispod svakog atributa) kako bi omogućili sistematičniji pregled ostvarivanja određenog prava.

Zbog pogodnije analize, pri izradi tabele indikatora za određeno ljudsko pravo referentni normativni okvir je direktno povezan sa pravom na koje se tabela odnosi. Drugim rečima, atributi i indikatori su vezani za specifične propise u međunarodnim sporazumima relevantnim za to pravo, kao i za objašnjenja i razrade tih propisa relevantnih ugovornih tijela i mehanizama za ljudska prava. Kada je riječ, naprimjer, o pravu na život, indikatori atributa „zdravlje i ishrana“ (tabela 14) identificirani su u vezi sa normativnim sadržajem prava na život, a ne u svjetlu normativnog sadržaja prava na zdravlje (tabela 3). Slično tome, neki aspekti u vezi sa zakonskim pravima pojedinca na kontrolu nad svojim zdravljem i tijelom i na slobodu od miješanja drugih razvijeni su kao dio indikatora o pravu na slobodu od torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka (tabela 4), a ne u kontekstu prava na zdravlje. Neki indikatori se pojavljuju u više tabela zato što ljudska prava, kao što su pravo na život, pravo na zdravlje ili pravo na adekvatnu hranu, imaju slične attribute. U svakom navedenom primjeru odabrani indikatori daju suštinski prikaz normativnog sadržaja određenog prava. Takav pristup može biti

shvaćen i kao konzervativan iz perspektive ljudskih prava, kao pristup koji na prvi pogled ne uzima u obzir pojam nedjeljivosti prava. Međutim, on ima za cilj izbjeći preklapanja i ponavljanja i da smanji broj indikatora, što je, inače, glavno pitanje svake inicijative za izradu indikatora.

Moglo bi se tvrditi da odabir strukturalnih indikatora i indikatora procesa i ishoda za različite attribute prava može dovesti do identifikacije prevelikog broja indikatora. To je potencijalno tačno, ali se može izbjeći: prvo, isključivanjem indikatora koji u potpunosti ne zadovoljavaju konceptualne, metodološke ili empirijske kriterije prikazane u poglavljima II i III; i drugo, primjenom dodatnih analiza u završnom odjeljku indikatora za svako pojedinačno pravo. Naprimjer, u nekim slučajevima dovoljan je samo jedan indikator koji može na adekvatan način obuhvatiti više od jednog atributa prava; u drugim slučajevima može biti potrebno nekoliko indikatora kako bi obuhvatili samo jedan atribut. U takvim slučajevima, u mjeri u kojoj su ispunjeni bitni konceptualni zahtjevi, mogu biti odabrani indikatori koji pružaju jasnu sliku za više od jednog atributa određenog prava, u cilju smanjenja njihovog ukupnog broja (npr. stopa pismenosti biće relevantna za više od jednog atributa prava na obrazovanje). Osim toga, nije potrebno koristiti sve ilustrativne indikatore, koji su u Vodiču razrađeni za pojedina prava; naprimjer, konkretne indikatore za praćenje sprovođenja sporazuma o ljudskim pravima može odabrati država ugovornica u konsultaciji sa relevantnim ugovornim tijelom, uzimajući u obzir kontekst pojedinačne zemlje, njene implementacione prioritete i dostupnost statističkih podataka.

IV. > > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

>> Pitanja od značaja za pripremu tabela indikatora

Za artikuliranje indikatora prikazanih u tabelama usvojena je opća formulacija. Tamo gdje je to primjenjivo, u odgovarajućem listu sa metapodacima navedena je alternativna ili posebna formulacija indikatora, koja je relevantna za dati kontekst – nivo razvoja zemlje ili određenog regiona i demografske grupe (za detaljne informacije vidjeti aneks I). Slično tome, koristi se izraz opće terminologije „ciljna grupa“, koji se odnosi na određenu grupu stanovništva, kao što su žene, djeca, etničke ili vjerske manjine ili ranjivi i marginalni dijelovi stanovništva, na koje nosilac dužnosti treba usredsrediti pažnju tokom ispunjavanja svojih obaveza iz oblasti ljudskih prava, u skladu sa kontekstom zemlje.

Konačno, u tabelarnom formatu dat je opseg indikatora koji su relevantni za jasan prikaz normativnog sadržaja i odgovarajućih obaveza u vezi sa standardima ljudskih prava. Istovremeno, on omogućava zainteresiranim stranama da izaberu one indikatore koje žele pratiti. Drugim riječima, odabir nekolicine indikatora u bilo kojem vremenskom trenutku u cilju praćenja implementacije ljudskih prava je informativniji, a vjerovatnije je i da će biti sadržajiniji nego što bi bilo da je drugačije.

2 > Odabir ljudskih prava za izradu indikatora u Vodiču

Ljudska prava za koja su izrađeni i prikazani indikatori u ovoj publikaciji odabrana su pod vodstvom grupe stručnjaka iz ugovornih tijela i praktičara iz oblasti ljudskih prava koji su takođe dali svoj doprinos. Glavno pitanje bilo je kako izdvojiti skup prava koja bi zajedno mogla obuhvatiti veliki broj odredbi većine najznačajnijih instrumenata ljudskih prava (vidjeti poglavlje I).

Polazna tačka za taj odabir bile su odredbe Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Vodilo se također računa da budu odabrana suštinska, procesna (pravo na pravično suđenje) i sveprožimajuća prava (ravnopravnost i zabrana diskriminacije), kao i da se uključí jednak broj prava iz dva pakta – Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.

Takav pristup omogućava informiran izbor pri sastavljanju skupa indikatora za praćenje sprovođenja određenog sporazuma o ljudskim pravima, naprimjer, Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Konvencije o pravima djeteta ili Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, ili, u tom smislu, nekog problema kršenja ljudskih prava, kao što je nasilje nad ženama. Indikatori koji su izrađeni za različita ljudska prava mogu se selektivno prikupiti na osnovu odredaba konvencije ili konceptualizacije određenog pitanja, i na osnovu razmatranja specifičnih za pojedinačnu zemlju (vidjeti odjeljak C u daljem tekstu). Iako svi atributi jednog prava ne mogu imati jednak značaj u odredbama različitih konvencija ili u sagledavanju određenog pitanja kršenja ljudskih prava, za one koji su priznati i usvojeni, relevantni indikatori se mogu odabrati iz tabela kako bi se došlo do paketa indikatora. Pored toga, razmatranje konteksta (vidjeti odjeljak D u daljem tekstu) također ima važnu ulogu za konkretan odabir indikatora za praćenje aktuelnog pitanja ili problema.

3 > Značaj općih i kontekstnih statističkih informacija

Da bi ugovorna tijela pratila ljudska prava po konvencijama, indikatore ljudskih prava treba

IV. >> Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

>> Pitanja od značaja za pripremu tabela indikatora

sagledavati kroz kontekstne statističke informacije, koje svaka država ugovornica treba obezbijediti prema pravilima općih smjernica za izvještavanje². Takve informacije su također relevantne za procjene stanja ljudskih prava koje se izrađuju u bilo kojem drugom kontekstu. Informacije o kontekstu, koje se odražavaju u odgovarajućim statističkim pokazateljima, obuhvataju stanovništvo i opće demografske trendove, društvenu, ekonomsku i političku situaciju, kao i opće informacije o sprovođenju pravde i vladavini prava. Indikatore treba tumačiti u okviru tih informacija. Istovremeno, za praćenje implementacije svih ljudskih prava relevantne su informacije o određenim strukturalnim indikatorima, kao što je broj međunarodnih instrumenata za ljudska prava koje je država ratificirala (sa liste odabranih sporazuma o ljudskim pravima, protokola, relevantnih odredaba, konvencija Međunarodne organizacije rada (International Labour Organization (ILO) i dr.), postojanje domaćih zakona i odredbi o pravima u ustavu ili u drugim oblicima viših zakona, vrsta akreditacije nacionalnih institucija za ljudska prava po pravilima Međunarodnog koordinacionog komiteta nacionalnih institucija, broj NVO i osoblja (zaposlenih i volontera) koji su zvanično uključeni u zaštitu ljudskih prava na nacionalnom nivou. Neki od ovih indikatora prikazani su u tabelama i listovima sa metapodacima u *Vodiču* kako bi pružili sveobuhvatnu i samostalnu referentnu listu. Njih, međutim, treba razmatrati u kontekstu praćenja implementacije svih ljudskih prava i povezanih pitanja i problema.

4 Značaj razvrstavanja podataka

Generalno gledajući, za većinu indikatora veoma je važno ne zastati na nacionalnom prosjeku, već tražiti razvrstane podatke u vezi sa stanjem

ljudskih prava za relevantne ciljne grupe u odnosu na ostalo stanovništvo. U svim tabelama data je naznaka da svi indikatori trebaju biti razvrstani prema osnovima zabrane diskriminacije, u skladu sa preporukama ugovornih tijela i drugih međunarodnih mehanizama za nadzor i praćenje ostvarivanja ljudskih prava (vidjeti i polje 22)³. Osim toga, u više primera date su i alternativne formulacije indikatora na nivou razvrstanih informacija i uključene u list sa metapodacima o tim indikatorima (vidjeti primjere navedene u aneksu I). U poglavlju V (odjeljak B) data su uputstva za korištenje i analiziranje trendova i nedostataka koje odražavaju razvrstani indikatori.

5 Usredsređivanje na ulogu primarnog nosioca dužnosti i na indikatore o pravnim sredstvima za zaštitu ljudskih prava

Tokom izrade indikatora za ljudska prava pažnja je bila usmjerena na identifikaciju mjera koje nosilac dužnosti treba preduzeti u okviru sprovođenja obaveza poštovanja, zaštite i unapređenja ljudskih prava (poglavlje I, odeljak A). To se odražava u izboru kako strukturalnih tako i indikatora procesa. U tom kontekstu, pored indikatora koji odražavaju obim i stepen korištenja pravnih lijekova, kao što su oni u vezi sa pristupom pravnoj pomoći i odgovarajućim pravnim postupkom, u okviru su identifikirani i indikatori uloga drugih aktera – neovisnih (npr. nekih nacionalnih institucija za ljudska prava) i vansudskih (izvršnih odnosno upravnih) – i njihovih aktivnosti u implementaciji ljudskih prava. Važan strukturalni indikator koji se pojavljuje u većini tabela odnosi se na politiku i strategiju države u vezi sa određenim atributima ljudskih prava. Strateškim izjašnjenjem

2. Vidjeti: "Compilation of guidelines on the form and content of reports to be submitted by States parties to the international human rights treaties" (HRI/GEN/2/Rev.6, paragrafi 12–15, 26 i dodatak 3). („Kompilacija smjernica o formi i sadržaju izvještaja koje države ugovornice podnose međunarodnim tijelima za praćenje ljudskih prava“).
3. Opći komentar br. 19 (2007) Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava sadrži ilustrativnu listu osnova zabrane diskriminacije za koje je potrebno razvrstavanje podataka. Pakt zabranjuje svaki vid diskriminacije, bilo da je riječ o diskriminaciji u zakonima ili u praksi, neposrednoj ili posrednoj diskriminaciji, na osnovu rase, boje kože, pola, starosnog doba, jezika, vjerskog, političkog ili drugog ubjeđenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, predaka, tjelesnog ili mentalnog invaliditeta, zdravstvenog stanja (uključujući HIV/AIDS), seksualne orijentacije, i građanskog, političkog ili drugog položaja, sa ciljem ili posljedicom negiranja ili dovođenja u nejednak položaj u pogledu uživanja ili ostvarivanja ljudskih prava.

IV. > > **Ilustracija okvira: indikatori za određena prava**

>>> Pitanja od značaja za pripremu tabela indikatora

države o određenom pitanju ukratko je opisana njenu poziciju u vezi sa tim pitanjem, i, u nekom smislu, država se obavezuje da preduzima mjere koje su predstavljene u njenom političkom dokumentu ili okviru politike. Riječ je o instrumentu kojim se normativni standardi izražavaju kroz operativni okvir javnih politika i programa. On doprinosi da se država učini odgovornom i predstavlja važnu odrednicu za mogućnost ostvarivanja ekonomskih, socijalnih

i kulturnih prava u sudskom postupku. U tabelama se također odražava uloga nedržavnih aktera uključujući korporacije i NVO, međunarodnu saradnju (npr. zvanična razvojna pomoć (official development assistance (ODA)) i mehanizame za ljudska prava (npr. komunikacija sa nosiocima mandata specijalnih procedura), važnih za unapređenje ljudskih prava kroz odgovarajuće strukturalne indikatore i indikatore procesa.

Polje 22

Statistički podaci razvrstani po spolu i prava žena

Rodno senzitivna statistika nadilazi statističke podatke razvrstane po polu. Pol se odnosi na biološke i psihološke karakteristike koje određuju muškarce i žene. Rod se odnosi na odnos između žena i muškaraca zasnovan na socijalnim ili kulturnim konstruktima i definiranim identitetima, položaju, ulogama i odgovornostima, koje se pripisuju jednom ili drugom polu. Rod nije statičan ili urođen, već vremenom dobiva socijalno i kulturološki konstruisano značenje^a. Rod predstavlja „socijalno značenje koje se daje biološkim polnim razlikama. Rod je ideološki i kulturološki konstrukt, ali se jednako reprodukcija u domenu materijalnih praksi i utiče na ishode tih praksi. Utiče na raspodjelu resursa, bogatstva, rada, na proces donošenja odluka i političku moć, kao i na uživanje prava i zakonskih garancija u domenu porodičnog i javnog života. Uprkos varijacijama u različitim kulturama i vremenima, dominantna osobina rodnih odnosa širom svijeta jeste asimetrija moći između muškaraca i žena. Zbog toga je rod socijalni stratifikator, a u tom smislu je sličan drugim stratifikatorima, kao što su rasa, klasa, etnička pripadnost, seksualnost i starosno doba. Rod nam pomaže da razumijemo socijalnu konstrukciju rodnih identiteta i nejednaku strukturu moći koja je osnova odnosa između polova“^b.

Normativni okvir ljudskih prava, uključujući Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, kao i preporuke koje je Komitet usvojio, čine pravni osnov i predstavljaju praktična uputstva za unapređenje i razvoj rodno senzitivne statistike. Da bi se žene učinile vidljivijim u statistikama i praćenju rodne ravnopravnosti, pored razvrstavanja kompiliranih statističkih podataka po polu (npr. udio žena na visokim mjestima u državnoj upravi), potrebno je da postoji posebna statistika za žene (npr. smrtnost i obolijevanje majki i porodilja), zatim proširivanje statističkih podataka u kritičnim oblastima, kao što su siromaštvo (npr. raspodjela resursa u okviru domaćinstva ili količina neplaćenog rada žena), pristup imovini i objektima (npr. vlasništvo nad zemljom, stanovanje), izloženost nasilju (npr. nasilje u porodici, rani ili prinudni brak) i štetnim tradicionalnim praksama (npr. genitalna mutilacija žena, ubistva zbog časti), osnaživanje i donošenje odluka (npr. učešće žena u parlamentu) i društveni stavovi (percepcija uloge i doprinosa žena porodici i društvenom životu u odnosu na muškarce). Informacije koje se tradicionalno prikupljaju samo za žene (npr. upotreba kontraceptivnih sredstava) potrebno je kompilirati i za muškarce.

Svi indikatori identificirani u tabelama u daljem tekstu mogu potencijalno biti razvrstani po polu i relevantni su za praćenje rodne ravnopravnosti i ostvarivanje ljudskih prava žena. Pored toga, postoje table (o zabrani diskriminacije i ravnopravnosti, nasilju nad ženama), atributi prava (npr. polno i reproduktivno zdravlje u tabeli za pravo na zdravlje) i nekoliko indikatora (npr. pristup žena i djevojčica adekvatnoj hrani u okviru domaćinstva) koji se konkretnije bave rodnim pitanjima.

a. Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, "Guidelines on international protection: Gender-Related Persecution within the context of article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees" (HCR/GIP/02/01), paragraf 3. (Kancelarija visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbjeglice, „Smjernice o međunarodnoj zaštiti: rodno zasnovan progon u kontekstu člana 1A(2) Konvencije o statusu izbjeglica iz 1951. godine i/ili Protokola iz 1967. godine“)

b. 1999 World Survey on the Role of Women in Development: Globalization, Gender and Work (United Nations publication, Sales No. E.99.IV.8), str. ix. (Svjetsko istraživanje 1999. godine o ulozi žena u razvoju: globalizacija, rod i rad (publikacija Ujedinjenih nacija))

Izvori: United Nations Economic Commission for Europe (UNECE) and World Bank Institute, Developing Gender Statistics:

A Practical Tool (United Nations, 2010). Dostupno na: www.uncece.org. (Ekonomska komisija Ujedinjenih nacija za Evropu i Institut Svjetske banke, Razvoj rodno senzitivne statistike: alata za praktičnu primjenu). Platform for Action of the Fourth World Conference on Women, Report of the Fourth World Conference on Women (Platform for action. Četvrte svjetske konferencije o ženama, Izvještaj o četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama) i Komitet za ukidanje diskriminacije žena, opće preporuke br. 9 (1989) o statističkim podacima u vezi sa situacijom žena i br. 25 (2004) o privremenim posebnim mjerama.

IV. >> Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

>> Identifikacija atributa

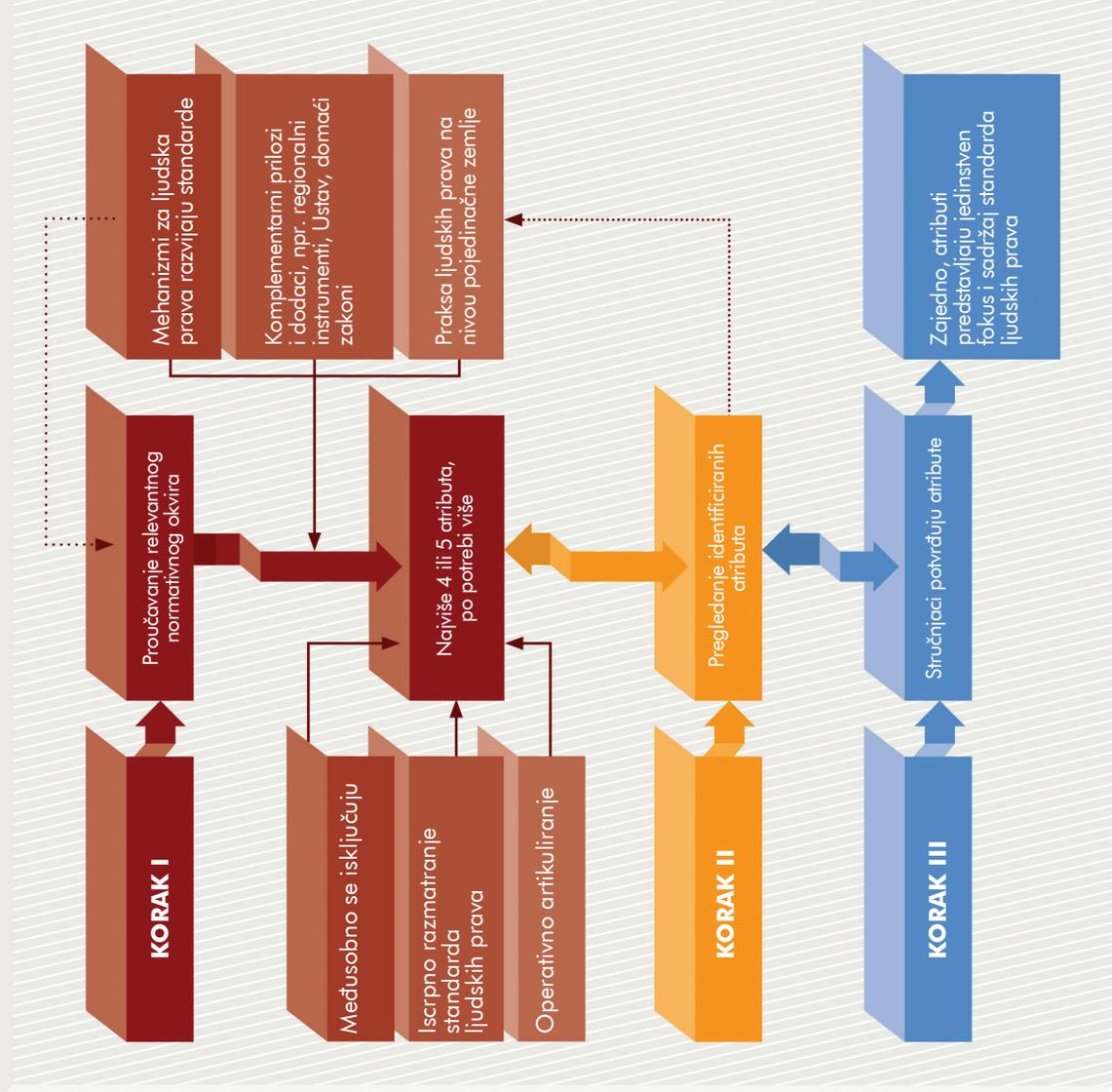
B. Identifikacija atributa

Atributi se identificiraju za svako ljudsko pravo, s namjerom da se njihov normativni sadržaj učini konkretnim, što zatim doprinosi identifikaciji relevantnih indikatora za to pravo. Posmatrani zajedno, atributi trebaju na zadovoljavajući način predstaviti suštinu standarda. Prema tome, odabir atributa je zasnovan na detaljnom poznavanju pravnih standarda određenog prava. Kao što je prethodno opisano u Vodiču (poglavlje II, odjeljak B 1),

imajući u vidu to da atributi predstavljaju vezu između narativa pravnog standarda, sa jedne, i indikatora, sa druge strane, oni trebaju biti, u mjeri u kojoj je to moguće, identificirani tako da se međusobno ne preklapaju. Time se osigurava da se odabrani indikatori ne ponavljaju i da njihov broj bude ograničen. Konačno, dobro artikulirani atributi biće od pomoći za identifikaciju relevantnih indikatora.

Slika VIII

Identifikacija atributa

IV. > > **Ilustracija okvira: indikatori za određena prava**

>> Odabir indikatora

Proces izrade atributa standarda ljudskih prava, kao što su prava i teme koje su uključene u sadržaj Vodiča, pregledaju i provjeravaju stručnjaci. Zbog toga nije neophodno identificirati ih iznova – kada su jednom identificirani, atributi prava biće jednako primjenjivi u većini konteksta jer su temelji standarda ljudskih prava univerzalni. Ipak, u zemljama u kojima se domaće pravo unapređuje pomoću normi međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima, poželjno je da se atributi prerađe u skladu sa važećim nacionalnim i međunarodnim standardima ljudskih prava.

C. Odabir indikatora

Pri odabiru indikatora, prije svega, značajna je pojmovna veza s atributima ljudskih prava, odnosno sa standardima ljudskih prava koji odražavajutribute. Istovremeno, pri odabiru je jednako važno uzeti u obzir dostupne empirijske dokaze o učinku identificiranih indikatora. U kontekstu Vodiča list sa metapodacima o identificiranom indikatoru koristit će za jasniji odabir. Metapodaci ističu u prvi plan ključne informacije o indikatoru, uključujući standardne domaće ili međunarodne definicije, izvore podataka, dostupnost, nivo razvrstanošti podataka i informacije o drugim povezanim indikatorima ili indirektnim pokazateljima.

1 **Koraci za odabir strukturalnih indikatora i indikatora procesa i ishoda**

Tokom odabira indikatora u svakoj od tri kategorije (slika IX) korisno je imati u vidu sljedeća značajna pitanja. Prvi korak sastoji se u identifikaciji strukturalnog indikatora prema atributu određenog prava. Potrebno je proučiti i uporediti opći domaći pravni okvir u vezi s

Kontekstualizacija standarda ljudskih prava u najvećoj bi mjeri trebala biti obavljena tokom odabira indikatora za atribute. Koraci za identifikaciju atributa prikazani su na slici VIII. Ti koraci su također relevantni za identifikaciju atributa određenih pitanja i problema u vezi sa ljudskim pravima, kao što je nasilje nad ženama (za više informacija vidjeti sljedeći odeljak). U tom slučaju, umjesto odredbi sporazuma o ljudskim pravima, proces identifikacije atributa biće zasnovan na detaljnom razmatranju tog pitanja i važećih standarda ljudskih prava.

određenim pravom sa međunarodnim standardima ljudskih prava. Nakon toga, potrebno je definirati indikator koristan za praćenje, a u nekim slučajevima i za ubrzavanje ugradnje relevantnih propisa o ljudskim pravima u zakonodavni okvir pojedinačne zemlje⁴. Tako, indikator kao što je „datum stupanja na snagu i obuhvat zabrane diskriminacije i prava na ravnopravnost, uključujući i nabrajanje osnova zabrane diskriminacije u ustavu i drugim oblicima viših zakona“ koristan je za procjenu opredjeljenosti države ugovornice da ispunjava svoje obaveze koje proističu iz potpisivanja i ratificiranja glavnih međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima. Drugo važno razmatranje za formuliranje strukturalnog indikatora jeste pribavljanje informacija koje govore o načinu na koji je opredjeljenost države, koja se odražava u donošenju domaćih zakona o ljudskim pravima, pretočena u primjenjive programe mjera koji potiču iz tog standarda. Takve informacije jasno se vide iz strukturalnih indikatora o dokumentima javnih politika, naprimjer, iz indikatora „vremenski okvir i obuhvat mjera javne politike ili programa protiv uznemiravanja na radnom mjestu“.

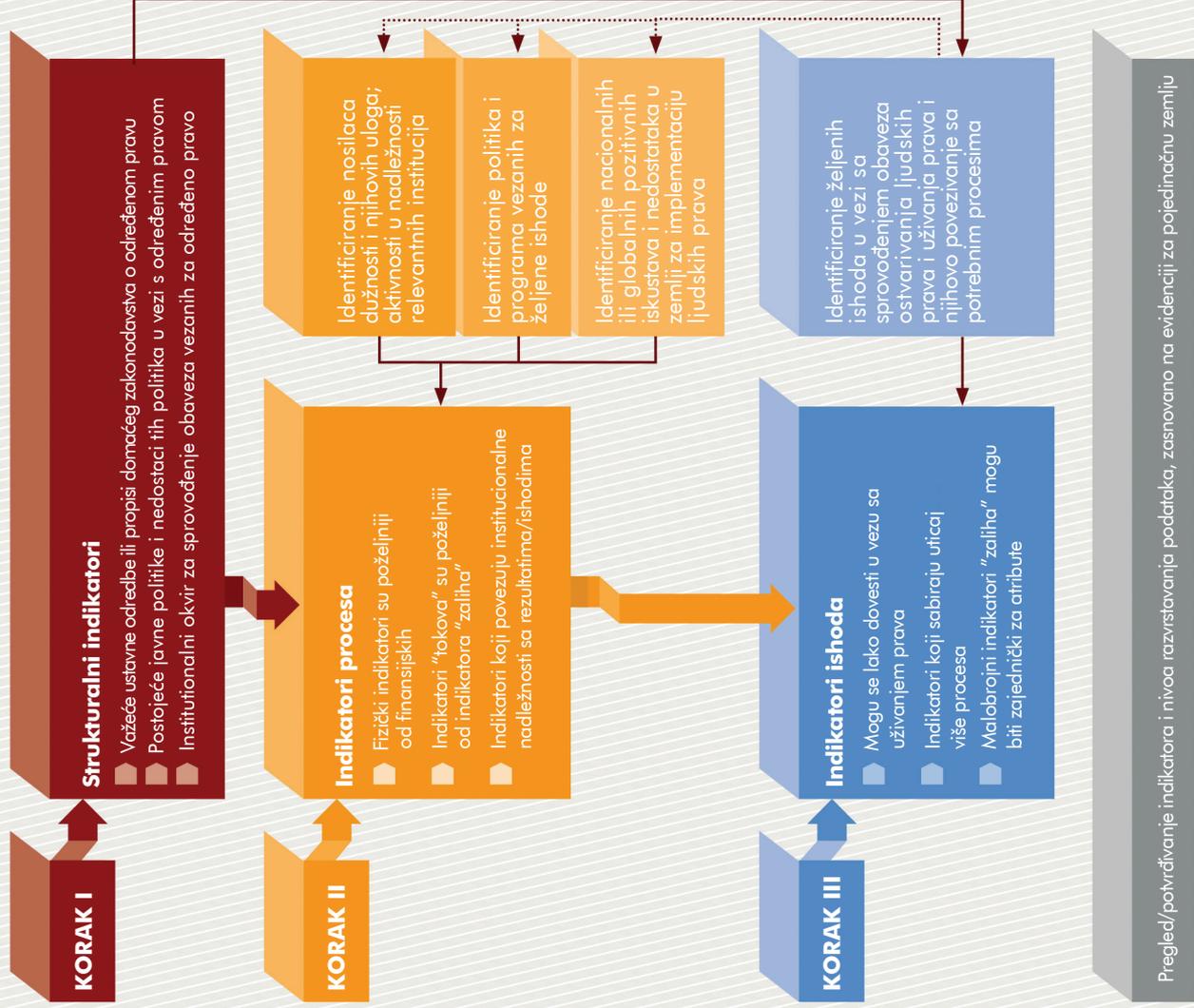
4. U državama sa dualističkim pravnim sistemom, s jedne strane, međunarodno pravo nije direktno primjenjivo. Ono mora biti prevedeno u nacionalno pravo, a postojeći domaći zakoni koji su u suprotnosti sa međunarodnim pravom moraju biti izmijenjeni ili ukinuti. S druge strane, za države koje imaju monistički pravni sistem ratifikacija međunarodnog prava znači njegovo uključivanje u domaće pravo.

IV. >> Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

>> Odabir indikatora

Slika IX

Odabir indikatora

IV. > > **Ilustracija okvira: indikatori za određena prava**

>> Odabir indikatora

Drugi korak se odnosi na odabir indikatora procesa. On je veoma važan jer su indikatori procesa ključni element okvira za praćenje ostvarivanja ljudskih prava. Ovdje je osnovni cilj identifikacija svih mjera, sadržanih u javnim politikama i programima, za dostizanje ishoda koji mogu biti u vezi s ostvarivanjem i uživanjem prava. Prema tome, korisno je imati u vidu takve ishode prilikom identifikacije nosilaca dužnosti i njihove uloge, institucija i aktivnosti koje im država povjerava na izvršavanje kada prihvata obaveze u vezi sa ljudskim pravima, i karaktera tekućih javnih programa (i njihovih nedostataka), kao i nedostataka javne politike, čije bi prevazilaženje moglo doprinijeti boljem ostvarivanju ljudskih prava. Na osnovu ove analize identifikira se skup indikatora. Idealno, dobri indikatori procesa omogućavaju uvid u vezu između strukturalnih indikatora i indikatora ishoda, predstavljaju „indikatore tokova“ (vidjeti poglavlje II, odjeljak B 2) i vezuju se za fizičke, a ne za finansijske varijable (za produkt određene aktivnosti umjesto za utrošene javne resurse, npr. za porast pokrivenosti stanovništva imunizacijom umjesto za budžetske alokacije za program imunizacije, ili za udio zatvorenika koji se nalaze u zatvorskom smještaju koji zadovoljava standarde, umjesto za budžet izdvojen za održavanje zatvorskih ustanova). Detaljne informacije o indikatorima procesa mogu se naći u poglavlju II.

Treći korak podrazumijeva artikuliranje indikatora ishoda. Važno je da se odabrani indikatori ishoda mogu lako dovesti u vezu s uživanjem atributa određenog prava ili prava uopće, kao i s odabranim indikatorima procesa. Osim toga, imajući u vidu da indikatori ishoda na neki način predstavljaju sažetak indikatora (odražavaju zbir više procesa, npr. stopa opće

pismenosti ili stopa pismenosti za određeno starosno doba predstavlja zbirnu mjeru procesa povećanja upisa u škole, javnih podsticaja i podrške za pohađanje škola za ciljne grupe stanovništva), može ih biti samo nekolicina i oni su zajednički za više atributa određenog prava. Na kraju, odabir indikatora podrazumijeva i pregled i potvrđivanje odabranih indikatora i nivoa razvrstavanja podataka, koji su zasnovani na evidencijama pojedinačne zemlje.

2 **Nekoliko dodatnih razmatranja za odabir indikatora**

Pri odabiru indikatora važno je razmotriti veze ili implicitnu uzročnost između kategorija strukturalnih indikatora, indikatora procesa i indikatora ishoda. Kada je odabran strukturalni indikator koji na jasan način odražava opredjeljenje nosioca dužnosti u pogledu ljudskih prava, poželjno je identifikirati indikator procesa koji na jasan način prikazuje uložene napore tokom određenog vremenskog perioda. Tako, naprimjer, strukturalni indikator prava na obrazovanje, kao što je „vremenski okvir i obuhvat mjera akcionog plana koji je država usvojila u cilju primjene principa besplatnog obaveznog osnovnog obrazovanja za sve“, može biti doveden u vezu s indikatorom procesa, kao što je „udio potpuno kvalificiranih i obučanih nastavnika u osnovnim školama“, i s indikatorom ishoda, kao što je „udio učenika koji su upisali peti razred“, ili „stopa pismenosti“. Čak i labava uzročnost između odabranih indikatora u tri kategorije može učiniti efikasnijim praćenje ostvarivanja ljudskih prava i biti od pomoći u jačanju odgovornosti nosioca dužnosti.

Također, moguće je da u određenim slučajevima

IV. > > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

>> Odabir indikatora

ne postoji očigledna veza između različitih kategorija indikatora, a da su oni ipak uključeni u tabele. Takav je slučaj, naprimjer, sa pravom na zdravlje, gdje neki indikatori ishoda ne moraju biti direktno zavisni od napora koje država ulaže u sprovođenju preuzetih obaveza. Tako, poznato je da su duži životni vijek ili niža smrtnost novorođenčadi povezani sa načinom života, navikama u ishrani, obrazovanjem i nekim parametrima životne sredine. Korisno je uključiti i indikatore koji odražavaju takve aspekte zbog važnosti koju imaju za ostvarivanje određenog prava i kako bi nosiocima dužnosti bilo olakšano utvrđivanje prioriteta i usmjeravanje napora.

Kada je to izvodljivo, na artikuliranje indikatora utiče i potreba da se istakne dimenzija „pristupačnosti“, a ne samo „raspoloživosti“. Tako je, naprimjer, indikator procesa za pravo na adekvatnu hranu formuliran kao „udio ciljnog stanovništva za koje je obezbijeđen prelazak praga siromaštva“, a ne kao „javni resursi namijenjeni za ublažavanje siromaštva“. Slično tome, za indikator prava na pravično suđenje potrebne su informacije o „udjelu maloljetnika u zatvorima za koje je obezbijeđeno školovanje odnosno stručno usavršavanje s obučnim nastavnicima u istom trajanju kao i učenicima njihovog uzrasta koji su na slobodi“.

Za odabir i formulaciju indikatora neophodno je imati u vidu obaveze države da poštuje, štiti i unapređuje ljudska prava⁵. Odgovarajuća kombinacija strukturalnih indikatora i indikatora procesa i ishoda, uz korištenje više izvora podataka, pomaže u procjeni sprovođenja tri navedene obaveze. I dok indikator ishoda zasnovan na podacima iz administrativnih izvora, naprimjer „stopa smrtnosti novorođenčadi“, može otkriti opći neuspjeh države ugovornice da ispunjava tri navedene obaveze, taj indikator ne mora nužno ukazivati na to koja od tri obaveze se zapravo

krši. Međutim, kada je riječ o indikatorima procesa, može biti jednostavnije osmisliti formulaciju koja pomaže u identifikaciji ispunjenosti određenih obaveza. Osim toga, korištenje podataka o slučajevima kršenja ljudskih prava, imajući u vidu njihovu prirodu i metodologiju prikupljanja relevantnih informacija, u znatnoj mjeri olakšava izvođenje indikatora koji se posebno odnose na obaveze poštovanja, zaštite i unapređenja.

Indikatori identifikirani u tabelama primarno su zasnovani na dvije vrste mehanizama za generiranje podataka: (a) pokazatelji koje kompiliraju ili mogu kompilirati zvanični statistički sistemi, uz upotrebu popisnih metoda, statističkih anketnih metoda ili administrativnih izvora; i (b) pokazatelji ili standardizovane informacije koje više generalno kompiliraju nacionalne institucije za ljudska prava i civilno društvo iz svojih izvora, usredsređujući se na navode žrtava, svjedoka ili NVO o kršenjima prava. Namjera je istražiti i iscrpiti upotrebu opće dostupnih informacija, naročito iz objektivnih paketa podataka, koji na jednostavan način mogu biti kvantificirani za praćenje implementacije ljudskih prava. U daljem tekstu ponuđeno je nekoliko primjera za izradu tabela.

3 Nekoliko ilustracija

Tabela o pravu na uživanje najvišeg dostižnog standarda fizičkog i mentalnog zdravlja

Atributi prava na najviši mogući standard fizičkog i mentalnog zdravlja primarno se zasnivaju na proučavanju normativnog sadržaja prava, kao što predviđaju čl. 25 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i čl. 12 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, i kao što je prikazano u općem komentaru br. 14 (2000) Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava⁶. Pet identifikiranih atributa su:

5. Tri navedene obaveze definirane su u poglavlju I, odjeljak A.

6. Vidjeti i opću preporuku br. 24 (1999) Komiteta za ukidanje diskriminacije žena i opće komentare br. 3 (2003) i 4 (2003) Komiteta za prava djeteta. Član 6 (1) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, čl. 5 (e) (iv) Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 12 i 14 (2) Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena,

IV. > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

>> Odabir indikatora

„polno i reproduktivno zdravlje“, „smrtnost djece i zdravlje“, „životna i radna sredina“, „prevencija, liječenje i kontrola bolesti“, „prisupačnost zdravstvenih ustanova i osnovnih lijekova“. Ovi atributi odnose se na odredbe sadržane u članu 12 (2) i na navode sadržane u općem komentaru br. 14 (2000) o potrebi za rješavanjem nekih pitanja široke primjene. Nakon što je osigurano da ovi atributi zajedno odražavaju normativni sadržaj prava, identificirana su dva tipa strukturalnih indikatora. Oni se odnose na pravno i institucionalno uređenje i relevantni okvir javne politike i strateških izjava o sprovođenju obaveza države u vezi sa ljudskim pravima. Indikator o organizacijama civilnog društva mora biti također identificiran, kako bi odražavao važnu ulogu koju one imaju u implementaciji prava na zdravlje. Nakon toga slijedi identifikacija indikatora procesa koji načelno obuhvataju prikaz mjera koje bi država mogla preduzeti putem svojih institucija u pogledu ispunjavanja obaveze implementacije prava na zdravlje. Tako, postoje indikatori vezani za proširenje medicinskih usluga i osnovnih lijekova, podizanje svijesti i obezbjeđivanje javnih zdravstvenih usluga. Postoje i identificirani indikatori koji odražavaju primjenu pravnih lijekova i drugih sredstava zaštite prava, kao i ulogu međunarodne saradnje za ostvarivanje tog prava. Konačno, postoje negativni i pozitivni indikatori ishoda koji pružaju kratak pregled ostvarivanja prava na zdravlje ili njegovih posebnih atributa. Normativni, kao i empirijski osnov za uključivanje pojedinih indikatora razrađen je u odgovarajućim listovima sa metapodacima.

Tabela o zabrani diskriminacije i pravo na ravnopravnost

Zabrana diskriminacije i ravnopravnost su sveprožimajuća ljudska prava i principi na koje se pozivaju svi međunarodni instrumenti za ljudska prava, počevši od člana 1, 2 i 7 Univerzalne deklaracije. Poteškoće se javljaju prilikom iskazivanja normativnog narativa prava na zabranu diskriminacije i ravnopravnost kroz skup atributa, koji se međusobno isključuju i iscrpljuju, kao i kroz odgovarajuće indikatore. Diskriminacija ili njena zabrana često ne moraju biti direktno vidljivi, a ne može se lako ni izolovati od ostvarivanja drugih ljudskih prava. I dok je moguće koristiti različite metode i izvore za mjerenje diskriminacije (vidjeti polje 23), oslonac se često traži u uobičajenim društvenoekonomskim statistikama, koje mogu samo posredno otkriti obrasce diskriminacije. Također, može biti jednostavnije definirati ostvarivanje prava na zabranu diskriminacije u kontekstu drugih ljudskih prava. Naprimjer, na odgovarajući način razvrstani statistički podaci o tržištu rada (npr. stopa nezaposlenosti prikazana po polu ili etničkom porijeklu i nivou profesionalne kvalifikacije) mogu pružiti korisne informacije o mogućoj diskriminaciji u ostvarivanju prava na rad. Također, u mnogim zemljama su razvijene i primijenjene metode za direktno mjerenje sistemske diskriminacije, kojom se u nejednak položaj dovodi grupa stanovništva i njeno uživanje prava na rad (vidjeti polje 24).

čl. 24 Konvencije o pravima djeteta, čl. 28 i 43 (1) (e) Međunarodne konvencije o zaštiti prava svih radnika migranata i njihovih porodica, čl. 25 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, kao i rad specijalnog izvještajca o pravu na zdravlje, Paul Hunt, koji su također bili korisni za identifikaciju atributa indikatora prava na zdravlje.

Polje 23

Mjerenje diskriminacije

Mjerenje diskriminacije nije jednostavno. Različiti tretman ili ishod nije nužno rezultat jasno identificiranog čina diskriminacije, već rezultat kompleksnih procesa koji podrazumijevaju višestruku i ponovljenu diskriminaciju ili, jednostavno, rezultat drugih faktora. Osim toga, žrtve nekada nisu u stanju identificirati diskriminaciju koju trpe. Određene društvene i kulturološke prakse među određenim grupama stvaraju visok nivo tolerancije u odnosu na diskriminaciju stanovništva, što rezultira činjenicom da se akti diskriminacije često zanemaruju. Također, diskriminirane osobe često ne znaju da postoje dostupni pravni lijekovi ili nisu u stanju da ih koriste. Otuda, broj osuda za diskriminaciju nije dobar indikator za procjenu diskriminacije u pojedinačnoj zemlji. S obzirom na navedena ograničenja upotrebe podataka o slučajevima za praćenje diskriminacije, statističke tehnike, kao i direktna anketna istraživanja od ključnog su značaja za procjenu rasprostranjenosti diskriminatorskih praksi u jednoj zemlji. Neke od korisnih statističkih alati u ovom kontekstu su:

- društvenoekonomske statistike razvrstane po zabranjenim osnovima diskriminacije (npr. očekivani životni vijek, stope prikazane po polu određenog starosnog doba i nezaposlenost prikazana po etničkom porijeklu), mjere nejednakosti i različiti ishodi koji su često rezultat višestruke i produžene diskriminacije;
- ekonometrijski modeli zasnovani na višestrukoj regresionoj analizi pomažu u procjenama jednog dijela razlika u ishodu koji se može pripisati diskriminaciji, prema posmatranim varijablama (npr. procenat razlike u zaradama žena i muškaraca koji se ne može objasniti „uočljivim“ kriterijima, kao što su broj radnih sati ili socioprofesionalne karakteristike itd.);
- anketna istraživanja mjere iskustva, percepciju i stavove u vezi sa diskriminacijom (npr. procenat pripadnika etničkih manjina koji prijavljuju da trpe rasno motiviranu viktimizaciju i diskriminaciju od službenika zaposlenih u javnom ili privatnom sektoru)^a i
- anketna istraživanja o diskriminaciji ili testiranja situacije, direktno mjere diskriminaciju u određenim slučajevima, kao što su oni vezani za pristup radu, stanovanju, zdravstvenoj zaštiti, privatnim obrazovnim institucijama i drugim javnim uslugama (vidjeti polje 24).

Može biti poželjno da se koristi bilo koji navedeni postupak kako bi se povremeno procijenio opseg diskriminacije u određenoj zemlji, naročito tamo gdje se na multikulturalne, vjerske i jezičke zajednice gleda kao na konkurente za oskudne resurse i mogućnosti. Konkretni dokazi koji potvrđuju diskriminatorne prakse u različitim društvenim prostorima ljudskog angažiranja, uključujući i politički prostor, mogli bi olakšati jačanje zakonskih i administrativnih mjera zaštite u takvim slučajevima.

a. Vidjeti, naprimjer, European Union Agency for Fundamental Rights, EU-MIDIS: European Union Minorities and Discrimination Survey (2009) (Agencija Evropske unije za osnovna prava, EU-MIDIS: Manjine Evropske unije i istraživanje o diskriminaciji) Dostupno na: [www.fra.europa.eu/fraWebsite/minorities/minorities_en.htm](http://fra.europa.eu/fraWebsite/minorities/minorities_en.htm)

IV. > > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

>> Odabir indikatora

Pri odabiru atributa i indikatora ovog prava, treba razmotriti oblik i ispoljavanje diskriminacije, okolnosti pod kojom se javlja, posljedice po pojedinca, kao i postojanje i pristup mehanizmima za obeštećenje i usklađivanje. Početna tačka jeste definicija diskriminacije. Generalno gledajući, izraz „diskriminacija“ koristi se u različitim međunarodnim instrumentima za ljudska prava i tumači se tako da podrazumijeva svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti nekom licu u odnosu na druga lica ili druge

oblike nejednakog postupanja koji su neposredno ili posredno⁷ zasnovani na zabranjenim osnovima diskriminacije s ciljem ili posljedicom negiranja ili dovođenja u nejednak položaj u pogledu ravnopravnog priznanja, uživanja ili ostvarivanja svih osoba, svih građanskih, kulturnih, ekonomskih, političkih i socijalnih ljudskih prava⁸. Prilikom identifikacije atributa i odabira indikatora o zabrani diskriminacije i ravnopravnosti od ključne je važnosti prikazati na adekvatan način elemente istaknute u navedenoj definiciji.

Polje 24

Kako mjeriti diskriminaciju kod zapošljavanja

Prema metodologiji Međunarodne organizacije rada 2006. godine sprovedeno je istraživanje o diskriminaciji u vezi sa pristupom zaposlenju na osnovu stranog porijekla u nekoliko francuskih gradova. Istraživanje je mjerilo diskriminatorsko postupanje poslodavaca u odnosu na dvije prijave podnijete za nisko odnosno srednje kvalifikovana radna mjesta u nekoliko privrednih sektora. Profili dva kandidata bili su potpuno ekvivalentni (tj. isti stepen obrazovanja i radnog iskustva, oba kandidata rođena su u Francuskoj i francuski su državljeni itd.), osim jednog kriterija: njihovo porijeklo – siewernoafričko subsaharsko, odnosno „velegradsko francusko“ – što su otkrivala njihova imena i prezimena. Istraživanje je testirano na svaka od tri glavna načina na koji kandidati stupaju u kontakt sa poslodavcima: telefonski kontakt, slanje radne biografije redovnom ili elektronskom poštom, ili odlazak na radno mjesto i lično dostavljanje radne biografije. Ukupno je testirano 2.400 slučajeva. Poslodavci su skoro četiri od pet puta birali „velegradskog francuskog“ kandidata.

Izvor: E. Cedley and F. Foroni. "Discrimination in access to employment on grounds of foreign origin in France: A national survey of discrimination based on the testing methodology of the International Labour Office" (Geneva, International Labour Office, 2008). (E. Cedley i F. Foroni. "Diskriminacija na osnovu stranog porijekla u oblasti pristupa zaposlenju u Francuskoj: nacionalno istraživanje zasnovano na metodologiji testiranja Međunarodne kancelarije rada"). Tekst dostupan na: www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/mp/imp85e.pdf (pristup stranici 30. maja 2012).

7. Neposredna diskriminacija se javlja u slučajevima kada prema jednoj osobi postoji nepovoljnije postupanje nego prema drugoj zbog razloga koji su u vezi sa jednim od zabranjenih osnova, kao i bez razumnog ili objektivnog opravdanja (npr. osoba sa jednakim ili višim kvalifikacijama nije pozvana na razgovor za posao zbog njenog etničkog porijekla). Posredna diskriminacija se javlja kada prividno neutralni zakoni, procedure, javne politike ili programi dovode grupe stanovništva u nejednak položaj bez opravdanja (npr. kriterij minimalne visine za pristupanje policijskim snagama, koji isključuje više pojedinaca iz jedne grupe stanovništva nego iz druge).
8. Vidjeti, naprimjer, član 1 Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, kao i opće komentare br. 18 (1989) Komiteta za ljudska prava i br. 20 (2009) Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava.

IV. > > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

>> Odabir indikatora

Osim toga, u smislu okolnosti pod kojima se diskriminacija obično događa, moguće je formulirati atribute koji odražavaju pristup pojedinca adekvatnom životnom standardu, zdravlju i obrazovanju i mogućnostima za obezbjeđivanje sredstava za život. Jednak pristup javnim uslugama, uključujući pristup pravdi i relevantnim uslugama koje obezbjeđuju akteri iz privatnog sektora, ključan je za ispravljanje nepravde istorijskih nejednakosti i diskriminacije kojoj su mogli biti izloženi neki dijelovi stanovništva, kao što su žene, etničke grupe, manjine, migranti i osobe s invaliditetom. Nasilje kojem su izložene određene grupe stanovništva, bilo da je riječ o fizičkom, seksualnom ili psihičkom, predstavlja težak oblik diskriminacije i treba se mjeriti u ovom kontekstu.

Osim toga, pravo na ravnopravnost i zabranu diskriminacije prepoznaje potrebu za privremenim posebnim mjerama (afirmativne mjere ili pozitivna diskriminacija) s obzirom na to da primjena ovog prava sama po sebi nije uvijek dovoljna za garanciranje istinske ravnopravnosti? Privremene posebne mjere mogu biti potrebne kako bi se ubrzalo postizanje de facto ravnopravnosti. U oblasti zapošljavanja žena, naprimjer, veliki broj vladinih tijela i institucija usvojio je upravna uputstva o regrutovanju, unapređenju i zapošljavanju žena, s ciljem postizanja bolje rodne rastrostanjenosti na svim nivoima, a naročito među rangovima na višem nivou.

Shodno tome, identificirana su četiri atributa: „ravnopravnost pred zakonom i u pogledu zaštite lića“, „neposredna ili posredna diskriminacija od strane javnih ili privatnih aktera koji poništavaju ili narušavaju pristup obrazovanju i zdravlju“, „neposredna ili posredna diskriminacija od strane javnih ili privatnih aktera koji poništavaju ili narušavaju ravnopravnost u životnim mogućnostima i prilikama“, i „posebne mjere, uključujući učešće u

donošenju odluka“. Upotreba klastera indikatora –strukturalni indikatoriprocesa – indikatorishoda – za svaki od identificiranih atributa od pomoći je za prikazivanje de iure i de facto aspekata u ostvarivanju prava. Pri odabiru indikatora važno je omogućiti da informacija koja je obuhvaćena indikatorom utvrdi činjenicu da je određeno postupanje prema diskriminiranoj osobi različito od postupanja prema drugima koji su u sličnom položaju (npr. rasprostranjenost/zastupljenost višenja krivičnih djela, uključujući zločin iz mržnje i nasilje u porodici, prikazano po ciljnoj grupi stanovništva), da dovodi osobu u nepovoljan položaj (npr. udio javnih objekata prilagođenih potrebama osobama s invaliditetom), da može biti povezana s jednim ili više osnova zabrane diskriminacije i da, prije svega, ne postoji valjan razlog za takvo nejednako postupanje (npr. vremenski ovir i obuhvat javne politike ili programa za jednak pristup obrazovanju ili udio poslodavaca koji odbijaju kandidate samo na osnovu njihove boje kože ili etničkog porijekla). Imajući u vidu sveprožimajuću prirodu diskriminacije i uticaj na ostvarivanje ljudskih prava, važno je proučavati i koristiti tabele ilustrativnih indikatora prava na zabranu diskriminaciju zajedno sa tabelama indikatora drugih ljudskih prava, kao i sa tabelom o nasilju nad ženama.

Tabela o nasilju nad ženama

Nasilje nad ženama ili rodno zasnovano nasilje predstavlja oblik diskriminacije koji ozbiljno i na opasan način sprečava žene da uživaju prava i slobode na osnovama ravnopravnosti sa muškarcima¹⁰. Nasilje nad ženama je problem i pitanje ljudskih prava koje prožima građanska, kulturna, ekonomska, politička i socijalna prava. Mehanizmi zaštite ljudskih prava, uključujući međunarodne¹¹ i regionalne¹², rješavaju taj problem iz normativne perspektive. Prema pristupu

9. Formulacija „privremene posebne mjere“ preuzeta je iz člana 4 (1) Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, a opisana je u općoj preporuci br. 25 (2004) Komiteta za ukidanje diskriminacije žena.

10. Vidjeti opću preporuku br. 19 (1992) Komiteta za ukidanje diskriminacije žena.

11. Vidjeti, naprimjer: “In-depth study on all forms of violence against women: Report of the Secretary-General” („Detaljna studija o svim oblicima nasilja nad ženama: izvještaj generalnog sekretara“) (A/61/122/Add.1).

12. Vidjeti, naprimjer: Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa (Protokol o pravima žena u Africi, Afričke povelje o ljudskim pravima i pravima naroda).

IV. > > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

>> Indikatori u određenom kontekstu i njihovo preuzimanje od strane domaćih aktera

koji je prikazan u Vodiču, za identifikaciju atributa nasilja nad ženama koristi se perspektiva životnog ciklusa. Razmatraju se najvažnije faze, događaji i situacije u životu žene tokom kojih je vjerovatnije da će pretrpjeti ugoržavanje fizičkog ili mentalnog integriteta, kako bi se pomoću njih identifikovali sljedeći atributi: „polno i reproduktivno zdravlje i štetne tradicionalne prakse“, „nasilje u porodici“, „nasilje na radnom

mjestu, prinudni rad i trgovina ljudima“, „nasilje u javnom prostoru i zlostavljanje od strane službenih lica zaduženih za sprovođenje zakona“ i „nasilje u (post)konfliktnim i vanrednim situacijama“. Kada su atributi identifikirani, mogu se unijeti relevantni normativni standardi iz instrumenata za ljudska prava kako bi potrebni indikatori bili lakše odabrani i formulirani.¹³

D. Indikatori u određenom kontekstu i njihovo preuzimanje od strane domaćih aktera

Da bi bili prihvaćeni i korišteni kao efikasne alatke za procjenu stanja ljudskih prava i praćenje, statistike i indikatori trebaju zadovoljiti nacionalne i lokalne potrebe. Osim toga, nije lako doći do kvalitetnih statistika, a one se ne mogu jednostavno uvoziti i staviti u strani kontekst. U bilo kom procesu izrade procjena, njihova upotreba je najkorisnija kada one imaju smisla u kontekstu u kojem se primjenjuju i kada pojedinačne zemlje izgrade vlasništvo nad njihovom primjenom. Ova razmatranja podrazumijevaju postojanje lokalnih kapaciteta za usvajanje i artikuliranje indikatora, prikupljanje potrebnih informacija i njihovo tumačenje. U ovom odjeljku dat je kratak prikaz nekih koraka koje treba razmotriti kako bi se indikatori postavili u kontekst i kako bi se izgradilo vlasništvo nad njima, dok je izgradnja kapaciteta za korištenje indikatora obrađena u poglavlju V.

Postoje tri koraka za postavljanje indikatora

u nacionalni kontekst (vidjeti sliku X), koja odgovaraju svakoj od tri kategorije indikatora. Međutim, zahtjev za kontekstualizacijom strukturalnih indikatora i indikatora ishoda ograničen je s obzirom na njihovu prirodu. Za strukturalne indikatore potrebno je usredsrediti se na identifikaciju raskoraka i nedostataka u domaćem okviru za ljudska prava i poređenje sa međunarodnim standardima. Tokom tog procesa trebalo bi koristiti napomene i objašnjenja koja su dali mehanizmi za ljudska prava, kao što su ugovorna tijela, nosioci mandata specijalnih procedura, te univerzalni periodični pregled Vijeća za ljudska prava¹⁴. Prilikom postavljanja tabela indikatora u nacionalni kontekst, preporuke tih mehanizama za ljudska prava predstavljaju mjerodavne odrednice i direktne izvore informacija za identifikaciju izazova u oblasti ljudskih prava, relevantnih grupa stanovništva, kao i mogućih indikatora. Većina preporuka sadrži opća uputstva,

13. Tabela ilustrativnih indikatora o nasilju nad ženama razvijena je uz korištenje radova UNECE na statističkim indikatorima (<http://live.unecp.org/stats/gender/vaw/about.html> (stranica posjećena 30. maja 2012.)), bivšeg Odjeljenja Ujedinjenih nacija za unapređenje položaja žena (United Nations Division for the Advancement of Women) ([www.unwomen.org/focus-areas/?show=Violence against Women](http://www.unwomen.org/focus-areas/?show=Violence%20against%20Women) (stranica posjećena 30. maja 2012.)), Odjeljenja Ujedinjenih nacija za statistiku (United Nations Statistics Division) (<http://unstats.un.org/unsd/demographic/meetings/vaw/default.htm> (stranica posjećena 30. maja 2012.)) i specijalne izvjestielike Ujedinjenih nacija za nasilje nad ženama, njegove uzroke i posljedice, Jakin Ertürk (United Nations Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Jakin Ertürk) (A/HRC/7/6).

14. Univerzalni indeks ljudskih prava (www.universalhumanrightsindex.org/) je baza podataka koju je uspostavila i razvila OHCHR kako bi omogućila jednostavan pristup svim preporukama mehanizama za ljudska prava Ujedinjenih nacija. Nakon dodavanja preporuka ugovornih tijela i nosilaca mandata specijalnih procedura u bazu podataka, u toku je dodavanje i onih iz univerzalnog periodičnog pregleda.

IV. > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

>> Indikatori u određenom kontekstu i njihovo preuzimanje od strane domaćih aktera

ali i eksplicitne navode u vezi sa strukturalnim indikatorima i indikatorima procesa i ishoda¹⁵. Tokom izrade indikatora pažnja se također mora usmjeriti na procjenu uticaja faktora, kao što su običajne prakse i institucije karakteristične za određenu zemlju. Slično tome, kada je riječ o indikatorima ishoda, može biti potrebno da se ilustrativna formulacija prilagodi tako da odražava lokalni fokus na određenim grupama stanovništva, ili da pomogne u prevazilaženju ograničenja u vezi sa kapacitetima i podacima. Glavni zadatak kontekstualizacije odnosi se na indikatore procesa. Oni će, u smislu pronalaženja odgovarajuće i za kontekst relevantne formulacije, zavisiti od nivoa društvenoekonomskog razvoja zemlje, grupa stanovništva koje su u njoj identificirane kao ranjive, marginalizirane ili pod rizikom od diskriminacije i zbog toga određene kao ciljne za javne intervencije, zatim, od vrsta javnih politika i programa koji postoje u zemlji, kao i od ograničenja u vezi sa kapacitetima i prikupljanjem podataka.

Prilikom korištenja okvira strukturalnih indikatora, indikatora procesa i ishoda, cilj je da se

na dosljedan i sveobuhvatan način obuhvate indikatorima koji mogu pružiti prikaz aspekata opredjeljenje–napori–rezultat u ostvarivanju ljudskih prava. U završnoj analizi možda neće biti važno da li je određeni indikator identifičan kao indikator procesa ili ishoda sve dok može pružiti jasne informacije o relevantnim aspektima atributa određenog prava ili prava uopće. Korištenje takve strukture indikatora pojednostavljuje njihov odabir, podstiče upotrebu kontekstno relevantnih informacija, olakšava sveobuhvatniju pokrivenost standarda ljudskih prava, može biti od pomoći u organiziranju zbirki informacija koje pripremaju zainteresirani subjekti i doprinosi smanjenju ukupnog broja indikatora na minimum potrebnih za praćenje ostvarivanja prava u bilo kojem kontekstu. Konačno, okvir indikatora omogućava potencijalnim korisnicima da donesu informiranu odluku o izboru vrste indikatora i nivoa razvrstavanja podataka, koji na najbolji način odražavaju potrebe konteksta za implementacijom određenog ljudskog prava ili nekih atributa tog prava, dok istovremeno prepoznaje pun djelokrug obaveza u vezi sa relevantnim standardima ljudskih prava.

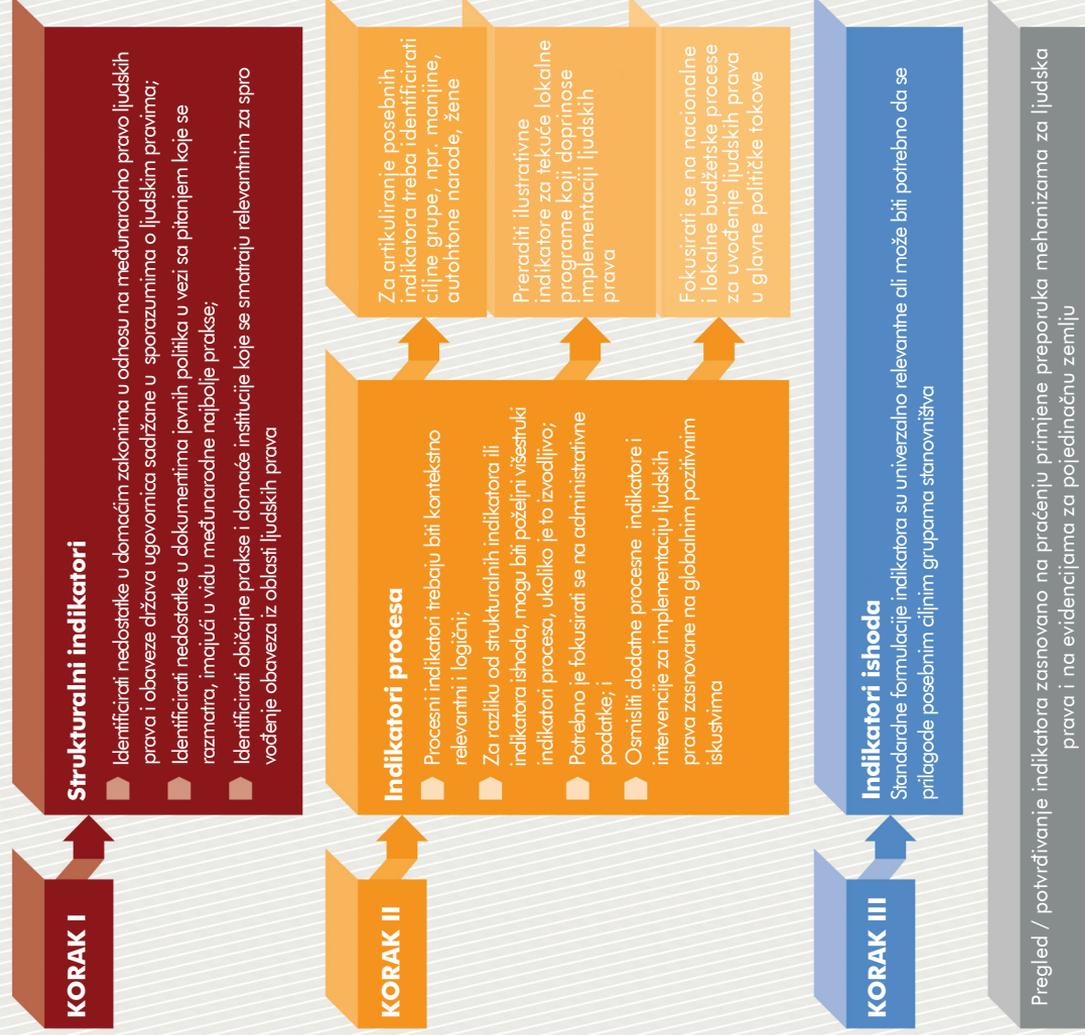
15. Naprimjer, kada Komitet za ljudska prava izrazi zabrinutost zbog „niskog učešća žena u javnom životu i činjenice da su žene i dalje neproporcionalno malo prisutne u političkom i ekonomskom životu države ugovornice, naročito na visokim položajima državne uprave (čl. 2, 3 i 26)“ i izjavi da „država ugovornica treba bez odlaganja preduzeti korake u cilju promjene stavova u javnosti u vezi sa podobnošću žena da zauzimaju pozicije u javnom životu, kao i da razmotri usvajanje politike afirmativnih mjera“, i da treba preduzeti „odgovarajuće mjere kako bi osigurala efektivno učešće žena u političkom, javnom i drugim sektorima države ugovornice“ (CCPR/CO/82/ALB, paragraf 11). Korištenje indikatora ishoda (npr. udio relevantnih pozicija u javnom i privatnom sektoru koje zauzimaju žene), strukturalnih indikatora (npr. datum stupanja na snagu posebnih i privremenih mjera za osiguravanje ili ubrzavanje postizanja ravnopravnosti u uživanju prava od strane žena) i indikatora procesa (npr. budžet utrošen na kampanju za podizanje svijesti za unapređenje učešća žena u javnom životu) postaje smisleno.

IV. > > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

>>> Indikatori u određenom kontekstu i njihovo preuzimanje od strane domaćih aktera

Slika X

Kontekstualizacija indikatora

IV. > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

Ishrana	Bezbednost hrane i zaštita potrošača	Raspodivnost hrane	Prstupčnost hrane
<p>Strukturalni indikatori</p> <ul style="list-style-type: none"> Vremenski okvir i obuhvat nacionalne politike o ishrani i propisa o adekvatnosti ishrane Broj registriranih ili aktivnih organizacija civilnog društva koje rade na bezbednosti hrane i zaštiti potrošača Vremenski okvir i obuhvat nacionalne politike o bezbednosti hrane i zaštiti potrošača Vremenski okvir i obuhvat nacionalne politike o poljoprivrednoj proizvodnji i upravljanju u kriznim situacijama 	<p>Indikatori procesa</p> <ul style="list-style-type: none"> Udio ciljne populacije za koju je obezbeđena prelazak minimalnog kalorijskog unosa hrane* u izveštajnom periodu Udio ciljne populacije obuhvaćene javnim programima dodatne ishrane i zaštite potrošača i primene obradovane i istraživanje bezbednosti hrane i zaštite potrošača Udio javnog budžeta za socijalni sektor u oblasti zaštite potrošača Udio javnog budžeta na javno zagovaranje utrošenog na javno zagovaranje Udio istraživanja i primene zakona i propisa relevantnih za pravo na adekvatnu hranu Udio proizvođača i posrednika koji su podvrgnuti inspekciji standarda kvaliteta hrane i učestalost inspekcija Udio predmeta u kojima je postupano prema zakonu o bezbednosti hrane i zaštiti potrošača u izveštajnom periodu Udio adekvatnih smrtih slučajeva i učestalosti trovanja hranom u vezi sa falsificiranjem hrane Raspodivnost glavnih prehrambenih artikala za lokalnu potrošnju po glavi stanovnika Udio domaćinstava kojima upravljaju žene ili ciljno stanovništvo, sa zakonskim pravom nad poljoprivrednim zemljištem Udio poljoprivrednika koji koriste savremene usluge Udio javnog budžeta utrošenog na unapređenje domaće poljoprivredne proizvodnje (npr. poljoprivredna savetovanja i obuka, navodnjavanje, krediti, marketing) Šezamer raspodivnosti glavnih prehrambenih artikala koji potiču iz domaće proizvodnje, uvoza i pomoći u hrani, po glavi stanovnika Šezamer ovisnosti od uvoza žitarica u izveštajnom periodu 	<p>Indikatori ishoda</p> <ul style="list-style-type: none"> Preovlađivanje pothranjene i neuhranjene dece ispod pet godina starosti* (Udio odraslih sa indeksom telesne mase (BMI) < 18,5) Broj zabilježenih smrtnih slučajeva i učestalosti trovanja hranom u vezi sa falsificiranjem hrane Raspodivnost glavnih prehrambenih artikala za lokalnu potrošnju po glavi stanovnika Udio stanovništva ispod minimalnog nivoa kalorijskog unosa hrane* / udio pothranjenog stanovništva Rashodi prosečnog domaćinstva za hranu za posliednju tri decila ciljne populacije Stopa smrtnosti, uključujući stopu smrtnosti novorođenčadi i dece do pet godina starosti, koje su u vezi sa pothranjenošću i rasprostranjenost pothranjenosti (uključujući neuhranjenost, preteran unos hrane i neadekvatan unos nutrijenata) 	<p>Strukturalni indikatori</p> <ul style="list-style-type: none"> Medunarodni sporazumi o ljudskim pravima relevantni za pravo na adekvatnu hranu, koje je država ratificirala Datum stupanja na snagu i obuhvat obilježja zakona Datum stupanja na snagu i obuhvat prvog na adekvatnu hranu u Ustavu ili u drugim obilježja zakona Datum stupanja na snagu i obuhvat domaćih zakona za sprovođenje prava na adekvatnu hranu Broj registriranih ili aktivnih NVO (na 100,000 stanovnika) uključenih u unapređenje i zaštitu prava na adekvatnu hranu
<p>Udio primljenih prizbi i vezi sa pravom na adekvatnu hranu koje je istraživalo i u kojima je posthupala nacionalna institucija za ljudska prava, ombudsman za ljudska prava ili neko drugo tijelo i udio slučajeva na koje je vidaca efektivno odgovorilo</p> <p>Neto zvančno razvojna pomoć za bezbednost hrane, primljena ili obezbeđena, izražena kao udio javnih rashoda za bezbednost hrane ili kao udio bruto nacionalnog dohodka</p>			
<p>Svi indikatori trebaju biti razvrstani prema osnovima zabrane diskriminacije u skladu sa navodima iz lista sa metodologijama</p>			

* Indikatori povezani sa Milenijumskim ciljevima razvoja

Tabela 2 Ilustrativni indikatori prava na adekvatnu hranu

IV. > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

Pristup radnim mjestima u državnoj upravi	Opće i ravnopravno pravo glasa	Vršenje zakonodavnih, izvršnih i upravnih ovlaštenja
<ul style="list-style-type: none"> • Datum stupanja na snagu i obuhvat upravnih sudova • Datum stupanja na snagu i obuhvat zakonskih odredbi kojima se garantira pristup bez diskriminacije radnim mjestima u državnoj upravi • ili posebnog sudskog mehanizma zaštite u oblasti državne uprave 	<ul style="list-style-type: none"> • Periodičnost izbora za izvršnu i zakonodavnu vlast na nacionalnom i lokalnom nivou • Datum stupanja na snagu i obuhvat zakona kojima se uspostavlja neovisna nacionalna izborna institucija 	<p>Strukturalni indikatori</p> <ul style="list-style-type: none"> • Medunarodni sporazumi o ljudskim pravima relevantni za pravo na učešće u javnom životu, koje je državo ratificirala • Datum stupanja na snagu i obuhvat prava na učešće u javnom životu u drugim oblicima viših zakona • Datum stupanja na snagu i obuhvat domaćih zakona za spovođenje prava na učešće u javnom životu, uključujući slobodu mišljenja, izražavanja, informiranja, medija, udruživanja i okupljanja • Datum stupanja na snagu općeg prava glasa, postivoeg birackog prava, zakonskih odredbi koje definišu i ograničenja (starosno ograničenja) osoba sa stalnim mjestom boravka u vezi sa pravom na učešće u javnom životu na nacionalnom i lokalnom nivou • Kvote, vremenski okvir i obuhvat pripremnih i posebnih mjera za ciljne grupe stanovništva u zakonodavnom, izvršnim, sudskim i imenovanim tijelima • Vrsto akreditacije nacionalnih institucija za ljudska prava prema prvotilima Međunarodnog koordinacionog komiteta nacionalnih institucija • Broj registrovanih ili aktivnih NVO (na 100.000 stanovnika) uključenih u unapređenje i zaštitu prava na učešće u javnom životu
<ul style="list-style-type: none"> • Udio upražnjenih mjesta u (odabranim) organima • dilažna uprave na nacionalnom i subnacionalnom nivou, koja se popunjavaju putem postavljanja žena i kandidata iz ciljnih grupa stanovništva • Udio tužbi podnijetih upravnim sudovima i posebnim sudskim mehanizmima zaštite u oblasti državne uprave na osnovu kojih je izrečeno presuda u izvještajnom periodu • Udio radnih mjesta u državnoj upravi koja su rezervirana za domaće državljanke 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio stonovištva s prvom glasom koje je upisano u biracke spiskove • Pritvijenep nepovolnosti (zastiravanje, korupcija ili samovoljni mijesanje) u vezi sa upisom biraca u biracki spisak, i ozuritranjem i revizijom birackih spiskova • Broj prihuzbi zabilježenih tokom izbornog procesa po izabranoj poziciji, od kojima su postupili nacionalni i subnacionalni izborni organi • Udio javnih rashoda za nacionalne i subnacionalne izborne kampanje utrošenih na edukaciju glasača i kampanje za upis u biracke spiskove • Broj registrovanih ili prizvanih političkih partija na nacionalnom nivou • Udio stonovištva s prvom glasom koje nije u članstvu političkih partija 	<p>Indikatori procesa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Broj nacionalnih i lokalnih izbora (izbori, referendumi) održanih u izvještajnom periodu • Broj zakona koje su usvojila nacionalna i subnacionalna zakonodavna tijela tokom izvještajnog perioda • Stranjer izbora i sjednica tijela izabranih na nacionalnom i lokalnom nivou održanih po planu koji izradju ustava ili zakonom ustanovljena na nacionalnom i subnacionalnom nivou, koje su finansirane iz javnih sredstava • Udio kadrovo izabranih na izborima čiji je mandat sjuzbe bio prekinut, na osnovu prekida mandata • Udio žena i ciljnih grupa uključenih u članstvo nacionalnih političkih partija ili predstavljanih za kandidate na izborima <p>Indikatori ishoda</p> <ul style="list-style-type: none"> • Udio mjesta u parlamentu* izabranim ili postavljenim tijelima na subnacionalnom i lokalnom nivou na koje su izabrane žene i članovi ciljnih grupa
<p>* Indikatori poveznati sa Milenijumskim ciljevima razvoja</p>		
<p>Svi indikatori trebaju biti razvrstani prema osnovima zabrane diskriminacije u skladu sa navodima iz lista sa metodologijama</p>		

Ilustrativni indikatori prava na učešće u javnom životu

Tabela 5

IV. > Ilustracija okvira: indikatori za odredena prava

Obravne mogušnosti i slobode	Nastavni planovi i programi i obrazovni resursi	Pristupačnost srednjeg i visokog obrazovanja	Univerzalno osnovno obrazovanje	Strukturalni indikatori	Indikatori procesa	Indikatori ishoda
<p>Medunarodni sporazumi o ljudskim pravima relevantni za pravo na obrazovanje, koje je država ratificirala</p> <p>Datim stupanj na snagu i obuhvati domaćih zakona za sprovođenje prava na obrazovanje, uključujući zabranu fizičkog kažnjavanja, diskriminacije i pristupu obrazovanju, zakone kojima se predviđa da se obrazovne ustanove oslobode barijera, inkluzivno obrazovanje (npr. djeca s invaliditetom, djeca u vaspitnim i kaznenim ustanovama zatvorenog tipa, djeca migranti), djeca iz autohtonih grupa stanovništva)</p> <p>Datim stupanj na snagu i obuhvati domaćih zakona o slobodi pojedinaca i grupa (uključujući majinje) da uspostave i da upravljaju obrazovnim institucijama</p> <p>Broj registriranih ili aktivnih NVO (na 100 000 stanovnika) uključeni u učešće prava na obrazovanje</p> <p>Venemski okvir i obuhvati nacionalne politike o obrazovanju za sve, uključujući odredbe o privremenim i posebnim mjerama za ciljne grupe (npr. djeca koja rade, djeca s ulice)</p> <p>Venemski okvir i obuhvati nacionalne politike o stručnom i tehničkom obrazovanju</p> <p>Datim stupanj na snagu i obuhvati regulacijskog okvira, uključujući standardizirane nastavne planove i programe za obrazovanje na svim nivoima</p> <p>Udio obrazovnih institucija koje podučavaju o ljudskim pravima / broj sati i nastavni plan i program obrazovanja</p> <p>Udio obrazovnih institucija koje imaju mehanizme (vjeće studenata/učenika) za studente i učenike i njihovo učešće u stvarima relevantnim za njih</p> <p>Udio prihvatljenih prijava i vezi sa pravom na obrazovanje, koje je istraživalo i u kojima je postojala nacionalna institucija za ljudska prava, ombudsman za ljudska prava ili neko drugo tijelo i udio slučajeva na koje je višestruko odgovorilo</p> <p>Javni podaci za osnovu, srednje i visoko obrazovanje kao udio u bruto nacionalnom dohotku, neto zvanična razmjerna pomoć za obrazovanje, koja je primljena ili obezbjeđeno,</p> <p>Kao udio javnih rashoda na obrazovanje*</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Udio škole ili institucija koje zadovoljavaju nacionalne kriterije u vezi sa fizikim uslovima i obrazovnim procesom • Udio obrazovnih institucija koje su angažirane na sprovođenju "aktivnog učenja" • Udio odraslog stanovništva obuhvaćenog osnovnim obrazovnim programima • Udio učenika i studenata, po obrazovnom stepenu, koji su upisani na višernje programe ili nastavljaju obrazovanje u srednjoj školi i težiškim manjina i verskih grupa, koje su akreditirane ili kojima je dodjeljena javna finansiranja • Udio radne snage koja se prekvalificira ili dokvalificira u javnim ili subvencioniranim institucijama • Udio institucija visokog obrazovanja koje uzivaju upravnu i akademsku autonomiju • Računari u upotrebi na 100 stanovnika* 	<ul style="list-style-type: none"> • Stopa prelaska s osnovnog na srednje obrazovanje po ciljnoj grupi i visoko obrazovanje po ciljnoj grupi • Broj stopa upisa za srednje i visoko obrazovanje po ciljnoj grupi • Stopa odustanka od srednjeg obrazovanja po ciljnoj grupi • Stopa odustanka od srednjeg obrazovanja po ciljnoj grupi • Udio učenika i studenata upisanih u ciljne grupe po razredima • Udio učenika i studenata upisanih u državne srednje i visoke škole i na fakultete obrazovne razreda odmatricirane na obrazovanje po djelatnosti u državnim školama i na fakultetima nastavnika i profesora u srednjim i visokim obrazovnim kvalifikacijama i obuhvati sredstva iz budžeta ili stipendije za srednje obrazovanje • Udio potpunog kvalifikacionih i obuhvati nastavnika i profesora u srednjim i visokim školama i na fakultetima • Udio učenika upisanih na stručne edukativne programe na srednjoškolskom nivou i nakon završene srednje škole 	<ul style="list-style-type: none"> • Stopa djevojačica koje podhoduju osnovu škole* • Udio učenika prvog razreda koji su podhoduju predškolsko vaspitanje i obrazovanje • Stopa djevojačica koje podhoduju osnovu škole u odnosu na dječake* po razredima u ciljne grupe • Udio djece u prvom razredu i Udio djece koja završe srednje obrazovanje (svoje završavanje srednjeg obrazovanja) (prvi stepen univerzitetskog obrazovanja) na 1000 stanovnika • Stopa djevojačica koje podhoduju srednje obrazovanje u odnosu na dječake* po razredima u ciljne grupe • Udio djece koja završe srednje obrazovanje (svoje završavanje srednjeg obrazovanja) (prvi stepen univerzitetskog obrazovanja) na 1000 stanovnika • Stopa djevojačica koje podhoduju osnovu škole* • Udio učenika prvog razreda koji su podhoduju predškolsko vaspitanje i obrazovanje 	<ul style="list-style-type: none"> • Neto stopa upisa u osnovnu školu* po ciljnoj grupi, uključujući djecu s invaliditetom • Stopa odustajanja od osnovnog obrazovanja po razredima u ciljne grupe • Obrazovanje po razredima u ciljne grupe • Udio djece upisane u državne osnovne škole • Udio učenika (po ciljnoj grupi) koja su obuhvaćena programima za osnovno obrazovanje uz podršku države ili su državnim podstacijama • Udio djevojačica koje predviđaju učesće konstantno u drugim troškovima, neovisno od škole • Udio potpunog kvalifikacionih i obuhvati nastavnika i profesora u srednjim i visokim školama • Udio djece za koju je obezbjeđeno obrazovanje na materijem jeziku predškolsko vaspitanje i obrazovanje 	<ul style="list-style-type: none"> • Stopa djevojačica koje podhoduju osnovu škole* • Udio djece koja završe srednje obrazovanje (svoje završavanje srednjeg obrazovanja) (prvi stepen univerzitetskog obrazovanja) na 1000 stanovnika • Stopa djevojačica koje podhoduju srednje obrazovanje u odnosu na dječake* po razredima u ciljne grupe • Udio djece koja završe srednje obrazovanje (svoje završavanje srednjeg obrazovanja) (prvi stepen univerzitetskog obrazovanja) na 1000 stanovnika • Stopa djevojačica koje podhoduju osnovu škole* • Udio učenika prvog razreda koji su podhoduju predškolsko vaspitanje i obrazovanje 	<p>Svi indikatori trebaju biti razvijani prema osnovima zabrane diskriminacije u skladu sa navodima iz lista sa metodolozima</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stopa pismenosti za mlade (15-24 godine)* i odrasle (15+) (npr. čitanje, pisanje, ortofetika, rješavanje problema i druge životne vještine)

Tabela 6 Ilustrirani indikatori prava na obrazovanje

* Indikatori povezani sa Milenijumskim ciljevima razvoja

IV. > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

Prava sigurnost posjedovanja imovine	Pristupnost stanovanja	Pristupčnost usluga	Osnovni uslovi za stanovanje	Strukturalni indikatori	Indikatori procesa	Indikatori ishoda				
<ul style="list-style-type: none"> • Datum stupanja na snagu i obuhvat zakonodavstva o sigurnosti posjede imovine, bošini i zaštiti od prijudnjog iseljenja 	<ul style="list-style-type: none"> • Vremenski okvir i obuhvat nacionalne politike o stanovanju ili strategije za postepeno sprovođenje mjera, uključujući posebne mjere o rehabilitaciji, preseljenju i upravljanju u krznim situacijama 	<ul style="list-style-type: none"> • Vremenski okvir i obuhvat nacionalne politike o rehabilitaciji, preseljenju i upravljanju u krznim situacijama 	<ul style="list-style-type: none"> • Vremenski okvir i obuhvat nacionalne politike o rehabilitaciji, preseljenju i upravljanju u krznim situacijama 	<ul style="list-style-type: none"> • Medunarodni sporazumi o ljudskim pravima relevantni za pravo na adekvatno stanovanje, koje je država ratificirala • Datum stupanja na snagu i obuhvat pravo na adekvatno stanovanje u Ustavu ili u drugim oblicima viših zakona • Vrste akreditacije nacionalnih institucija za ljudska prava prema pravilima Međunarodnog koordinacionog komiteta nacionalnih institucija • Broj registriranih ili aktivnih NVO (na 100.000 stanovnika) koje učestvuju u unapređenju i zaštiti prava na adekvatno stanovanje 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio primljenih pritužbi u vezi sa pravom na adekvatno stanovanje, koje je istražilo i u kojima je postojala nacionalna institucija za ljudska prava, ombudsman za ljudska prava ili • Broj i skupni troškovi i udio slučajeva na koje je vlada efektivno odgovorila • Neto zvanično razvorna pomoć za stanovanje (uključujući zemljište i osnovne usluge) primljena ili obezbjeđena kao udio javnih rashoda na stanovanje ili bruto nacionalnog dohotka* Udio ciljnih rezidenata koji su izjavili da su zadovoljni načinom su uključeni u donošenje odluka koje utiču na njihovo uzivanje prava na adekvatno stanovanje 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio domova (u gradovima, mjestima i selima) koji su usklađeni s odredbama pravilnika o izgradnji i podzračnim akcima za izveštajnom periodu • Udio javnih rashoda za socijalno stanovanje • Stambeno površina (u m²) koja je dodata zemljištu, u izveštajnom periodu • Površina koja ispunjava uslove za stanovanje (u m² po glavi stanovnika) izvojnata oz socijalno stanovanje tokom izveštajnog perioda • Udio stanovništva sa dovoljnim prostorom 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio domova (u gradovima, mjestima i selima) koji su usklađeni s odredbama pravilnika o izgradnji i podzračnim akcima za izveštajnom periodu • Udio javnih rashoda za socijalno stanovanje • Stambeno površina (u m²) koja je dodata zemljištu, u izveštajnom periodu • Površina koja ispunjava uslove za stanovanje (u m² po glavi stanovnika) izvojnata oz socijalno stanovanje tokom izveštajnog perioda • Udio stanovništva sa dovoljnim prostorom 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio stanovništva sa dovoljnim prostorom (broj osoba po sobi ili broj osoba po domaćinstvu) ili prosječan broj osoba po sobi među ciljnim domaćinstvima • Udio domaćinstva koja žive u smještaju sa pripisima i podzračnim akcama koji se pripisima u izgradnju se osoudu na izgradnju • Udio domaćinstva koja žive u smještaju od prvog materijala izgrađenog u skladu sa propisima i podzračnim akcama koji se pripisima u izgradnju • Udio domaćinstva koja žive u opasnim uslovima za život ili u njihovoj blizini 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio gradskog stanovništva koje živi u stracima/sirotnim četvrtima* • Udio stanovništva koje koristi poboljšane sanitarne objekte, električnu energiju i odložene smeće • Udio budžeta domaćinstava ciljnih grupa stanovništva koji se usrođi na snabdijevanje vodom, sanitarnim uslove, električnu energiju i odložene smeće (X) je definisano propisima u skladu sa nacionalnim kontekstom) • Udio domaćinstava koja troše više od X % svog mjesečnog dohotka, ili rashodi od prošlogih tri decija u odnosu na prvo tri decija • Godišnji prosjek beskućnika na 100.000 stanovnika • (X) je definisano propisima u skladu sa nacionalnim kontekstom) 	<ul style="list-style-type: none"> • Prilivljeni slučajevi „prinudnih deložacija“ (npr. prema prigovornu specijalnim procedurama), u izveštajnom periodu • Udio domaćinstava koja imaju zakonski osnovanu, ugovornu, zakonsku ili drugu zaštitu sigurnosti posjede imovine ili udio domaćinstava sa pristupom sigurnosti posjede imovine • Udio žena koje su vlasnice zemljišta ili imovine
<p>* Indikatori povezani sa Milenijumskim ciljevima razvoja</p>										
<p>Ilustracija indikatori prava na adekvatno stanovanje</p>										

Tabela 7

IV. > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

Zaštita od prisilnog rada i nezaposlenosti	Obuka, unapređenje vještina i profesionalni razvoj	Pravni i bezbedni uslovi rada	Pristup pristojnom i produktivnom poslu	Strukturalni indikatori
<ul style="list-style-type: none"> • Međunarodni sporazumi o ljudskim pravima i ugovori Međunarodne organizacije rada relevantni za pravo na rad, koje je država ratificirala • Datum stupanja na snagu i obuhvat domaćih zakona za sprovođenje prava na rad, uključujući propise kojima se osiguravaju jednake mogućnosti za sve, kao i ukidanje diskriminacije u vezi sa zaposlovanjem, kao i (privremene) posebne mjere za ciljne grupe (npr. žene, djeca, pripadnici autohtonih naroda, migranti) • Broj registriranih ili aktivnih NVO (na 100.000 stanovnika), uključujući sindikate, uključeni u unapređenje i zaštitu prava na rad 	<ul style="list-style-type: none"> • Vremenski okvir i pokrivenost nacionalne politike na strukturnu obnavljanost i nadogradnju vještina • Vremenski okvir i pokrivenost udio administrativne regije sa specijaliziranim javnim službama kako bi se pomoglo osobama pri zaposlovanju 	<ul style="list-style-type: none"> • Vremenski okvir i pokrivenost udio administrativne regije sa specijaliziranim javnim službama kako bi se pomoglo osobama pri zaposlovanju • Vremenski okvir i pokrivenost udio administrativne regije sa specijaliziranim javnim službama kako bi se pomoglo osobama pri zaposlovanju 	<ul style="list-style-type: none"> • Vremenski okvir i pokrivenost nacionalne politike za podupiranje i produktivno zaposlovanje • Datum stupanja na snagu i pokrivenost propisa i postupaka kako bi se osiguralo sigurne i zdrave radne uvjete, uključujući okruženju slobodnog seksualnog uzneimirovanja, i osnivanje neovisnog tijela za nadzor • Maksimalni broj radnih sati tjedno, pripisano zakonom • Minimalna dob za zaposlovanje prema tipu okupacije • Trajanje mogućnosti, obnove i dopusta prava na temelju medicinskih • Izdataka za plaće isplaćene u nerativnom razdoblju 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio prihvatljivih pritužbi u vezi sa pravom na rad, koje je istražila i u kojima je postupila nacionalna institucija za ljudska prava ili neko drugo tijelo (npr. procedure Međunarodne organizacije rada, sindikati) i udio slučajeva na koje je vlada efektivno odgovorila
<ul style="list-style-type: none"> • Udio radnika koji su iz reformiranih prešli u formalne sektore zaposlovanja • Udio u vještajnom periodu • Udio djece koje se bave proizvodnim aktivnostima • Procijenjeni broj radne snage u neformalnom sektoru, koji dobiti neki vid javno finansirane pomoći • Udio ciljnih nezaposlene osobe koje koriste socijalno osigurane i primaju naknade za nezaposlene 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio zaposlenih koji su u skrotje vrijeme završili obuku za posao • Udio nezaposlenih osoba koje su uključene u programe obuke za unapređenje radnih vještina i si, • Udio zaposlenih koji se finansiraju iz javnih sredstava • Fovekale sekundarnih i tercijarnih stopa upisa u izvještajnom periodu 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio zaposlenih, uključujući radnike u domaćinstvu dije su zarade garantirane zakonom (npr. minimalna zarada) ili udio pregovora sa socijalnim partnerima (npr. sindikatima) • Udio radnika koji su umjesto ramijih kratkoročnih zaključiti dugoročne ugovore u izvještajnom periodu 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio u učestalost inspekcija preduzeca • Udio u cilju utvrđivanja usklađenosti sa radnim standardima i udio inspekcija koje su rezultirale uprvornom mjerom • Udio su kritično procesuirane • Udio zaposlenih, uključujući radnike u domaćinstvu dije su zarade garantirane zakonom (npr. minimalna zarada) ili udio pregovora sa socijalnim partnerima (npr. sindikatima) • Udio radnika koji su umjesto ramijih kratkoročnih zaključiti dugoročne ugovore u izvještajnom periodu 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio ciljne populacije koja prima efikasnu podršku za (donorn) ulazak na tržište rada • Godišnji izlazak o rastu (stope kreiranja radnih mjesta), po stepenu obrazovanja • Prosječno vrijeme utrošeno na neploćen rad u kući ili brigu o porodici, kao i neploćen rad žene, muškarca i djeteta u porodičnom preduzeću • Udio zadržanih ili starijela za semifikativnu brigu o djeci (npr. vrtić) koji su riješeni ili riješeni pozitivno u izvještajnom periodu • Prosječan broj prijavo za posao prije pozivanja na razgovor, po ciljnoj grupi (npr. anketa o diskriminaciji Međunarodne organizacije rada)
<ul style="list-style-type: none"> • Stope nezaposlenosti prikazane po polju, ciljnoj grupi i stepenu obrazovanja (strazivanje/ankete o radnoj snazi/privremeno nezaposlene ruda, uključujući učestalost prinudnog ruda, uključujući migracije ili ruda migranata, i domaćinstva u kojima su zaposlene osobe koje su primaju 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio radnika koji su na tržište zaposlenje nakon podhodnoga programa za unapređenje radnih vještina ili drugih (strazivanje/ankete o radnoj snazi/privremeno nezaposlene ruda, uključujući učestalost prinudnog ruda, uključujući migracije ili ruda migranata, i domaćinstva u kojima su zaposlene osobe koje su primaju 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio radnika koji su na tržište zaposlenje nakon podhodnoga programa za unapređenje radnih vještina ili drugih (strazivanje/ankete o radnoj snazi/privremeno nezaposlene ruda, uključujući učestalost prinudnog ruda, uključujući migracije ili ruda migranata, i domaćinstva u kojima su zaposlene osobe koje su primaju 	<ul style="list-style-type: none"> • Stope zaposlenosti po polju, ciljnoj grupi i stepenu obrazovanja • Udio radnika koji žele raditi pola radnog vremena na ukupno stanovništvo zaposlena u ovom radnom vremenu • Udio žena koje ostvaruju zaradu u neprofitnom sektoru* • Udio radnika s nesigurnim zaposlenjem (npr. kratkoročni i jednokratni ugovori, povremen i sezonski radnici) 	<ul style="list-style-type: none"> • Dini (Gini) indeks i koeficijent najnižeg/najvišeg dohotka po kvadrantu ili potrošacki rashodi (bruto i neto)
<p>Svi indikatori trebaju biti razvijani prema osnovima zabrane diskriminacije u skladu sa navodima iz lista sa metodama</p>				

* Indikatori povezani sa Milenijumskim ciljevima razvoja

Tabela 8 Ilustrativni indikatori prava na rad

IV. > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

Ilustrativni indikatori prava na socijalnu sigurnost			
Sigurnost prihoda za radnike	Pristup pristup zdravstvenoj zaštiti	Izdavanje porodice, djece i ostalih izdržanih lica	Plan socijalne pomoći
<ul style="list-style-type: none"> Medunarodni ugovori o ljudskim pravima i ugovori međunarodne organizacije rada, relevantni za pravo na socijalno osiguranje, koje je država ratificirala Datim stupnja na snagu i obuhvat prava na socijalno osiguranje u Ustavu ili u drugim običajima viših zakona Datim stupnja na snagu i obuhvat domaćih zakona za sprovođenje prava na socijalno osiguranje, uključujući slučaj bolesti, starosti, nezaposlenosti, povreda na radu, porodiškog odsustva, oćinskog odsustva, invaliditeta, žrtva i djece bez roditelja, zdravstvene zaštite (uključujući zdravstvenu zaštitu reproduktivnog zdravlja), i izdržavanje porodice i djece Vremenski okvir i obuhvat politike za univerzalni primjenu prava na socijalno osiguranje 	<ul style="list-style-type: none"> Datim stupnja na snagu i obuhvat propisa o obaveznom zdravstvenom osiguranju Vremenski okvir i obuhvat nacionalne politike o zdravstvu i pristupu zdravstvenoj zaštiti, uključujući oblas reproduktivnog zdravlja i osobe s invaliditetom Vremenski okvir i obuhvat nacionalne politike o lijekovima, uključujući generike 	<ul style="list-style-type: none"> Datim stupnja na snagu i obuhvat izdržavanja odrasla lica Zakonom predviđen period, iznos doprinosa i iznos davanja 	<ul style="list-style-type: none"> Vremenski okvir i obuhvat programa socijalne pomoći i planova koji se ne oslanjaju na doprinosa, za osobe u situacijama posebne potrebe (npr. interno raseljena lica, žrtve rata, dugotrajno nezaposlene osobe, beskućnici) Vremenski okvir i obuhvat nacionalne politike o nezaposlenosti
<ul style="list-style-type: none"> Datim stupnja na snagu i obuhvat plana socijalnog osiguranja zasnovanog na socijalnim ili porezima Zakonom predviđen period, stopa doprinosa, trajanje iudničkog i porodiškog odsustva i iznos beneficija u različitim planovima socijalnog osiguranja Datim stupnja na snagu i obuhvat medunarodnih sporazuma o reguliranju beneficija socijalnog osiguranja (uključujući one o dupliranju) Zemljna politika radnika migranata 	<ul style="list-style-type: none"> Udio primljenih prihoda u vezi sa pravom na socijalno osiguranje, koje je istražilo i u kojima je postojala nacionalna institucija za ljudska prava, ombudsman za ljudska prava ili neko drugo tijelo (npr. procedure međunarodne organizacije rada, sindikati) i dio slučajeva na koje je vlada efektivno odgovorila Udio ciljne populacije koja je na odgovarajući način informirana o svojim zakonskim pravima i naknadama koja im pripadaju (u gotovini ili u naturi) prema važećim planovima socijalnog osiguranja Neto zračna razvaja pomoć za primjenu prava iz socijalnog osiguranja, primljena ili obezbjeđena, kao odnos [javni rashoda na socijalno osiguranje i bruto nacionalnog dohodka 	<ul style="list-style-type: none"> Javni rashodi na dodateke za poduku, decu i izdržavano odrasle lica ili plan naknada po korisniku Udio rashoda domaćinstva (hrana, zdravstvena nega, dnevni boravak, obrazovanje, stambeno) za decu i odrasle izdržavana lica, koji se pokrivaју iz javnih sredstava (Foboljso) zastupljenost vrtica/centara za brigu o djeci i domova za cilnu populaciju ili u regionima u izjednačnom periodu 	<ul style="list-style-type: none"> Javni rashodi za ciljne planove socijalne pomoći po korisniku (Foboljso) zastupljenost i osoblja koje administrativnih ureda i usluga koje pružaju socijalnu pomoć (npr. isplata prihoda, subvencionirano stambeno, pomoć u kriznim situacijama)
<ul style="list-style-type: none"> Broj radnika koji su nedavno registrirani kao korisnici plana za socijalno osiguranje u izjednačnom periodu Udio zadržanih i prihvaćanih zahtjeva za beneficije (npr. naknada za slučaj nezaposlenosti, naknada u penzije) u izjednačnom periodu Udio predmeta ili žalbi u vezi s obavezama predloženo socijalnog osiguranja, predloženo socijalnom ustanovu koja pružila uslugu u vezi s obavezama predloženo socijalnog osiguranja u medicinske usluge koje se pokrivaју iz sredstava / obezbjeđeni iz javnih sredstava Udio porudbe koje je obavio stručno medicinsko osoblje Udio ciljne populacije u okviru X sa (određenom vremenskom periodu) 	<ul style="list-style-type: none"> Javni rashodi po glavi stanovnika za primarne zdravstvene ustanove (uključujući reproduktivnog zdravlja) one za zaštitu porodice koji su nedavno registrirani kao korisnici sistema zdravstvenog osiguranja u izjednačnom periodu Udio rashoda domaćinstva na lijekove i medicinske usluge koje se pokrivaју iz sredstava / obezbjeđeni iz javnih sredstava Udio porudbe koje je obavio stručno medicinsko osoblje Udio ciljne populacije u okviru X sa (određenom vremenskom periodu) 	<ul style="list-style-type: none"> Udio stonovništva obuhvaćenog zdravstvenim osiguranjem (javnim ili privatnim) osiguranjima koje je dostupno od uslugu zdravstvene zaštite tokom projekta 12 mjeseci zbog ekonomskih razloga, po usuzi (npr. njega zuba, medicinske konsultacije, lijekovi, hirurški zahvati) 	<ul style="list-style-type: none"> Udio radne snage koja koristi beneficije iz planova za socijalno osiguranje Udio radnika obuhvaćenih socijalnim osiguranjem, koji su zadržani ili primljeni u izjednačnom periodu
<ul style="list-style-type: none"> Datim stupnja na snagu i obuhvat plana sigurnost prihoda za radnike Udio prihoda koje koristi beneficije iz planova za socijalno osiguranje Udio radnika koji su nedavno registrirani kao korisnici plana za socijalno osiguranje u izjednačnom periodu Udio predmeta ili žalbi u vezi s obavezama predloženo socijalnog osiguranja, predloženo socijalnom ustanovu koja pružila uslugu u vezi s obavezama predloženo socijalnog osiguranja u medicinske usluge koje se pokrivaју iz sredstava / obezbjeđeni iz javnih sredstava Udio porudbe koje je obavio stručno medicinsko osoblje Udio ciljne populacije u okviru X sa (određenom vremenskom periodu) 	<ul style="list-style-type: none"> Udio stonovništva obuhvaćenog zdravstvenim osiguranjem (javnim ili privatnim) osiguranjima koje je dostupno od uslugu zdravstvene zaštite tokom projekta 12 mjeseci zbog ekonomskih razloga, po usuzi (npr. njega zuba, medicinske konsultacije, lijekovi, hirurški zahvati) 	<ul style="list-style-type: none"> Udio stonovništva u posebnim situacijama potrebe primarne socijalne pomoći za hranu, stambeno, obrazovanje, zdravstvene usluge ili vondredne situacije ili humanitarne službe 	<ul style="list-style-type: none"> Udio osoba koje rade u formalnoj ili neformalnoj ekonomiji, o koje se nalaze ispod nacionalnog praga stonovništva prije i poslije socijalnih transfera*

* Indikatori povezani sa Milenijumskim ciljevima razvoja

Tabela 9

Zalba/revizija o kojoj odlučuje viši sud	Posebna zaštita dece	Pretpostavka nevinosti i garantije u podnoženju optužbe	Javnost postupka pred nadležnim i nezavisnim sudovima	Pristup i jednakost pred sudovima i tribunalima	Strukturalni indikatori	<ul style="list-style-type: none"> Medunarodni ugovori o ljudskim pravima relevantni za pravo na pravično suđenje, koje je država ratifikovala Datum stupanja na snagu i obuhvat područja suđenja u državu ili u drugim oblicima viših zakona Datum stupanja na snagu i obuhvat domaćih zakona za sprovođenje postupke u vezi sa imenovanjem, platom, razrešavanjem osoba koje vrše sudске funkcije Datum stupanja na snagu i obuhvat postupka u vezi sa pravičnim suđenjem i zaštiti prava na pravično suđenje 	<ul style="list-style-type: none"> Datum stupanja na snagu i obuhvat postupka u vezi sa pravičnim suđenjem, koje je izrazilo i u kojima je postupka nacionalna institucija za ljudska prava, ombudsman za ljudska prava ili neko drugo tijelo (npr. procedure Medunarodne organizacije rodo, sindikati) i udio sudčevno na koje je vidio efektno odgovorilo Broj primljenih obrazložnih specijalnog izvještajca o nezavisnosti sudije i advokata i udio sudčevno na koje je vidio efektno odgovorilo Udio primljenih pritužbi u vezi sa pravom na pravično suđenje, koje je izrazilo i u kojima je postupka nacionalna institucija za ljudska prava, ombudsman za ljudska prava ili neko 	<ul style="list-style-type: none"> Udio stonovništvo koja za X sati može da stigne do potpunog funkcionalnog suda ili broj osoba sa sudskom funkcijom na 100 000 stanovnika Udio odobrenih žalbe za pravom pomoći i besplatnim prevodiocem (u krivičnim građanskopravnim predmetima) na godišnjem nivou predmetima koji su prošlede predmetima, gde su žalbe potvrdile sudovino, gde su žalbe potvrdile postupku pred sudom ili tužilstvom Udio krivičnih djela (npr. silovanje, fizički napad, nasilje u porodici), koja su prijavljena policiji (viktimološko istraživanje) Udio žalova krivičnih djela u predmetima koje je policija dostavila postupku pred sudom ili tužilstvom Udio osoba koje vrše sudске funkcije (npr. sudije i tužice), o koje su pod zvaničnom istrgom zbog povrede dužnosti, nepravilnosti, zloupotrebe (npr. korupcija) Udio zvanika istrgu protiv osoba koje vrše sudске funkcije koje su rezultat disciplinarnih postupaka (npr. korupcija) Broj/udio civila kojima su sudili vojni sudovi ili specijalni sudovi Prostoran broj predmeta koji su dodijeljeni / završeni od strane osobe koja vrši sudsku funkciju na različitim nivoima pravosuđa Udio žalova rashoda za sistem sudove i tužilstva Prostoran plato osoba koje vrše sudsku funkciju kao procesni postupke minimalne zarade Udio optužbenih koji imaju pristup adekvatnim ustavnim, pravim i drugim zakonima u vezi sa svojim pravom pod modal u vezi sa svojim postupcima Udio nepravilnih predmeta i presudno optužbenih postupaka Udio predmeta gde je vrijeme između predmeta i presudno optužbenih postupaka Udio optužbenih koji imaju pristup adekvatnim ustavnim, pravim i drugim zakonima i naloženim ograničenjima Prostoran plato osoba koje vrše sudске funkcije kao procesni postupci Udio optužbenih i presudno optužbenih postupaka Prostoran plato osoba koje vrše sudске funkcije kao procesni postupci 	<ul style="list-style-type: none"> Udio osuda koje vrše sudске funkcije (npr. sudije i tužice), o koje su pod zvaničnom istrgom zbog povrede dužnosti, nepravilnosti, zloupotrebe (npr. korupcija) Udio zvanika istrgu protiv osoba koje vrše sudске funkcije koje su rezultat disciplinarnih postupaka (npr. korupcija) Broj/udio civila kojima su sudili vojni sudovi ili specijalni sudovi Prostoran broj predmeta koji su dodijeljeni / završeni od strane osobe koja vrši sudsku funkciju na različitim nivoima pravosuđa Udio žalova rashoda za sistem sudove i tužilstva Prostoran plato osoba koje vrše sudsku funkciju kao procesni postupci Udio optužbenih koji imaju pristup adekvatnim ustavnim, pravim i drugim zakonima u vezi sa svojim postupcima Udio nepravilnih predmeta i presudno optužbenih postupaka Udio predmeta gde je vrijeme između predmeta i presudno optužbenih postupaka Udio optužbenih koji imaju pristup adekvatnim ustavnim, pravim i drugim zakonima i naloženim ograničenjima Prostoran plato osoba koje vrše sudске funkcije kao procesni postupci Udio optužbenih i presudno optužbenih postupaka Prostoran plato osoba koje vrše sudске funkcije kao procesni postupci 	<ul style="list-style-type: none"> Udio osuda za ozbiljne postupke u kojima je osuđena osoba dobila pravni savjet da razmotri opciju od strane višeg suda/tribunala Udio predmeta u kojima su optuženi i tužici podnijeli žalbe Udio predmeta u kojima je pravo na žalbu isključeno ili ograničeno na posebne zakonske uslove 	<ul style="list-style-type: none"> Udio kaznene presude gde je kazna smanjena ili presuda poništena, ili je osuđen ponovno suđenje 	<ul style="list-style-type: none"> Udio ukupnih postupaka otvorenih za javnost Udio presudnih predmeta u kojima je sud zabilježio barem jedan nepravilnost u istrgom postupku Udio osuda izrečenih u podsvrstu (deliminirani ili u celini) Udio predmeta od strane krivične i predrasude od strane sudova ili javnih organa (npr. neprijateljske izjave u javnosti) 	<ul style="list-style-type: none"> Stopa presuda po tima krivične radnje (silovanje, ubistvo, fizički napad) i obilježila žalova i podnijela (spol, maloljetništvo) Priloženi sudčevni prijavio i izvještajom period Priloženi sudčevni področajni presude i broj žalova koji su primili naknadu u razumnom period 	<p>Indikatori procesa</p>	<p>Indikatori ishoda</p>
Ilustrativni indikatori prava na pravično suđenje															

Tabela 11

Svi indikatori trebaju biti razvrstani prema osnovima zabrane diskriminacije u skladu sa navedima iz lista sa metodologijama

IV. > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

Polo i reproduktivno zdravlje i štetne tradicionalne prakse	Nasilje u porodic	Nasilje na poslu, pristina rad i trgovina ljudima	Nasilje zajednice i zlostavljanja od strane policijskih službenika	Nasilje i postkonfliktni i vandredne situacije
<p>Medunarodni ugovori o ljudskim pravima relevantni za uklanjanje diskriminacije žena, uključujući sve oblike nasilja nad ženama, koje je država ratifikovala</p> <ul style="list-style-type: none"> • Datum stupanja na snagu i obuhvat domaćih zakona kojima se kažnjava nasilje nad ženama, uključujući silovanje, nasilje u porodici, trgovinu ženama, štetne tradicionalne prakse, uklanjanje ženskih tradicionalnih praksa, uklanjanje ženskih genitalnih mutilacija, • Datum stupanja na snagu i obuhvat zakona kojima se kažnjava nasilje nad ženama, uključujući silovanje, nasilje u porodici, trgovinu ženama, štetne tradicionalne prakse, uklanjanje ženskih genitalnih mutilacija i obuhvat zakona kojima se kažnjava nasilje nad ženama, uključujući silovanje, nasilje u porodici, trgovinu ženama, štetne tradicionalne prakse, uklanjanje ženskih genitalnih mutilacija i incest • Datum stupanja na snagu i obuhvat zakonskih akta kojima se uspostavljaju nezavisno tijelo za nadzor, posebno nadležno za štetne prakse od nasilja (npr. otkriveno nacionalno institucija za ljudska prava) • Broj registriranih ili aktivnih NVO i udio stidno zaposlenih (na 100,000 stanovnika), koji učestvuju u zaštiti žena od nasilja 	<p>Udio primljenih prijava za sve vrste nasilja nad ženama, koje je istražila i u kojima je postojala nacionalna institucija za ljudska prava, ombudsman za ljudska prava ili drugo tijelo i udio silovanja na koje je vlada efektivno odgovorila</p> <ul style="list-style-type: none"> • Udio javnih rashoda iz socijalnog sektora za nacionalnu kampanju za podizanje svijesti o svim oblicima nasilja nad ženama (uključujući štetne tradicionalne prakse), i za nacionalni program prevencije integriran u nacionalnu kampanju za podizanje svijesti o svim oblicima nasilja nad ženama (uključujući štetne tradicionalne prakse), i za nacionalni program podizanja nasilja nad ženama (uključujući štetne tradicionalne prakse, nasilje u porodici, trgovinu ženama, seksualnu eksploataciju i prinudni rad) koji su uhapšeni, kojima se sudi ili su osuđeni ili služe kazne (po vrsti kazne) 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio žena koje primaju usluge za rehabilitaciju • Udio žena koje su pretrpjele fizičko, seksualno ili mentalno nasilje, uključujući trgovinu ljudima i prinudni rad, a koje su primile pomoć, naknadu i usluge za rehabilitaciju • Stopa ubistva žena (npr. ubistvo od strane intimnog partnera, seksualno ubistvo, ubistvo prostitutki, ubistvo zbog časti, ženska čedomorstvo, ubistvo zbog djevojačkog miraza) • Udio žena koje su pretrpjele fizičko, seksualno ili mentalno nasilje u toku prethodne godine • Udio žena koje su pretrpjele fizičko, seksualno ili mentalno nasilje, uključujući trgovinu ljudima i prinudni rad, a koje su primile pomoć, naknadu i usluge za rehabilitaciju 	<p>Svi indikatori trebaju biti razvijani prema osnovima zabrane diskriminacije u skladu sa navodima iz lista sa metodolozičkim</p>	
<p>Indikatori procesa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Udio žena u reproduktivnom dobu koje kontrole, ili drugi partneri kontrole, kontroliraju sredstva ili prevencivne metode protiv bolesti koje se prenose seksualnim putem (npr. HIV/AIDS)* • Planirani porođaj • Broj bezbjednih i bezbjednih abortusa na 1000 žena u godinu • Udio žena mlađih od 18 godina u trenutku stupanja u brak** • Udio uklovenih i drugih ključnih pozicija (npr. vjerska poglavara) koje zauzimaju žene 	<p>Indikatori ishoda</p> <ul style="list-style-type: none"> • Udio žena koje su podrgrnute genitalnoj mutilaciji** • Koeficijent po polju na rođenju i na završetku od 5-9 godina • Stopa smrtivosti majki i porođilja* u toku zivota** • Udio žena koje mpe psihicko / ekonomsko nasilje od strane intimnog partnera** • Udio žena koje su pretrpjele fizičko i/ili seksualno nasilje od strane srodnika ili prijatelja 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio žena koje primaju usluge za podršku i savjetovanje • Udio žena koje su pretrpjele fizičko, seksualno ili mentalno nasilje u toku prethodne godine • Udio žena koje su pretrpjele fizičko, seksualno ili mentalno nasilje, uključujući trgovinu ljudima i prinudni rad, a koje su primile pomoć, naknadu i usluge za rehabilitaciju • Stopa samoubistva po polju 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio žena koje su pretrpjele fizičko, seksualno ili mentalno nasilje u toku prethodne godine • Udio žena koje su pretrpjele fizičko, seksualno ili mentalno nasilje, uključujući trgovinu ljudima i prinudni rad, a koje su primile pomoć, naknadu i usluge za rehabilitaciju • Stopa ubistva žena (npr. ubistvo od strane intimnog partnera, seksualno ubistvo, ubistvo prostitutki, ubistvo zbog časti, ženska čedomorstvo, ubistvo zbog djevojačkog miraza) • Udio žena koje su pretrpjele fizičko, seksualno ili mentalno nasilje u toku prethodne godine • Udio žena koje su pretrpjele fizičko, seksualno ili mentalno nasilje, uključujući trgovinu ljudima i prinudni rad, a koje su primile pomoć, naknadu i usluge za rehabilitaciju 	<ul style="list-style-type: none"> • Udio žena koje su pretrpjele fizičko, seksualno ili mentalno nasilje u toku prethodne godine • Udio žena koje su pretrpjele fizičko, seksualno ili mentalno nasilje, uključujući trgovinu ljudima i prinudni rad, a koje su primile pomoć, naknadu i usluge za rehabilitaciju • Stopa ubistva žena (npr. ubistvo od strane intimnog partnera, seksualno ubistvo, ubistvo prostitutki, ubistvo zbog časti, ženska čedomorstvo, ubistvo zbog djevojačkog miraza) • Udio žena koje su pretrpjele fizičko, seksualno ili mentalno nasilje u toku prethodne godine • Udio žena koje su pretrpjele fizičko, seksualno ili mentalno nasilje, uključujući trgovinu ljudima i prinudni rad, a koje su primile pomoć, naknadu i usluge za rehabilitaciju

Tabela 12 Ilustrativni indikatori nasilja nad ženama

* Indikatori povezani sa Milenijskim ciljevima razvoja ** UNECE indikator

IV. > Ilustracija okvira: indikatori za određena prava

Ilustrativni indikatori prava na zabranu diskriminacije i jednakoost		Table 13	
Posebne mjere, uključujući učešće u donošenju odluka	Ravnopravnost pred zakonom		Indikator
	Pristup adekvatnom životnom standardu, zdravstvu i obrazovanju	Ravnopravnost u životnim mogućostima i prilikama	
<ul style="list-style-type: none"> Medunarodni ugovori o ljudskim pravima relevantni za pravo na nediskriminaciju i ravnopravnost (pravo na nediskriminaciju) koje je država ratificirala Dotum stipendija na snagu i obuhvati pravo na nediskriminaciju, uključujući istu osnovu zabrane diskriminacije u Ustavu ili u drugim oblicima viših zakona koje predstavljaju podstapanje na diskriminaciju i mizniju Fereditivnost i obuhvati u prikupljanju i širenju podataka relevantnih za procjenu sprovođenja prava na nediskriminaciju Broj registrovanih ili aktivnih NVO i udio stalno zaposlenih (na 100.000 stanovnika) koji učestvuju u unapređenju i zaštiti prava na nediskriminaciju 	<ul style="list-style-type: none"> Vremenski okvir i obuhvati politike ili programa koji obuhvataju dostupnost adekvatne dostupnosti pristoihogo postla. obrazovanju na svim nivoima programa koji obuhvati politike ili vremenski okvir i obuhvati politike i pristupa hrani, zdravstvu, socijalnoj zaštiti i stanoivanju. 	<ul style="list-style-type: none"> Vremenski okvir i obuhvati politike ili programa koji obuhvataju dostupnost adekvatne dostupnosti pristoihogo postla. Vremenski okvir i obuhvati politike i pristupa hrani, zdravstvu, socijalnoj zaštiti i stanoivanju. obuhvati politike ili programa koji obuhvataju dostupnost adekvatne dostupnosti pristoihogo postla. Vremenski okvir i obuhvati politike i pristupa hrani, zdravstvu, socijalnoj zaštiti i stanoivanju. 	<ul style="list-style-type: none"> Vremenski okvir i obuhvati politike i programa koji obuhvataju dostupnost adekvatne dostupnosti pristoihogo postla. Dotum stipendija na snagu i obuhvati domaćih zakona kojima se obezbjeđuje ravnopravan pristup pravi i ravnopravna trihman, uključujući vjenčane i nevjertane prove, samohrane roditelje i druge ciljne grupe.
<ul style="list-style-type: none"> Vremenski okvir i obuhvati politike za sprovođenje posebnih i privremenih mjera radi obezbjeđenja ili ubrzovanja pristupa ravnopravnosti u uživanju ljudskih prava. Dotum stipendija na snagu i obuhvati zakonskim, izvršnim, sudskim i drugim imenovanim organima. 	<ul style="list-style-type: none"> Vremenski okvir i obuhvati politike ili programa koji obuhvataju dostupnost adekvatne dostupnosti pristoihogo postla. Vremenski okvir i obuhvati politike i pristupa hrani, zdravstvu, socijalnoj zaštiti i stanoivanju. 	<ul style="list-style-type: none"> Vremenski okvir i obuhvati politike ili programa koji obuhvataju dostupnost adekvatne dostupnosti pristoihogo postla. Vremenski okvir i obuhvati politike i pristupa hrani, zdravstvu, socijalnoj zaštiti i stanoivanju. 	<ul style="list-style-type: none"> Indikator
<ul style="list-style-type: none"> Udio primljenih prizbi o sličevim neposredne i posredne diskriminacije, koje je istrazilo i u kojima je postojala nacionalna institucija za ljudska prava, ombudsman za ljudska prava ili neko drugo tijelo (npr. Komisija za ravnopravnost) i udio sličevim na koje je vidaa efektno odgovorila Udio ciljnog stanovništva (npr. službena lista zadržana za sprovođenje zakona) obuhvatao od primjenjivih pravila postupnoga za sprovođenje diskriminatorskih praksi. 	<ul style="list-style-type: none"> Udio ciljnog stanovništva (npr. službena lista zadržana za sprovođenje zakona) obuhvatao od primjenjivih pravila postupnoga za sprovođenje diskriminatorskih praksi. 	<ul style="list-style-type: none"> Udio ciljnog stanovništva (npr. službena lista zadržana za sprovođenje zakona) obuhvatao od primjenjivih pravila postupnoga za sprovođenje diskriminatorskih praksi. 	<ul style="list-style-type: none"> Indikator
<ul style="list-style-type: none"> Udio ciljnih grupa koje imaju pristup pozitivnim akcijama ili mjerama antidiskriminacionim praksama u poslovnom sektoru i na radnom mjestu (npr. bez zahtjeva za HIV testiranje) Udio oglasna za zaposlovanje koje korijediavaju uslov (zakupa) koje su zadržavane roditelje i/ili slično kvalifikovani kandidati lice koje pripada ciljni grupi (npr. žena, pripadnik manjine) Udio poslodavaca/ki koji e rješavaju pitanje kandidata na nediskriminaciona način (npr. anketa Medunarodne organizacije rada o diskriminaciji) Udio zaposlenih (npr. migrator/kinja) koji su pripojili diskriminaciju na radu i inicirali Udio žena i pripadnika drugih ciljnih grupa, koji su članovi sindikata i političkih partija i njihovo udio među kandidati na izborima 	<ul style="list-style-type: none"> Udio ciljnog stanovništva (npr. službena lista zadržana za sprovođenje zakona) obuhvatao od primjenjivih pravila postupnoga za sprovođenje diskriminatorskih praksi. 	<ul style="list-style-type: none"> Udio ciljnog stanovništva (npr. službena lista zadržana za sprovođenje zakona) obuhvatao od primjenjivih pravila postupnoga za sprovođenje diskriminatorskih praksi. 	<ul style="list-style-type: none"> Indikator
<ul style="list-style-type: none"> Udio relevantnih pozicija (npr. rukovodilci, u javnom i privatnom sektoru, koje zauzimaju pripadnici/ciljne grupe Udio mjesta u izborima i stanoivanju Udio mjesta u izborima i stanoivanju pripadnici/ciljne grupe Udio relevantnih pozicija (npr. rukovodilci, u javnom i privatnom sektoru, koje zauzimaju pripadnici/ciljne grupe 	<ul style="list-style-type: none"> Udio ciljnih grupa ispod nacionalnog praga siromaštva (i Dzin indeksa) prije i poslije socijalnih transfera 	<ul style="list-style-type: none"> Udio ciljnih grupa ispod nacionalnog praga siromaštva (i Dzin indeksa) prije i poslije socijalnih transfera 	<ul style="list-style-type: none"> Indikator
<ul style="list-style-type: none"> Sve relevantne pozicije (npr. rukovodilci, u javnom i privatnom sektoru, koje zauzimaju pripadnici/ciljne grupe Udio relevantnih pozicija (npr. rukovodilci, u javnom i privatnom sektoru, koje zauzimaju pripadnici/ciljne grupe 	<ul style="list-style-type: none"> Udio ciljnih grupa ispod nacionalnog praga siromaštva (i Dzin indeksa) prije i poslije socijalnih transfera 	<ul style="list-style-type: none"> Udio ciljnih grupa ispod nacionalnog praga siromaštva (i Dzin indeksa) prije i poslije socijalnih transfera 	<ul style="list-style-type: none"> Indikator
<ul style="list-style-type: none"> Sve relevantne pozicije (npr. rukovodilci, u javnom i privatnom sektoru, koje zauzimaju pripadnici/ciljne grupe Udio relevantnih pozicija (npr. rukovodilci, u javnom i privatnom sektoru, koje zauzimaju pripadnici/ciljne grupe 	<ul style="list-style-type: none"> Udio ciljnih grupa ispod nacionalnog praga siromaštva (i Dzin indeksa) prije i poslije socijalnih transfera 	<ul style="list-style-type: none"> Udio ciljnih grupa ispod nacionalnog praga siromaštva (i Dzin indeksa) prije i poslije socijalnih transfera 	<ul style="list-style-type: none"> Indikator

* Indikatori povezani sa Milenijumskim ciljevima razvoja

OKVIR U PRAKSI: IMPLEMENTACIJA I PRAĆENJE LJUDSKIH PRAVA

“Otpočeli smo razgovore sa predstavnicima institucija i s osobama koje nikada do tada nismo vidjeli: (Nacionalna komisija za ljudska prava), Nacionalna komisija za autohtone narode i nekoliko uglednih predstavnika akademske zajednice, koji rade u oblasti ljudskih prava, demokratije i upravljanja. (...) u njima smo otkrili visokokvalificirane potencijalne partnere i zajedno počeli istraživati mogućnosti za zajednički rad. Iako diskusija o mogućnostima mjerenja ljudskih prava i demokratskog upravljanja nije uvijek bila laka – zato što je svaki partner imao svoj specifični konceptualni okvir, metod rada i program – shvatili smo da u ovom procesu dijaloga i početne faze saradnje naša institucija mnogo toga može i dobiti i pružiti.”

Romulo A. Virola¹

Prilikom praktične primjene okvira indikatora, koji je predstavljen u Vodiču, može se javiti više izazova na nivou pojedinačne zemlje. Neki od tih izazova odnose se na ograničen kapacitet za prikupljanje i kompiliranje informacija o odgovarajućim indikatorima, periodičnost informacija, tehnike analize, institucionalno uređenje potrebno za sprovođenje ocjene stanja ljudskih prava, zatim, na nedostatak adekvatnih resursa, kao i na političku ravnodušnost prema ljudskim pravima. Javljaju se i pitanja o tome kako i kada započeti proces da bi se od korištenja ovog

okvira za praćenje ostvarivanja ljudskih prava osigurali najbolji rezultati. U ovom poglavlju obrađeni su neki od tih izazova. Istaknute su inicijative nekih zemalja, ilustrirani su preduzeti koraci, uključujući i one načinjene u primjeni okvira indikatora Kancelarije visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za ljudska prava (Office of the High Commissioner for Human Rights – OHCHR) kako bi se praćenje ostvarivanja ljudskih prava institucionaliziralo i kako bi se njihova implementacija unaprijedila u različitim kontekstima.

CILJEVI UČENJA

1

Gdje je korištenje indikatora ljudskih prava najkorisnije?

2

Kako primijeniti i tumačiti dostupne i identificirane indikatore za procjenu stanja ljudskih prava?

3

Koje korake treba preduzeti za uspostavljanje sistema praćenja ostvarivanja ljudskih prava i za korištenje indikatora na nivou pojedinačne zemlje?

1. Secretary-General, National Statistical Coordination Board of the Philippines (Generalni sekretar, Nacionalni odbor Filipina za statističku koordinaciju), u OECD Journal on Development, sveska 9, br. 2 (2008), str. 79.

A. Korištenje indikatora za ljudska prava

Praksa korištenja indikatora za unapređenje i praćenje ostvarivanja ljudskih prava brzo se razvija i relevantna je u različitim oblastima i na različitim nivoima javnog angažmana. Upotreba indikatora sve više je prisutna, a na međunarodnom nivou postaje uobičajena, bilo da je riječ o ugovornim tijelima za ljudska prava, univerzalnom periodičnom pregledu (UPP), procjeni uticaja međunarodne pomoći ili primjeni pristupa zasnovanih na pravima u kreiranju javnih politika i budžetskim procesima na nivou pojedinačne zemlje. Također, upotreba odgovarajućih indikatora za izradu nacionalnih akcionih planova za ljudska prava pomaže usaglašavanju takvih planova sa nacionalnim razvojnim planovima, što doprinosi uključivanju ljudskih prava u glavne političke tokove i aktivnosti. Još je važnije to što upotreba indikatora doprinosi efikasnijem javnom zaganjavanju ljudskih prava i osnažuje nosioce, kao i branitelje tih prava. Za sve te napore, rad na indikatorima ljudskih prava koji su predstavljeni u ovom Vodiču biće od velike koristi.

Generalno govoreći, važnost indikatora, kako kvantitativnih tako i kvalitativnih, kao i mogućnosti njihove primjene, počivaju na korisnosti koju imaju za konkretizaciju analize situacije; identifikacija i određivanje tačnog sadržaja pitanja i problema koje treba rješavati, kao i nedostataka koje je posebno ispraviti; artikuliranje ili revidiranje strategija i postavljanje kratkoročnih i dugoročnih ciljeva; praćenje napretka; i na kraju, za sprovođenje evaluacije, za procjenu uticaja i artikuliranje povratnih informacija (vidjeti sliku XV). Konačno, unapređujuć vrijednost navedenih koraka, upotreba odgovarajućih indikatora postaje korisna za poboljšanje mjera javne politike usmjerenih na unapređenje i zaštitu ljudskih prava. Primjeri iz ovog poglavlja pokazuju kako korištenje indikatora u jednom ili više navedenih koraka doprinosi boljoj implementaciji ljudskih prava.

1 **Praćenje usklađenosti**

Izvištavanje i sprovođenje preporuka ugovornih tijela i specijalnih procedura

Strukturiran i transparentan pristup primjeni standardiziranih informacija ili indikatora za procjene stanja ljudskih prava na nacionalnom nivou olakšat će primjenu mjera javnih politika za osiguravanje univerzalnog ostvarivanja prava. Istovremeno, takav pristup će pomoći državama ugovornicama da ispune svoje obaveze izvištavanja po međunarodnim sporazumima o ljudskim pravima (vidjeti polje 25). Korištenje odgovarajućih kvantitativnih indikatora moglo bi pomoći u poboljšanju izvištavanja, da ga učini transparentnijim i efikasnijim, da umanjii teret izvištavanja, i, iznad svega, da poboljša sprovođenje preporuka i završnih napomena ugovornih tijela i drugih mehanizama za nadzor i praćenje ostvarivanja ljudskih prava, uključujući i specijalne procedure Vijeća za ljudska prava, na međunarodnom, regionalnom i nacionalnom nivou (vidjeti polje 26)². Pored toga, korištenje indikatora omogućava nacionalnim institucijama za ljudska prava i civilnom društvu da efikasnije nadziru unapređenje i zaštitu ljudskih prava.

Kada se indikatori koriste za tu vrstu izvištavanja i praćenja sprovođenja preporuka, uputno je razmotriti korake prikazane na slici XI. Ti koraci su relevantni i za odabir indikatora koji se koriste u drugim mehanizmima za procjenu usklađenosti, kao što je univerzalni periodični pregled (vidjeti u daljem tekstu). Po definiciji, indikatori usklađenosti eksplicitno su zasnovani na standardima ljudskih prava (vidjeti i poglavlje I, odjeljak V 3 i polje 3). Tabele ilustrativnih indikatora različitih prava, koje su predstavljene u Vodiču, mogu poslužiti kao polazna osnova za procjenu usklađenosti

2. Interamerička komisija za ljudska prava je 2011. godine započela izradu indikatora razvoja za mjerenje napretka u ostvarivanju prava definiranih u Protokolu iz San Salvadora, zasniujući svoj rad na okviru OHCHR. Za više informacija vidjeti: <http://scm.oas.org/pdfs/2011/CP25807-1.pdf> i <http://scm.oas.org/pdfs/2011/CP25807-1l.pdf> (španjolska verzija, stranica posjećena 25. juna 2012).

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

u vezi s izvještavanjem i sprovođenjem preporuka indikatora treba dostići u određenom vremenskom ugovornih tijela. Osim toga, koraci za odabir periodu. Određivanjem takvih referentnih tačaka indikatora, koji su prikazani u poglavlju IV i ili neposrednih ciljeva, države su pod pritiskom njihova kontekstualizacija, od koristi su pri da se posvete njihovom dostizanju, da preduzimaju formuliranju sadržajnog skupa indikatora. Kada mjere i postižu rezultate i na taj način preuzimaju su identificirani relevantni indikator, korisno veću odgovornost za ispunjavanje svojih obaveza je imati referentne tačke, koje u odnosu na te u oblasti ljudskih prava³.

Polje 25

Korištenje indikatora za unapređenje izvještavanja prema ugovornim tijelima – Gvatemala

Gvatemala je vjerovatno prva zemlja koja je koristila okvir i liste ilustrativnih indikatora OHCHR za svoj periodični izvještaj Komitetu za ekonomska, socijalna i kulturna prava. Pod vodstvom Predsjedničke komisije za ljudska prava Gvatemale odvio se interinstitucionalni participativni proces u cilju sačinjavanja izvještaja i analiziranja podataka o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Kancelarija OHCHR – Gvatemala je 2009. godine otpočela proces pružanja tehničke pomoći za izradu indikatora Predsjedničkoj komisiji, kao i drugim zainteresiranim subjektima u zemlji, uključujući i sljedeće: Ombudsmen za ljudska prava (Međunarodni koordinacioni komitet nacionalnih institucija dodijelio je toj nacionalnoj instituciji rang „A“), zatim Nacionalni sekretarijat za planiranje, Nacionalno vijeće za osobe s invaliditetom, Koordinaciona kancelarija za urodinjavanje javne politike i statistiku o autohtonim narodima, kao i Kancelarija za izvještavanje o humanom razvoju Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (United Nations Development Program – UNDP) i Fond Ujedinjenih nacija za populaciju (United Nation Fund for Population – UNFPA).

Na osnovu rezultata procjene dostupnih statističkih informacija, Gvatemala je odlučila iskoristiti okvir OHCHR u vezi sa pravom na zdravlje, pravom na hranu i pravom na obrazovanje. Smjernice za državu članicu koja izvještava po Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i okvir indikatora OHCHR olakšali su izvještavanje. Prema podacima iz trećeg periodičnog izvještaja Gvatemale (E/C. 12/ GTM/3), korištenje indikatora je mehanizam kojim se ostvaruje transparentnost i koji nacionalnim statističkim sistemima omogućava da pruže dostupne podatke potencijalnim korisnicima iz akademskih institucija, političkog života i iz oblasti nadzora i praćenja ostvarivanja ljudskih prava. Za izvještavanje o pravu na zdravlje, nova anketa o zdravlju majki i novorođenčadi bila je izuzetno korisna za pokretanje više indikatora procesa i indikatora ishoda, koji su relevantni za atribute identifikirane za ovo pravo: „polno i reproduktivno zdravlje“ i „mortalitet djece i zdravstvena zaštita“.

Izvor: “Guidelines on treaty-specific documents to be submitted by States parties under articles 16 and 17 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights” (E/C. 12/2008/2), („Smjernice za posebni dio izvještaja koji države ugovornice podnose u skladu sa članom 16 i 17 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima“).

Postoje različiti izvori i metode za određivanje indikatora. Prvi izvor je normativni okvir ljudskih neposrednih ciljeva ili referentnih tačaka za prava, naprimjer, čl. 14 o obaveznom osnovnom

3. Kao što je istakao Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava, jedan od primjera kršenja obaveze punog ostvarivanja ljudskih prava (ti, neuspjeh države ugovornice da preduzme neophodne korake kako bi se osiguralo ostvarivanje prava) jeste propuštanje praćenja ostvarivanja prava u cijeloj zemlji putem utvrđivanja indikatora i referentnih tačaka za, naprimjer, pravo na zdravlje (opći komentar br. 14 (2000) o pravu na najviši dostižni standard zdravlja, paragraf 52).

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

obrazovanju Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima određuje referentnu tačku 100% neto stope upisa u osnovnu školu⁴. Referentne tačke određuju se i pomoću vrijednosti indikatora zabilježenih u prošlosti (analiza trenda) i poređenjem populacija sa različitim karakteristikama (npr. pol, uzrast, etnička pripadnost i prihoda zemlje ili populacija koje dolaze iz različitih dijelova zemlje (npr. pokrajina, distrikt, urbana i ruralna sredina). Ciljevi koje su države članice usvojile individualno ili kolektivno (npr. neposredni ciljevi Milenijumskih razvojnih ciljeva (MDG)) i standardi koje promoviraju druge zainteresirane strane na nacionalnom ili

međunarodnom nivou (npr. uputstvo Svjetske zdravstvene organizacije (World Health Organization – WHO) o minimalnom broju medicinskog osoblja ili uputstvo Organizacije Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO) o proporciji broja učenika i nastavnika) također određuju referentne tačke. Pored toga, referentne tačke bi mogle biti određene i u nacionalnom participativnom procesu, u kome bi nosilac dužnosti konsultirao različite zainteresirane subjekte, uključujući organizacije civilnog društva (OCD), prije nego što prihvati obavezu dostizanja određenog neposrednog cilja.

Polje 26

Preporuke mehanizama za ljudska prava Ujedinjenih nacija – ključna odrednica u procesu identifikacije relevantnih strukturalnih indikatora i indikatora procesa i ishoda

STRUKTURALNI INDIKATOR

PROCESNI INDIKATOR

INDIKATOR ISHODA

Komiteet za ekonomska, socijalna i kulturna prava podstiče državu ugovornicu da osigura sprovođenje **zakona o polnom i reproduktivnom zdravlju u svim dijelovima zemlje i da garantira pristup i dostupnost sveobuhvatnom obrazovanju i uslugama u vezi sa polnim i reproduktivnim zdravljem za sve, a naročito za adolescente, s ciljem, između ostalog, rješavanja problema visoke stope materinskog mortaliteta.** (E/C.12/ARG/CO/3, para. 22).

STRUKTURALNI INDIKATOR

PROCESNI INDIKATOR

INDIKATOR ISHODA

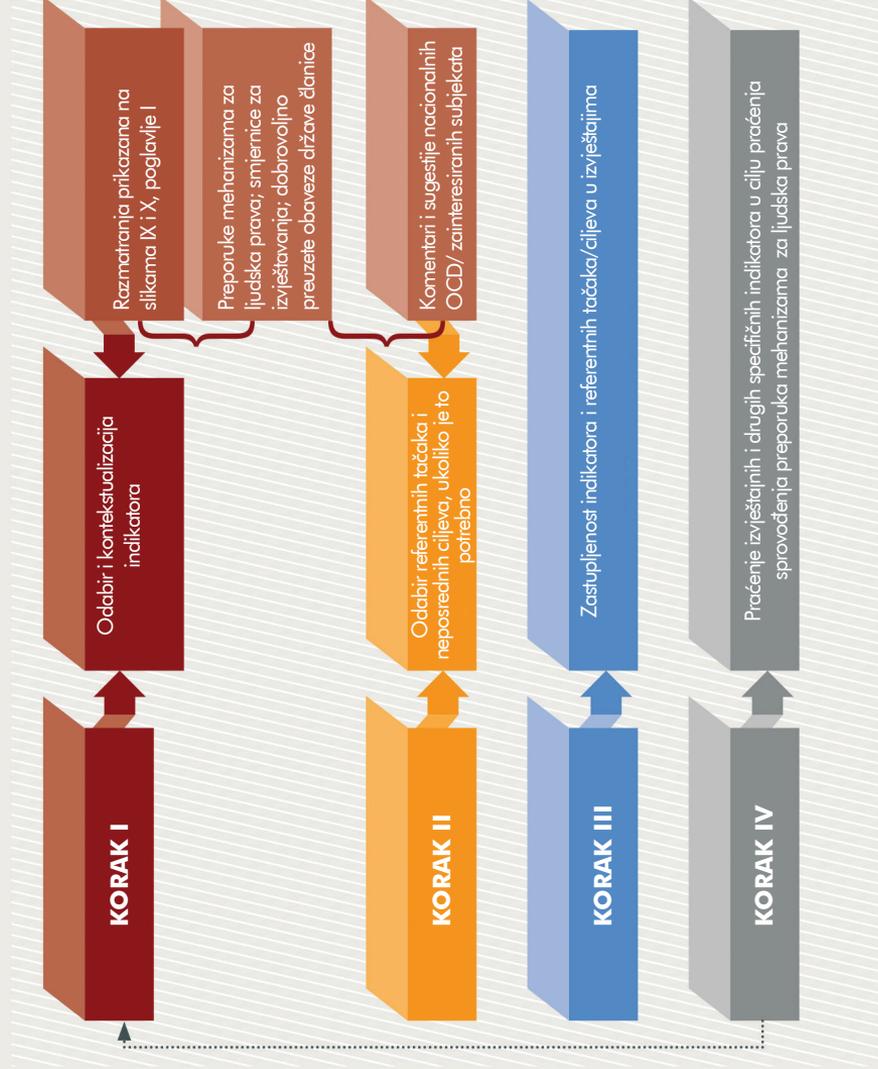
Komiteet (za ukidanje diskriminacije žena) podstiče državu ugovornicu da učini sve što je u njenoj moći kako bi se osiguralo jednako učešće žena u javnom životu, (...) i da **odredi konkretne neposredne ciljeve** kao bi se ubrzao rast političkog predstavljanja žena, uz korištenje vremenskih okvira ili povećanje kvota. Komiteet također preporučuje da država ugovornica nastavi **sa sprovođenjem kampanja za podizanje svijesti** o važnosti **učesća žena u donošenju odluka na svim nivoima** (CEDAW/C/ARE/CO/1, para. 31).

4. Bruto stopa upisa je ukupan broj upisanih na određeni stepen obrazovanja, bez obzira na uzrast, izražen kao procenat zvaničnog broja školske populacije za taj nivo obrazovanja. Neto stopa upisa je broj školske dece koja su upisana na određeni stepen obrazovanja, izražena kao procenat ukupnog broja dece tog uzrasta.

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

Slika XI Okvir indikatora – koraci za praćenje usklađenosti

Referentne tačke ili neposredni ciljevi mogli bi biti i predmet zajedničkog razmatranja države članice i ugovornog tijela, naročito Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava. U svom općem komentaru br. 1 (1989) Komitet je naglasio potrebu za određivanjem referentnih tačaka u vezi sa kvantitativnim indikatorima kako bi se olakšalo praćenje napretka i

odgovornosti nosioca dužnosti. U općem komentaru br. 14 (2000) Komitet je dalje ukazao na potrebu primjene procedure iz četiri koraka, koja bi obuhvatila indikatore, referentne tačke, studije i procjene stanja (IBSA) za praćenje sprovođenja standarda ljudskih prava (vidjeti polje 27). Nakon što odrede odgovarajuće indikatore, države ugovornice

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

se podstiču da utvrde posebne nacionalne referentne tačke učinka u vezi s indikatorima, kako bi potvrdile i ojačale opredijeljenost za ispunjavanje svojih obaveza. Osim toga, tokom procedure periodičnog izvještavanja, od Komiteta se očekuje da se sa državama ugovornicama angažira u procesu izrade studija o indikatorima i referentnim tačkama, koje one koriste u svojim izvještajima tom tijelu. Rezultat tog procesa je definiranje neposrednih ciljeva učinka za naredni ciklus izvještavanja. Indikatori neposrednih ciljeva bi potom mogli postati referentne tačke za taj ciklus. Na taj način, korištenje indikatora pomaže u procesu izvještavanja i praćenja sprovođenja preporuka dobivenih na osnovu međunarodnih sporazuma (vidjeti poglavlje 1, polje 3).

Univerzalni periodični pregled (UPP)

Univerzalni periodični pregled ustanovila je Generalna skupština Ujedinjenih nacija 15.03.2006. godine u istoj rezoluciji kojom je osnovano Vijeće za ljudska prava. Riječ je o jedinstvenom procesu pregleda stanja ljudskih prava svih država članica Ujedinjenih nacija na svake četiri i po godine. Pregled predstavlja proces koji sprovodi država članica, a izvještava Vijeću za ljudska prava. Pregled pruža mogućnost svakoj državi da izloži mjere koje je preduzela u cilju poboljšanja zaštite ljudskih prava, da predstavi najbolje prakse, da zatraži tehničku pomoć ukoliko je to potrebno i da unaprijedi svoj kapacitet za ispunjavanje obaveza u vezi sa ljudskim pravima. Krajnji cilj ovog novog mehanizma je unapređenje ostvarivanja ljudskih prava u svim zemljama i rješavanje pitanja kršenja ljudskih prava, gdje god se ona događaju.

Pregled svake zemlje temelji se na tri izvještaja. Državni ili „nacionalni“ izvještaj iznosi dostignuća i najbolje prakse, izazove i ograničenja, kao

i ključne nacionalne prioritete kada je riječ o prevazilaženju nedostataka u ostvarivanju ljudskih prava. Drugi izvještaj predstavlja skup informacija o stanju ljudskih prava u državi članici, koje su predstavljene različitim izvještajima ugovornih tijela, specijalnim procedurama i drugim entitetima Ujedinjenih nacija. Treći izvještaj sadrži informacije organizacija civilnog društva, nacionalnih institucija za ljudska prava i drugih nevladinih zainteresiranih subjekata. Pregled podrazumijeva interaktivnu diskusiju između države članice koja izvještava i Vijeća za ljudska prava, a emitira se i na internetu. U pregledu se mogu razmatrati obaveze iz oblasti ljudskih prava koje su sadržane u Povelji Ujedinjenih nacija, Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima, u instrumentima ljudskih prava kojima je država članica pristupila, zatim u dobrovoljno datim obećanjima i preuzetim obavezama, kao i u važećem međunarodnom humanitarnom pravu.

Korištenje odgovarajućih indikatora dobiva veći značaj ako se ima u vidu potencijalni domet pregleda, opseg razmatranih informacija i priroda preporuka koje iz njega proizilaze. Okvir prikazan u Vodiču i koraci identificirani na slici XI mogu biti od pomoći pri odabiru i predstavljanju relevantnih indikatora i drugih strukturiranih informacija koje se koriste u UPP države članice. Pored toga, u kontekstu UPP potrebno je razmotriti i neke informacije u vezi sa kontekstom, kao i odgovarajuće indikatore koji nadilaze identificirane ilustrativne indikatore standarda ljudskih prava (vidjeti poglavlje IV, odjeljak A3), kao i informacije koje se odnose na dobrovoljno data obećanja i preuzete obaveze u domenu ljudskih prava država članica.

5. Vidjeti: www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/BasicFacts.aspx (stranica posjećena 8. juna 2012).

V. > > Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

Polje 27

IBSA kao instrument praćenja stanja ljudskih prava

IBSA je skraćena za: indikatori (Indicators), referentne tačke (Benchmarks), studije (Scoping) i procjene (Assessments). Proizvod je inicijative Univerziteta u Mannheim, Njemačka, u saradnji sa NVO FoodFirst Information and Action Network (FIAN International) za pokretanje i institucionalizaciju procesa sa ciljem podsticanja upotrebe indikatora i referentnih tačaka za procjenu stepena u kojem države ugovornice poštuju odredbe Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.

Mehanizam IBSA suštinski sadrži četiri elementa: (i) indikatore koji predstavljaju glavni sadržaj prava određenih u Paktu; (ii) korištenje referentnih tačaka kao neposrednih ciljnih odrednica za implementaciju tih prava; (iii) proces izrade studija koje omogućavaju postojanje zajedničkog mehanizma, u kojem učestvuju Komitet i država ugovornica, kako bi utvrdili i usaglasili se u vezi s indikatorima i odgovarajućim referentnim tačkama za praćenje tokom određenog vremenskog perioda; (iv) periodičnu procjenu rezultata mehanizma.

Tokom perioda 2004–2009, inicijativa IBSA prvenstveno se bavila identifikacijom indikatora za pravo na odgovarajuću hranu, što je praćeno procesom potvrđivanja tih indikatora u praksi, na nivou pojedinačne zemlje. Rezultat prve faze bilo je 37 indikatora prava na hranu, koji su tokom druge faze svedeni na 25. U obje faze IBSA procesa OHCHR je blisko saradivao i doprinijela identifikaciji i potvrđivanju indikatora. Kao rezultat toga, njihova dva skupa indikatora prava na adekvatnu hranu skoro u potpunosti se poklapaju.

Izvori: Elbe Riedel, "The IBSA procedure as a tool of human rights monitoring" (University of Mannheim) („Procedura IBSA kao alatka za nadzor i praćenje stanja ljudskih prava”, Univerzitet Mannheim); FIAN International (www.fian.org).

2 Praćenje učinka

Izražavanjem principa ljudskih prava i odgovarajućih propisa i obaveza jezikom konkretnih indikatora, konceptualni i metodološki okvir predstavljen u Vodiču ukazuje na mogućnosti prepoznavanja i primjene standarda iz oblasti ljudskih prava u određenim razvojnim programima i javnim intervencijama. To pomaže

da se programiranje zasnovano na pravima eksplicitnije postavi na osnovu ljudskih prava⁶.

Na taj način bi i lokalne programske inicijative mogle biti sagledane u široj perspektivi ljudskih prava. Poređenje okvira indikatora za procjenu usklađenosti i okvira procjene učinka razvojnih programa, koje je predstavljeno na slici XII, pojašnjava te veze.

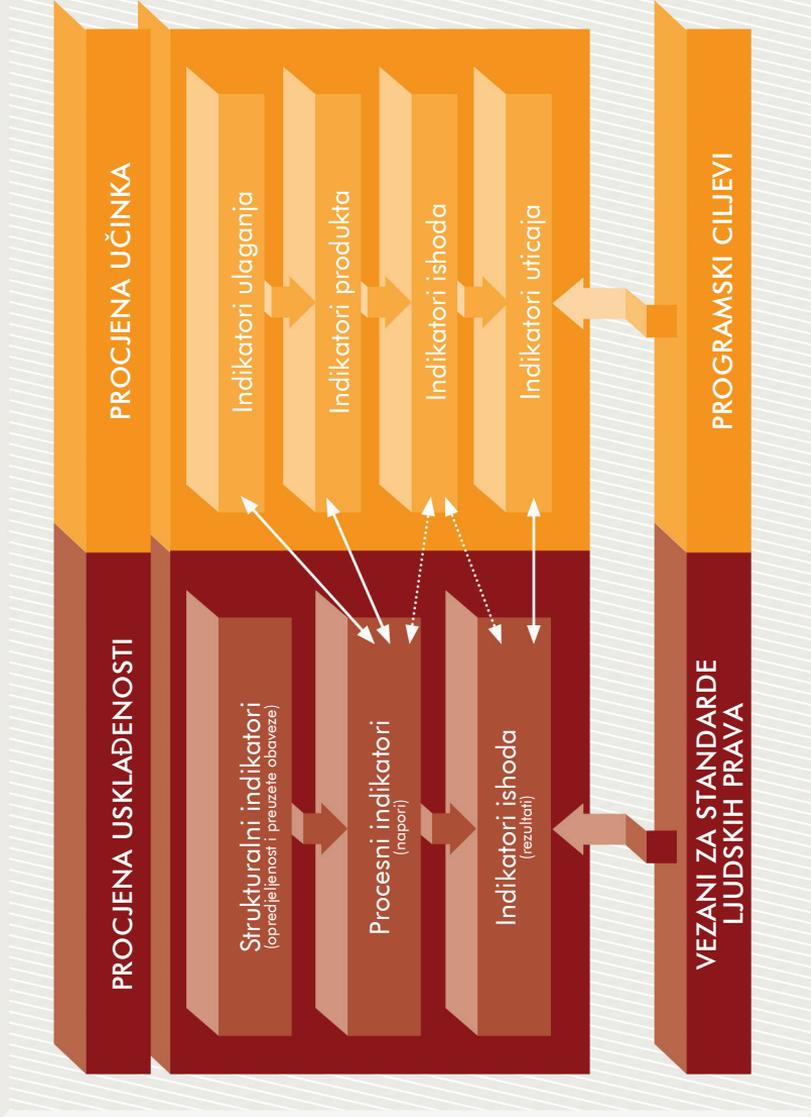
6. Vidjeti i: "The human rights based approach to development cooperation: Towards a common understanding among UN agencies" („Pristup razvojnoj saradnji zasnovan na ljudskim pravima: ka zajedničkom gledištu među agencijama Ujedinjenih Nacija“).

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

Slika XII

Okvir indikatora – procjena usklađenosti i procjena učinka

Indikator učinka ili indikator koji se obično koristi zarazvojno programiranje, „(omogućavaju) verifikaciju promjena u razvojnim intervencijama ili (pokazuju) rezultate onoga što je planirano”⁷. U skladu s upravljanjem zasnovanom na rezultatima i logičkim pristupima projektnom ciklusu, očekivani rezultati razvojnog programa predstavljaju glavnu odrednicu ili izvor za identifikaciju takvih indikatora⁸. Unutar okvira za procjenu učinka obično se identificiraju i primenjuju različite

kategorije indikatora – ulaganja, produkta, ishoda i uticaja. I dok se indikator ulaganja odnose na finansijska sredstva, ljudske, materijalne i tehnološke resurse, kao i resurse informacija, koji se koriste za razvojnu intervenciju, indikator produkta su proizvodi i usluge koje su nastale nakon aktivnosti⁹ sprovedenih u okviru razvojne intervencije. Slično tome, sa jedne strane, indikator ishoda predstavljaju namjeravane ili postignute kratkoročne i srednjoročne efekte produkata intervencije, i obično iziskuju

7. Vidjeti: Organisation for Economic Co-operation and Development, Glossary of Key Terms in Evaluation and Results Based Management (Paris, 2002); (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj, Rječnik ključnih izraza za evaluaciju i upravljanje zasnovano na rezultatima).
8. Vidjeti i: Indicators for Policy Management.
9. Aktivnost se odnosi na preduzete mjere ili obavljeni rad kroz koji su mobilirana ulaganja, kao što su novac, tehnička pomoć i druge vrste resursa, kako bi proizveli određene rezultate (vidjeti Glossary of Key Terms in Evaluation and Results Based Management).

V. > > Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

kolektivne napore partnera ili zainteresiranih subjekata, a, sa druge strane, indikatori uticaja predstavljaju pozitivne ili negativne dugoročne efekte na grupe koje se mogu identificirati u određenim grupama stanovništva, a do kojih je došlo tokom razvojne intervencije, direktno ili indirektno, namjerno ili nenamjerno. Ti efekti mogu biti ekonomski, društveno - kulturni, institucionalni, ekološki, tehnološki ili druge vrste. Ishodi predstavljaju promjene u uslovima razvoja, koje se događaju u periodu između dovršavanja rada na produktima i dostizanja uticaja¹⁰.

Tako, za procjenu učinka razvojnog programa u oblasti obrazovanja i za procjenu postignutih izjavijenih ciljeva mogli bi se identificirati indikatori, kao što su rashodi za osnovno obrazovanje kao dio pomenutog programa (ulaganje); broj učitelja koji su prošli obuku tokom programa (produkt); procenat učenika koji upišu prvi razred i ostanu upisani do petog razreda (ishod); stopa pismenosti (uticaj). Ovi indikatori mogli bi se porediti s indikatorima identificiranim za pravo na obrazovanje (poglavlje IV, tabela 6).

Indikator ulaganja može biti povezan s indikatorima procesa, kao što su „godišnji javni rashodi po učeniku osnovne škole, izražen kao procenat BDP po glavi stanovnika“, uobičajeni društveno-ekonomski podaci koje prikuplja UNESCO, koji su korisni za procjenu (budžetskih) napora koje država ulaže kako bi ispunila svoje obaveze implementacije prava na osnovno obrazovanje. Indikator produkta je sličan indikatoru procesa „broj potpuno kvalificiranih i obučanih učitelja i učiteljica“, koji je od koristi i za procjenu napora uloženi u cilju implementacije prava. I „odnos učenika koji upišu prvi razred i ostanu upisani do petog razreda“ i „stopa pismenosti“ indikatori su Milenijumskih razvojnih ciljeva, kao i indikatori

učinka – ishoda i uticaja, tim redoslijedom – i kao takvi identificirani su kao indikatori ishoda u tabeli koja se odnosi na pravo na obrazovanje. Oni donekle odražavaju određene aspekte uživanja prava na obrazovanje. Indikatori učinka su, dakle, u skladu s indikatorima koji su identificirani za procjenu usklađenosti, a ponekad isti kao oni. S obzirom na to da oba okvira indikatora primjenjuju pristupe logičkog lanca i uzroka–i–posljedice, oni se međusobno potencijalno obogaćuju.

Međutim, okvir indikatora za procjenu usklađenosti na više načina se temelji na okviru za procjenu učinka. Prvo, indikatori identificirani za procjene stanja ljudskih prava izričito su vezani za standarde ljudskih prava. Generalno gledajući, situacija nije ista sa indikatorima učinka, koji su suštinski vezani za programske ciljeve i iz njih proizilaze. Drugo, strukturalni indikatori, koji prije svega iskazuju opredjeljenje države članice (vladinih agencija i drugih nosilaca dužnosti) da primjenjuje međunarodne standarde ljudskih prava, važan su dio okvira za procjenu usklađenosti, ali su često izostavljeni iz okvira indikatora učinka¹¹. Tako je sa strukturalnim indikatorom, kao što je „vremenski okvir i obuhvat plana mjera koji je država usvojila za primjenu principa besplatnog i obaveznog osnovnog obrazovanja za sve“ (poglavlje IV, tabela 6), koji, iako potencijalno koristan za razvojne programe za obrazovanje, ne mora čak ni biti uzet u obzir u primjeni okvira za procjenu učinka. Upotreba ovog indikatora u procjenama usklađenosti informirat će i osnažiti posvećenost države u ispunjavanju obaveza u oblasti ljudskih prava, koristit će za identifikaciju referentnih tačaka i pozivanje države na odgovornost za implementaciju prava na univerzalno osnovno obrazovanje. Konačno, definiranjem indikatora procesa, u smislu napora koje nosilac dužnosti ulaže u unapređenje ili zaštitu nekog prava, okvir

10. Generalno gledajući, rezultati uključuju produkte, ishod ili uticaj (namjerni ili nenamjerni, pozitivni ili negativni) razvojne intervencije, koji mogu nadilaziti ili imati šire djelovanje od perioda sprovođenja intervencije (vidjeti Glossary of Key Terms in Evaluation and Results Based Management).

11. Član 14 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima ističe potrebu da države ugovornice usvoje „plan mjera za postupno ostvarenje, u razumnom broju godina koje utvrdi taj plan, punu primjenu principa obaveznog besplatnog osnovnog školovanja za sve.

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

za procjenu usklađenosti pripaja tri različite kategorije indikatora učinka – ulaganja, produkta i ishoda – u jednu, i tako pojednostavljuje pristup procjene, bez gubitka informacija ili preciznosti. Još je važnije to što korištenje tri kategorije indikatora – strukturalnih, indikatora procesa i indikatora ishoda – omogućava tranziciju od lokalne (projekat ili program) do nacionalne ili subnacionalne analize i procjene situacije.

3 **Javno zagovaranje ljudskih prava i osnaživanje ljudi**

Okvir indikatora za ljudska prava, koji je predstavljen u Vodiču, na više načina osnažuje jezik javnog zagovaranja ljudskih prava. Prvo, okvir indikatora čini da ljudska prava postanu konkretnija i određena u očima tvoraca javnih politika. Drugo, okvir pomaže da se identificiraju alatke adekvatne za određeni kontekst, podstičući tako nastajanje nacionalnog vlasništva nad strategijama javnog zagovaranja. Treće, okvir je koristan za praćenje čitavog niza mjera, od institucionalnih zahtjeva za poštivanje, zaštitu i sprovođenje mjera za puno ostvarivanje ljudskih prava, do procesa koje treba sprovesti i pratiti kako bi se željeni rezultati za ostvarivanje ljudskih prava mogli artikulirati i ostvarivati. Ta informacija omogućava zainteresiranim subjektima da osmisle ciljano javno zagovaranje ljudskih prava, da artikuliraju zahtjeve i da se efektivnije angažiraju kod nosilaca dužnosti. Posljedično, u slučajevima nedostataka i raskoraka koji se mogu javiti u ostvarivanju ljudskih prava, naprimjer kod pristupa pravnim lijekovima ili kod preventivne zdravstvene zaštite i liječenja, zainteresirani subjekti mogu identificirati određene strategije i intervencije koje nosilac dužnosti treba sprovesti, kao i indikatore za praćenje tih intervencija.

Neka iskustva (vidjeti polja 28–32) pokazuju kako se ilustrativni indikatori različitih ljudskih prava predstavljeni u Vodiču, mogu upotrijebiti za izradu strategije pojedinačne zemlje za unapređenje javnog zagovaranja i implementacije ljudskih prava. Generalno gledajući, OCD koje se bave određenim pitanjima iz oblasti ljudskih prava (npr. zdravstvo, pravna pitanja ili rodna pitanja) i institucije poput nacionalnih institucija za ljudska prava, institucija za jednake mogućnosti ili manjinska pitanja, kao i statističke institucije mogu se okupiti kako bi upoznale sadržaj i dobile podsticaj da postave u kontekst tabele razvijene u Vodiču (vidjeti poglavlje II, polje 8). Kontekstualizacija tih tabela pomaže da one postanu dio sistema i da budu izvršene u različite aktivnosti u oblasti ljudskih prava na nivou pojedinačne zemlje. Kada je razvijen minimalan kapacitet za rad u oblasti indikatora ljudskih prava, naročito među OCD, njihova upotreba može biti samoodrživa u raznim kontekstima. Naročito je zanimljiv rad na indikatorima, u kojem su učestvovali stanari kompleksa socijalnog smještaja u Sjevernoj Irskoj uz pomoć jedne NVO, u okviru projekta Participation and the Practice of Rights Project), jer pokazuje kako sami nosioci prava mogu uspješno razviti i koristiti niz indikatora u vezi sa pravom na adekvatno stanovanje (poglavlje III, polje 17)¹². Na širem, makronivou, informativni listovi koje je izradila OCD Centar za ekonomska i socijalna prava (Center for Economic and Social Rights) pružili su koristan uvid u procjenu ostvarivanja prava i ispunjavanje obaveza za više zemalja. Neki od tih informativnih listova izvršeni su u informacije dostavljenih Komitetu za ekonomska, socijalna i kulturna prava, koje je on koristio u dijalogu sa državama ugovornicima.¹³

12. Još jedan primjer je projekat Pravo na obrazovanje (Right to Education Project), u kojem je razvijena alatka za mjerenje prava na obrazovanje, koja je za cilj imala obezbijediti informacije potrebne za kreiranje javnih politika i za rad na javnom zagovaranju (www.right-to-education.org).

13. www.cesr.org.

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

Polje 28

Kako koristiti indikatore za zaštitu ljudskih prava za planiranje na državnom nivou – Ekvador

Koristeći okvir predstavljen u Vodiču, Vlada Ekvadora, putem Sekretarijata za nacionalno planiranje i razvoju i Ministarstva pravde, ljudskih prava i vjerskih pitanja, integrira ljudska prava u proces planiranja svog nacionalnog razvoja i izrađuje sistem indikatora ljudskih prava (SIDERECHOS). Ti koraci su preduzeti nakon usvajanja novog ustava 2008, koji predviđa obavezu države da planira razvoj zemlje kako bi se osiguralo ostvarivanje prava i principa koji su u njemu sadržani (čl. 275).

Komitej za ljudska prava potvrdio je te mjere i pozvao Ekvador da preduzme odgovarajuće korake kako bi se osigurala praktična primjena ustavnih odredbi (CCPR/C/ECU/CO/5). Na isti način, Komitej za zaštitu prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica podstakao je Ekvador da revidira sekundarno zakonodavstvo koje nije bilo u skladu sa novim ustavom i međunarodnim standardima ljudskih prava (CMW/C/ECU/CO/2).

Pokušaj Vlade Ekvadora da integriira pristup zasnovan na ljudskim pravima u nacionalni proces planiranja i uspostavi nacionalni sistem indikatora ljudskih prava predstavlja i odgovor na preporuke UPP. Od zvaničnika Ekvadora zaduženih za planiranje zatraženo je da pri sprovođenju sektorske dijagnostike (npr. zdrastvo, obrazovanje) i određivanju prioriteta intervencija države koriste te, kao i preporuke drugih mehanizama UN za nadzor i praćenje stanja ljudskih prava. Očekuje se da te preporuke postanu sastavni dio sistema indikatora ljudskih prava i da budu pretočene u indikatore, koji će koristiti za praćenje primjene tih preporuka. Za praćenje primjene, naprimjer, četvrte preporuke UPP „da preduzme odgovarajuće mjere za dodatno popravljjanje uslova u zatvorima, kao što je preporučio Komitej protiv torture“ (A/HRC/8/20), kroz projekat SIDERECHOS identificirani su indikatori, kao što su udio zatvorskog osoblja pod zvaničnom istragom zbog zlostavljanja zatvorenika (uključujući torturu i prekomjernu upotrebu sile), broj posjeta predstavnika nacionalnih institucija za ljudska prava zatvorskim centrima i stvarna popunjenost zatvora u poređenju sa kapacitetima.

Smatra se da su informacije o ispunjavanju preuzetih obaveza u oblasti ljudskih prava države članice važne za zvaničnike zadužene za planiranje, kao i za osmišljavanje i sprovođenje javnih politika i programa za unapređenje ostvarivanja ljudskih prava u Ekvadoru. OHCHR pruža tehničku pomoć zainteresiranim subjektima na nacionalnom nivou kroz instituciju Savjetnika za ljudska prava sistema Ujedinjenih nacija u Ekvadoru, u vezi s integriranjem pristupa zasnovanog na ljudskim pravima u razvojno planiranje i u vezi s okvirom indikatora koji je predstavljen u Vodiču.

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

Slika XIII

Ratifikacija međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, * juli 2012.

Definicija i metapodaci: Vidjeti Aneks I.

Izvor: Baza podataka Ureda Ujedinjenih nacija za pravna pitanja (United Nations Office of Legal Affairs - OLA), 31.07. 2012. <http://untreaty.un.org/ola>.

Napomena: Za primjenu ugovora na prekomorske teritorije, kao i one koje nemaju sopstvenu upravu i druge vidjeti <http://untreaty.un.org/ola>.

*Osamnaest međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima i fakultativnih protokola <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Page/CoreInstruments.aspx>.

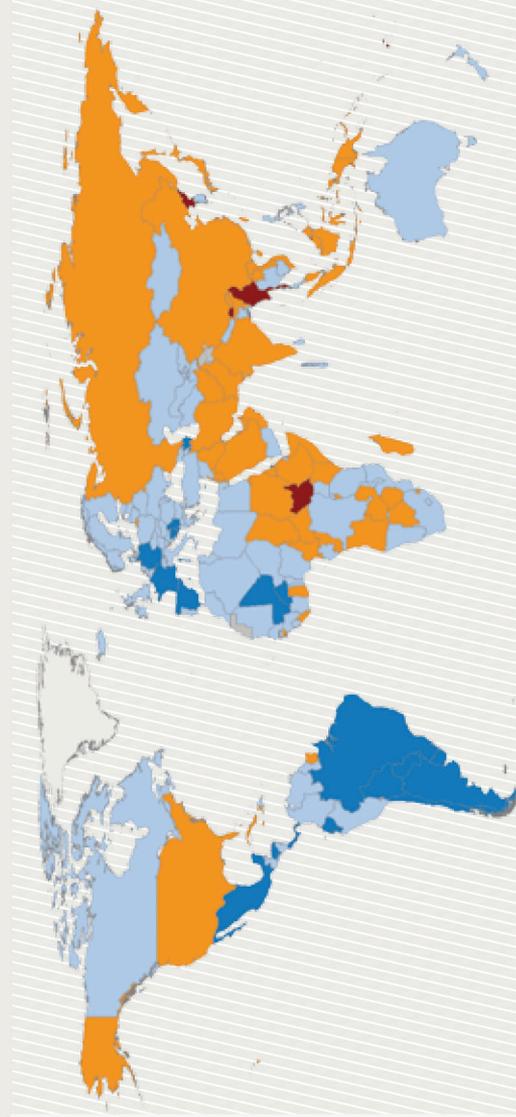
Broj instrumenata

0-4

5-9

10-14

15-18

Napomena: Granice i imena, kao i oznake prikazane na ovoj mapi ne podrazumijevaju da su ih i zvanično odobrile ili prihvatile Ujedinjene nacije. Tačkasta linija približno predstavlja kontrolnu liniju u provinciji Džamu i Kašmir, o kojoj su Indija i Pakistan postigle sporazum. Strane se još uvijek nisu dogovorile o konačnom statusu Džamua i Kašmira.

Jedan od najpriznatijih i najčešće korištenih indikatora ljudskih prava je status ratifikacije međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima (slika XIII). Ta informacija često se prikazuje u okvirima za praćenje i nadzor, koji nastoje naglasiti

dimenziju ljudskih prava. Taj strukturalni indikator odražava određeno prihvatanje i opredjeljenje države da preduzima korake koji pomažu ostvarivanje prava.

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

Međutim, podaci o statusu ratifikacije ne moraju pružiti mnogo informacija kada je riječ o stanju ljudskih prava u određenoj zemlji. Moguće je da postoji slab „kvalitet ratifikacije“ zbog više rezervi koje je zemlja stavila na odredbe sporazuma. Također, taj indikator ne ukazuje na to da li država ispunjava obaveze

koje proističu iz ratifikacije. Ipak, riječ je o indikatoru koji, kada se predstavi grafički, kao što je ovdje slučaj, može koristiti grupama za javno zagovaranje i zainteresiranim subjektima i pružiti pregled statusa ratifikacije sporazuma u njihovim zemljama (vidjeti aneks I i list sa metapodacima o ovom indikatoru).

Pojle 29 Razvoj okvira mjerenja stanja ljudskih prava u Ujedinjenom Kraljevstvu

Komisija za ravnopravnost i ljudska prava (Equality and Human Rights Commission – EHRC) u partnerstvu sa Škotskom komisijom za ljudska prava (Porkomitet za akreditaciju Međunarodnog koordinacionog komiteta akreditirao je obje komisije u rangu „A“) radila je na razvoju okvira za mjerenje ljudskih prava (human rights measurement framework – HRMF) za Englesku, Škotsku i Vels. Cilj okvira je da se obezbijedi niz indikatora za mjerenje napretka u oblasti ljudskih prava i da se pomogne EHRC da obavlja poslove iz svoje nadležnosti, koja obuhvata praćenje i izvještavanje, uključujući i izvještavanje za Parlament.

Riječ je o projektu koji je proizvod okvira za mjerenje ravnopravnosti, u kojem je predložena lista statističkih indikatora za nadzor (ne)ravnopravnosti u različitim domenima koji su relevantni za ljudska prava, uključujući zdravstvo, obrazovanje, fizičku bezbjednost i participaciju, a s posebnom pažnjom uključeni su i zabranjeni osnovi diskriminacije, odnosno starosno doba, invaliditet, etnička pripadnost, rod, vjera ili ubjeđenje, seksualna orijentacija, transrodnost i društveni položaj. Tokom konsultacija za rad na ovom projektu istaknuta je potreba da se razvije potpuniji skup indikatora ljudskih prava i data je preporuka za korištenje okvira indikatora ljudskih prava koje je izradila OHCHR, naročito strukturalnih indikatora i indikatora procesa, koji, zbog fokusiranosti na ishode, nisu bili izvršeni u ciljeve okvira za mjerenje ravnopravnosti. Primljeni komentari također su sugerirali da bi trebalo koristiti ne samo zvanične društveno-ekonomske statistike već i alternativne izvore podataka, kao što su podaci o slučajevima koje prikupljaju ili obrađuju organizacije koje se bave ljudskim pravima i entiteti Ujedinjenih nacija. Osim toga, preporučeno je i razvrstavanje statističkih podataka prema drugim ranijim ili marginaliziranim grupama, kao što su Romi, putnici, beskućnici i zatvorenici.

Projekat HRMF je u tom kontekstu radio na usvajanju okvira OHCHR i liste ilustrativnih indikatora građanskih, kulturnih, ekonomskih, političkih i socijalnih prava, za upotrebu u Ujedinjenom Kraljevstvu. U okviru projekta realizirane su široke konsultacije sa nizom vladinih agencija i organizacija koje se bave ljudskim pravima i drugim OCD, kao i internet stranica posvećena online konsultacijama tokom 2010. godine.

Projektom su obuhvaćena prava koja u domaćem zakonodavstvu imaju jasnu osnovu za zaštitu kroz Zakon o ljudskim pravima, kao i dodatna prava sadržana u međunarodnim instrumentima ljudskih prava koja je Ujedinjeno Kraljevstvo ratificiralo. Projekat je uključio sljedeća prava: pravo na život; slobodu od torture i neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka; pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti; pravo na pravično suđenje; pravo na privatnost i porodični život; pravo na odgovarajući životni standard; pravo na zdravlje; pravo na obrazovanje. Projekat je obuhvatio širok spektar informacija, uključujući zakonski, regulatorni i okvir javnih politika za zaštitu ljudskih prava, zatim precedentno pravo, pitanja od značaja koja su iznijela domaća i međunarodna tijela za nadzor i praćenje stanja ljudskih prava, kao i navode i pitanja koje je postavilo civilno društvo.

Projekat je sproveden u saradnji sa istraživačkim timom koji je angažirao EHRC i koji su činili Centar za analizu socijalne isključenosti i Centar za studije ljudskih prava Londonske škole ekonomije i političkih nauka i Britanskog instituta za ljudska prava. OHCHR je dala svoj doprinos u Savjetodavnoj grupi projekta.

Izvor: EHRC, Human Rights Measurement Framework: Prototype Panels, Indicator Set and Evidence Base, research report 81 (2011), (Okvir za mjerenje ljudskih prava: prototipski paneli, skup indikatora i istraživački izvještaj zasnovan na dokazima 81 (2011) dostupno na: www.equalityhumanrights.com)

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

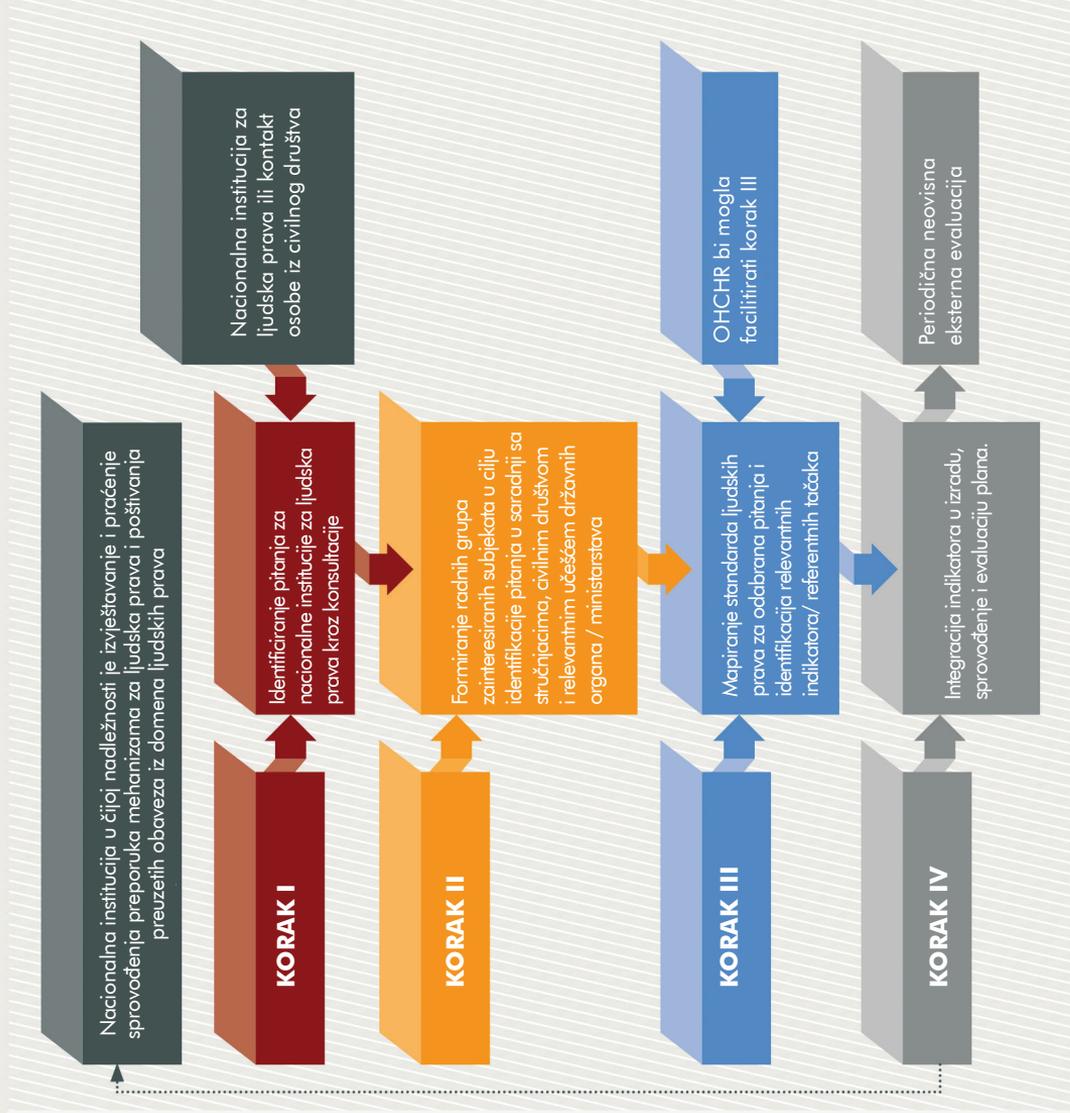
>> Korištenje indikatora za ljudska prava

4 Nacionalni akcioni plan za ljudska prava i razvojni plan

zainteresiranih subjekata), priprema nacionalnog akcionog plana za ljudska prava, u idealnim okolnostima, trebala bi biti široko participativan proces, koji omogućava učešće svih zainteresiranih strana, uključujući i subnacionalni nivo. Zato je neophodno voditi proces koji omogućava široku uključenost različitih eksperita (vidjeti i odjeljak 5 ovog poglavlja). Uspješan model za organiziranje takvog procesa predstavljen je u polju 30 (Nepal) i sažet na slici XIV. Studije slučaja iz Ekvadora (polje 28), Meksika i Kenije (polja 31 i 32) dalje ilustriraju taj tip nacionalnog procesa.

Tabele ilustrativnih indikatora ljudskih prava i pristup za njihovu izradu predstavljen u Vodiču direktno su relevantni za izradu i sprovođenje nacionalnih akcionih planova za ljudska prava i razvojnih planova. Narочito je važno, međutim, staviti u kontekst izabrane indikatore željenih ishoda i odgovarajuće strategije (indikator procesa i strukturalni indikator) i revidirati ih tokom procesa koje sprovode pojedinačne zemlje. Osim toga, za razliku od procesa praćenja usklađenosti (koji bi tehnički mogao biti ograničen na nekolicinu

Slika XIV Okvir indikatora i državni akcioni plan za zaštitu ljudskih prava

V. > > Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

Polje 30

Indikatori i državni akcioni plan za zaštitu ljudskih prava – Nepal

Nepal je jedna od prvih zemalja koje su koristile i usvojile okvir OHCHR za identifikaciju indikatora za praćenje implementacije ljudskih prava. Nakon održavanja radionica za podizanje svijesti i izgradnju kapaciteta tokom 2008. i 2009. godine za zvaničnike iz Nacionalne komisije za ljudska prava, Kabinet premijera i Vijeće ministara (KPVM), nekoliko ministarstava i civilno društvo, OHCHR – Nepal je, u saradnji sa KPVM, izradila projekat sa dva paralelna cilja.

Prvi cilj je bio pružanje podrške radu na identifikaciji indikatora za izradu trećeg Nacionalnog akcionog plana Nepala za ljudska prava (NAP). Radom su koordinirali KPVM, u bliskoj saradnji sa kontakt osobama iz različitih ministarstava.

Drugi cilj projekta bio je pružanje podrške radu pet radnih grupa koje su formirane u cilju identifikiranja i stavljanja u kontekst indikatora za unapređenje i praćenje stanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava u Nepalu. Radne grupe, koje su bile formirane na inicijativu OHCHR – Nepal, imale su koordinate (osobe iz civilnog društva ili iz vladinih agencija koje su mogle predvoditi rad grupu) i pet ili šest članova, uključujući i aktiviste za ljudska prava, koji su radili na pitanjima određenog prava ili na pitanju ljudskih prava, relevantnom za zemlju. Radne grupe bile su konstituirane za rad na indikatorima prava na zdravlje, prava na obrazovanje, prava na hranu, prava na rad i prava na stanovanje. Jednu radnu grupu vodilo je civilno društvo, jednu zvaničnik iz Nacionalne komisije za ljudska prava, jednu sekretar Nacionalne komisije za unapređenje položaja žena, a preostale dvije zvaničnici iz ministarstava.

Rad Kabineta premijera i Vijeća ministara bio je usmjeren na identifikaciju programskih indikatora ljudskih prava (uglavnom indikatora procesa i strukturalnih indikatora) za različite programe sadržane u nacrtu akcionog plana. U toku odabira tih indikatora, uzimajući u obzir preklapanje nekih pitanja u NAP, kao i Trogodišnji privremeni razvojni plan Nepala, ispostavilo se da su dva plana i strategije na kojima su ti planovi zasnovani, bili organski povezani i značajni za ostvarivanje utvrđenih ciljeva. Radne grupe usredsredile su se na izradu cjelina materijala relevantnog za dati kontekst i zasnovanog na tabelama ilustrativnih indikatora OHCHR, kako bi pomogli civilnom društvu i drugima, kao što su Nacionalna komisija za ljudska prava ili Nacionalna komisija za unapređenje položaja žena, u aktivnostima praćenja i javnog zagovaranja ljudskih prava.

Ova inicijativa je 2011. godine pripremila priručnik za zainteresirane subjekte na nacionalnom nivou, kao i listu potvrđenih indikatora za jačanje praćenja ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava, kao i procesa razvojnog planiranja u Nepalu.

Izvori: Indicators for Monitoring Economic, Social and Cultural Rights in Nepal: A User's Guide (Kathmandu, 2011)

(„Indikator za nadzor ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava u Nepalu: vodič za korisnike“).

Dostupno na: <http://nepal.ohchr.org>

Polje 31

Korištenje indikatora za ljudska prava– Meksiko

Godine 2007. OHCHR – Meksiko započela je sprovođenje projekta razvoja indikatora, kao dio strategije jačanja kapaciteta države za praćenje i nadzor usklađenosti sa međunarodnim instrumentima za ljudska prava. Postojala je i namjera da se tokom projekta procijeni uticaj javnih politika na stanje ljudskih prava u zemlji. Okvir OHCHR za indikatore ljudskih prava sistematski se dostavlja različitim akterima na federalnom i lokalnom nivou. To je pomoglo izgradnju kapaciteta za razvoj indikatora u saradnji sa vladinim tijelima, NVO, pojedincima iz akademskih institucija i nacionalnim timom Ujedinjenih nacija u Meksiku. Tehnička pomoć za razvoj indikatora obezbijedena je, između ostalih, za Nacionalni program za ljudska prava, kao i za Program Meksiko City za ljudska prava. Radne sesije i obuka o indikatorima ljudskih prava ponuđena je Ministarstvu unutrašnjih poslova, Ministarstvu odbrane, Nacionalnom institutu za bezbjednost, Nacionalnom vijeću za sprečavanje i ukidanje diskriminacije, Uredu federalnog javnog tužioca za potrošačke poslove, Ministarstvu okoliša i prirodnih resursa, Visokom tribunalu pravde Meksiko City, Podsekretarijatu vlade, upravama Meksiko City za planiranje i finansije i lokalnim komisijama za ljudska prava.

Saradnja OHCHR – Meksiko sa Nacionalnim institutom za statistiku i geografiju i Nacionalnom komisijom za ljudska prava bila je usmjerena na odabir indikatora prava na zdravlje, prava na obrazovanje, prava na slobodu mišljenja i izražavanja, prava na život i prava na slobodu i bezbjednost ličnosti. Za pravo na zdravlje identificirano je oko 40 strukturalnih indikatora i indikatora procesa i ishoda, koji su kasnije podvrgnuti participativnom procesu validacije. Očekuje se da će relevantne vladine institucije, NVO i akademski istraživači koristiti te indikatore za praćenje i izvještavanje o implementaciji ljudskih prava u toj državi.

Kao rezultat zaključaka Dijagnostike ljudskih prava i akcionog plana za glavni grad, Visoki tribunal pravde Meksiko City razvio je indikatore kako bi analizirao svoje kapacitete za unapređenje i garantiranje ljudskih prava. Rezultat tog rada bilo je 76 indikatora procesa i ishoda, kao i 25 kvalitativnih indikatora za olakšavanje unapređenja i procjene, naprimjer, ostvarivanja ravnopravnog pristupa pravdi bez diskriminacije; stepena u kojem sudije poštuju principe kao što su pretpostavka nevinosti i minimalno korištenje pritvora; i posebna zaštita djece. U sistemu indikatora koji je iz tog rada proistekao uzimaju se u obzir greške sudija, povreda dužnosti sudija i administrativnog osoblja i za to odgovarajuće upravne i krivične postupke. U veoma važnoj presudi sudskog vijeća Tribunala pravde Meksiko City zvanično je 22. 01. 2010. godine odobrena primjena indikatora. Bilo je planova da se indikatori koriste i u drugim lokalnim tribunalima u Meksiku.

Izvori: Diagnóstico de derechos humanos del Distrito Federal (Mexico City, 2008), dostupno na: www.cdhdff.org.mx/.
Indicadores sobre el derecho a un juicio justo del Poder Judicial del Distrito Federal, I i II, i Indicadores sobre el derecho a la salud en México (2011), dostupno na: www.hchr.org.mx/.

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

Polje 32

Indikatori za praćenje i uključivanje ljudskih prava u glavne političke tokove i aktivnosti – Kenija

U okviru vršenja svojih nadležnosti Nacionalna komisija Kenije za ljudska prava (KNCHR) bavila se izradom indikatora od pomoći za praćnje ostvarivanja građanskih, kulturnih, ekonomskih i socijalnih prava. Vlada je zatražila da sva javna tijela definiraju neposredne ciljeve i da prikupljaju podatke o učinku. To se smatra prilikom da ljudska prava dobiju odraz u nacionalnom razvojnom planu i u uslugama javnog sektora. Godine 2009. KNCHR i OHCHR zajedno su organizovale radionicu za zainteresirane subjekte iz zemlje, uključujući Državno ministarstvo za planiranje, Državno ministarstvo za javne usluge, Ministarstvo pravde, Nacionalna kohezije i ustavna pitanja (MOJNCCA), Nacionalni statistički biro Kenije (KNBS) i organizacije civilnog društva.

Nakon obuke i prepoznavanja značaja koji upotreba indikatora ima za implementaciju ljudskih prava i poštivanje propisa sadržanih u međunarodnim sporazumima, identificirane su aktivnosti za dalje sprovođenje. To je podrazumijevalo i izgradnju međuinstitucionalne saradnje, koju je sprovodio KNBS u cilju izrade indikatora za korištenje u razvojnim planovima, za zabranu diskriminacije na radnom mjestu i za prikupljane podataka (npr. statistički podaci relevantni za pravo na slobodu od torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka). Istaknuta je i potreba za dodatnim indikatorima koji uključuju nedržavne aktere.

Radna grupa je formirana 2010. godine. U njenom sastavu su bili predstavnici KNCHR, MOJNCCA, Uprave za praćenje i evaluaciju Ministarstva za planiranje, kao i Sekretarijata za praćenje učinka indikatora ljudskih prava. Cilj je bio podsticanje korištenja okvira indikatora OHCHR u vladinim agencijama. S ciljem da unaprijedi korištenje indikatora ljudskih prava za nacionalno planiranje Uprava za praćenje i evaluaciju je, kao glavni facilitator, nastojala pomoći drugim vladinim agencijama da osmisle proces izrade indikatora kako bi oni bili primijenjeni u nacionalnom okviru indikatora. Taj okvir korišten je kako bi se pratilo sprovođenje razvojnog plana Kenije – Vision 2030. Na naknadno organiziranoj radionici bavili su se pitanjima praktične primjene pristupa zasnovanog na ljudskim pravima i indikatora u kontekstu ciljeva predviđenih u nacionalnom razvojnom planu i instrumentima javne politike za ostvarivanje ljudskih prava. Izrađeni su prijedlozi za nove indikatore prava na zdravlje, prava na odgovarajuće stanovanje, prava na učešće u javnom životu i prava na slobodu i bezbjednost ličnosti. Na osnovu metodologije OHCHR, učesnici su podržali uvođenje dodatnih indikatora u nacionalni okvir indikatora. Predviđeno je da MOJNCCA i KNHRC vode naknadne („follow up“) aktivnosti ka tom cilju.

Izvor: Kenya National Commission on Human Rights (Nacionalna komisija Kenije za ljudska prava) (www.knchr.org/).

V. > > Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

U idealnom kontekstu, akcioni plan za unapređenje ljudskih prava jedne zemlje trebao bi biti dio nacionalnog razvojnog plana¹⁴. Međutim, tonije uvijek slučaj zbog lokalne institucionalne organizacije (kao što je podjela odgovornosti između ministarstava nadležnih za planiranje u oblasti finansija i ekonomije sa jedne, i resora pravosuđa, nacionalnih institucija za ljudska prava ili agencija odgovornih za ljudska prava

sa druge strane), zatim zbog metodoloških ograničenja (nedostatak posebnih alati kojima bi se obezbijedilo da ljudska prava imaju odraz u nacionalnim razvojnim planovima ili da su u njih integrirana), kao i zbog skeptičnosti među tvorcima javnih politika iz ekonomske oblasti kada je riječ o uključivanju tematike ljudskih prava u njihov rad. Okvir indikatora ljudskih prava koji je predstavljen u Vodiču može pomoći da se taj jaz premosti.

Polje 33 Razvoj kao zakonom zagaranтовано право - Indija

Vlada Indije je usvojila strategiju za inkluzivni razvoj i predviđela važan element zakonskih prava poduprtih zakonskim garancijama za aspekte života koji su bitni za individualno blagostanje i uključivanje u ekonomske i društvene tokove. Tokom prethodnih pet godina, Vlada je radila na ostvarivanju prava na informiranje i prava na rad. Nakon toga, uslijedilo je donošenje zakona o pravu na obrazovanje 2009. i 2010. godine. U tekućem periodu Vlada radi na izradi prijedloga zakona o sigurnosti hrane, koji predstavlja značajan korak za garantiranje prava na hranu. Kako bi te obaveze bile ispunjene, potrošnja na sektor socijalne zaštite brzo je povećana sa 33 % na 38 % ukupne potrošnje Centralne vlade za period 2011–2012. Ta promjena paradigme društvenog razvoja ostvarena je zahvaljujući ciljanim naporima Nacionalnog savjetodavnog vijeća vladajuće partije, čiji su članovi većinom predstavnici OECD i stručnjaci iz različitih oblasti.

Izvor: Finance Minister's budget speeches 2009 to 2012 (Izlaganja o budžetu ministra finansija od 2009. do 2012.) dostupno na: <http://finmin.nic.in/>

U cilju uključivanja ljudskih prava u nacionalne razvojne planove, ili, podsticanja integracije nacionalnih akcionih planova za ljudska prava u nacionalne razvojne planove, korisno je prvo utvrditi da li postoji preklapanje planova u pogledu određenih pitanja. U zavisnosti od zemlje, to mogu biti pitanja društvenog i humanog razvoja u vezi sa obrazovanjem, zdravstvom, socijalnim osiguranjem ili pitanja u vezi sa pravosuđem i unutrašnjim poslovima ili dugotrajnom

diskriminacijom određenih grupa stanovništva. Poslije identifikacije zajedničkih pitanja i problema, napori bi mogli biti usmjereni na označavanje obaveza čijim se ispunjavanjem ne bave tekući programi, a zatim bi mogao uslijediti kratak opis praktičnih načina za rješavanje tih pitanja. To bi se moglo činiti isticanjem praktičnosti okvira indikatora usklađivanje–napori–rezultati, kao i pratećih strategija (koji svoj odraz imaju u indikatorima procesa i strukturalnim indikatorima)

14. Kao što se vidi iz OHCHR Handbook on National Human Rights Plans of Action (HR/P/PT/10) (Priručnik OHCHR za nacionalni akcioni plan za ljudska prava), potrebno je posvetiti veliku pažnju kako bi se takvi planovi povezali sa postojećim krovnim okvirima nacionalnog razvoja (npr. nacionalni plan razvoja, uobičajene procjene na nivou pojedinačne zemlje i Okvir razvojne pomoći Ujedinjenih nacija – United Nations Development Assistance Framework (UNDAF), studije za smanjenje siromaštva Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske banke) i drugi procesi planiranja, koji trebaju osigurati da ljudska prava ne budu ostavljena po strani.

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

za njihovo uključivanje u tekuće javne programe. U nekim slučajevima mogli bi biti uključeni dodatni neposredni ciljevi (npr. rad usredsređen na obezbjeđivanje pristupa ciljnim grupama stanovništva odgovarajućim javnim programima), zatim izmjene strategije (izrada posebnog budžetskog fokusa za određenu ranjivu grupu), ili isticanje potrebe za novom intervencijom koja nudi sveobuhvatnije odgovore za ispunjavanje određenih obaveza iz oblasti ostvarivanja ljudskih prava (npr. unapređenje smeštajnih kapaciteta u zatvorima kako bi oni bili u skladu sa relevantnim pravnim instrumentima). Moglo bi se razmatrati i revidiranje i izmjena mehanizama realizacije tekućih razvojnih programa kako bi se povećala efikasnost u ostvarivanju utvrđenih ciljeva, kao i u procesu njihovog vezivanja za okvir ljudskih prava. Nedavni pokušaji Indije (polje 33) da stvori zakonske obaveze u vezi sa pristupom informacijama, radom i obrazovanjem, a sada i u vezi sa hranom, predstavljaju primjer takvog pristupa.

5 Budžetiranje za ljudska prava

Kako bi se olakšalo ostvarivanje građanskih, kulturnih, ekonomskih, političkih i socijalnih prava u cijeloj zemlji, važno je da napor države u domenu budžetiranja budu usklađeni s obavezama implementacije ljudskih prava. Logika tog pristupa zasniiva se na činjenici da je budžet glavni instrument države (vlade) za mobilizaciju, raspodjelu i utrošak resursa za razvoj i sistem upravljanja. Budžet je sredstvo kojim se stvaraju i podržavaju zakonske obaveze u kontekstu poštivanja preuzetih obaveza države iz oblasti ljudskih prava. Istovremeno, budžet kao instrument javnih politika služi i za ostvarivanje drugih povezanih ciljeva, što ga potencijalno čini veoma važnom alatkom za iskazivanje ugovornih obaveza kroz javni program mjera. Ti drugi ciljevi su:

Budžet kao alatka fiskalne politike za usklađivanje javnih rashoda i prihoda države, čime se stvara okruženje pogodno za visok nivo zaposlenosti i stabilnost cijena;

Budžet kao alatka za preraspodjelu u cilju izmjene (kroz poreze i druge prihode, socijalne transfere i rashode) raspodjele dohotka i bogatstva i smanjenja nejednakosti;

Budžet kao alatka za planiranje u cilju operacionalizacije višegodišnje perspektive planiranja putem obezbjeđivanja resursa potrebnih za sprovođenje aktivnosti u skladu sa planiranim neposrednim i krajnjim ciljevima;

Budžet kao politička alatka za određivanje prioriteta javnih politika i razvojnih aktivnosti putem raspodjele resursa među konkurentnim ciljevima¹⁵;

Budžet kao alatka za koordinaciju u cilju rješavanja izazova usklađenosti javnih politika u različitim sektorima i na različitim nivoima vlasti (federalnom, regionalnom i lokalnom);

Budžet kao kontrolna alatka za izradu okvira za praćenje, nadzor i reguliranje javnih rashoda u skladu s (budžetiranim) alokacijama i prihodima.

Postoje dva aspekta budžetiranja za ljudska prava. Prvi se odnosi na proces izrade budžeta i usmjeren je na pitanje da li je proces vođen u skladu sa normama i principima ljudskih prava koja prožimaju sve oblasti. Drugi se odnosi na konkretan sadržaj budžeta i usmjeren je na analiziranje budžeta iz perspektive obaveza države u oblasti ljudskih prava. Za oba navedena aspekta korištenje odgovarajućih indikatora

15. U parlamentarnim demokratijama budžet potvrđuje zakonodavna vlast, što je veoma bitno za opstanak izabrane vlade na vlasti.

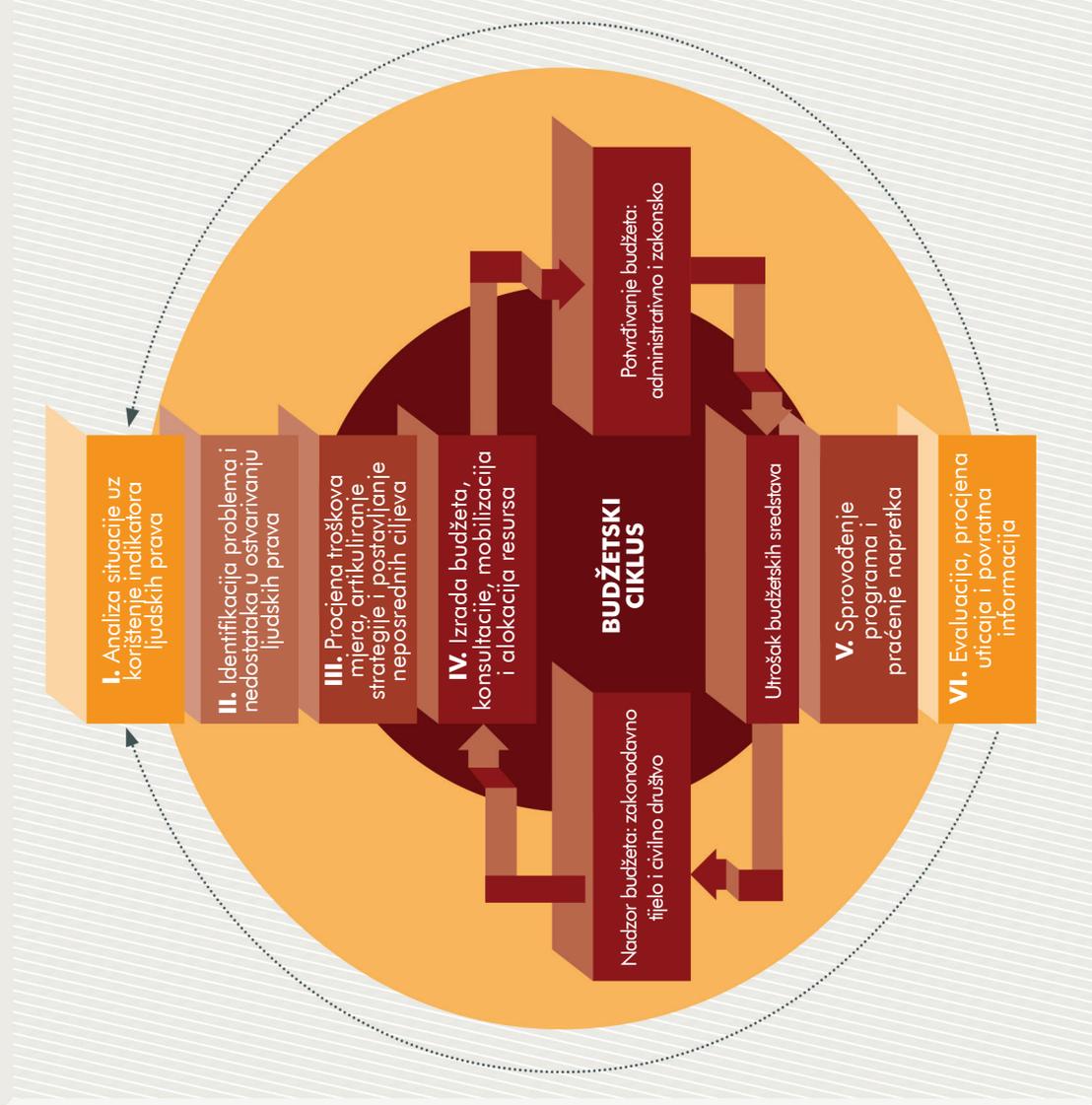
V. > > Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

olakšava usklađivanje državnog budžeta s čime se doprinosi njihovoj daljoj implementaciji. Obavezama iz oblasti ljudskih prava. Uпотреба indikatora olakšava svim zainteresiranim subjektima pristup informacijama i čini da njihovo angažovanje i učešće u procesu izrade budžeta bude efektivnije. Štaviše, upotreba indikatora pomaže da se sadržaj budžeta koji se odnosi na ljudska prava učini određenijim, u nacionalnim budžetima.

Slika XV

Indikatorji ljudskih prava, programski i budžetski ciklus

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

Budžetski proces i ljudska prava

Kako bi se budžetski proces učinio senzibilnijim u odnosu na ljudska prava, što se nekada opisuje i kao budžetiranje zasnovano na ljudskim pravima, on mora biti participativan, transparentan, objektivn i odgovoran:

- 1 Participativan** – kako bi se omogućilo zainteresiranim stranama da učestvuju u nacionalnom, regionalnom ili lokalnom budžetskom procesu¹⁶;
- 2 Transparentan** – vođen uz poštivanje pristupa informacijama u vezi sa sadržajem budžeta i procesom;
- 3 Objektivn** – konkretan i institucionaliziran proces u kome ad hoc i subjektivni uticaji imaju tek ograničenu, ako i takvu, ulogu u mobilizaciji i alokaciji resursa;

- 4 Odgovoran** – kako ex ante tako i ex post, tj. kako u procesu koji vodi ka pripremi i potvrđivanju, tako i u procesu izvršenja budžeta.

S obzirom na to da je budžetski proces vezan za šire procese kreiranja politika, razvoja i sistema uprave (slika XV), budžetiranje za ljudska prava zahtijeva da cijeli proces (od faze I do faze VI) bude u skladu sa prethodno nabrojanim kriterijima. Pored toga, korištenje odgovarajućih indikatora ljudskih prava ojačava svaku fazu razvoja i budžetskog ciklusa, i na taj način čini proces pristupačnim za angažiranje zainteresiranih subjekata, transparentnim, objektivnim i odgovornim (polje 34). U tom pogledu uloga civilnog društva ima ključni značaj (polje 35)¹⁷.

Polje 34

Provjeravanje budžetskog procesa iz perspektive ljudskih prava

- Da li postoji sistem institucionaliziranog učešća zainteresiranih subjekata u pripremi i izvršenju budžeta (sprovođenju programa)?
- Da li su budžetski dokumenti objavljeni ili dostupni na zahtjev?
- Da li je raspored aktivnosti za pripremu i izvršenje budžeta institucionaliziran?
- Da li se budžetski računi podvrgavaju zakonodavnoj i neovisnoj kontroli?
- Da li se procedura za pripremu budžeta periodično ispituje kako bi se poboljšalo učešće zainteresiranih strana i transparentnost i kako bi informacije bile dostupne javnosti?
- Koliki je procenat budžetskih alokacija (po sektoru ili subjektu) za ciljne grupe stvarno potrošen u skladu sa ciljevima programa?
- U kojim sektorima su stvarni rashodi manji od budžetiranih alokacija?

16. Vijeći, naprimjer, Participation and Civic Engagement Group of the World Bank, "Case study 2: Porto Alegre, Brazil: Participatory approaches in budgeting and public expenditure management", (Grupa Svjetske banke za participaciju i građansko angažiranje, "Studija slučaja 2-Porto Alegre, Brazil: Participativni pristupi za budžetiranje i upravljanje javnim rashodima") Social Development Notes, br. 71 (March 2003), dostupno na: www.worldbank.org/participation.

17. Za primjere rada civilnog društva na budžetiranju za ljudska prava vidjeti FUNDAR Centre for Analysis and Research, International Human Rights Internship Program and International Budget Project, Dignity Counts: A guide to using budget analysis to advance human rights (2004) (FUNDAR Centar za analizu i istraživanje, Međunarodni program staziranja u oblasti ljudskih prava i međunarodni projekat za budžet, Dostojanstvo je važno: vodič za korištenje budžetske analize za unapređenje ljudskih prava) i IDASA, An African Democracy Institute, Imali Ye Mwana (the children's money), (IDASA, Afrčki institut za demokratiju, Deciji novac). Dostupno na: www.idasa.org/our_work/programme/imali_ye_mwana/outputs/ (stranica posjećena 26. juna 2011).

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

Postoje najmanje dva građanska i politička prava čiji su unapređenje i zaštita važni kako bi se omogućilo da nacionalni budžetski proces vodi ka ostvarivanju ljudskih prava. To su pravo na informiranje, koje je garantirano, između ostalog, u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima (čl. 19) i Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima (čl. 19 (2)), i pravo na učešće u javnom životu, koje je također navedeno u Univerzalnoj deklaraciji (čl. 21) i garantirano Paktom (čl. 25) (vidjeti polje 10 u poglavlju III i tabele u poglavlju IV). Slično tome, Deklaracija o pravu na razvoj, koju je Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila 1986. godine, predviđa da „države imaju pravo i dužnost da odrede odgovarajuće razvojne politike usmjerene na stalno unapređenje dobrobiti cjelokupnog

stanovništva i svih pojedinaca na temeljima njihovog aktivnog, slobodnog i smislenog učešća u razvoju i pravednoj raspodjeli rezultata koji iz tog razvoja proizilaze“ (čl. 2), i da „države trebaju podsticati učešće stanovništva u svim oblastima, kao važan uslov razvoja i punog ostvarenja svih ljudskih prava“ (čl. 8). Ove standarde je važno imati na umu kada je riječ o budžetskim procesima na nacionalnom, regionalnom ili lokalnom nivou. U praksi, treba uspostaviti različite oblike učešća i institucionalnih aranžmana, od direktnog učešća u budžetskom procesu donošenja odluka (npr. referendum o izdancima budžeta koji prelaze određeni prag), do pasivne participacije (npr. stanovništvo je informirano o tome šta će se dogoditi ili o tome kakve su odluke donesene u vezi sa budžetom).

Polje 35

Uloga civilnog društva u pripremi budžeta i razvojnog plana zasnovanih na ljudskim pravima

- Podizanje svijesti javnosti o pitanjima koja utiču na marginalizirane grupe;
- Korištenje indikatora i drugih informacija kako bi se uticalo na okvir javnih politika i raspodjelu budžeta;
- Pružanje podrške inicijativama budžetskog opismenjavanja članova zakonodavnog tijela i opće javnosti;
- Podizanje svijesti o učinku vlade; i
- Angažman institucija sistema u cilju osnaživanja marginaliziranih grupa kroz javno zagovaranje i izgradnju kapaciteta.

V. > > Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Korištenje indikatora za ljudska prava

Sadržaj budžeta i ljudska prava

Kako bi se uicalo na budžet iz perspektive ljudskih prava, neophodno je uskladiti programe koji su u njega uključeni s obavezama države koje se odnose na ljudska prava. Idealno, programi bi trebali biti osmišljeni tako da uključuju obaveze države iz oblasti ljudskih prava i da imaju budžetsko finansiranje. To podrazumijeva analiziranje situacije kako bi se pitanja razvoja i sistema upravljanja identificirala kroz prizmu ljudskih prava, zatim, artikuliranje nedostataka i raskoraka u ostvarivanju ljudskih prava, formuliranje strategija, određivanje troškova mjera praktičnih politika i uključivanje potrebnih alokacija u budžet kako bi se prevazišli postojeći nedostaci (slika XV). Može biti potrebno, naprimjer, da zemlja sa niskom stopom pismenosti i upisa u školu među djevojkama (ili djecom iz ciljnih grupa) uvede posebne programe za poštivanje obaveza iz oblasti ljudskih prava, kako bi obezbijedila besplatno osnovno obrazovanje. Takvi programi mogu uključiti, naprimjer, „program podnevnog obroka“¹⁸ kako bi se djeca iz siromašnih ili drugih ciljnih zajednica privukla i zadržala u školama (što može doprinijeti i poboljšanju njihove ishrane i unapređenju općeg zdravlja), zatim, kampanje za podizanje svijesti i finansijske podsticaje, kao što su programi transfera¹⁹, u cilju povećanja upisa dječaka i djevojčica u škole i podizanja nivoa pismenosti odraslih. Zemlje poput Indije i Brazila usvajaju takve i slične mjere, posebno s ciljem poboljšanja rezultata obrazovanja među ciljnim grupama svojih populacija. Ti programi se u Indiji danas eksplicitno odnose na obaveze države u vezi sa pravom na obrazovanje.

Zbog toga će njihovi indikatori učinka (npr. udio djece za koju su iz javnih sredstava obezbeđeni programi dodatne ishrane) biti korisni za praćenje napredka implementacije ljudskih prava. Unutar okvira koji je predstavljen u Vodiču, ti indikatori će uglavnom imati ulogu indikatora procesa, iako bi se mogli uključiti i neki strukturalni indikatori (polje 36).

U drugim slučajevima mogu postojati ograničene mogućnosti za eksplicitno vezivanje budžetskih inicijativa za obaveze iz oblasti ljudskih prava. Primjera radi, mnoge zemlje se kroz programe društvenog razvoja već bave nekim pitanjima ljudskih prava, iako samo indirektno, i tako smanjuju prostor za uvođenje novih programa kojima bi se direktno bavile obavezama države u oblasti ljudskih prava. Mogu se javiti i slučajevi gdje ministarstvo finansija možda nema pozitivan stav prema ideji da u svom radu koristi metodologiju ljudskih prava. Izazov će u takvim situacijama biti da se dostupni indikatori i neposredni ciljevi koriste na kreativan način kako bi se istakli nedostaci u oblasti poštivanja i zaštite ljudskih prava i kako bi se iz perspektive ljudskih prava izvršila revizija budžeta i programa čije je sprovođenje u toku. Prioritet države u vezi sa ljudskih pravima može se otkriti, naprimjer, analizom budžetskih alokacija kroz vrijeme i među sektorima, kao i analizom odgovarajućih aktualnih obrazaca rashoda ili struktura i izvora budžetskih prihoda. Slično tome, analiza društvenoekonomskih indikatora pomoći će da se tačno označe promjene u ostvarivanju i uživanju prava. Neke od tehnika za primjenu i tumačenje indikatora u tom kontekstu istaknute su u daljem tekstu.

18. „Program podnevnog obroka“ je program školskog obroka koji su usvojile države u Indiji nakon presude Vrhovnog suda 2001. godine, koja je naložila Vladi Indije da svoj djeci u osnovnim školama obezbijedi topli obrok.

19. Vidjeti: „Report of the independent expert on the question of human rights and extreme poverty, Magdalena Sepúlveda Carmona“ („Izveštaj neovisnog eksperta o ljudskim pravima i ekstremnom siromaštvu, Magdalena Sepulveda Carmona“) (A/ HRC/11/9).

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Tumačenje statističkih informacija iz perspektive ljudskih prava

Polje 36 Praćenje komponenata budžeta vezanih za ljudska prava – primjeri

Budžet za obrazovanje

- Odnos javnih i privatnih budžeta za obrazovanje, uključujući direktne ili indirektno troškove (npr. prevoza, udžbenika, odjeće) koji mogu biti na teret domaćinstava (Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 2 (1), 13 i 14)
- Neto stopa upisa u osnovnu školu i stopa odustajanja od osnovnog obrazovanja, podaci razvrstani prema ranjivim ili marginaliziranim grupama i prema zabranjenim osnovima diskriminacije (čl. 2 (2))
- Vremenski okvir i obuhvat akcionog plana za sprovođenje obaveznog besplatnog osnovnog obrazovanja (čl. 14)
- Udio učenika koji su obuhvaćeni javnim programima dodatne ishrane (čl. 11 i čl. 13)

Budžet za pravosuđe i unutrašnje poslove

- Udio budžeta za unutrašnje poslove koji je opredjeljen za obuku iz oblasti ljudskih prava službenika zaduženih za sprovođenje zakona
- Udio službenika zaduženih za sprovođenje zakona koji su završili obuku iz ljudskih prava
- Udio ispunjenih zahtjeva za pravnu pomoć i besplatan angažman prevodioca na godišnjem nivou

B. Tumačenje statističkih informacija iz perspektive ljudskih prava

Kao što je istaknuto u Vodiču, dostupni društveno-ekonomski pokazatelji koriste se za izvođenje zaključaka o stanju ljudskih prava na međunarodnom, nacionalnom i subnacionalnom nivou. To se događa bez obzira na nedostatak adekvatnog konceptualnog okvira kojim bi se vodio njihov odabir za praćenje ostvarivanja ljudskih prava. U Izvještaju o humanom razvoju UNDP iz 2000. godine spoljene su neke analitičke prakse i

metodologije za upotrebu dostupnih statističkih informacija da bi se pokazalo kako negiranje ljudskih prava i propusti javnih politika doprinose neprekidnom održavanju uskraćenosti i nejednakosti u ostvarivanju ljudskih prava. Uz korištenje vrsta indikatora koji su identificirani u Vodiču, takve analitičke prakse i metodologije mogu značajno doprinijeti unapređenju i praćenju implementacije ljudskih prava.

20. Vidjeti i: Eitan Felner, "A new frontier in economic and social rights advocacy? Turning quantitative data into a tool for human rights accountability" (Eitan Felner, „Nove granice u javnom zagovaranju ekonomskih i socijalnih prava? Pretvaranje kvantitativnih podataka u alatku za odgovornost za ljudska prava“) SUR-International Journal on Human Rights, sveska 5, br. 9 (December 2008) i Eitan Felner, "Closing the 'escape hatch': a toolkit to monitor the progressive realization of economic, social and cultural rights" („Zatvaranje žmalih vrata': alatke za praćenje postepenog ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava“) „Journal of Human Rights Practice, sveska 1, br. 3 (2009).

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

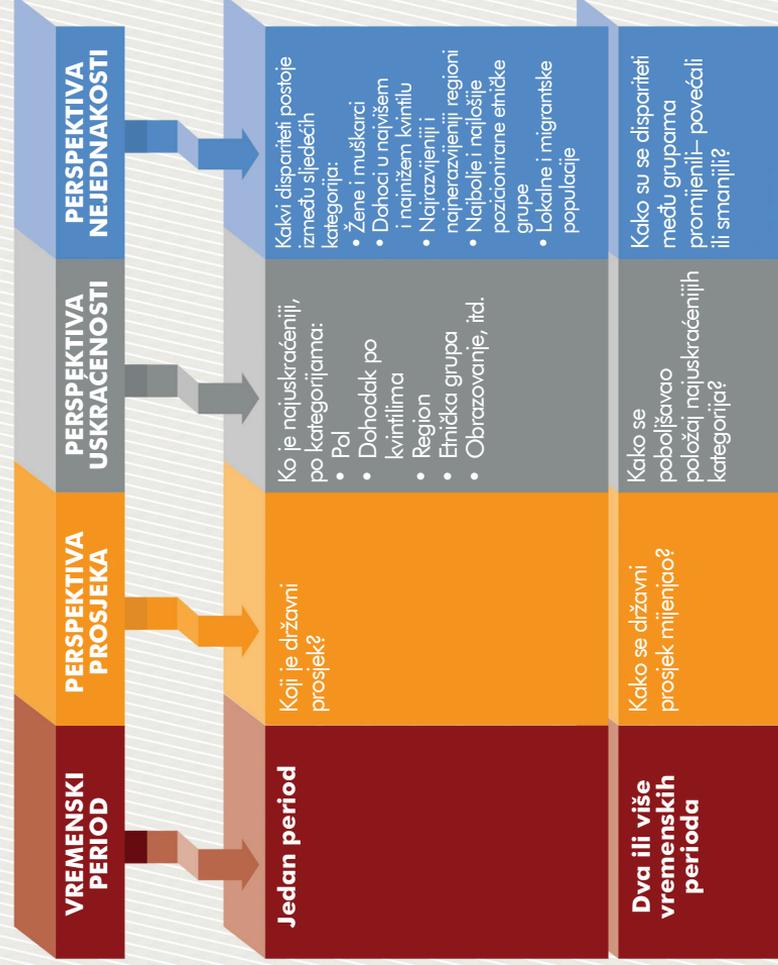
>> Tumačenje statističkih informacija iz perspektive ljudskih prava

Korištenje društvenoekonomskih pokazatelja u oblasti ljudskih prava obično podrazumijeva, prije svega, pronalaženje načina za razvrstavanje dostupnih podataka, od nacionalnih prosjeka do podataka za najmanje grupe pojedinaca, koje određuju uobičajene karakteristike ljudskih prava, a zatim dalje do informacija na nivou pojedinaca. Međutim, takvo prikupljanje podataka, kompiliranje i razvrstavanje nisu uvijek izvodljivi. Upravo to je mjesto gdje okvir indikatora predstavljen u Vodiču postaje koristan za identifikiranje najvažnijih informacija, koje mogu biti neophodne za izradu adekvatne procjene stanja ljudskih prava. Ponekad nedostatak informacija o relevantnim indikatorima može sam po sebi biti pokazatelj

nedostatka političke volje i nepreuzimanja obaveza od onih koji su dužni da obezbijede poštivanje i zaštitu ljudskih prava. To može biti slučaj, naprimjer, kada nema informacija o strukturalnom indikatoru, kao što je vremenski okvir i obuhvat mjera javne politike ili akcionog plana za ukidanje diskriminacije i svih oblika nasilja nad ženama (vidjeti poglavje IV, tabela o nasilju nad ženama), i kada indikatori procesa, kao što je procenat službenih lica koja su pod zvaničnom istragom zbog fizičkog i nefizičkog zlostavljanja ili drugih krivičnih djela nad osobama koje se nalaze u pritvoru ili zatvoru (uključujući torturu i nesrazmjernu upotrebu sile), nisu obrađeni ili objavljeni.

Slika XVI

Tri perspektive za izradu procjena stanja ljudskih prava

Izvor: Adaptacija iz UNDP Human Development Report 2000. (Izveštaj o humanom razvoju za 2000. godinu, UNDP).

V. > > Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Tumačenje statističkih informacija iz perspektive ljudskih prava

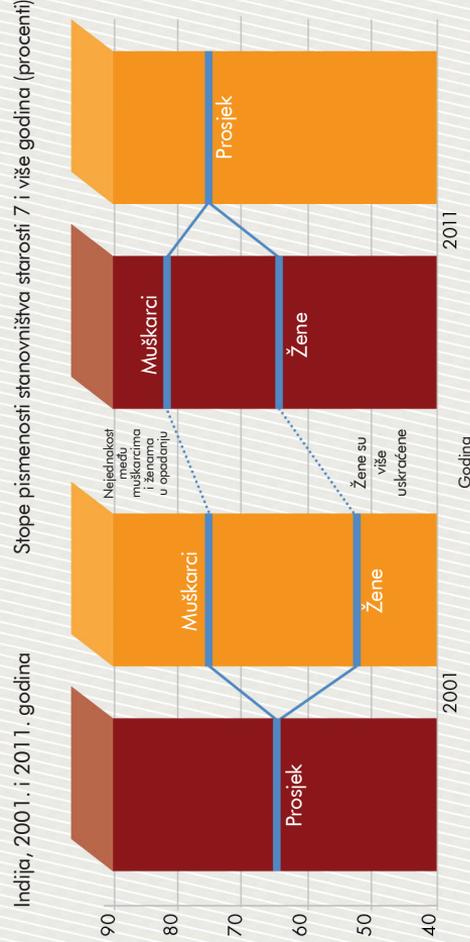
Kada su indikatori odmah dostupni, analiza i procjena koje kombiniraju tri mjerne perspektive mogu biti sistematski izvedene, naročito uz upotrebu indikatora ishoda i procesa. „Perspektiva prosjeka” pokazuje opći napredak pojedinačne zemlje, „perspektiva uskraćenosti” pokazuje napredak najuskraćenijih grupa, a „perspektiva nejednakosti” pokazuje napredak u smanjivanju nejednakosti među grupama stanovništva ili regionima. U svom Izvješčaju o humanom razvoju iz 2000. godine UNDP je naglasio značaj primjene tih različitih perspektiva za istraživanje stanja ljudskih prava (slika XVI).

Podaci popisa u Indiji o pismenosti stanovništva starosti sedam i više godina najbolje ilustriraju navedene perspektive. Ti podaci predstavljaju koristan sažetak indikatora ishoda za praćenje ostvarenja prava na obrazovanje. Ukupna stopa pismenosti na nacionalnom nivou 2001. godine bila je 64,8 %, muškaraca 75,3 % i 53,7

% žena. Ukupna stopa pismenosti 2011. godine porasla je na 74 %, kod muškaraca na 82,1 % i kod žena na 65,5 %. Dakle, u prosjeku, skoro tri četvrtine stanovništva (starosti sedam i više godina) bilo je pismeno do 2011. godine, što je povećanje u odnosu na učešće od oko 2/3 2001. godine. Perspektiva uskraćenosti pokazuje da je 2001. godine samo 5 od 10 žena bilo pismeno, u poređenju sa 7 od 10 muškaraca. Iako su 2011. godine u ovoj oblasti žene i dalje bile uskraćenije od muškaraca, raskorak između njih u pogledu pismenosti pao je sa 21,6 procentnih poena na 16,7 procentnih poena u 2011. godini. I dok je 2001. godine bilo 7 pismenih žena na 10 pismenih muškaraca, 2011. bilo ih je 8. Raskorak rodne neravnopravnosti kada je riječ o pismenosti premošćuje se, a žene vremenom nadoknađuju razlike. Analize i procjene slične onima koje su ilustrirane na slici XVII mogu biti izvedene uz upotrebu dodatnih razvrstanih infor-

Slika XVII

Pregled tri perspektive za procjenu pismenosti u Indiji

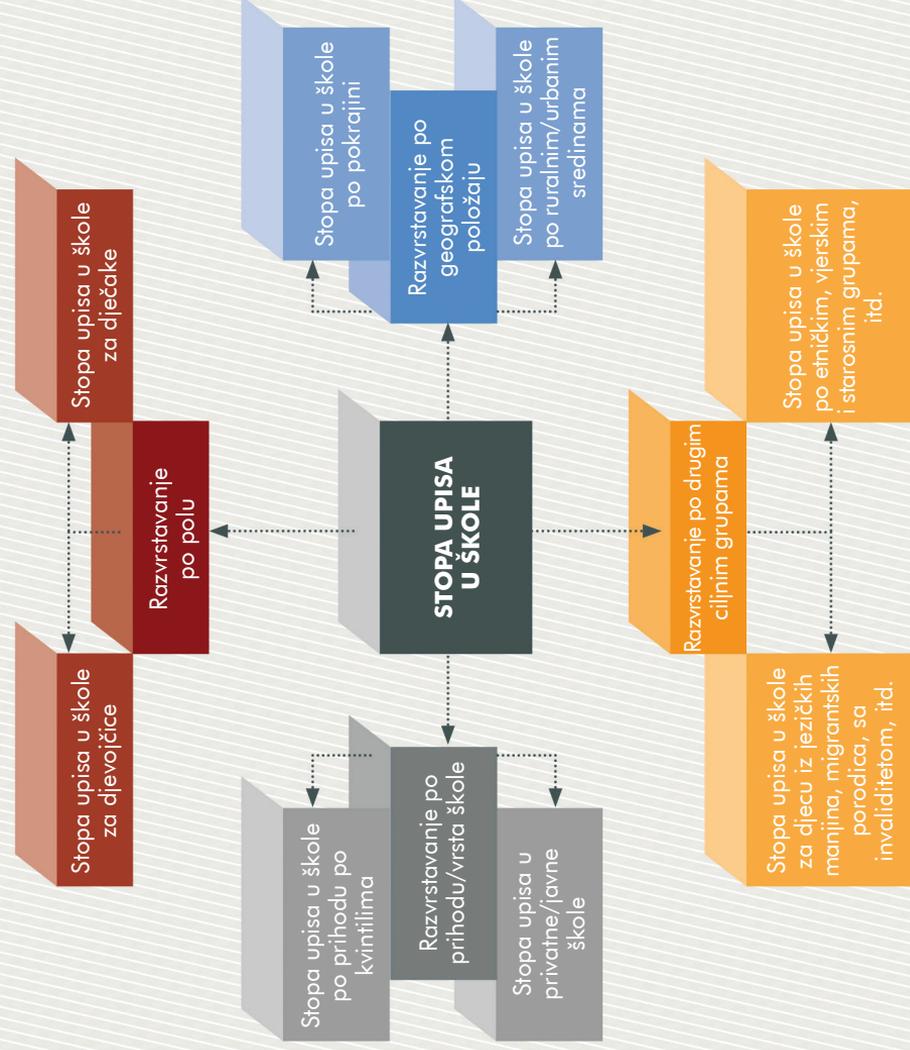
Izvor: Office of the Registrar General and Census Commissioner, India, Provisional population totals, Paper 1 of 2011 India Series 1 (chap. 6). (Ured generalnog sekretara i komesara za popis, Indija, Okvirne ukupne vrijednosti za stanovništvo, Papir 1 iz 2011. godine serije 1 (poglavlje 6))

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava
>> Tumačenje statističkih informacija iz perspektive ljudskih prava

Na slikama XVIII i XIX prikazane su dvije dodatne škole (indikator procesa) ima prednost sagledavanja ilustracije nivoa razvrstavanja i analize podataka, koje se mogu razmatrati za kategoriju upisa u škole pri procjeni ostvarivanja prava na obrazovanje i prava na zabranu diskriminacije i ravnopravnost. Osim toga, za razliku od stope pismenosti (indikator ishoda), indikator upisa u

Slika XVIII

Razvrstavanje podataka za analizu jednakosti i diskriminacije

21. Statistike pismenosti se obično kompiliraju iz podataka dobivenih na popisu ili putem anketnih istraživanja, tj. skupim metodama koje se sprovode na svakih pet do deset godina. Statistike upisa u škole zasnovane su na administrativnoj evidenciji, koju obično vodi ministarstvo obrazovanja i koja se objavljuje na godišnjem nivou.

V. > > Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

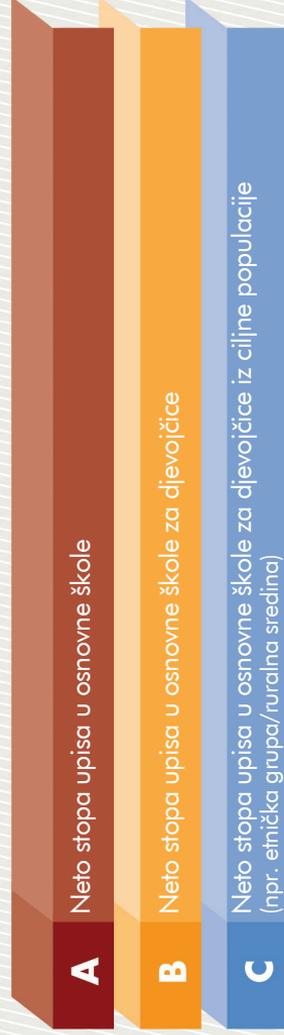
>> Tumačenje statističkih informacija iz perspektive ljudskih prava

Perspektive prosjeka, uskraćenosti i nejednakosti, kao i s njima povezana potreba za razvrstavanjem podaka, jednako su relevantni za unapređenje i procjenu ostvarivanja građanskih, kulturnih, ekonomskih, političkih ili socijalnih prava. Primjera radi, analiza u kojoj se koriste tri navedene perspektive bila bi od koristi za statističke indikatore

o učestalosti kriminala ili zlostavljanja, kao što je udio žena ili ciljnih grupa stanovništva s određenim karakteristikama (npr. godine starosti, etnička pripadnost, imovina, nivo obrazovanja), koje su žrtve nasilja. Isto bi moglo važiti za indikatore o učešću određene grupe stanovništva koja je na rukovodećim položajima u javnom ili privatnom sektoru.²²

Slika XIX

Korištenje stope (ratio) za analizu pristupa obrazovanju

Ako je **A** > **B** i ako je shodno tome **B** > **C**, mogu postojati osnovani razlozi da se sugerira postojanje problema u pristupu osnovnom obrazovanju koje pogađa djevojčice uopće, a naročito djevojčice iz ciljne populacije. Dalja kvalitativna analiza bi, međutim, uvijek bila poželjna kako bi se razumjele razmjere problema.

Generalno gledajući, primjena statističkih analiza i tehnika definiranja neposrednih ciljeva na dostupne indikatore može biti korisna za procjenu stanja ljudskih prava:

Analiza trenda podrazumijeva poređenje sukcesivnih vrijednosti indikatora tokom dva ili više vremenskih perioda. Moglo bi se istaći da je, naprimjer, u

određenoj zemlji došlo do brzog pada stope dječijeg mortaliteta (perspektiva prosjeka), dok za određene etničke grupe ta stopa ostaje nepromijenjena (perspektive uskraćenosti i nejednakosti). Mogao bi se posmatrati i trend u budžetskim aroprijacijama za pravosuđe i unutrašnje poslove, koji se ne poklapa sa pozicijom i opredjeljenošću koje je država izjavila da ima u tom domenu, korigirano za iznos inflacije.

22. Kao što je naglašeno u poglavlju III, kod razvrstavanja podataka postoje važni izazovi. Naročito je važno znati udio razmatrane subpopulacije (npr. etničke grupe) u ukupnom stanovništvu kako bi se mogli formulirati ispravni zaključci na globalnom nivou. To naglašava važnost popisa. Štaviše, razvrstani paketi podataka su manji od paketa podataka iz kojih su izvučeni. Zbog toga će u slučaju statističkih uzoraka greška uzorkovanja (vidjeti Rječnik statističkih izraza) biti veća.

Analiza odnosa (Ratio analysis) podrazumijeva izučavanje odnosa između dva pokazatelja (varijabilnih količina), izraženih u istoj jedinici mjere. Odnos dječaka i djevojčica, naprimjer, u osnovnom obrazovanju izračunava se kao broj djevojčica koje pohađaju osnovnu školu podijeljen brojem dječaka koji pohađaju osnovnu školu²³. Uпотреба odnosa (ratio) naročito je relevantna i za analizu budžeta (vidjeti odjeljak A.5 u tekstu iznad). Budžetski podaci o udjelima različitih rashoda, kao što je udio javnih rashoda, udio socijalnih izdataka ili udio prioriternih rashoda mogu se koristiti kako bi se ukazalo na relativni značaj koji se pridaje specifičnim rashodima u nacionalnom ili regionalnom budžetu (vidjeti sliku XX). Mogao bi se, dakle, analizirati odnos koji odražava udio javnih rashoda u BDP ili BND²⁴, zatim, udio izdataka na obrazovanje u rashodima javnog sektora, udio potrošnje za osnovno obrazovanje u ukupnim rashodima za obrazovanje, itd. Defriranje odgovarajućih neposrednih ciljnih vrijednosti, kao što je dostizanje učešća izdataka za obrazovanje u BND od 6 % ili 50 % učešća izdataka za socijalne usluge na osnovno obrazovanje, može se koristiti u cilju poboljšanja javnog zagovaranja javnih politika. Ovi odnosi mogli bi se dalje diferencirati i analizirati kao odnos budžetirane sume i stvarne potrošnje. Pored toga, napori vlade da prikupi prihod, koji se reflektiraju u budžetu, mogli bi se također podvrgnuti analizi odnosa dvije veličine i analizu trenda. To bi obuhvatalo, naprimjer, analizu učešća poreza (učešće poreških prihoda u BND); mjeru u kojoj je prikupljanje prihoda progresivno (s tim da preovladavajući izvor finansiranja dolazi iz direktnih poreza nasuprot indirektnim, što disproporcionalno pogađa

siromašne); stepen u kome fiskalni bilans utiče na međugeneracijsku pravdu (održavanje velikog i trajnog deficita koji stvara nepotreban teret za buduće generacije).

Napredna statistička i

ekonometrijska analiza radi se u cilju identifikacije determinanti i uzročnika socijalnih ishoda, nivoa diskriminacije, za simulaciju mogućih scenarija javne politike i njihovih posljedica na budžete. Kvantitativni indikatori koji odgovaraju identificiranim pitanjima vezanim za ljudska prava mogli bi biti podvrgnuti statističkoj i ekonometrijskoj analizi kako bi se istakli nedostaci u budžetu vezani za ljudska prava i njegov okvir javne politike. Štaviše, mogle bi se izvesti simulacije za različite varijante javnih politika kako bi se pokazala potreba za alternativnim mjerama koje bi se na direktniji način bavile rješavanjem pitanja ljudskih prava²⁵.

Korištenje dostupnih statističkih informacija relevantno je za praćenje kako ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, tako i građanskih i političkih prava. Iako se ulažu veći napor kako bi se koristila statistika za praćenje ispunjavanja obaveza država članica u vezi s ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, a naročito segmenti „postepenog ostvarivanja“, „korištenja maksimuma dostupnih resursa“ (budžetski indikatori i analize) i „minimalnog životnog standarda“ (definiran je nacionalnih pragova siromaštva), unaprijeđena dostupnost statističkih informacija o nasilju i bezbjednosti, učešću u javnim poslovima (npr. izbori i imenovanja za javne funkcije), pristupu pravdi (npr. pravna pomoć) i unutrašnjim poslovima može obogatiti analizu i procjenu stanja građanskih i političkih prava.

23. Važno je imati u vidu da bilo koja promjena vrijednosti odnosa (ratio) tokom vremena može biti posljedica promjena kako u brojacu tako i u imeniocu ili u oba (vidjeti Rječnik statističkih izraza).

24. Bruto domaći proizvod (BDP) je agregatna mjera proizvodnje, koja je jednaka sumi bruto dodatih vrijednosti svih proizvođača koji su rezidenti posmatrane zemlje, plus porezi na proizvode (umanjeno za subvencije), koji nisu uključeni u obračun output-a. Pojam BDP (po glavi stanovnika) često se koristi kao zamjena za ukupno ekonomsko blagostanje zemlje. U procjeni kapaciteta države da mobilizira i koristi maksimum dostupnih resursa (vidjeti Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 2 (1)), bruto nacionalni dohodak (BND) može biti indikator izbora. BND i BDP umanjeni za neto poreze na proizvodnju i uvez dobara i usluga, minus nadoknade zaposlenih i dohodak od imovine koji se plaća u ostatku svijeta, plus dohodak od plaćanja odgovarajućih stavki iz ostatka svijeta. BND je identičan bruto nacionalnom proizvodu, koji se ranije koristio u nacionalnim računima.

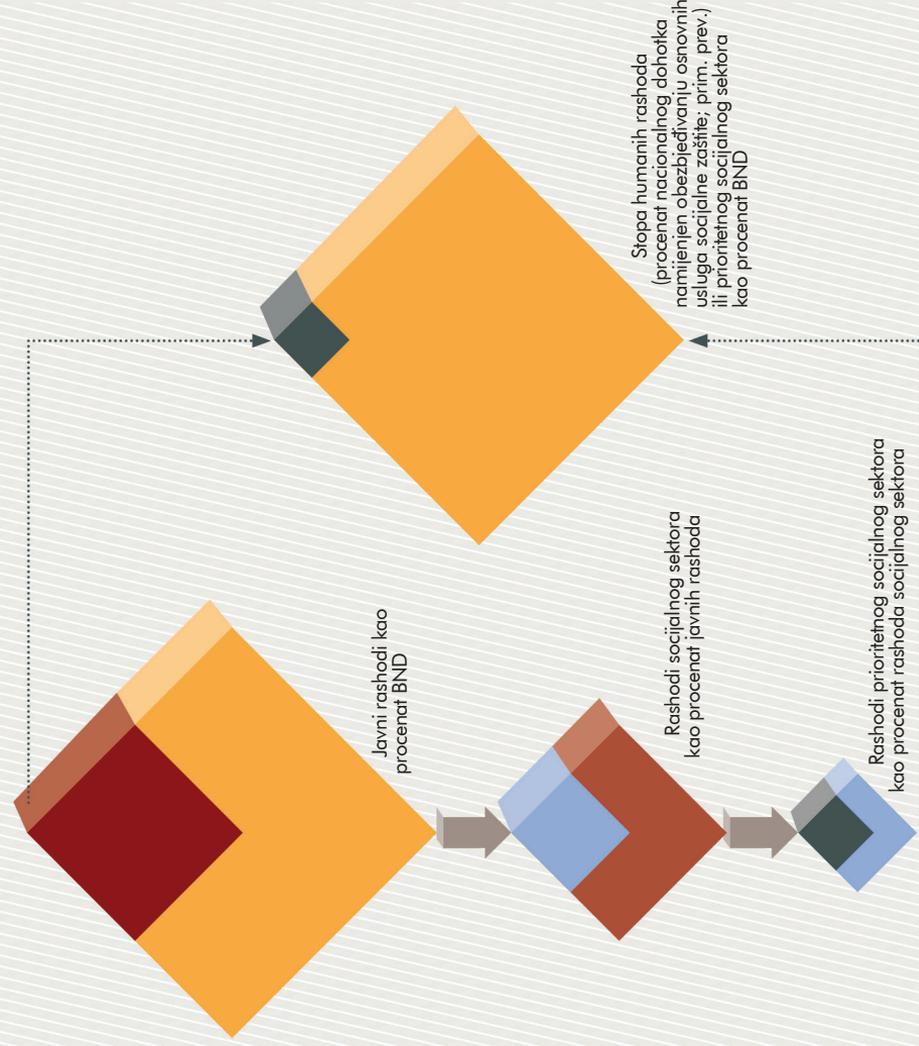
25. Vidjeti: Index of Social and Economic Rights Fulfillment (Indeks ostvarenosti socijalnih i ekonomskih prava) dostupno na: www.sefindex.org; Patrick Nolan Guyer and others, "Measuring the progressive realization of economic and social human rights in Brazil: A disaggregated economic and social rights.

V. > > Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Tumačenje statističkih informacija iz perspektive ljudskih prava

Slika XX

Analiza odnosa u svrhu prioritizacije budžetske potrošnje

Izvor: Human Development Report 2000 (Izveštaj o humanom razvoju), str. 97

C. Uspostavljanje sistema za praćenje ostvarivanja ljudskih prava

Praćenje ostvarivanja ljudskih prava nije odvojeno od drugih mehanizama za praćenje i nadzor, poput onih koje primjenjuje bilo koja međunarodna, nacionalna ili subnacionalna administrativna agencija; praćenje, naprimjer, poljoprivredne proizvodnje i bezbjednosti hrane, humanog razvoja, sprovođenja zakona o krivičnom postupku ili čak produkata i uticaja ostvarenog na nivou razvojnih projekata. Sistem za praćenje ostvarivanja ljudskih prava gradi se na postojećim sistemima praćenja i nadzora uvođenjem perspektive ljudskih prava kroz prepoznavanje zainteresiranih subjekata – nosilaca prava i nosilaca dužnosti – i vrste informacija koje su za njih relevantne u implementaciji i uživanju ljudskih prava. To zahtijeva određeni institucionalni aranžman za prikupljanje i analizu informacija, kao i usredsređivanje na specifične podatke koji obuhvataju i odražavaju ostvarivanje ljudskih prava.

Za uspostavljanje dobrog sistema za praćenje ostvarivanja ljudskih prava neophodno je jasno razlikovanje institucija koje imaju administrativnu odgovornost da sprovedu programe i da pružaju informacije o njima, i institucija odgovornih za praćenje napretka u sprovođenju programa. Ta razlika između pružalaca podataka i načina na koji te podatke upotrebljavaju mehanizmi za praćenje naročito je važna za procjenu stanja ljudskih prava, zato što inherentni sukob interesa između te dvije uloge može ozbiljno kompromitirati odgovornost nosilaca dužnosti i kredibilitet procesa.

Praćenje ostvarivanja ljudskih prava iziskuje da u središtu pažnje budu podaci u vezi sa

postignutim rezultatima i uživanjem prava najranjivijih i marginaliziranih grupa stanovništva. To nije u sukobu s univerzalnošću i neotuđivošću ljudskih prava. Promjena perspektive sa nivoa nacionalnog ili regionalnog prosjeka na ranije grupe, u idealnom slučaju sve do nivoa pojedinca, omogućava da se procijeni stepen diskriminacije ili odsustvo ravnopravnosti, ili čak kršenje prava pojedinca, što predstavlja glavni zadatak u praćenju ostvarivanja ljudskih prava. Osim toga, dobiti ranjivog ili marginaliziranog pojedinca ili grupe može sama po sebi biti pokazatelj opće dobrobiti i uživanja ljudskih prava kompletnog stanovništva.²⁶

To, međutim, ne znači da je praćenje ostvarivanja ljudskih prava vezano samo za razvrstane podatke. Kao što je istaknuto u Vodiču, za praćenje ostvarivanja ljudskih prava potreban je odgovarajući skup indikatora vezanih za standarde ljudskih prava, zasnovanih na populacionom prosjeku i na informacijama o pojedinačnim slučajevima. Ti indikatori predstavljaju alate koje olakšavaju kredibilnu procjenu implementacije ljudskih prava (vidjeti poglavlje II).

Prepoznavanje i uključivanje tih elemenata u sisteme za praćenje ostvarivanja ljudskih prava osnažuje ih i čini podesnijim za mjerenje i implementaciju ljudskih prava. Za uspostavljanje sistema indikatora i sistema praćenja zasnovanih na ljudskim pravima, ili za utvrđivanje postojećih mehanizama za unapređenje i praćenje implementacije ljudskih prava na nivou pojedinačne zemlje mogu se, između ostalih, identifikirati sljedeći koraci.

26. Vidjeti raspravu o statističkim prosjecima vis-à-vis informacija o individualnim slučajevima u poglavlju I.

V. >> Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava
 >> Uspostavljanje sistema za praćenje ostvarivanja ljudskih prava

Slika XXI

Praćenje stanja ljudskih prava na državnom nivou – provjera stvarnog stanja

ASPEKT	POZITIVNA ISKUSTVA	NEADEKVATAN ODGOVOR
Politička obaveza	Visokopolitičko sponzorstvo ili demokratsko uređenje, dobro definirane odgovornosti u oblasti ljudskih prava	Nedostatak političke volje ili nedemokratski režim, neosjetljivost na pitanja ljudskih prava, rasipanje odgovornosti
Ministarstva i administrativne organizacije	Jasne nadležnosti i potpun obuhvat relevantnih pitanja, svijest o obavezama u oblasti ljudskih prava, dobra organiziranost za prikupljanje i diseminaciju podataka	Preklapanje ili miješanje nadležnosti, neosjetljivost ili neznanje o ljudskim pravima, slabi kapaciteti ili neredovno prikupljanje i diseminacija podataka
Nacionalna institucija za ljudska prava (NILP)	Neovisna, organizirana, dobiva adekvatno finansiranje, pristupačna, ima dobro razvijen plan za ljudska prava i kapacitet za praćenje i analizu	Slaba, sa malim ili nikakvim resursima; sa nedostupnim ili neredovnim planovima za ljudska prava
Institucije za kontekstno specifične ranjive grupe	Efikasne institucije, sa kapacitetima za praćenje ostvarivanja prava, jednakih mogućnosti i dobrobiti ranjivih grupa	Slabe, sa malim resursima ili nepostojeće; nedostupne, miješanje nadležnosti i slabog kredibiliteta
Nacionalna agencija za statistiku	Neovisna, ima mehanizam za statistički pregled i diseminaciju/ spremna i opremljena da iz više izvora prikuplja i stručno upotrebljava informacije o ljudskim pravima	Popustljiva, bez dovoljno resursa ili skeptična prema pitanjima ljudskih prava, pogrešno prikuplja podatke ili viši nepravilnu diseminaciju podataka
Indikatori i metodologija praćenja	Identificirani kontekstualno relevantni indikatori, dobre metode prikupljanja podataka, redovna analiza / izvještavanje	Neodgovarajući indikatori / uvezeni iz drugog konteksta, slabe metode prikupljanja podataka i analize, nedostupna arhiva/ dokumentacija
Izveštavanje i praćenje sprovođenja preporuka mehanizama za ljudska prava Ujedinjenih nacija	Dobro izabran sekretarijat i kvalitetan konsultativni proces, pravovremenost izvještavanja i procedura za praćenje sprovođenja preporuka	Ad hoc aranžmani, nedovoljan ili nikakav konsultativni proces, neredovno izvještavanje ili izostanak izvještaja
Angažiranje partnera i organizacija civilnog društva	Dovoljno resursa, neovisne i vidljive organizacije civilnog društva upoznate sa instrumentima i praksom Ujedinjenih nacija	Slabo, ograničeno civilno društvo, neredovni ili sporadični kontradiktorni izvještaji, slaba informiranost o praksi Ujedinjenih nacija
Sloboda i motivacija medija	Neovisni, energični i senzitivizirani mediji, sa dovoljnim znanjem iz oblasti ljudskih prava	Kontrolirani ili pasivni i popustljivi mediji, ograničenog dometa i kredibiliteta
Pravo na informiranje	Uspostavljeno i s jednakom primjenom	Nije uspostavljeno ili se nedovoljno sprovođa

Izvor: Slika sačinjena uz priloge dobivene od Marka Okina, stručnjaka OHCHR konsultacija i bivšeg generalnog direktora Statistics South Africa.

KORAK 1 IDENTIFICIRANJE ZAINTERESIRANIH SUBJEKATA ZA PRAĆENJE OSTVARIVANJA LJUDSKIH PRAVA

Za prvi korak potrebno je identificirati razne institucionalne i neinstitucionalne zainteresirane subjekte, koji će doprinijeti procesu praćenja ostvarivanja ljudskih prava u ulozi pružalaca informacija, kao neovisni tumači dostupnih informacija ili kao krajnji korisnici tih informacija za artikuliranje zahtjeva i praćenje ostvarivanja ljudskih prava. To može podrazumijevati, između ostalih, državne organe, uključujući relevantna resorna ministarstva, nacionalne institucije za ljudska prava, relevantne organizacije civilnog društva angažirane na praćenju ostvarivanja ljudskih prava, grupe potrošača i druge društvene grupe, uključujući parlamentarne odbore i nosioce prava uopće. OHCHR ili drugi entitet Ujedinjenih nacija može se uključiti u proces i pružiti podršku.

Zainteresirani subjekti uključeni u praćenje trebaju biti okupljeni u participativnom procesu, u kojem njihove kompetencije i perspektive zasnovane na komplementarnosti ciljeva (kao što je usredsređivanje na različite aspekte prava) i metoda prikupljanja informacija (resorna ministarstva za administrativne podatke, statistička institucija za podatke zasnovane na istraživanjima, nacionalne institucije za ljudska

prava ili OCD za podatke o slučajevima) doprinose procesu praćenja ostvarivanja ljudskih prava. Također, važno je identificirati neovisnu instituciju, koja će iz perspektive ljudskih prava predvoditi tumačenje dostupnih informacija i koja, također, može prevoditi i koordinirati rad drugih partnera. To bi svakako mogla biti nacionalna institucija za ljudska prava ili OCD koja se bavi pitanjima ljudskih prava. Nadležna javna institucija, naprimjer, ili ministarstvo poljoprivrede i ministarstvo zdravlja mogli bi biti odgovorni za pružanje informacija o programima kojima se ispunjavaju obaveze države u pogledu prava na hranu, pojedine OCD mogle bi nalaziti i prikupljati informacije o slučajevima uskraćivanja ili kršenja prava, a nacionalna institucija za ljudska prava, ili odgovarajuća OCD mogla bi tumačiti relevantne podatke. Institucije bi imale posebnu, ali komplementarnu ulogu u praćenju implementacije ljudskih prava. Osim toga, pristup za identifikaciju institucija i njihovih odgovornosti, kao i pristup koji se koristi za prikupljanje informacija moraju se čvrsto držati sveprožimajućih pravila ljudskih prava o učešću, transparentnosti i odgovornosti (vidjeti poglavlje III).

KORAK 2 FACILITIRANJE MEHANIZAMA PRAĆENJA KOJI JE VLASNIŠTVO POJEDINAČNE ZEMLJE

Za drugi korak potrebno je okupiti različite zainteresirane subjekte na lokalnom nivou, kako bi oni pratili određena ljudska prava. Taj proces mora biti vlasništvo pojedinačne zemlje, mora biti u dovoljnoj mjeri decentraliziran, kao i inkluzivan u odnosu na različite zainteresirane subjekte kako bi odražavao za njih relevantna pitanja. Samo u tom slučaju

informacije koje se koriste za praćenje ostvarivanja ljudskih prava mogu biti osnažujuće i mogu doprinijeti ostvarivanju prava ljudi. Takvu grupu zainteresiranih subjekata mogla bi predvoditi neovisna institucija (npr. nacionalna institucija za ljudska prava ili odgovarajuća OCD koja se bavi pitanjima ljudskih prava), kao što je navedeno u koraku 1.

KORAK 3 IDENTIFIKACIJA VEĆIH RANJIVIH GRUPA

U svakoj zemlji bi bilo poželjno izvršiti procjenu većih ranjivih i marginaliziranih grupa prema segmentu populacije i prema regionu. Moguće je da različiti dijelovi populacije budu identificirani kao ranjivi u ovisnosti od različitih atributa određenog ljudskog prava. Kod prava na hranu, naprimjer, u nekim slučajevima djeca mogu biti ranjivija kada je riječ o nedovoljnoj bezbjednosti hrane i zaštiti potrošača (npr. postojanje opasnih toksina u prehrambenim proizvodima za djecu), dok je za autohtone narode vjerovatnije da se susreću sa problemima dostupnosti hrane i pristupa hrani kada izgube mogućnost da love, pecaju ili obrađuju zemlju svojih predaka. Proces

identificiranja ranjivih grupa uz upotrebu odgovarajućih kriterija mora biti u skladu i sa preporukama međunarodnih i nacionalnih mehanizama za ljudska prava. Također, taj proces mora biti zasnovan na sveprožimajućim pravilima ljudskih prava o učešću i transparentnosti i, ukoliko je potrebno, trebao bi omogućiti samoidentifikaciju pojedinaca ili grupa (vidjeti poglavlje III, odjeljak A). Rezultat toga bila bi fokus grupe za praćenje ostvarivanja ljudskih prava, a istovremeno bi kod identificiranih indikatora pomoglo u procjeni zahtjeva za razvrstavanje podataka.

KORAK 4 FOKUSIRANJE NA ZABRANU DISKRIMINACIJE I PRISTUPAČNOST

Za praćenje ostvarivanja ljudskih prava posebna pažnja mora se posvetiti onim indikatorima iz kojih se jasnije vidi stepen u kome diskriminacija pojedinaca ili grupa utiče na nivo ostvarivanja njihovih ljudskih prava. Prema tome, pojam „pristupačnost” u poređenju sa prostom „raspoloživošću” ima posebnu važnost u okviru za praćenje ostvarivanja ljudskih prava²⁷. Nije dovoljno, naprimjer, osigurati raspoloživost dobara i usluga, koje odgovaraju ostvarivanju

ljudskih prava; jednako je važno osigurati da za sve pojedince ta dobra i usluge budu pristupačne, uz poštovanje principa ljudskih prava koji se odnose na zabranu diskriminacije i ravnopravnost. U skladu sa tim, važno je identificirati relevantne informacije o diskriminaciji i osmisliti mehanizme obrade podataka, koji mogu prikupiti, kompilirati i predstaviti takve informacije kao odgovarajuće indikatore.

27. Pojam pristupačnosti ima dimenzije kao što su fizički, ekonomski i nediskriminatoran pristup, koje nekada treba pratiti.

KORAK 5 JAČANJE KAPACITETA ZA PRIKUPLJANJE I RAZVRSTAVANJE PODATAKA

Sistem praćenja ostvarivanja ljudskih prava, kao i drugi mehanizmi praćenja, zahtijevaju određeni institucionalni kapacitet i odgovarajuću metodologiju za prikupljanje i analiziranje podataka. Za praćenje ostvarivanja ljudskih prava podaci mogu dolaziti iz više izvora i biti zasnovani na više metoda za prikupljanje informacija, koji se koriste komplementarno. Mogu se uključiti podaci o slučajevima, izvori društvenoekonomskih i administrativnih statistika (administrativni podaci, statistička istraživanja i popisi), istraživanja javnog mnjenja o percepciji i stavovima, kao i podaci zasnovani na stručnim mišljenjima (vidjeti poglavlje III). Svaki od ovih izvora može zahtijevati

specifične metodologije za prikupljanje i analizu informacija. Osim toga, potrebno je imati podatke razvrstane prema polu, najzastupljenijoj starosnoj grupi u populaciji, prema regionu (uključujući razvrstavanje po kategoriji urbano/ruralno), prema invaliditetu, a tamo gdje je moguće i prema drugim demografskim grupama, uključujući rasne, etničke ili vjerske grupe, manjine, izbjeglice, interno raseljena lica i migrante. Takom uspostavljanja sistema za praćenje ostvarivanja ljudskih prava, potrebno je procijeniti gdje leže nedostaci u dostupnim kapacitetima za obezbjeđivanje relevantnih podataka i identificirati sredstva za njihovo prevazilaženje.

KORAK 6 PERIODIČNOST IZVJEŠTAVANJA, OBJAVLJIVANJE, PRISTUP INFORMACIJAMA I PRAĆENJE SPROVOĐENJA

Imajući u vidu da ostvarivanje ljudskih prava nije jednokratni događaj, mora se stalno raditi i na zaštiti i na unapređenju ljudskih prava. Zato je potrebno imati podatke kako bi se ostvarivanje ljudskih prava kontinuirano i u različitim vremenskim periodima pratilo, idealno u vidu odgovarajućih serija za određeni vremenski period posmatranja. To bi olakšalo praćenje učestalosti kršenja ljudskih prava kroz vrijeme, postepeno ostvarivanje i implementaciju, kao i praćenje sprovođenja preporuka međunarodnih i nacionalnih mehanizama za unapređenje i zaštitu ljudskih prava. Praćenje ostvarivanja ljudskih prava također zahtijeva da svi zainteresirani subjekti, naročito nosioci prava, imaju pristup informacijama o ostvarivanju prava. Za to je potreban okvir u kojem je predviđen raspored objavljivanja i diseminacije relevantnih informacija. Kada je riječ o sprovođenju

preporuka formuliranih nakon procesa praćenja, potrebno je da postoji dobro organiziran i osmišljen proces, koji uključuje zakonodavno tijelo, medije i druge agencije za nadzor, koje koriste dostupne informacije kao alatku javnog zagovaranja, kao i podizanje svijesti o pravima i obavezama kako bi se bolje artikulirali zahtjevi nosilaca prava i kako bi se obezbijedio senzitivniji odgovor javne politike u izvršenju obaveza nosilaca dužnosti. Za razliku od faze javnog zagovaranja, za uspjeh dalje implementacije ljudskih prava potrebno je da postoji: strategija koja podstiče stvaranje vlasništva nad procesom implementacije ljudskih prava zainteresiranih subjekata na lokalnom nivou; identifikacija i uvođenje u sistem skupa instrumenata koje su adekvatne za određeni kontekst, a da se pritom na bilo koji način ne kompromitira inherentna

V. > > Okvir u praksi: Implementacija i praćenje ljudskih prava

>> Uspostavljanje sistema za praćenje ostvarivanja ljudskih prava

univerzalnost standarda ljudskih prava; proces koji gradi određene institucije i potrebne kapacitete (npr. nacionalne institucije za ljudska prava, statističke institucije za prikupljanje, kompiliranje

i standardizaciju podataka) za objektivno praćenje ispunjavanja obaveza koje nosioci dužnosti imaju u domenu implementacije ljudskih prava.

Materijal za dalje čitanje

Ujedinjene nacije i druge međunarodne organizacije:

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Universal Human Rights Index.
Dostupno na:
www.universalhumanrightsindex.org.

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, universal periodic review documentation.
Dostupno na:
www.ohchr.org/en/hrbodies/upr/pages/Documentation.aspx
(Stranica posjećena 20. juna 2012).

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Manual on Human Rights Monitoring (HR/P/PT/7/Rev.1, forthcoming)* i paket materijala za obuku o ljudskim pravima u praćenju i nadzoru budžeta, analizi i javnom zagovaranju (2011).
(Interni dokument, dostupan na zahtjev.)

Food and Agriculture Organization of the United Nations, *Budget work to advance the right to food* (Rome, 2009).

United Nations Development Programme, governance assessment portal:
www.gaportal.org.

The United Nations Rule of Law Indicators: Implementation Guide and Project Tools (United Nations publication, Sales No. E.11.I.13).

Siobhán McInerney-Lankford and Hans-Otto Sano, *Human Rights Indicators in Development – An Introduction* (Washington, D.C., World Bank, 2010).

Vlada i civilno društvo:

Handisam, Swedish Agency for Disability Policy Co-ordination, “*National human rights indicators – small windows onto a wider context*”, Handisam Series (2011).
Dostupno na: www.handisam.se.

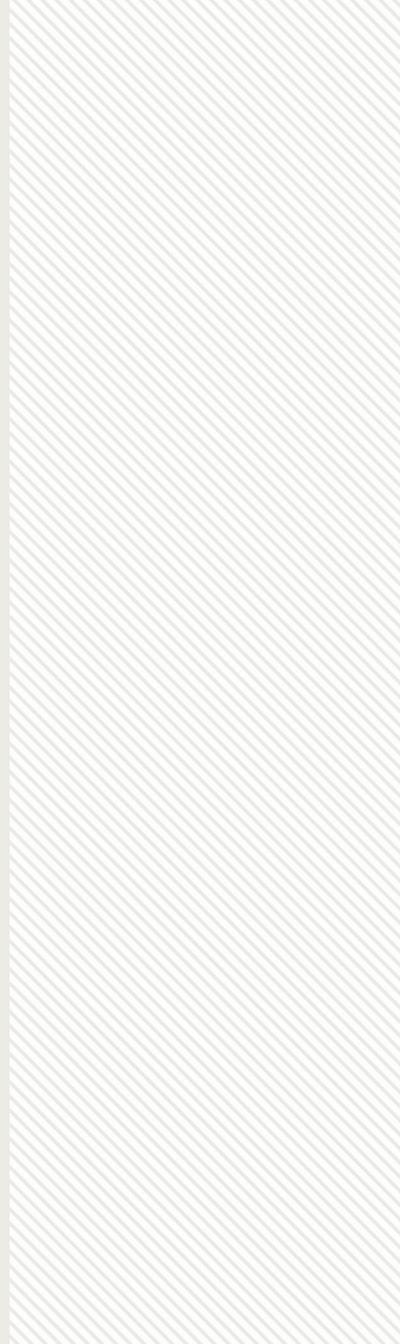

Patrick Ball, *Who Did What to Whom? Planning and Implementing a Large Scale Human Rights Data Project* (Washington, D.C., American Association for the Advancement of Science, 1996).

Dostupno na:
<http://shr.aaas.org/Ball/contents.html>
(stranica posjećena 20 juna 2012).

Center for Economic and Social Rights, *Country Factsheets*.
Dostupno na: www.cestr.org.

Listovi sa metapodacima o odabranim indikatorima

INDIKATOR 1

Status ratifikacije 18 međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima i fakultativnih protokola

Definicija

Ovaj indikator se odnosi na pristanak države da se obaveže sporazumima o ljudskim pravima u okviru međunarodnog prava. „Država ugovornica“ je država koja je izrazila pristanak putem akta ratifikacije, pristupanja ili sukcesije, i u kojoj je sporazum stupio na snagu (ili država koja treba da postane ugovornica nakon što je Generalni sekretarijat Ujedinjenih nacija primio odluku države da postane ugovornica). „Potpisnica“ ugovora je država koja je obezbijedila preliminarno odobrenje instrumenta za ljudska prava i izrazila namjeru da razmotri sporazum na domaćem nivou i razmotri njegovu ratifikaciju. „Bez akcije“ znači da država nije izrazila pristanak.

Obrazloženje

Kada država ratifikuje određeni međunarodni sporazum o ljudskim pravima, ona preuzima zakonsku obavezu da sprovodi prava koja su priznata u tom sporazumu. Puteu ratifikacije države preuzimaju obavezu da u domaćem zakonodavstvu predvide mjere i propise usklađene sa obavezama predviđenim u sporazumu. Država se također obavezuje da komitetu za nadzor i praćenje, koji je uspostavljen po određenom sporazumu, podnosi redovne izvještaje o primjeni prava i sprovođenju odredbi. Većina komiteta pod određenim uslovima može primati pritužbe od pojedinaca koji tvrde da su njihova prava garantovana određenim sporazumom prekršena. Država ugovornica treba da je prethodno priznala nadležnost komiteta da razmatra takve pritužbe pojedinaca bilo potpisivanjem fakultativnog protokola ili izjavom koja ima taj efekat po određenom članu sporazuma. Prema metodologiji indikatora ljudskih prava, OHCHR ovo je strukturalni indikator (HRI/MC/2008/3).

Metoda procjene

Vrijednost 1 (jedan) dodjeljuje se „državi ugovornici“ (ili državi koja treba da postane ugovornica nakon što je Generalni sekretarijat zvanično primio odluku države da postane ugovornica), ili vrijednost 0 (nula) u svakom drugom slučaju. Odredbe sporazuma određuju trenutak njegovog stupanja na snagu.

Prikupljanje podataka i izvor

Ovaj indikator proizvodi OHCHR i on je zasnovan na podacima koje pribavlja i redovno ažurira Kancelarija za pravne poslove Ujedinjenih nacija (United Nations Office of Legal Affairs), koja ima misiju da, između ostalog, registira i objavljuje sporazume i da obavlja funkciju depozitara generalnog sekretara (<http://untreaty.un.org/ola/>).

Periodičnost

OHCHR ažurira indikator svakih šest mjeseci.

Dezagregacija

(razvrstavanje) Nije primjenjivo

Komentari i ograničenja

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948) prepoznaje građanska, kulturna, ekonomska, politička i socijalna prava. Prilikom transformisanja odredaba Deklaracije u pravno obavezujuće norme, Ujedinjene nacije su 1966. godine usvojile Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima. Ujedinjene nacije su 1965. godine usvojile Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije; 1966. godine usvojen je prvi Fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima; 1979. godine usvojena je Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena; 1984. godine usvojena je Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih i

ANEKS I. > Listovi sa metapodacima o odabranim indikatorima

ponižavajućih kazni ili postupaka; 1989. godine usvojena je Konvencija o pravima djeteta i Drugi fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima s ciljem ukidanja smrtne kazne; 1990. godine usvojena je Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica; 1999. godine usvojen je Fakultativni protokol uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena; 2000. godine usvojen je Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o učešću djece u oružanim sukobima, prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji; 2002. godine usvojen je Fakultativni protokol uz Konvenciju protiv torture; 2006. godine usvojena je Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom i njen Fakultativni protokol, kao i Međunarodna konvencija o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka; 2008. godine usvojen je Fakultativni protokol uz Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima; 2011. godine usvojen je treći Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta.

Država koja je potpisala sporazum nije izrazila pristanak da se obaveže njegovim odredbama. Potpis je samo sredstvo ovjeravanja teksta i izražava spremnost države potpisnice da nastavi proces zaključivanja ugovora. Potpis kvalificira državu ugovornicu da pokrene ratifikaciju, prihvatanje ili odobravanje sporazuma. Potpis također stvara obavezu dobromjernog uzdržavanja od postupaka koji bi poništili predmet i svrhu sporazuma (vidjeti Bečku konvenciju o ugovornom pravu, 1969). Ovaj indikator pruža informacije o tome da li je država prihvatila međunarodne standarde ljudskih prava, kao i informacije o njenoj namjeri ili opredjeljenosti da preduzme korake za ostvarivanje ljudskih prava u skladu sa odredbama relevantnih instrumenata (strukturni indikator). Ovaj indikator, međutim, ne daje jasnu sliku o stvarnoj implementaciji (indikator procesa) ili rezultatima te implementacije (indikator ishoda).

Indikator ne odražava moguće „rezerve“ koje je država stavila na sporazum. Države ugovornice mogu staviti „rezerve“ na sporazume. Rezerva je izjava države, kojom želi da isključi ili izmijeni pravno dejstvo određenih odredaba sporazuma u pogledu njihove primjene na tu državu. Rezerva omogućava državi da prihvati višestran sporazum kao cjelinu, uz mogućnost da ne primjenjuje određene odredbe koje ne želi prihvatiti. Rezerva se može staviti prilikom potpisivanja, ratifikovanja, prihvatanja, odobravanja ili pristupanja sporazumu. Iako „idealna“ indikator o statusu međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima treba da uključi različitu težinu koju imaju različite rezerve, uspostavljanje objektivnog kriterija za izradu sheme određivanja značaja može biti tehnički teško izvodljivo. Rezerva ne treba biti nespojiva sa predmetom i ciljem sporazuma (Vidjeti Bečku konvenciju o ugovornom pravu).

Vijeće za ljudska prava je usvojilo i dobrovoljne ciljeve ljudskih prava (Rezolucija 9/12) kako bi promovirao ostvarivanje Univerzalne deklaracije ljudskih prava. Jedan od ciljeva jeste univerzalna ratifikacija glavnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava i ulaganje svih napora ka ostvarivanju obaveza država iz oblasti ljudskih prava.

INDIKATOR 2

Vremenski okvir i obuhvat nacionalne politike o polnom i reproduktivnom zdravlju

(npr. tabela o pravu na uživanje najvišeg dostižnog standarda fizičkog i mentalnog zdravlja)

Definicija

Ovaj indikator se odnosi na datum usvajanja ili period važenja nacionalne izjave o politici o polnom i reproduktivnom zdravlju. Indikator također pruža sliku o obuhvatu stanovništva ili geografskom ili administrativnom opsegu izjave o javnoj politici, kao što je u zemljama gdje postoji podjela odgovornosti između nacionalne vlade i subnacionalnih/lokalnih vlada.

Obrazloženje

Izjava o nacionalnoj javnoj politici u ovoj oblasti je instrument koji treba ukratko predstaviti ciljeve vlade, okvir politike, strategije i/ili konkretan plan akcije za rješavanje pitanja i problema iz te oblasti. Pored toga što obezbjeđuje naznaku o opredjeljenosti vlade da rješava određena pitanja i probleme, takva izjava može pružiti i relevantne referentne tačke odgovornosti vlade za mjere činjenja ili nečinjenja. Pored toga, izjava o javnoj politici predstavlja sredstvo izražavanja obaveza države ugovornice iz oblasti ljudskih prava jezikom primjenjivog programa mjera koji pomaže u ostvarivanju ljudskih prava. Riječ je o strukturalnom indikatoru koji daje prikaz „opredjeljenosti“ države za sprovođenje obaveza iz oblasti ljudskih prava u odnosu na atribut prava na zdravlje – „polno i reproduktivno zdravlje“.

Metoda procjene

Indikator se procenjuje zasebno za vremenski okvir ili period primjene i obuhvat ili geografski ili administrativni domet javne politike. Vremenski okvir je datum usvajanja (npr. 1. januar 2012.) izjave o javnoj politici zemlje ili period tokom kojeg bi ona trebalo da se primjenjuje (npr. 1. januar 2012. – 1. januar 2016). Obuhvat politike procenjuje se kao srazmjerni subnacionalnih administrativnih jedinica ili udio stanovništva koje je obuhvaćeno nacionalnom javnom politikom.

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvori podataka jesu nacionalne i subnacionalne administrativne evidencije.

Periodičnost

Baza podataka ovog indikatora može se redovno revidirati i može joj se stalno pristupati.

Dezagregacija (razvrstavanje)

Iako dezagregacija informacija o ovom indikatoru nije konceptualno izvodljiva, određena nacionalna javna politika može biti usredsređena na posebne oblasti, regione ili grupe stanovništva, u kom slučaju može biti poželjno to i naglasiti.

Komentari i ograničenja

Indikator pruža informacije o opredeljenosti države da preduzima korake u cilju ostvarenja ljudskih prava, ukoliko opisujući okvir njene politike i program mjera, u skladu sa odredbama relevantnih standarda ljudskih prava koji se odnose na polno i reproduktivno zdravlje. Međutim, indikator ne daje prikaz konkretnog sprovođenja te politike, niti njene rezultate.

U mnogim zemljama nacionalna politika o polnom i reproduktivnom zdravlju ne mora biti poseban dokument javne politike, već dio opće strateške izjave o zdravstvenoj politici ili dio akcionog plana za unaprijeđenje i zaštitu ljudskih prava. Shodno tome, može se dogoditi da prilikom procenjivanja treba uzeti u obzir stepen u kom su pitanja polnog i reproduktivnog zdravlja i relevantni standardi ljudskih prava u oblasti polnog i reproduktivnog zdravlja odraženi u nacionalnoj zdravstvenoj politici ili u akcionom planu za unaprijeđenje i zaštitu ljudskih prava.

U svom općem komentaru br. 14 (2000) o pravu na najviši dostižni standard zdravlja (čl. 12), Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava podrobno razrađuje potrebu za razvojem sveobuhvatne nacionalne strategije o javnom zdravlju i akcionog plana za rješavanje pitanja i problema iz oblasti zdravstva, uključujući reproduktivno zdravlje. U općem komentaru naglašeno je da takva strategija treba biti osmišljena, između ostalog, na osnovama participativnog i transparentnog procesa, i da treba uključivati indikatore i referentne tačke relevantne za praćenje ostvarenja prava na zdravlje. Komitet ističe da „reproduktivno zdravlje znači da su žene i muškarci slobodni da odlučuju da li i kada žele osnovati porodicu, kao i pravo da budu informisani i da imaju pristup bezbjednim, efikasnim, prihvatljivim i prihvatljivim metodama planiranja porodice po svom izboru, kao i pravo pristupa odgovarajućim zdravstvenim uslugama koje će, naprimjer, omogućiti da žene bezbjedno prođu period trudnoće i porođaj“. Slično tome, Komitet za ukidanje diskriminacije žena, u svojoj općoj preporuci br. 24 (1999) o ženama i zdravlju, ističe da je pristup zdravlju, uključujući reproduktivno zdravlje, osnovno pravo predviđeno Konvencijom.

Primjeri odredaba relevantnih za pravo na zdravlje su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, čl. 25; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima čl. 10 (2) i 12; Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 5 (e) (iv); Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica, čl. 28 i 43 (1) (e); Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 12 i 14 (2) (b); i Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, čl. 25.

INDIKATOR 3

Datum stupanja na snagu i obuhvat prava na obrazovanje u ustavu ili drugim oblicima viših zakona

(npr. tabela o pravu na obrazovanje)

Definicija

Ovaj indikator se odnosi na datum kada su ustavne odredbe ili odredbe u drugom obliku viših zakona koje se odnose na pravo na obrazovanje stupile na snagu. Indikator također prikazuje njihov geografski obuhvat i obuhvat stanovništva, kao što je to u zemljama gdje postoji podjela zakonskih nadležnosti između nacionalne vlade subnacionalnih ili lokalnih vlada. Formulacija „ustav ili drugi oblici viših zakona“ odnosi se na sistem osnovnih zakona koji propisuje funkcije i ograničenja djelovanja države, i u odnosu na koji se procjenjuje validnost cjelokupnog pratećeg zakonodavstva. Upućivanje na „pravo na obrazovanje“ prije svega prati formulaciju koja se koristi u čl. 26 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, čl. 13 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i razradi izloženoj u općem komentaru br. 13 (1999) Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava. Pravo na obrazovanje razrađeno je i u drugim glavnim međunarodnim sporazumima o ljudskim pravima, kao što su čl. 23, 28 i 29 Konvencije o pravima djece.

Obrazloženje

Uključivanje prava na obrazovanje u ustav ili drugi oblik višeg zakona ukazuje na to da je država na izvjestan način prihvatila to pravo i ukazuje, naročito na nacionalnom nivou, na opredjeljenost države da štiti i implementira to pravo. Kada država uvrti određeno pravo u ustav ili drugi oblik višeg zakona, ona također preuzima zakonsku obavezu da osigura da prateće zakonodavstvo (nacionalno i subnacionalno) bude u skladu sa tim pravom i da sa njim ne bude u suprotnosti. Riječ je o strukturalnom indikatoru koji daje jasnu sliku „opredjeljenosti“ države da sprovodi obaveze iz oblasti ljudskih prava u vezi sa pravom na obrazovanje.

Metoda procjene

Indikator se procjenjuje zasebno za datum stupanja na snagu i obuhvat ili administrativni opseg zakona. Datum stupanja na snagu jeste datum od kada se zakon ili odredba primjenjuje. Obuhvat se procjenjuje kao srazmjer subnacionalnih administrativnih jedinica ili stanovništva koje je obuhvaćeno zakonom. Informacije o datumu stupanja na snagu trebaju se direktno i precizno odnositi na relevantne odredbe.

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvor podataka o indikatoru jeste zakonska evidencija države.

Periodičnost

Podaci o indikatoru mogu se redovno revidirati i može im se stalno pristupati.

Dezagregacija (razvrstavanje)

Razvrstavanje informacija nije primjenljivo na ovaj indikator, ali odredbe sadržane u ustavu ili drugim oblicima viših zakona mogu se odnositi posebno na zaštitu prava na obrazovanje za određene grupe (npr. manjine, autohtone narode, djecu sa invaliditetom, migrante ili djevojčice) i tada je poželjno da se to naglasi.

Komentari i ograničenja

Ovaj indikator pruža informacije o stepenu u kom država štiti pravo na obrazovanje u ustavu ili u višim zakonima, čime pokazuje da prihvata međunarodne standarde ljudskih prava, kao i namjeru ili opredjeljenost da to pravo zaštiti zakonom. Međutim, indikator ne pruža informacije o stepenu sprovođenja zakonske zaštite, kao ni o mjeri u kojoj ima podršku na drugim nivoima pravnog sistema, niti koliko se intenzivno ili restriktivno pravo primjenjuje, niti stepen u kome se ono primjenjuje i od koga. Ovaj indikator ne daje sliku ni stvarne implementacije ni njenih rezultata. Ovaj indikator može biti teško procjenljiv ukoliko pravo na obrazovanje nije nedvosmisleno artikulisano u ustavu ili višim zakonima. Pored toga, odredbe o pravu na obrazovanje sadržane u ustavu ne moraju nužno značiti da je pravo zaštićeno zakonom (npr. dalje sudske tumačenje može učiniti ustavnu zaštitu besmislenom). Slično tome, izostanak zaštite prava u ustavu može navesti na uvjerenje da pravo nije prepoznato i priznato i tamo gdje to nije tako. Primjera radi, u nekim zemljama samo su neka prava predviđena u ustavu ili višim zakonima, a pravosuđe je ostavljeno da pravo tumači u praksi. U tom slučaju, prsto čitanje odredaba može navesti na netačan zaključak kada je riječ o primjeni i obuhvatu određenog prava. U takvim slučajevima, ispravno tumačenje zahtijeva detaljnu analizu relevantne sudske prakse/precedentnog prava ili upravnih odluka.

Primjeri relevantnih odredaba za pravo na obrazovanje i za ovaj indikator su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, čl. 26; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 13 i 14; Međunarodni pakt o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije čl. 5 (e) (v); Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica, čl. 30 i 43 (1) (a)-(c); Konvencija o pravima djeteta, čl. 23, 28 i 29; Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 10 i 14 (2) (d); i Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, čl. 24.

INDIKATOR 4

Vremenski okvir i obuhvat akcionog plana koji je država ugovornica usvojila u cilju sprovođenja načela obaveznog besplatnog osnovnog obrazovanja za sve

(npr. tabela o pravu na obrazovanje)

Definicija

Indikator se odnosi na vremenski okvir koji je država utvrdila u svom akcionom planu za sprovođenje univerzalnog, besplatnog i obaveznog osnovnog obrazovanja. Indikator će također dati jasnu sliku prostora ili stanovišta obuhvaćenog akcionim planom, kao što je to u zemljama gdje postoji podjela odgovornosti između nacionalne vlade i subnacionalnih vlada.

Obrazloženje

Akcionni plan usmjeren na osiguravanje sprovođenja prava na obavezno besplatno osnovno obrazovanje predstavlja zahtjev koji se odnosi na sve države ugovornice Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (čl. 14). U članu 14 dalje se predviđa da taj akcionni plan mora imati vremenski okvir, određen na prihvatljiv broj godina tokom kojih će biti sprovedeno obavezno besplatno osnovno obrazovanje za sve. Akcionim planom određuje se način na koji država namjerava osigurati i ostvariti obavezno besplatno osnovno obrazovanje za sve. Podaci o vremenskom okviru koji je određen u takvom akcionom planu predstavljaju referentnu tačku u odnosu na koju će biti izrađena procjena države u ovom smislu. Ti podaci takođe ukazuju na to da li je država postavila nerealne, ili, nasuprot tome, neprecizne vremenske okvire. Riječ je o strukturalnom indikatoru koji daje jasnu sliku „opredjeljenosti“ države da sprovodi svoje obaveze iz oblasti ljudskih prava koje se odnose na atribut prava na obrazovanje - „univerzalno osnovno obrazovanje“.

Metoda procjene

Indikator se procjenjuje zasebno za primjenu vremenskog okvira i za obuhvat akcionog plana. Vremenski okvir jeste broj dana/mjeseci ili godina koji su navedeni u akcionom planu kao period koji je potreban za sprovođenje obaveznog besplatnog osnovnog obrazovanja za sve. Obuhvat se procjenjuje kao srazmjer subnacionalnih administrativnih jedinica ili stanovništva, koji su obuhvaćeni izjavom o nacionalnoj politici.

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvor podataka jeste akcionni plan koji države ugovornice Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima predstavljaju Komitetu za ekonomska, socijalna i kulturna prava.

Periodičnost

Podaci o indikatoru mogu se redovno revidirati i može im se stalno pristupati.

Dezagregacija (razvrstavanje)

Iako konceptualno dezagregacija nije moguća, akcionni plan može biti usmjeren na posebne oblasti, geografske regione ili grupe stanovništva, i u tom slučaju može biti poželjno da se to i naglasi.

ANEKS I. > Listovi sa metapodacima o odabranim indikatorima

Komentari i ograničenja

Indikator pruža informacije o opredjeljenosti države da preduzima korake kako bi osigurala obavezno besplatno osnovno obrazovanje za sve, kratko prikazujući namjere države izražene u akcionom planu. Indikator, međutim, ne pruža informacije o stvarnom sprovođenju akcionog plana niti o rezultatima.

Indikator se ne bavi suštinskim obuhvatom akcionog plana, naročito ne time koji su aspekti sprovođenja načela obaveznog besplatnog osnovnog obrazovanja za sve uključeni u akcioni plan. Indikator neće moći pružiti procjenu da li akcioni plan „obuhvata sve mjere koje su neophodne kako bi se osiguralo postojanje svih neophodnih sastavnih dijelova prava i mora biti dovoljno detaljan kako bi se osiguralo sveobuhvatno ostvarivanje prava“, kao što je predviđeno u općem komentaru br. 11 (1999) o akcionim planovima za osnovno obrazovanje Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava.

U članu 14 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima precizira se da akcioni plan mora biti razrađen i usvojen u roku od dvije godine od trenutka kada je država postala ugovornica Pakta.

Primjeri odredaba relevantnih za pravo na obrazovanje su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, čl. 26; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 13 i 14; Međunarodni pakt o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 5 (e) (v); Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica, čl. 30 i 43 (1) (a)- (c); Konvencija o pravima djeteta, čl. 23, 28 i 29; Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 10 i 14 (2) (d); i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, čl. 24.

INDIKATOR 5

Definicija

Vrsta akreditacije nacionalne institucije za zaštitu ljudskih prava prema pravilima Međunarodnog koordinacijskog komiteta nacionalnih institucija

Indikator se odnosi na vrstu akreditacije koju nacionalna institucija za ljudska prava (NILiP) dobiva u skladu sa pravilima Međunarodnog koordinacionog komiteta nacionalnih institucija. Nacionalna institucija za ljudska prava je nezavisan organ državne uprave, koji je uspostavila država u cilju unapređenja i zaštite ljudskih prava. Pariški principi, koje je Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila 1993. godine (Rezolucija 48/134), predstavljaju osnov za akreditaciju NILiP. Proces se sprovodi kroz odgovarajuću procjenu koju je dao Potkomitet za akreditaciju Međunarodnog koordinacionog komiteta. Postoje tri vrste akreditacije:

- A) institucija usklađena sa Pariškim principima,
- B) status posmatrača – institucija nije u potpunosti u skladu sa Pariškim principima ili nije pružila dovoljno informacija potrebnih za određivanje statusa i
- C) institucija nije usklađena sa Pariškim principima.

Akreditacija Međunarodnog koordinacionog komiteta podrazumijeva određivanje stepena usklađenosti NILiP kako formalno tako i u praksi, sa Pariškim principima, koji su glavni izvor normativnih standarda za NILiP, kao i sa Očim zapažanjima Potkomiteta za akreditaciju. Prilikom akreditacije mogu se, također, uzeti u obzir drugi međunarodni standardi, uključujući odredbe u vezi s uspostavljanjem nacionalnih mehanizama, koje su sadržane u Fakultativnom protokolu uz Konvenciju protiv torture, kao i u Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Potkomitet također procijenjuje svaku preporuku međunarodnih mehanizama za ljudska prava koja se odnosi na nacionalnu instituciju za ljudska prava, naročito preporuke ugovornih tijela, univerzalnog periodičnog pregleda (UPP) i specijalnih procedura. Efikasnost i nivo angažovanosti u međunarodnim sistemima ljudskih prava također se razmatraju (videti: <http://nhri.ohchr.org/EN/Pages/default.aspx>, stranica posjećena 2. jula 2012).

Obrazloženje

Uspostavljanje i razvijanje NIIJP ukazuje na opredjeljenost države da unapređuje i štiti ljudska prava koja su predviđena u međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava. Pariški principi daju nacionalnoj instituciji za ljudska prava širok mandat, nadležnosti i ovlaštenja da istražuje, izvještava o stanju ljudskih prava, kao i da promovira ljudska prava kroz informiranje i obrazovanje. Iako NIIJP suštinski finansira država, one trebaju zadržati neovisnost i pluralizam. Kada imaju nadležnosti slične sudskim, NIIJP postupaju po pritužbama i pružaju pomoć žrtvama da svoje slučajeve iznesu pred sudove, što ih čini suštinskom komponentom nacionalnog sistema zaštite ljudskih prava. Te osnovne funkcije NIIJP i njihovo sve veće učesće u međunarodnim forumima za ljudska prava čine ih važnim akterima za poboljšanje stanja ljudskih prava. Pored toga, što je bolja klasifikacija njihove akreditacije, NIIJP imaju više kredibiliteta, legitimiteta, relevantnije su i efikasnije za unapređenje ljudskih prava na nacionalnom nivou.

Ovaj indikator može se smatrati strukturalnim indikatorom ili indikatorom procesa. Iako uspostavljanje NIIJP pruža jasnu sliku o „opredjeljenosti“ države da ispunjava svoje obaveze iz oblasti ljudskih prava (strukturalni indikator), status akreditacije, koji se mora periodično revidirati, biće pokazatelj kontinuiranih napora države da uspostavi neovisne „budne čuvere“ (watchdogs) – ključne elemente jakog nacionalnog sistema zaštite ljudskih prava (indikator procesa).

Metoda procjene

Indikator se procenjuje kao klasifikacija akreditacije NIIJP, odnosno A, B ili C.

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvor podataka o ovom indikatoru su administrativne evidencije Potkomiteta za akreditaciju. Globalni direktorij statusa akreditacije za NIIJP dostupan je na: www.ohchr.org/EN/Countries/NHRI/Pages/NHRIMain.aspx (pristup stranici 28. juna 2012)

Periodičnost

Globalni direktorij statusa akreditacije NIIJP ažurira se svakih šest mjeseci, nakon što Potkomitet za akreditaciju preda svoj izvještaj. Tim informacijama može se pristupiti u svakom trenutku.

Dezagregacija (razvrstavanje)

Iako dezagregacija informacija nije primjenjiva, može biti poželjno da se istakne vrsta nacionalne institucije za ljudska prava, tj. da li je riječ o ombudsmanu, komisiji za ljudska prava, savjetodavnom tijelu, istraživačkom institutu, itd.

Komentari i ograničenja

Generalni sekretar je u svom izvještaju Vijeću za ljudska prava (A/HRC/13/44) i Generalnoj skupštini (A/65/340) istakao važnost ukupnog rada nacionalnih institucija za ljudska prava u oblasti ljudskih prava i naveo da: „nacionalne institucije za ljudska prava u skladu sa Pariškim principima predstavljaju ključne elemente jakog i efikasnog nacionalnog sistema za zaštitu ljudskih prava. One mogu pomoći da se osigura usklađivanje nacionalnih zakona i praksi sa međunarodnim normama ljudskih prava; da se pruži podrška vladama kako bi se osiguralo sprovođenje tih normi; da se na nacionalnom nivou prate i rješavaju glavni problemi u oblasti ljudskih prava, kao što su tortura, samovoljno lišavanje slobode, trgovina ljudima i pitanja ljudskih prava migranata; da se pruži podrška radu branitelja i braniteljki ljudskih prava; i da se doprinese iskorjenjivanju svih oblika diskriminacije“ (A/HRC/13/44, paragraf 108). Generalni sekretar je u svom izvještaju Vijeću za ljudska prava iz 2010. godine (A/HRC/16/76) također podstakao saradnju i konstruktivne odnose između NIIJP i nacionalnih vlada, parlamenta, civilnog društva i drugih nacionalnih institucija koje imaju ulogu unapređenja i zaštite ljudskih prava.

Vажnost i konstruktivnost uloge NIIJP prepoznate su i u različitim instrumentima i rezolucijama Ujedinjenih nacija, uključujući Bečku deklaraciju i Program mjera Svjetske konferencije o ljudskim pravima održane 1993. godine, kao i u rezolucijama Generalne skupštine 63/172 i 64/161. Pored toga, podržano je i uspostavljanje i jačanje NIIJP. Generalna skupština je, naprimjer, 1993. godine u Rezoluciji 48/134 potvrdila da prioritet treba „dati razvoju odgovarajućih rješenja na nacionalnom nivou kako bi se osiguralo efikasno sprovođenje međunarodnih standarda ljudskih prava“, dok je 2008. godine u Rezoluciji 63/169 podstakla države „da razmotre uspostavljanje ili jačanje neovisnih i autonomnih institucija ombudsmana, medijatora i drugih nacionalnih institucija za ljudska prava“

ANEKS I. > Listovi sa metapodacima o odabranim indikatorima

Vijeće za ljudska prava je u svojoj Rezoluciji 5/1 također pozvalo na efektivno učešće NLLiP u svom paketu mjera za izgradnju institucija.

Indikator o NLLiP dobiva na značaju i kada je riječ o dobrovoljno izjavljenim ciljevima u oblasti ljudskih prava koje je postavilo Vijeće (Rezolucija 9/12) za unapređenje primjene Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Jedan od ciljeva odnosi se na uspostavljanje NLLiP u skladu sa Pariškim principima, Bečkom deklaracijom i Programom mjera, a koje bi imale odgovarajuće finansiranje kako bi mogle ispunjavati svoje mandate.

Ugovorna tijela Ujedinjenih nacija također su prepoznala ključnu ulogu koju NLLiP imaju za efikasno sprovođenje ugovornih obaveza i podstakla na stvaranje novih (npr. Komitet za ukidanje rasne diskriminacije, opća preporuka br. 17 (1993); Komitet za ekonomska, socialna i kulturna prava, opći komentar br. 10 (1998); i Komitet za prava djeteta, opći komentar br. 2 (2002)). Zbirka različitih preporuka u vezi sa NLLiP i zaključna razmatranja međunarodnih mehanizama za ljudska prava u Ujedinjenim nacijama dostupni su na: <http://uhri.ohchr.org/>.

Međunarodni koordinacioni komitet je međunarodna asocijacija nacionalnih institucija za ljudska prava, koja promovira i jača NLLiP kako bi njihova uloga i rad bili u skladu sa Pariškim principima, i pruža smjernice za unapređenje i zaštitu ljudskih prava (čl. 5 Statuta). Odluke o klasifikaciji NLLiP zasnovane su na dokumentima koje same podnose, kao što su: (a) kopija zakonodavstva ili drugog instrumenta na osnovu kojeg je institucija uspostavljena i na osnovu kojeg joj je dato ovlaštenje, u zvaničnom ili objavljenom formatu (npr. statut, ustavne odredbe i/ili predsjednički dekret); (b) kratak pregled organizacione strukture, uključujući detalje o osoblju i godišnjem budžetu; (c) kopija skorijeg objavljenog godišnjeg izvještaja; i (d) detaljna izjava iz koje se vidi način na koji je NLLiP usklađena sa Pariškim principima. Nacionalna institucija za ljudska prava koja ima status A ili B ocjenjuje se svakih pet godina. Također, organizacije civilnog društva mogu dostavljati informacije OHCHR-u u vezi sa bilo kojim pitanjem iz oblasti akreditacije.

Akreditacija NLLiP pokazuje da vlada pruža podršku radu u oblasti ljudskih prava u svojoj zemlji. Međutim, efikasnost NLLiP trebalo bi mjeriti i u odnosu na njihovu sposobnost da zadovolje povjerenje javnosti, kao i u odnosu na kvalitet njihovog rada u oblasti ljudskih prava. U tom kontekstu, bilo bi korisno posmatrati odgovore NLLiP na preporuke Međunarodnog koordinacionog komiteta. Isto tako, uputstva i informacije o angažmanu u mehanizmima ljudskih prava (npr. podnesci Vijeću za ljudska prava, uključujući UPP, izvještaji ugovornim tijelima) predstavljaju dragocijen izvor informacija o načinu na koji NLLiP obavljaju svoj mandat u pogledu međunarodnih instrumenata za ljudska prava.

Ovaj indikator odnosi se i na zemlje koje nemaju NLLiP, kao i na zemlje čije NLLiP nisu zatražile akreditaciju.

INDIKATOR 6

Broj obraćanja (pojedinačni slučajevi) koje je uputila Radna grupa Ujedinjenih nacija za prisilne nestanke i udio tih obraćanja na koje je vlada efektivno odgovorila (pružila razjašnjenje ili zaključila slučaj)

(npr. tabela o pravu na život)

Definicija

Indikator se odnosi na udio individualnih slučajeva koje je uputila Radna grupa o prisilnim ili samovoljnim nestancima tokom referentnog vremenskog perioda, za koje je vlada pružila razjašnjenje zasnovano na istrazi i informacijama, koje prema mišljenju Radne grupe jasno utvrđuje gdje se nestala osoba nalazi.

Obrazloženje

Prisilni nestanci predstavljaju kršenje prava na život ili tešku povredu tog prava. Indikator do određene mjere daje prikaz potrebnog napora koji država ulaže u cilju poštivanja i zaštite prava na život, u skladu sa članom 6 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i njegovoj razradi i općem komentaru br. 6 (1982) Komiteta za ljudska prava, kao i u skladu sa Međunarodnom konvencijom o zaštiti svih osoba od prisilnog nestanka, kao i sa Deklaracijom o zaštiti svih osoba od prisilnih nestanka. Svaki prisilni nestanak stavlja osobe koje su tome podvrgnute izvan zaštite zakona i nanosi tešku patnju njima i njihovim porodicama. Ovaj indikator također odražava do određenog stepena napore države da garantuje pravo na pravično suđenje, slobodu i bezbjednost ličnosti i slobodu od torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka. Riječ je o indikatoru procesa, u vezi s atributom prava na život – „nestanak pojedinaca” – koji odražava spremnost i neke od potrebnih koraka koje država treba napraviti kako bi ispunila svoju obavezu ostvarivanja ovog prava.

Metoda procjene

Indikator se procjenjuje kao odnos broja pojedinačnih slučajeva prisilnog nestanka koje je država razriješila, te ukupnog broja slučajeva koje je uputila Radna grupa u redovnim ili hitnim postupcima tokom referentnog perioda. Slučajevi prisilnih nestanka koji su prijavljeni Radnoj grupi, u slučaju da su prihvatljivi, upućuju se na razjašnjenje nadležnim vladama. Svako razjašnjenje koje vlada pruži u vezi sa sudbinom i mjestom gdje se nalaze nestale osobe dostavlja se izvoru koji je prijavio slučaj Radnoj grupi. Ukoliko izvor ne odgovori u roku od šest mjeseci od upućivanja vladinog odgovora ili ukoliko ospori vladin odgovor na osnovu elemenata koje Radna grupa smatra neprihvatljivim, slučaj se smatra razjašnjenim i kao takav se navodi u statističkom sažetku godišnjeg izvještaja Radne grupe. Ukoliko izvor osnovano ospori informacije koje je pružila vlada, ona će o tome biti obavještena i pozvana da dostavi komentar.

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvor podataka su administrativne evidencije Radne grupe i njeni izvještaji Vijeću za ljudska prava.

Periodičnost

Indikator se objavljuje svake godine u izvještaju Radne grupe Vijeću za ljudska prava.

Dezagregacija (razvrstavanje)

Kako bi podaci o indikatoru u potpunosti imali smisla, treba da budu razvrstani po polu, starosnom dobu, datumu i mjestu prisilnog nestanka, po statusu osobe koja je prijavljena kao nestala, a u vezi sa pripadnošću autohtonom narodu ili trudnoćom, ukoliko je primjenjivo. Podaci također trebaju biti dostupni prema vrsti obraćanja (hitna mjera ili standardna procedura), izvoru razjašnjenja (vlada ili nevladini izvori), kao i prema statusu osobe na dan razjašnjenja (na slobodi, u pritvoru ili preminula). Međutim, dostupnost dezagregiranih podataka zavisiće i od kvaliteta informacija koje su prijavljene Radnoj grupi.

Komentari i ograničenja

Indikator pruža informacije samo o početnim koracima koje je država preduzela u ispunjavanju svoje obaveze poštovanja i zaštite prava na život, prava na pravično suđenje, slobodu i bezbjednost ličnosti i slobodu od torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka. Prisilni nestanak člana porodice, naročito člana koji obezbjeđuje sredstva za život, predstavlja kršenje prava na porodicu i više ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, kao što je pravo na adekvatan životni standard i pravo na obrazovanje. Također, žene i dječaci predstavljaju posebno ranjive grupe kada je riječ o prisilnim nestancima, kako neposredno tako i posredno. Kada su žene žrtve prisilnog nestanka, one postaju naročito ranjive u odnosu na seksualno nasilje kao i druge vrste nasilja. One su, također, izložene ozbiljnim ekonomskim teškoćama, koje obično prate nestanak. Kršenje ljudskih prava djeteta postoji kada je roditelj žrtva prisilnog nestanka.

Osnovni izvor informacija o ovom indikatoru jesu podaci o slučajevima kršenja ljudskih prava. Takvi podaci mogu potcijeniti (a nekada, iako rijetko, čak i precijeniti) broj slučajeva prisilnog nestanka ako se koriste na površan način i ako se iz njih izvode generalizirani zaključci za cijelu zemlju. Pored toga, broj prijavljenih slučajeva Radnoj grupi u velikoj mjeri zavisiće od stepena svijesti, pristupa informacijama, motivacije srodnika nestale osobe, političke situacije i stepena organiziranosti organizacija civilnog društva koje zastupaju porodice u zemlji o kojoj je riječ.

Radna grupa bavi se isključivo jasno identifikovanim pojedinačnim slučajevima. Informacije koje joj se dostavljaju trebaju sadržavati minimum elemenata, kao što je identitet nestale osobe; datum kada se nestanak dogodio (barem mjesec ili godina); mjesto hapšenja ili otmice; ili mjesto gdje je nestala osoba posljednji put viđena; snage (država ili one koje djeluju uz podršku države) za koje se vjeruje da su odgovorne za nestanak; koraci preduzeti u potrazi za nestalom osobom. Slučajevi se prihvataju samo uz eksplicitan pristanak porodice nestale osobe i kada je moguće jasno identifikirati izvor (porodica ili organizacija civilnog društva koja zastupa porodicu). Također, Radna grupa ne obrađuje slučajeve nastale u situacijama međunarodnih oružanih sukoba. Prema podacima Radne grupe i u skladu sa definicijom iz

ANEKS I. > Listovi sa metapodacima o odabranim indikatorima

preambule Deklaracije, prisilni nestanci se događaju kada su osobe uhapšene, pritvorene ili oteete protivno svojoj volji, ili kada su na drugi način lišene slobode od strane zvaničnika/ službenih lica koja pripadaju različitim organima ili nivoima državne vlasti, ili od strane organizovanih grupa ili privatnih lica koja djeluju u ime i za račun, ili uz posrednu ili neposrednu podršku, pristanak ili saznanje vlasti, što prati odbijanje da se otkriju sudbina ili mjesto i položaj nestalih osoba ili odbijanje da se prizna da su ta lica lišena slobode, što ta lica stavlja u položaj izvan domaćaja zaštite zakona. Kada je „počinjeno kao dio šireg ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva, kao takvog, uz svjesti o napadu“, prisilni nestanak lica se u članu 7 (1) (i) Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda definiše kao zločin protiv čovečnosti.

Tokom obrade slučajeva nestanka lica, Radna grupa saraduje isključivo sa vladama, zasnivajući to opredjeljenje na načelu da je vlada ta koja mora preuzeti odgovornost za bilo koje kršenje ljudskih prava na svojoj teritoriji. Prema tome, Radna grupa ne prihvata slučajeve prisilnih nestanaka koji se pripisuju neregularnim ili pobunjeničkim pokretima, koji se bore protiv vlade na njenoj teritoriji. Ipak, Radna grupa smatra da su informacije o svim nestancima (bez obzira na to da li se oni mogu pripisati vladi ili ne) relevantne za adekvatnu procjenu situacije u određenoj zemlji.

Primjeri odredaba relevantnih za pravo na život i ovaj indikator su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, čl. 3; Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, čl. 6; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 12 (1) i (2) (a); Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 5; Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 2 i 12; Konvencija o pravima djeteta, čl. 6; Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica, čl. 9; Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, čl. 10; Međunarodna konvencija o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka i Deklaracija o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka, čl. 1 (2).

Za više informacija o tome kako prijaviti slučaj, vidjeti: www.ohchr.org/EN/Issues/Disappearances/Pages/DisappearancesIndex.aspx (pristup stranici 2. jula 2012).

INDIKATOR 7

Udio primljenih pritužbi o pravu na slobodu od torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka koje je istraživala i po kojima je postupala nacionalna institucija za ljudska prava, ombudsman za ljudska prava i druga tijela, i udio tih pritužbi na koje je vlada efektivno odgovorila u izvještajnom periodu

(npr. tabela o pravu na slobodu od torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka)

Definicija

Indikator se odnosi na udio primljenih pojedinačnih pritužbi o pravu na slobodu od torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni i postupaka, koje su istraživale ili po kojima su postupale nacionalne institucije za ljudska prava, ombudsman za ljudska prava i/ili druga zvanično priznata nezavisna tijela tokom izvještajnog perioda. U slučajevima gdje određeno tijelo prenosi vladi pritužbe ili komunicira u vezi sa pritužbama, indikator uključuje udio takvih obraćanja ili komunikacija na koje je vlada efektivno odgovorila. Korisna smjernica o tome šta pritužba treba sadržavati može se pronaći na internet stranici OHCHR-a, odnosno u modelu obrasca za pritužbu koja se može dostaviti Vijeću za ljudska prava, Komitetu protiv torture, Komitetu za ukidanje rasne diskriminacije i Komitetu za ukidanje diskriminacije žena.

U slučajevima u kojima postoji komunikacija sa vladom, za indikator će biti potrebno zvanično mišljenje o tome šta konstituiše „efektivan“ odgovor. Iako zvanično odbijanje bez potkrepljujućih dokaza ili istrage navedenih činjenica neće ispuniti kriterij efektivnosti, precizna primljena kriterija može varirati od slučaja do slučaja. Efektivnost odgovora najbolje će procijeniti nacionalna institucija za ljudska prava, ombudsman za ljudska prava ili drugo tijelo, na transparentan način, a procjena može podrazumijevati primjedbe, kao što su pravovremenost ili potpunost odgovora, adekvatnost u pružanju odgovora na posebna pitanja ili sugestije za preduzimanje mjera, kao i procjenu efikasnosti mjera koje je inicirala vlada, a koje mogu uključiti istragu, oslobađanje ili izmjene u postupanju s osobom koja je u pritvoru ili zatvoru, nadoknadu štete, izmjene zakona, itd.

Obrazloženje

Indikator u određenoj mjeni daje prikaz napora koje država treba da uloži u cilju zaštite i ostvarivanja prava na slobodu od torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka, u skladu sa članom 7 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, zatim u skladu s odredbama Konvencije protiv torture i drugim odredbama međunarodnog prava. Države ugovornice moraju osigurati da pojedinci imaju pristup efikasnim sredstvima pravne zaštite kako bi odbranili svoje pravo. Države ugovornice trebaju omogućiti odgovarajuću nadoknadu, da po potrebi preduzmu privremene mjere, kao i mjere u cilju sprečavanja ponovnog kršenja prava, i osigurati da oni koji su odgovorni budu izvedeni pred lice pravde (Komitet za ljudska prava, opći komentar br. 31 (2004)). Riječ je o indikatoru procesa koji odražava spremnost države da preduzme korake u cilju ostvarivanja prava.

Metoda procjene

Broj pritužbi se izračunava kao zbir pojedinačnih pritužbi u vezi sa pravom na slobodu od torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka, koje su primila sva relevantna tijela na nacionalnom nivou. Udio slučajeva u kojima je vođena istraga ili u kojima je postupalo određeno tijelo izračunava se kao odnos broja pritužbi koje su istražene ili po kojima je postupljeno i ukupnog broja pritužbi koje su primljene tokom izvještajnog perioda. Udio pritužbi na koje je vlada efektivno odgovorila izračunava se kao odnos broja pritužbi na koje je vlada efektivno odgovorila u odnosu na broj pritužbi koje su upućene vladi tokom referentnog perioda.

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvori podataka su administrativne evidencije koje vode nacionalna institucija za ljudska prava, ombudsmen za ljudska prava ili drugo tijelo.

Periodičnost

Informacije se redovno kompiliraju i objavljuju jednom godišnje.

**Dezagregacija
(razvrstavanje)**

Kako bi se omogućilo otkrivanje obrasca zloupotreba prema određenim grupama ili u određenim oblastima, indikator treba biti razvrstan prema karakteristikama prijavljenih žrtava (pol, starosna dob, ekonomski i socijalni položaj, etnička pripadnost, manjinski status, status pripadnika autohtonog naroda, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, migrantski status, invaliditet, seksualna orijentacija, mjesto boravka, region, profesija, da li je osoba bila lišena slobode u vrijeme navodne zloupotrebe). Slično tome, indikator treba biti razvrstan u odnosu na to da li je navedeno da su zloupotrebu učinili pripadnici/ce državnog organa, u saizvršilaštvu / uz dopuštenje / prečutnu saglasnost pripadnika/ce državnog organa ili privatnog lica ili više privatnih lica. Kako bi se procijenila efikasnost istrage i postupka uopće, podaci u vezi s ovim indikatorom trebaju biti razvrstani i prema konačnom rezultatu postupka.

Komentari i ograničenja

Osnovni izvor informacija za ovaj indikator pružaju podaci o slučajevima kršenja ljudskih prava. Upotrebom takvih podataka može se potcijeniti (a nekada, iako rijetko, čak i precijeniti) broj slučajeva torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka, ako se koriste na površan način i ako se iz njih formuliraju generalizirani zaključci za cijelu zemlju. Pored toga, broj slučajeva prijavljenih nezavisnim tijelima najčešće će zavisići od stepena svijesti, pristupa informacijama, motivacije i istrajnosti prijavljene ili potencijalne žrtve, njene ili njegove porodice i prijatelja ili organizacija civilnog društva u određenoj zemlji.

Komitej za ljudska prava u svom općem komentaru br. 20 (1992) navodi da „pravo podnošenja pritužbi protiv zlostavljanja, koje je zabranjeno članom 7, mora biti priznato u domaćem pravu. Nadležni organi moraju neodložno i nepristrasno istražiti pritužbe kako bi se omogućila efikasnost pravnog lijeka. Izvještaji država ugovornica trebaju sadržavati posebne informacije o pravnim sredstvima (lijekovima) koja su dostupna žrtvama zlostavljanja i o postupku koji pritužbe moraju slediti, kao i statističke podatke o broju pritužbi i načinu na koji se u njima postupalo“ (paragraf 14). Primjeri odredaba relevantnih za pravo na slobodu od torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, čl. 5; Konvencija protiv torture, čl. 1–16; Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 5 (b); Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica, čl. 10 i 11; Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 2 i 16; Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, čl. 15; i Konvencija o pravima djeteta, čl. 37 i 39.

Primjeri obrazaca upitnika za pritužbe dostupni su na internet stranici OHCHR-a: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/question.htm> (pristup stranici 2. jula 2012)

INDIKATOR 8**Procenat krivičnih djela prijavljenih policiji (viktimološko istraživanje)**

(npr. tabela o pravu na pravično suđenje)

Definicija

Indikator se izračunava kao procenat lica koja prijave da su bila žrtve određenog krivičnog djela u posljednjih pet godina i koja to određeno krivično djelo/događaj prijave policiji.

Obrazloženje

Indikator do određene mjere daje prikaz napora koje država treba uložiti kako bi zaštitila i učinila ostvarivim pravo na pravično suđenje, u skladu sa čl. 14 i 15 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i razradom dva navedena člana u općem komentaru br. 13 (1984). Indikator predstavlja dobro ukupno mjerilo nivoa svijesti, kao i percipirane efikasnosti i korisnosti dostupnih pravnih lijekova, a i nivoa povjerenja javnosti u policijske snage i sistem krivičnog sudstva uopće. Kao takav, indikator djelimično odražava na koji način javnost percipira spremnost države da učini ostvarivim pravo na pravično suđenje i da preduzima za to neophodne korake. Riječ je o indikatoru procesa koji je povezan s atributom prava na pravično suđenje – „pristup i jednakost pred sudovima i tribunalima“, zatim s atributom prava na slobodu i bezbjednost ličnosti – „bezbjednost od krivičnih radnji i zlostreba koje počinje službena lica organa unutrašnjih poslova“, i s atributom prava na slobodu od torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka – „nasilje u javnom prostoru i u porodici“.

Metoda procjene

Indikator se procjenjuje kao procenat osoba koje su, u viktimološkom istraživanju stanovništva, prijavile da su bile žrtve određenog krivičnog djela u posljednjih pet godina i koje su se izjasnile da su prijavile to određeno krivično djelo/događaj policiji. S obzirom na to da stope prijavljivanja policiji znatno variraju za različita krivična djela, ovaj indikator bi trebalo da bude razvrstan prema vrsti krivičnog djela, kako bi se dobila jasna slika o njihovom sadržaju. Međutim, može se koristiti i jedan standardni agregatni indikator – ukupna stopa prijavljivanja krivičnih djela policiji za pet vrsta krivičnih djela: „obijanje vozila“, „krađa bicikla“, „provalna krađa“, „pokušaj provalne krađe“ i „krađa lične imovine“ (vidjeti: <http://english.wodc.nl/onderzoeksdatabse/icsv-2005-survey.aspx>, pristup stranici 2. jula 2012).

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvori podataka su rezultati nacionalnih istraživanja među stanovništvom, naročito viktimološka istraživanja kriminaliteta. Kancelarija Ujedinjenih nacija za pitanja droge i kriminala (United Nations Office for Drugs and Crime – UNODC) i Ekonomska komisija Ujedinjenih nacija za Evropu (United Nations Economic Commission for Europe – UNECE) izradile su Priručnik o viktimološkim istraživanjima (Manual on Victimization Surveys), koji daje smjernice o tome kako se sprovode viktimološka istraživanja kriminaliteta, uključujući formuliranje pitanja o stopama prijavljivanja policiji, kao i metode analize i prezentacije podataka.

Periodičnost

S obzirom na to da je ovaj indikator zasnovan na podacima dobivenim iz istraživanja, periodičnost će zavistiti od vremena koje prođe između istraživanja. Za viktimološka istraživanja taj period generalno iznosi jednu do pet godina.

Dezagregacija (razvrstavanje)

Tamo gdje je veličina uzorka dovoljna i strukturirana na način da može obezbijediti statistički reprezentativne rezultate za podgrupe, indikator bi trebalo da bude razvrstan po polu, starosnoj dobi, ekonomskom i socijalnom položaju, etničkoj pripadnosti, manjinskom statusu, migrantskom statusu, invaliditetu, seksualnoj orijentaciji, mjestu boravka, regionu, administrativnoj jedinici i seoskoj/gradskoj sredini, kao i prema vrsti krivičnog djela.

Komentari i ograničenja

Indikator ne pruža informacije o procesnim aspektima pravičnosti samih krivičnih postupaka. Na prijavljivanje viktimizacije krivičnim djelom utiče percepcija efikasnosti policije i konačna vjerovatnoća da će počilac biti identifikiran i izveden pred lice pravde, kao i dodatni faktori, uključujući percipiranu težinu prestupa, osiguranje, strah od odmazde ili sekundarne viktimizacije. Rezultati istraživanja mogu biti nepouzdati tamo gdje je uzorak previše mali

ili nepravilno određen za ciljno stanovništvo, zatim, u slučajevima gdje je korištena nesenzitivna ili nedosljedna metodologija formuliranja pitanja ili tamo gdje je istraživanje cijelog stanovništva korišteno kako bi se formulirali zaključci za posebno osjetljive grupe. Manje je vjerovatno da će takve grupe biti u situaciji da daju odgovore za istraživanja, te je za svaku raniju grupu potrebno posebno ciljano istraživanje sa posebnim metodologijama uzorkovanja. Referentni primjeri relevantni za pravo na pravično suđenje su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, čl. 10 i 11; Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, čl. 14 i 15; Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 5 (a); Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 2; Konvencija o pravima djeteta, čl. 12 (2), 37 (d) i 40; Međunarodna konvencija o zaštiti svih radnika migranata i članova njihovih porodica, čl. 16 (5)–(9) i 18; i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, čl. 13.

INDIKATOR 9

Udio porođaja koje je obavilo stručno medicinsko osoblje

(npr. tabela o pravu na uživanje najvišeg dostižnog standarda fizičkog i mentalnog zdravlja)

Definicija

Indikator se odnosi na udio porođaja koje je obavilo stručno medicinsko osoblje obučeno da pruža neophodan nadzor, njegu i savjet ženama tokom trudnoće, porođaja i postporođajnog perioda; da obavlja porođaje samostalno; i da vodi brigu o novorođenčadima.

Obrazloženje

Zdravlje i blagostanje žene i djeteta tokom i poslije porođaja u velikoj mjeri zavise od pristupa akušerskim uslugama, kvalitetu tih usluga i konkretnim okolnostima porođaja. Na sve te elemente utiču politika države u oblasti zdravstva, obezbjeđenost javnih zdravstvenih usluga i reguliranje privatne zdravstvene zaštite. Dostupnost profesionalnih i obučениh zdravstvenih radnika/ca s adekvatnom opremom za obavljanje porođaja je od suštinske važnosti za smanjenje smrtnosti – kako majki tako i novorođenčadi – tokom i poslije porođaja. Indikator daje jasan prikaz napora države da unaprijedi i obezbijedi profesionalno i obučeno medicinsko osoblje koje može zadovoljiti potrebe majki i djece tokom trudnoće i porođaja. Riječ je o indikatoru procesa koji je povezan s atributom prava na zdravlje – „polno i reproduktivno zdravlje“.

Metoda procjene

Indikator se procjenjuje kao odnos porođaja koje obavlja stručno medicinsko osoblje (ljekari, sestre/medicinski tehničari ili babice) i ukupnog broja porođaja.

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvori podataka su administrativne evidencije lokalnih vlasti, sistemi registracije podataka o stanovništvu, evidencije ministarstava zdravlja i istraživanja po domaćinstvima, uključujući Demografska i zdravstvena istraživanja. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) i Fond Ujedinjenih nacija za populaciju (UNFPA) kompiliraju serije podataka na nivou pojedinačnih zemalja, koje se zasnivaju na pomenutim izvorima. UNICEF također izrađuje serije podataka na nivou pojedinačnih zemalja kroz sprovođenje Studije višestrukih klaster pokazatelja (Multiple Indicator Cluster Survey (MICS)).

Periodičnost

Generalno gledajući, indikator koji se zasniva na administrativnim evidencijama dostupan je na godišnjem nivou, a indikator zasnovan na istraživanjima domaćinstava svakih tri do pet godina.

Dezagregacija (razvrstavanje)

Razvrstavanje prema starosnoj dobi (barem za žene do 18 godina starosti), ekonomskom i socijalnom položaju, etničkoj pripadnosti, manjinskom statusu, statusu pripadnika autohtonog naroda, boji kože, jeziku, vjeroispovijesti, nacionalnom ili socijalnom porijeklu, migrantskom statusu, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, mjestu boravka, regionu i seoskoj/gradskoj sredini korisna je za procjenu nejednakosti/dispariteta u dostupnosti zdravstvenih usluga.

Komentari i ograničenja

U stručno medicinsko osoblje ubrajaju se samo osobe koje su na odgovarajući način obučene i koje imaju odgovarajuću opremu i lijekove. Tradicionalne babice, čak i ako su prošle kurs kratke obuke, ne ubrajaju se u ovu kategoriju.

Komitei za ukidanje diskriminacije žena je u svojoj općoj preporuci br. 24 (1999) zatražio od država da izvještavaju o obezbjeđivanju „besplatnih usluga koje su neophodne kako bi se za žene osigurala bezbjedna trudnoća, porođaj i postporođajni period. Mnoge žene nalaze se u riziku od smrti ili invaliditeta zbog uzroka vezanih za trudnoću, zbog nedostatka sredstava za dobivanje ili pristup potrebnim uslugama, koje uključuju preporođajne, materinske i postporođajne usluge. Komitei navodi da je dužnost država ugovornica da osiguraju pravo žena na bezbjedno materinstvo i urgentne akušerske usluge i da za te usluge trebaju izdvojiti maksimalne dostupne resurse“. Komitei za ekonomsku, socijalna i kulturna prava u općem komentaru br. 5 (1994) o osobama s invaliditetom navodi da „žene s invaliditetom također imaju pravo na zaštitu i podršku u vezi sa materinstvom i trudnoćom“.

Primjeri odredaba relevantnih za pravo na zdravlje su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, čl. 25; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 10 (2) i 12; Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 5 (e) (iv); Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica, čl. 28 i 43 (1); Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, čl. 12 i 14 (2) (b); i Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, čl. 25.

Ovo je indikator Milenijumskih ciljeva razvoja.

INDIKATOR 10**Udio ciljnog stanovništva koje je obuhvaćeno javnim programima dopunske ishrane**

(npr. tabela o pravu na adekvatnu hranu)

Definicija

Ovaj indikator se odnosi na udio ciljnog stanovništva (npr. djece, trudnica i starijih osoba), koje se nalazi ispod minimalnog nivoa dnevnog unosa hrane, a obuhvaćeno je javnim programima dopunske ishrane (npr. programi za unapređenje rasta lokalnih zajednica, program mjera osnovnih namirnica, strategije o ishrani novorođenčadi i male djece, politika vitamina A itd.) i treba da obezbijede osnovne vitamine i da riješe problem nedostatka vitamina, kao i da obezbijede mikrohranjivite koji poboljšavaju nutritivnu vrijednost hrane tokom određenog perioda.

Prosječna potreba za kalorijama predstavlja količinu energije iz hrane koja je potrebna kako bi se uravnotežila potrošnja energije za održavanje tjelesne težine, tjelesna građa i nivo potrebne i poželjne fizičke aktivnosti za dugoročno dobro zdravlje. To podrazumijeva energiju koja je potrebna za optimalan rast i razvoj djece, za taloženje tkiva tokom trudnoće i za stvaranje mlijeka tokom laktacije, za dobro zdravstveno stanje majke i djeteta. Preporučeni nivo kalorijskog unosa hrane za određenu grupu stanovništva jeste srednja vrijednost energije potrebne za zdrave, uhranjene pojedince koji čine tu grupu.

Obrazloženje

U općem komentaru br. 12 (1999) o pravu na adekvatnu hranu Komitei za ekonomska, socijalna i kulturna prava iznosi zapažanje da iako su problemi gladi i nehranjenosti često naročito akutni u zemljama u razvoju, nehranjenost, pothranjenost i drugi problemi vezani za pravo na adekvatnu hranu i dalje su prisutni u većini ekonomski razvijenih zemalja. Osnovni korijen problema gladi i nehranjenosti nije nedostatak hrane, već nedostatak pristupa velikih dijelova svjetskog stanovništva dostupnoj i adekvatnoj hrani, između ostalog zbog siromaštva. Zato, taj problem zahtijeva da države ugovornice osmisle i obezbijede programe dopunske ishrane za one koji ne mogu priuštiti ili nemaju pristup hranjivim namirnicama. Član 12 (2) Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena također predviđa da će države ugovornice osigurati odgovarajuće usluge za žene u vezi sa trudnoćom, porođajem i postporođajnim periodom i pružati besplatne usluge tamo gdje je to neophodno, kao i adekvatnu ishranu tokom trudnoće i dojenja.

ANEKS I. > Listovi sa metapodacima o odabranim indikatorima

Indikator daje jasan prikaz napora koje država ulaže kako bi unaprijedila i obezbijedila dopunske programe ishrane i osigurala da ranjive i pothranjene grupe stanovništva budu na adekvatan način obuhvaćene takvim programima. Riječ je o indikatoru procesa koji je vezan za atribut prava na adekvatnu hranu – „ishrana“. On je također relevantan za pravo na zdravlje (vidjeti „udio djece obuhvaćene javnim programima dopunske ishrane“ – indikator procesa koji pripada atributu „smrtnost djece i zdravstvena zaštita“).

Metoda procjene

Ovaj indikator se procjenjuje kao odnos ciljnog stanovništva koje je stvarno obuhvaćeno programima dopunske ishrane i ukupnog ciljnog stanovništva.

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvori podataka su nacionalne administrativne evidencije i anketna istraživanja domaćinstava o konzumiranju hrane. Organizacija Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu (Food and Agriculture Organization – FAO) izrađuje serije podataka za pojedinačne zemlje o udjelu stanovništva ispod minimalnog nivoa dnevnog unosa hrane.

Periodičnost

Generalno govoreći, indikator zasnovan na administrativnim evidencijama dostupan je na godišnjem nivou, a indikator zasnovan na anketnim istraživanjima domaćinstava na svakih tri do pet godina.

Dezagregacija (razvrstavanje)

Podaci trebaju biti razvrstani prema polu, starosnoj dobi, ekonomskom i socijalnom položaju, etničkoj pripadnosti, manjinskom statusu, statusu pripadnika autohtonog naroda, boji kože, jeziku, vjeroispovijesti, nacionalnom i socijalnom porijeklu, migrantskom statusu, invaliditetu i vrsti programa. Razvrstavanje podataka prema mjestu boravka (region i gradska/seoska sredina) korisno je za rješavanje pitanja dispariteta u nutritivnom unosu širom različitih regiona.

Komentari i ograničenja

Svjetska zdravstvena organizacija navodi ishranu kao jedan od važnih činilaca zdravlja, blagostanja i ekonomskog razvoja. Bolja ishrana je povezana sa poboljšanjem zdravlja kod novorođenčadi, djece i majki, jačim imunitetom, bezbjednijom trudnoćom i porođajem, nižim rizikom od neprenosivih bolesti (kao što su dijabetes i kardiovaskularne bolesti), kao i dugovječnošću. Zdrava djeca bolje uče. Ljudi koji se adekvatno hrane su produktivniji i mogu stvarati mogućnosti za postepeni izlazak iz kruga siromaštva i gladi.

Stanovništvo je posebno osjetljivo na bolesti i propadanje zdravlja ukoliko nema redovan unos hrane i osnovnih vitamina. Javne politike države kojima se garantuje blagostanje stanovništva trebaju uključivati politike dopunske ishrane, naročito za pothranjene i posebne grupe stanovništva.

Indikator obezbjeđuje informacije o koracima koje država možda treba načiniti kako bi ispunila obavezu sprovođenja prava na adekvatnu hranu i prava na najviši dostizni standard zdravlja svog stanovništva, a posebno ranjivih, pothranjenih grupa stanovništva. Indikator je dobro mjerilo procesa koji je potreban kako bi se podržalo ostvarivanje prava na adekvatnu hranu, mada ipak ne mora odražavati sadržaj i kvalitet programa dopunske ishrane i stvarnog sprovođenja takvih programa u cilju punog uživanja ovog prava. Indikator se usredsređuje na neuhranjeno stanovništvo i ne odražava sve brojnije slučajeve preferiranog unosa hrane, čija je posljedica u nekim zemljama gojaznost. Za takve slučajeve bilo bi poželjno da postoji poseban indikator o unosu hrane koji nadmašuje maksimalne kalorijske potrebe.

Primjeri odredaba relevantnih za pravo na hranu su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, čl. 25; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 11; Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 5 (e); Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 2, 12 (2) i 14 (2) (h); Konvencija o pravima djeteta, čl. 27 (3); i Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, čl. 28 (1).

Odnos učenika/ca i nastavnog osoblja u osnovnim i srednjim, državnim i privatnim obrazovnim institucijama

(npr. tabela o pravu na obrazovanje)

Definicija

Odnos učenika/ca i nastavnog osoblja ili stopa đaci / nastavnici predstavlja prosječan broj đaka koji dolaze na jednog nastavnika/cu na određenom obrazovnom stepenu u određenoj školskoj godini, na osnovu broja đaka i nastavnika. Nastavnike ili nastavne osoblje čini broj osoba koje su zvanično zaposlene u punom radnom vremenu ili određeni dio radnog vremena kako bi vodile i usmjeravale proces učenja učenika, bez obzira na njihove kvalifikacije ili mehanizam prenošenja znanja, tj. bez obzira na to da li je riječ o redovnoj nastavi na kojoj su đaci prisutni ili o nastavi na daljinu. U nastavno osoblje ne ubrajaju se osobe koje ne obavljaju aktivne nastavničke dužnosti (npr. direktori koji ne drže nastavu) i osobe koje rade povremeno ili volonterski.

Obrazloženje

Odnos broja đaka i broja nastavnog osoblja je važan indikator resursa koji određena zemlja ulaže u obrazovanje. Do određene mjere ovaj indikator može se tumačiti i tako da odražava kvalitativne aspekte obrazovne infrastrukture jedne zemlje. Nastavnici su najvažniji resurs u obrazovnoj sredini, naročito u osnovnom i srednjem obrazovanju. Stopa đak / nastavnik pokazuje mjeru u kojoj đaci imaju pristup nastavnom osoblju, i zato odražava važan element koji se navodi u odredbi, tj. može biti potrebno da države ulože napore kako bi ispunile svoju obavezu da djeca ostvaruju pravo na obrazovanje. Ovo je indikator procesa koji je u vezi s atributom prava na obrazovanje – „nastavni planovi i programi i obrazovni resursi“.

Metoda procjene

Indikator se izračunava dijeljenjem broja đaka koji na određenom stepenu obrazovanja pohađaju školu u redovnoj nastavi ili ekvivalent tog vremena, brojem „nastavnika“ koji su zaposleni u punom radnom vremenu ili ekvivalentu tog vremena, na tom obrazovnom stepenu i u sličnoj vrsti institucija, u određenoj školskoj godini. Neke metode prikupljanja podataka podrazumijevaju broj cjelokupnog nastavnog osoblja, a obzirom na to da cjelokupno nastavno osoblje uključuje i osobe koje obavljaju administrativne poslove i nastavnike koji rade u punom radnom vremenu i one koji rade dio radnog vremena, komparativnost može biti narušena jer udio nastavnika koji rade dio radnog vremena može varirati od zemlje do zemlje.

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvor podataka na nivou pojedinačne zemlje su administrativne evidencije o upisu u škole i registri osoblja, koje vode relevantni državni organi. Institut za statistiku Organizacije za obrazovanje, nauku i kulturu Ujedinjenih nacija (UNESCO) prikuplja i čini dostupnim informacije o stopi đak / nastavnik za osnovno i srednje obrazovanje na nacionalnom nivou, na osnovu podataka koje dostavljaju nacionalna ministarstva prosvjete ili nacionalne statističke agencije. Informacije se prikupljaju putem godišnjih upitnika i dostupne su na Institutu dvije godine nakon referentne godine. Iako informacije o ovom indikatoru nisu uređene na osnovu dezagregacije podataka za državne i privatne škole na međunarodnom nivou, takvi podaci bi inače trebali biti dostupni na nacionalnom nivou, a mogli bi biti korisni za izvještavanje u slučajevima gdje se mogu javiti značajne razlike u kvalitetu državnih i privatnih obrazovnih institucija u osnovnom i srednjem obrazovanju.

Periodičnost

Za većinu zemalja stopa đak / nastavnik dostupna je na godišnjem nivou.

Dezagregacija

Može biti korisno da se podaci o nastavnom osoblju i đacima razvrstavaju po polu, starosnoj dobi, ekonomskom i socijalnom položaju, etničkoj pripadnosti, manjinskom statusu, statusu pripadnika autohtonom narodu, boji kože, jeziku, vjeroispovijesti, nacionalnom i socijalnom porijeklu, migrantском statusu i invaliditetu. Osim razvrstavanja podataka koje se odnosi na sam indikator (osnovno/srednje obrazovanje, državne/privatne obrazovne institucije), može biti potrebno i dodatno razvrstavanje, naprimjer, prema regionu ili oblasti. Razvrstavanje

ANEKS I. > Listovi sa metapodacima o odabranim indikatorima

podataka prema seoskim/gradskim sredinama korisno je za procjenu mogućih dispariteta širom različitih regiona.

Komentari i ograničenja

Zbog poteškoća u izradi direktnih mjerila kvaliteta pruženog obrazovanja, ovaj indikator se koristi i kao sredstvo za procjenu kvaliteta obrazovanja, pod pretpostavkom da niža stopa učenja u odnosu na nastavno osoblje znači bolji pristup đaka nastavnim resursima. Niža stopa bi generalno podrazumijevala da nastavnik/ca potencijalno može posvetiti više pažnje pojedinačnim đacima, što dugoročno kao rezultat može imati bolji uspjeh đaka. Mogu postojati i situacije gdje takav zaključak ne mora biti tačan zbog problema odgovornosti i neefikasnog korištenja nastavnih resursa. Ipak, vrlo visoka stopa đaka u odnosu na nastavno osoblje svakako ukazuje na nedovoljnu stručnu podršku učenju, a naročito đacima koji dolaze iz nepovoljnijih situacija i sredina.

„Nastavno osoblje” odnosi se na stručno osoblje koje je direktno uključeno u podučavanje đaka. Ova klasifikacija podrazumijeva nastavnike koji izvode nastavu u učionicama, nastavnike za specijalno obrazovanje i druge nastavnike i nastavnice koji rade sa đacima i drže pun čas u učionici. U nastavno osoblje ubrajaju se i šefovi odjeljenja čije dužnosti uključuju određeni obim izvođenja nastave, ali ne i osoblje koje nije iz struke, a koje daje podršku nastavnicima u davanju uputstava đacima, kao što je osoblje koje asistira u nastavi i drugo paraprofesionalno osoblje.

Koncept stope đaka u odnosu na nastavno osoblje razlikuje se od koncepta veličine odjeljenja. Iako jedna zemlja može imati nižu stopu đak / nastavnik nego neka druga, to ne mora značiti da su odjeljenja manja u prvoj zemlji ili da u toj zemlji nastavnici đacima posvećuju više pažnje. Na odnos između stope đaci / nastavno osoblje i prosične veličine odjeljenja utiču i faktori kao što su razlike u dužini školske godine, broju časova koje učenici godišnje pohađaju u odjeljenju, vrijeme koje tokom godine nastavnici trebaju provoditi u izvođenju nastave, grupiranje đaka po odjeljenjima, i prakse vezane za učenje u timu. Ovaj indikator ne uzima u obzir razlike u pogledu kvalifikacija nastavnika, pedagoške obuke, iskustva i statusa, nastavnih materijala i različitih uslova u odjeljenju – faktore koji mogu uticati na kvalitet podučavanja/učenja.

Primjeri odredaba relevantnih za pravo na obrazovanje i ovaj indikator su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, čl. 26; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 13 i 14; Međunarodna konvencija o ukidanju svih obalika rasne diskriminacije, čl. 5 (e) (v); Međunarodna konvencija o zaštiti svih radnika migranata i članova njihovih porodica, čl. 30 i 43 (1) (a)-(c); Konvencija o pravima djeteta, čl. 23, 28 i 29; i Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 10 i 14 (2) (d).

INDIKATOR 12

Ubistva (s predumišljajem i bez predumišljaja), stopa na 100.000 stanovnika

(npr. tabela o pravu na život)

Definicija

Ovaj indikator se odnosi na slučajeve ubistva s predumišljajem i bez predumišljaja evidentirane u policiji na 100.000 stanovnika u jednoj godini. Ubistvo s predumišljajem definiira se kao namjerno prouzrokovana smrt jednog lica od strane drugog lica, uključujući čedomorstvo. Ubistvo bez predumišljaja definiira se kao nenamjerno prouzrokovana smrt jednog lica od strane drugog lica, uključujući ubistvo iz nehata i prouzrokovanje smrti opasnom vožnjom, ali isključujući smrtnu posljedicu u saobraćaju koja se dogodi bez krivične odgovornosti.

Obrazloženje

Počinioci navodnih ubistava biće adekvatno identifikirani, biće im suđeno i biće osuđeni u skladu sa nacionalnim i međunarodnim krivičnim odredbama i standardima ljudskih prava. Indikator do određene mjere daje sliku rezultata napora koje je potrebno da država uloži u cilju poštovanja i zaštite prava na život, u skladu sa članom 6 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i njegove razrade u općem komentaru br. 6 (1982) Komiteta za ljudska prava. Države trebaju preduzeti mjere kako bi spriječile i kaznile lišavanje

života vršenjem krivičnih djela. Indikator se može tumačiti tako da odražava napore koje država ugovornica ulaže kako bi sprovela preventivne mjere protiv ubistva (s predumišljajem i bez predumišljaja). Smanjenjem broja ubistava, država, u određenoj mjeri, preduzima adekvatne korake kako bi spriječila ili odgovorila na smrtne posljedice koje su posljedica kriminalnih napada i nehata. Riječ je o indikatoru ishoda koji je povezan s atributom prava na život – „proizvoljno lišavanje života“.

Metoda procjene

Indikator se izračunava kao ukupan broj ubistava (s predumišljajem i bez predumišljaja) podijeljen s ukupnim brojem stanovnika i pomnožen sa 100.000 (stapa ubistava = (broj/ stanovništvo)*100.000).

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvor i način prikupljanja podataka su nacionalne administrativne evidencije, naročito evidencije organa unutrašnjih poslova i pravosuđa (policija, domaće snage bezbjednosti, sudovi i zatvorske institucije). Podaci o ubistvima s predumišljajem prikupljaju se putem istraživanja Ujedinjenih nacija o trendovima kriminala i operacija sistema krivičnog pravosuđa, a prikuplja ih i UNODC u svojoj bazi podataka o „statistici ubistava“ koja se ažurira godišnje (vidjeti: www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/homicide.html, pristup stranici 2. jula 2012). Podaci o ubistvima također se mogu naći u izvorima o javnom zdravlju, kao što su izvori Svjetske zdravstvene organizacije (vidjeti: www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/estimatem_country/en/index.html i www.euro.who.int/en/what-we-do/data-and-evidence/databases/european-health-for-alldatabase-hfa-db2, pristup stranicama, 2.jul 2012).

Periodičnost

Indikator zasnovan na administrativnim evidencijama generalno je dostupan godišnje. Indikator zasnovan na istraživanjima UNODC-a je generalno dostupan svake godine ili svake dvije godine.

Dezagregacija (razvrstavanje)

Kako bi u potpunosti bile odražene sve razlike u smanjenju ubistava (s predumišljajem i bez predumišljaja), konceptualno je poželjna dezagregacija po vrsti krivičnog djela, polu, starosnoj dobi, ekonomskom i socijalnom položaju, etničkoj pripadnosti, manjinskom statusu, statusu pripadnika autohtonog naroda, boji kože, jeziku, vjeroispovijesti, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom ili socijalnom porijeklu, migrantskom statusu, invaliditetu, seksualnoj orijentaciji, bračnom i porodičnom statusu, mjestu boravka (region i seoska/gradska sredina) osuđenih i osoba koje su na izdržavanju kazne, kao i po tipu izrečene kazne. U praksi, većina zemalja obezbjeđuje podatke razvrstane po vrsti krivičnog djela, polu, starosnoj dobi i regionu.

Komentari i ograničenja

Podaci o ubistvima zabilježeni u nacionalnim administrativnim evidencijama i evidencijama organa unutrašnjih poslova i pravosuđa (npr. policija, sudovi, zatvori) mogu potcijeniti stvarnu zastupljenost ubistava ukoliko se koriste na površan način i ukoliko se iz njih izvode generalizirani zaključci za cijelu zemlju. Zvanične statistike o krivičnim djelima ne moraju uvijek biti precizne. Primjera radi, neka krivična djela nisu otkrivena, ili ukoliko je poznato da su izvršena, ne moraju biti prijavljena policiji. Neka krivična djela, iako su prijavljena, nisu zabilježena u policijskim evidencijama. Čak i krivična djela koja su zabilježena mogu biti klasificirana ili procesuirana na pogrešan način u različitim fazama.

Primjeri odredaba relevantnih za pravo na život su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, čl. 3; Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, čl. 6; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 12 (2) (a); Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 5; Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 2 i 12; Konvencija o pravima djeteta, čl. 6; Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica, čl. 9; i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, čl. 10.

INDIKATOR 13

Prijavljeni slučajevi prisilnih deložacija u izveštajnom periodu

(npr. tabela o pravu na adekvatno stanovanje)

Definicija

Indikator se odnosi na broj prijavljenih pojedinačnih slučajeva prisilne deložacije tokom referentnog perioda. „Prisilna deložacija“ definira se kao „trajno ili privremeno iseljenje protivno volji pojedinaca, porodica i/ili zajednica iz domova i/ili sa zemljišta gdje borave, bez obezbeđenja i pristupa odgovarajućim oblicima pravne ili druge zaštite“ (Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava, opći komentar br. 7 (1997)).

Obrazloženje

Komitet napominje da svako treba da ima određeni stepen sigurnosti posjedovanja imovine, koji garantuje pravnu zaštitu od prisilne deložacije, uznemiravanja i drugih prijetnji. Komitet iznosi tvrdnju da prisilne deložacije nisu u skladu sa zahtjevima Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (opći komentar br. 7 (1997)). Štaviše, imajući u vidu međuzavisnost svih ljudskih prava, prisilne deložacije često dovode do kršenja drugih ljudskih prava. Iako postoji očigledno kršenje prava predviđenih u Paktu, praksa prisilnih deložacija može rezultirati i kršenjem građanskih i političkih prava, kao što je pravo na život, pravo na bezbjednost ličnosti, pravo na nemiješanje u privatni život, porodicu i dom, kao i pravo na nesmetano uživanje imovine. Riječ je o indikatoru ishoda koji je povezan s atributom prava na adekvatno stanovanje – „sigurnost posjedovanja imovine“.

Metoda procjene

Indikator se izračunava kao broj svih prijavljenih slučajeva prisilne deložacije u određenom vremenskom periodu.

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvor podataka za ovaj indikator su evidencije koje vode nacionalna institucija za ljudska prava, nevladine organizacije (NVO), administrativne evidencije sudova i drugih pravosudnih organa, a u određenim slučajevima i evidencije upravnih organa odgovornih za praćenje rehabilitacije.

Periodičnost

Informacije o ovom indikatoru trebaju biti dostupne periodično. Tijela za praćenje sigurnosti posjedovanja imovine često dostavljaju informacije jednom godišnje.

Dezagregacija (razvrstavanje)

Kako bi imale smisla, informacije o ovom indikatoru trebaju biti razvrstane prema polu, starosnoj dobi (barem za djecu i mlade do 18 godina starosti), ekonomskom i socijalnom položaju, etničkoj pripadnosti, manjinskom statusu, statusu pripadnika autohtonog naroda, boji kože, jeziku, vjeroispovijesti, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom ili socijalnom porijeklu, migrantskom statusu, invaliditetu, seksualnoj orijentaciji, bračnom i porodičnom statusu, mjestu boravka (seoska/gradska sredina).

Komentari i ograničenja

Indikator može biti dobro ukupno mjerilo ostvarivanja određenih suštinskih elemenata prava na adekvatno stanovanje. Ipak, kao i svi indikatori koji su zasnovani na podacima o slučajevima kršenja ljudskih prava i koji zavise od više izvora informacija, i ovaj ne mora biti u potpunosti pouzdan. Može se potcijeniti (ili nekada, iako rijetko, čak precijeniti) učestalost prisilnih deložacija, ukoliko se podaci koriste na površan način za izvođenje generaliziranih zaključaka za cijelu zemlju. Štaviše, najčešće broj slučajeva koji su prijavljeni zavisi od stepena svijesti, pristupa informacijama, motivaciji i upornosti organizacija civilnog društva i medija u praćenju relevantnih događaja.

Prisilne deložacije događaju se kako u gradskim tako i u seoskim sredinama. Ulijeplavanje i renoviranje, pripreme za događaje velikih razmjera (kao što su veliki sportski događaji) i drugi događaji od „javnog interesa“ često se koriste kao opravdanja za prisilne deložacije u gradskim sredinama. U seoskim i udaljenim krajevima prisilne deložacije mogu se dogoditi zbog sprovođenja velikih razvojnih projekata (izgradnja infrastrukture, brana, puteva), rudarstva i drugih ekstraktivnih industrija, kao i druge aktivnosti iz domena industrije ili mjera za prisvajanje zemljišta.

ANEKS I. > Listovi sa metapodacima o odabranim indikatorima

Kada se dogodi prisilna deložacija, može se dogoditi i kršenje više ljudskih prava zbog (i) odsustva opravdanosti/zakonitosti deložacije i (ii) načina na koji je deložacija obavljena. Prema pravu ljudskih prava, nisu sve deložacije zabranjene. U nekim slučajevima, naprimjer, kada su deložacije izvedene tako da zaštite stanovnike koji žive u trošnim zgradama ili područjima u kojima postoji rizik od katastrofa, one mogu biti neizbežne, i čak mogu zaštititi ljudska prava. Ipak, čak i u takvim situacijama deložacije trebaju biti izvršene u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima.

Određena deložacija može biti legalna prema odredbama nacionalnog zakonodavstva, a da se prema međunarodnom pravu smatra nelegalnom. To se može dogoditi kada nacionalni zakoni nisu u skladu sa međunarodnim pravom i kada ne ispunjavaju međunarodne standarde. Neki od osnovnih principa koji trebaju biti ispunjeni su: (i) valjano opravdanje za projekat i činjenica da ne postoji alternativa za deložaciju; (ii) konsultacije sa zainteresiranim licima i zajednicom i njihovo učešće u kompletnom procesu; (iii) adekvatno obavještenje, odgovarajući postupak, efektivna i pravno regulisana naknada; (iv) zabrana mjera čija je posljedica beskućništvo ili pogoršanje uslova stanovanja i života; i (v) odredbe o adekvatnom preseljenju i/ili adekvatnoj odšteti pre izvršenja deložacije. Žene, djece, mladi, starije osobe, autohtoni narodi, pripadnici etničkih i drugih manjina, kao i drugi ranjivi pojedinci i grupe nesrazmjerno su izloženi posljedicama prisilnih deložacija. Žene iz svih grupa posebno su ranjive imajući u vidu stepen diskriminacije, bilo da je riječ o zakonima ili drugim oblicima diskriminacije, kojima su često izložene u vezi s imovinskim pravima (uključujući vlasništvo nad nepokretnom imovinom) ili pravima pristupa imovini ili stanovanju, kao i njihovu posebnu ranjivost kada je riječ o nasilju i seksualnom zlostavljanju u situaciji kada nemaju dom. Odredbe o zabrani diskriminacije sadržane u čl. 2 (2) i 3 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima nalažu dodatne obaveze vladama da osiguraju da se u situacijama u kojima dolazi do deložacija preduzmu mjere kako bi se osiguralo da se ne dogodi bilo koji oblik diskriminacije.

Specijalni izvjestilac Ujedinjenih nacija o adekvatnom stanovanju formulirao je osnovne principe i smjernice o deložacijama i raseljavanju zasnovanim na razvoju (A/HRC/4/18, aneks I). Neke institucije, kao što su Svjetska banka i Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD) također su usvojile smjernice o preseljenju i/ili ponovnom naseljavanju sa ciljem ograničavanja razmjera prinudnih deložacija i ljudske patnje s njima u vezi. Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava također prepoznaje zakonsku sigurnost imovine u svom općem komentaru br. 4 (1991) o pravu na adekvatno stanovanje: „Bez obzira na vrstu posjeda, sve osobe trebaju imati stepen sigurnosti imovine, koji garantuje zakonsku zaštitu od prisilnih deložacija, uznemiravanja i drugih prijetnji”.

Slijedeća dokumenta sadrže odrednice relevantne za ovaj indikator: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, čl. 25; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 11; Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 5; Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 14; Konvencija o pravima djeteta, čl. 27; Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica, čl. 43; i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, čl. 28.

INDIKATOR 14

Stope osuđenosti siromašnih optuženika koji su dobili pravno zastupanje kao srazmjerni stepeni osuda za optuženike koji su angažirali branioca po svom izboru

(npr. tabela o pravu na pravično suđenje)

Definicija

Indikator mjeri odnos stope osuđenosti za optužene koji su dobili besplatno pravno zastupanje i stope osuđenosti optuženih koji su imali pravno savjetovanje po svom izboru, za isto krivično djelo, tokom izveštajnog perioda. Iako bi mogla da se koriste dva odvojena indikatora za dvije stope osuđenosti, odnos dvije stope je korisniji.

Obrazloženje

Član 14 (3) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima predviđa da za optužena lica treba obezbijediti pravnu pomoć, i to u svim slučajevima gdje to zahtijevaju interesi pravde i besplatno ukoliko nemaju dovoljno sredstava da takvu pomoć plate. Komitet za ljudska prava u općem komentaru br. 32 (2007) navodi da „branilac koji je dodijeljen po službenoj dužnosti od nadležnih organa na osnovu ove odredbe mora biti efikasan u zastupanju optuženog”. Dalje, očigledna nesposobnost dodijeljenog branioca za posljedicu može imati odgovornost države. Riječ je o indikatoru ishoda koji se vezuje za atribut prava na pravično suđenje – „pristup i ravnopravnost pred sudovima”. Kao takav, indikator mjeri stepen u kom je ravnopravnost postignuta u praksi.

Metoda procjene

Indikator se izračunava kao odnos stope osuđenosti optuženih lica kojima je dodijeljeno pravno zastupanje i stope osuđenosti optuženih lica koja su imala branioca po svom izboru, za isto krivično djelo, tokom izvještajnog perioda. Stopa osuđenosti definiira se kao procenat lica koja su izvedena pred sudove i koja su osuđena. Od suštinske je važnosti da se ovaj indikator izračunava za dvije grupe optuženih lica za isto krivično djelo, imajući u vidu da stope osuđenosti mogu značajno varirati po vrsti krivičnog djela, u zavisnosti od prirode prijestupa i teškoća pri pribavljanju dokaza. Glavna krivična djela koja trebaju biti uključena u ovaj indikator su ubistva s predumišljajem, pljačke i provalne krađe.

Idealno, indikator bi trebao biti izračunat na osnovu kohorte, tj. procenat stope osuđenosti treba se računati za svaku grupu (siromašni i oni s izabranim braniocem) i treba odgovarati istim osobama koje su izvedene pred sudove, a potom osuđene ili oslobođene. Međutim, u praksi pribavljanje ovih podataka može biti teško, te se može koristiti ukupni prosjek. Primjera radi, ukupan broj (siromašnih) osoba koje su sudovi osudili za ubistvo s predumišljajem tokom jedne godine kao procenat ukupnog broja (siromašnih) osoba koje su tokom jedne godine izvedene pred sudove zbog ubistva s predumišljajem (gdje te dvije grupe osoba nisu nužno dvije iste grupe zbog, naprimjer, dužine trajanja suđenja).

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvori podataka su sudske evidencije i izvještaji tužilaštva na nacionalnom i subnacionalnom nivou. Ukoliko se kompiliraju, podaci bi trebali biti dostupni na godišnjem nivou.

Dezagregacija (razvrstavanje)

Podaci bi trebali biti razvrstani po vrsti krivičnog djela (npr. ubistvo, silovanje, napad, pljačka), stepenu postupka (prvo saslušanje ili žalba) i prema regionu ili administrativnoj jedinici. Indikator bi trebao također biti razvrstan po karakteristikama optuženog lica, posebno po polu, starosnoj dobi (barem za djecu ili mlade do 18 godina), ekonomskom i socijalnom položaju, etničkoj pripadnosti, manjinskom statusu, statusu pripadnika autohtonog naroda, boji kože, jeziku, vjeroispovijesti, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom ili socijalnom porijeklu, migrantskom statusu, invaliditetu, seksualnoj orijentaciji, mjestu boravka (seoska/ gradska sredina).

Komentari i ograničenja

Indikator predstavlja dobro mjerilo sposobnosti i efikasnosti dodijeljenih branilaca, a shodno tome i efikasno sprovođenja prava na pravično suđenje bez obzira na ekonomsku situaciju optuženog lica. Međutim, posebno u regionima ili državama sa malim brojem slučajeva ovaj indikator ne treba previše analizirati; svaki slučaj mora biti procijenjen pojedinačno. Ovaj indikator može se također koristiti zajedno sa indikatorom o prirodi i prosječnom trajanju konkretnih kazni koje izdržavaju siromašna optužena lica kojima je dodijeljeno pravno zastupanje i optužena lica koja su sama izabrala svoje branioca. Primjeri referenci relevantnih za pravo na pravično suđenje su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, čl. 10 i 11; Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, čl. 14 i 15; Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 5 (a); Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 2; Konvencija o pravima djeteta, čl. 12 (2), 37 (d) i 40; Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica, čl. 16 (5)–(9) i 18; I Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, čl. 13.

INDIKATOR 15**Stopa smrtnosti novorođenčadi**

(npr. tabele o pravu na hranu, pravu na život i pravu na uživanje najvišeg dostižnog standarda fizičkog i mentalnog zdravlja)

Definicija

Indikator se odnosi na smrtnost novorođenčadi prije napunjene jedne godine života na 1.000 živorođenih tokom određenog perioda

Obrazloženje

Kao mjerilo preživljavanja djece, stopa smrtnosti novorođenčadi predstavlja ključnu društvenoekonomsku statistiku za mnoga ljudska prava, uključujući pravo na život, pravo na zdravlje i pravo na adekvatnu hranu. Ovaj indikator može biti pod utjecajem širokog spektra ekonomskih, društvenih, političkih i ekoloških determinanti. Shodno tome, indikator će biti od posebne važnosti za praćenje rezultata mjera koje države ugovornice preduzimaju u ispunjavanju obaveza stvaranja povoljnijih i neophodnih uslova u kojima se stope smrtnosti novorođenčadi svode na minimum. Riječ je o indikatoru ishoda za pravo na život, pravo na zdravlje i pravo na adekvatnu hranu.

Metoda procjene

Indikator se izračunava kao broj smrtnih slučajeva novorođenčadi do jedne godine starosti na 1.000 živorođenih u toj godini. Broj smrtnih slučajeva se dijeli s brojem rođenja, a rezultat se množi sa 1.000.

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvori podataka na nivou pojedinačne zemlje su nacionalne administrativne evidencije, uključujući glavne statističke sisteme registracije i evidencije statističkih agencija, istraživanja pomoću uzorka, popis stanovništva i anketa istraživanja domaćinstava, kao i demografska i zdravstvena istraživanja. Svjetska zdravstvena organizacija prikuplja agregatne podatke u serijama za pojedinačne zemlje, zasnovane na administrativnim podacima i podacima dobivenim iz istraživanja. UNICEF također prikuplja serije podataka za pojedinačne zemlje putem svojih Studija višestrukih klaster pokazatelja (Multiple Indicator Cluster Survey (MICS)).

Periodičnost

Upošteno, indikator zasnovan na administrativnim evidencijama dostupan je svake godine, a indikator zasnovan na anketnim istraživanjima domaćinstava svakih tri do pet godina.

Dezagregacija (razvrstavanje)

Indikator treba biti razvrstan prema uzorku smrti, polu, ekonomskom i socijalnom položaju, etničkoj pripadnosti, manjinskom statusu, statusu pripadnika autohtonog naroda, boji kože, jeziku, vjeroispovijesti, nacionalnom i socijalnom porijeklu, migrantском statusu i invaliditetu. Pored toga, razvrstavanje po mjestu boravka (region, seoska/gradska sredina) suštinski je važno za rješavanje dispariteta u obrascu smrtnosti novorođenčadi u različitim regionima.

Komentari i ograničenja

Stopa smrtnosti novorođenčadi smatra se jasnijom procjenom nego što je to slučaj sa smrtnošću djece uzrasta do pet godina ako se informacije pribavljaju iz glavnih statističkih registaraka koji obuhvataju najmanje 90 % najvažnijih događaja u stanovništvu. Kada je riječ o anketnim istraživanjima po domaćinstvima, procjena smrtnosti novorođenčadi dobiva se neposredno (demografska i zdravstvena istraživanja) ili posredno (studija višestrukih klaster pokazatelja). Kada se procjenjuje posredno, smrtnost na uzrastu do jedne godine mora biti konzistentna sa procjenama smrtnosti djece do pet godina starosti. Djevojčice češće preživljavaju u odnosu na dječake tokom prvih pet godina života, uglavnom zbog bioloških razlika. To naročito važi za prvih nekoliko mjeseci života kada su najčešće postporođajni uslovi glavni uzrok smrti ili uzrok koji doprinosi smrti. Iako je dječiji mortalitet generalno viši za dječake nego za djevojčice, u nekim zemljama se događa da je biološka prednost djevojčica nadvladana rođno zasnovanom diskriminacijom. Ipak, smrtnost djece uzrasta do pet godina daje jasniju sliku efekta rođne diskriminacije nego smrtnost novorođenčadi, zato što su ishrana i medicinske intervencije važnije poslije prve godine života. U općem komentaru br. 14 (2000) o pravu na najviši dostižni standard zdravlja, Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava tumači da se „odredba za smanjenje stope mrtvorođenosti i stope smrtnosti novorođenčadi i za zdrav razvoj

ANEKS I. > Listovi sa metapodacima o odabranim indikatorima

djeteta" (đl. 12 (2) (a)) može razumjeti tako da zahtijeva primjenu mjera za poboljšanje zdravlja djeteta i majke, polnih i reproduktivnih zdravstvenih uslova, uključujući pristup planiranju porodice, preporodajnoj i postporodajnoj zaštiti, urgentnim akušerskim uslugama i pristup informacijama, kao i ulaganje resursa neophodnih za djelovanje u skladu sa tim informacijama." U općem komentaru br. 6 (1982) o pravu na život Komitet za ljudska prava zebilježio je da se pravo na život previše često shvatalo na suviše restriktivan način i da je za zaštitu tog prava potrebno da države usvoje pozitivne mjere. S tim u vezi, Komitet je iznio stav da bi bilo poželjno da države ugovornice preduzmu sve pozitivne mjere kako bi se smanjila smrtnost novorođenčadi i povećala očekivana dužina ljudskog vijeka, a naročito one mjere koje se odnose na sprečavanje pothranjenosti i epidemija.

Podaci dobiveni iz administrativnih izvora i anketnih istraživanja domaćinstava mogu dati previše niske procjene smrtnosti novorođenčadi. Također, važno je da se glavni uzroci smrtnosti pažljivo ispituju kako bi se utvrdio stepen u kom se smrtni ishod dogodio kao posljedica loše zdravstvene usluge, loših uslova za zdravlje novorođenčadi i zdravstvenih problema njihovih majki i/ili drugih razloga koje je teško predvidjeti, kako bi mjere javnih politika mogle biti na odgovarajući način formulisane u cilju rješavanja tog problema. Primjeri referenci relevantnih za ovaj indikator su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, đl. 3 i 25; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, đl. 10 i 12; Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, đl. 6; Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, đl. 5; Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, đl. 2, 12 i 14; Konvencija o pravima djeteta, đl. 6, 24 i 27; Međunarodna konvencija o zaštiti svih radnika migranata i članova njihovih porodica, đl. 9, 28 i 43; i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, đl. 10, 25 i 28. Ovo je indikator Milenijumskih ciljeva razvoja.

INDIKATOR 16

Broj beskućnika na 100.000 stanovnika

(npr. tabela o pravu na adekvatno stanovanje)

Definicija

Indikator se odnosi na broj beskućnika na 100.000 stanovnika u izvještajnom periodu.

Prema definiciji Odjeljenja za statistiku Ujedinjenih nacija (United Nations Statistical Division), postoje dvije široke kategorije beskućništva:

- (a) primarno beskućništvo (ili spavanje na otvorenom i život na ulici) – u ovu kategoriju ubrajaju se osobe koje žive na ulici ili bez krova nad glavom ili bez smještaja;
- (b) sekundarno beskućništvo – u ovu kategoriju mogu se ubrajati osobe koje nemaju stalno mjesto stanovanja, koje često borave u različitim tipovima smještaja (uključujući stanove, prihvatilišta ili drugi smještaj) i one koje obično borave u dugoročnim „prijelaznim” prihvatilištima ili sličnom smještaju za beskućnike. U ovu kategoriju ubrajaju se i osobe koje žive u privatnom smještaju, ali na popisu prijavljuju da nemaju „stalno mjesto boravka" (vidjeti: Principi i preporuke za popis stanovništva i stanovanja, prerađeno izdanje 2) (publikacija Ujedinjenih nacija, E.07. XVII.8) (Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses).

Obrazloženje

Beskućništvo je često simptom i uzrok siromaštva i socijalnog isključivanja. Ono prvenstveno predstavlja kršenje člana 11 (1) Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, koji priznaje pravo svakoga na adekvatan standard života, uključujući stanovanje i neprekidno poboljšanje životnih uslova. Beskućništvo može takođe voditi drugim kršenjima ljudskih prava koja proizilaze iz ranjivosti beskućnika i nedostatka bezbjednosti ličnosti. Kao što Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava navodi u općem komentaru br. 7 (1997), žene su izložene „posebnoj ranjivosti u odnosu na nasilje i seksualno zlostavljanje u situaciji beskućništva". Osobe koje se nalaze u situaciji beskućništva često nisu u stanju uživati svoje aktivno biračko pravo i pristup osnovnim uslugama. Indikator do određene mjere daje jasan prikaz stepena u kojem država pomaže priuštivo stanovanje i, s tim u vezi, stepena u kojem je učinila stanovanje pristupačnim. Riječ je o indikatoru ishoda koji je vezan za atribut prava na adekvatno stanovanje – „priuštivost stanovanja".

ANEKS I. >> Listovi sa metapodacima o odabranim indikatorima

Metoda procjene

Indikator se izračunava kao ukupan broj beskućnika u odnosu na ukupno stanovništvo i pomnožen sa 100.000.

Prikupljanje podataka i izvor

Glavni izvor podataka za ovaj indikator su administrativne evidencije države (registri) i pružalaca usluga za beskućnike (npr. privremenih prihvatilišta, ustanova za zdravstvenu i socijalnu zaštitu). Podaci se također mogu prikupljati iz popisa stanovništva i anketa o stanovanju na nacionalnom i subnacionalnom nivou.

Periodičnost

Generalno govoreći, podaci iz administrativnih evidencija dostupni su svake godine. Popis stanovništva se obično sprovodi na pet do deset godina, dok se anketa istraživanja domaćinstava obično sprovode na tri do pet godina.

Dezagregacija (razvrstavanje)

Indikator bi trebalo da bude dezagregiran po polu, starosnom dobu, ekonomskom i socijalnom položaju, etničkoj pripadnosti, manjinskom statusu, statusu pripadnika autohtonog naroda, invaliditetu, seksualnoj orijentaciji, bračnom i porodičnom statusu. Pored toga razvrstavanje podataka prema mjestu boravka (region, seoska/gradska sredina) korisno je za rješavanje dispariteta u pristupu stanovanju.

Komentari i ograničenja

Beskućništvo je često glavni uzrok a i posljedica složenih društvenih i ekonomskih problema. Beskućništvo može biti uzrokovano različitim i višestrukim faktorima, uključujući nedostatak priušnog stanovanja, investitorske špekulacije u oblasti stanovanja i zemljišta, privatizaciju građanskih usluga, etničke i oružane sukobe i stihijsku neplansku urbanizaciju. Ono je, također, u nekim situacijama povezano sa nedostatkom zemljišta, a postoji i sve prisutnija tendencija kriminalizacije beskućnika i povećanja nasilja nad njima (vidjeti E/CN.4/2005/48).

Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava u svom općem komentaru br. 4 (1991) precizira da države imaju obavezu efikasno pratiti situaciju u vezi sa stanovanjem, „žda obezbijede detaljne informacije o onim grupama u Š...Ć društvu koje su ranjive i koje su u nepovoljnom položaju kada je riječ o stanovanju“. U te grupe naročito se ubrajaju osobe i porodice koje se nalaze u situaciji beskućništva, osobe koje nemaju adekvatno stanovanje i koje nemaju neposredan pristup osnovnim životnim uslovima, osobe koje žive u „nelegalnim“ naseljima, osobe koje su izložene prisilnim deložacijama i grupe sa niskim primanjima“.

Nedostatak sigurnosti posjedovanja imovine i prisilne deložacije uslovi su koji mogu dovesti do beskućništva. U općem komentaru br. 7 (1997) Komiteta navodi se da „rezultat deložacije ne treba da vodi ka tome da pojedinci postanu beskućnici ili ranjivi u pogledu kršenja drugih ljudskih prava“.

Postoji više definicija beskućništva, od onih koje ovu pojavu definiiraju u užem smislu tako da obuhvataju samo osobe koje žive na otvorenom ili su bez skloništa, do šire definicije koja klasificira beskućnike prema njihovoj životnoj situaciji ili situaciji u vezi sa „domom“. Specijalni izvjesilac o adekvatnom stanovanju preporučuje korištenje šire definicije beskućništva, s obzirom na to da je uža definicija neadekvatna i ne prepoznaje da je element socijalne isključenosti dio iskustva osoba koje se nalaze u situaciji beskućništva (vidjeti E/CN.4/2005/48).

Australska kancelarija za statistiku identificira tri kategorije beskućništva: „primarno“ koje se odnosi na osobe bez konvencionalnog smještaja; „sekundarno“ koje se odnosi na osobe koje se često sele iz jednog privremenog skloništa u drugo; i „tercijarno“ koje se odnosi na osobe koje srednjoročno ili dugoročno žive u pansionima. Dodatnu kategoriju čine osobe u situacijama stanovanja koje se približavaju minimalnim standardima (npr. osobe koje žive u karavanima) (A/ HRC/4/18/Add.2).

Evropska federacija nacionalnih organizacija koje rade sa beskućnicima (The European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) razvila je tipologiju beskućništva i stambene isključenosti pod nazivom ETHOS. Njena definicija obuhvata četiri kategorije: bez krova, bez kuće, nesigurno stanovanje i neodgovarajuće stanovanje. Prema toj definiciji, osobe koje žive u uslovima nesigurnog stanovanja (npr. osobe koje su privremeno smještene kod porodice ili prijatelja, bespravno okupiraju zemljište, nemaju legalan zakup ili podzakup, ili žive pod prijetnjom deložacije i nasilja, u privremenim odnosno nekonvencionalnim strukturama, u neadekvatnom smještaju ili u uslovima krajnje prenatrpanosti) također su obuhvaćene ovom definicijom (vidjeti: www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=484, stranica posjećena 2. jula 2012).

Evrostat je također dao prijedlog radne definicije stambene uskraćenosti (uključujući beskućništvo), koja razlikuje primarno i sekundarno beskućništvo. Sekundarno beskućništvo obuhvata osobe koje žive u privremenim aranžmanima prihvatilišta koje vode javni organi ili NVO, bez zakupa zbog nepostojanja sopstvenog doma (npr. spavaonice, sobe ili garsonjere u zajedničkim objektima, hotelima ili pansionima, smještaju koji privremeno omogućuje prijatelji ili rođaci). (Vidjeti: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFF-PUB/KS-CC-04-008/EN/KSCC-04-008-EN.PDF, stranica posjećena 2. jula 2012).

Primjeri određaba relevantnih za pravo na adekvatno stanovanje su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, čl. 25; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 11 (1); Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 5 (e) (iii); Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 14 (2) (h); Konvencija o pravima deteta, čl. 27 (3); Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica, čl. 43 (1); i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, čl. 28 (1) i (2) (d).

ANEKS II

Baze podataka Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih organizacija – informacije o pitanjima ljudskih prava i o grupama stanovništva

Međunarodna organizacija ili program i odgovarajuća baza statističkih podataka

Glavna grupa stanovništva i primjeri povezanih ljudskih prava

➤ WomenWatch, United Nations Inter-Agency Network on Women and Gender Equality (www.un.org/womenwatch/directory/statistics_and_indicators_60.htm)	Žene
➤ United Nations Children's Fund (UNICEF), Statistics and Monitoring (www.unicef.org/statistics)	Djeca
➤ Childinfo (www.childinfo.org)	
➤ United Nations Department of Economics and Social Affairs (DESA), Ageing Data and Statistics (http://social.un.org/index/Ageing/DataonOlderPersons.aspx)	Starije osobe
➤ United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Statistics and Operational Data (www.unhcr.org/pages/49c3646c4d6.html)	Izbjeglice
➤ United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI) (www.unicri.it)	Pravo na život, pravo na fizički i moralni integritet, pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti, i prava u oblasti sprovođenja pravde
➤ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis)	
➤ International Crime Victims Survey (http://rechten.uvt.nl/icvs)	
➤ United Nations Surveys on Crime Trends and the Operations of Criminal Justice Systems (www.unicj.org/Statistics/WCTS/wcts)	
➤ Council of Europe Annual Penal Statistics (SPACE I and II) (http://www3.unil.ch/wpmu/space)	
➤ Inter-Parliamentary Union (IPU) PARLINE Database on National Parliaments (www.ipu.org/parline-e/parline-search.asp)	Pravo na učešće u javnom životu
➤ Women in National Parliaments (www.ipu.org/wm-e/world)	
➤ United Nations Population Division/DESA (www.un.org/esa/population/unpop.htm)	Prava u vezi sa imenom, identitetom, nacionalnošću i pravo na registraciju (upis u matičnu knjigu rođenih)
➤ United Nations Population Fund (www.unfpa.org/public/datafordevelopment/statistics)	
➤ International Labour Organization (ILO), Department of Statistics (www.ilo.org/stat)	Pravo na rad, pravo na pravične i povoljne uslove rada i pravo na socijalno osiguranje; sindikalna prava
➤ LABORSTA Internet (http://laborsta.ilo.org)	
➤ ILO Statistics and Databases (www.ilo.org/global/statistics-and-databases)	

Međunarodna organizacija ili program i odgovarajuća baza statističkih podataka

Glavna grupa stanovništva i primjeri povezanih ljudskih prava

▶ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization UNESCO Institute for Statistics (www.uis.unesco.org)	Pravo na obrazovanje, pravo na korištenje naučnih dostignuća i intelektualne svojjine; kulturna prava
▶ World Health Organization Statistical Information Systems (WHOSIS) (www.who.int/whosis)	Pravo na najviši dostižni standard fizičkog i mentalnog zdravlja
▶ Joint United Nations Programme for HIV/AIDS (UNAIDS) (www.unaids.org/en/dataanalysis)	Osobe sa HIV/AIDS
▶ Statistics Division of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAOSTAT) (http://faostat.fao.org) ▶ Overview of FAO databases (www.fao.org/corp/statistics)	Pravo na adekvatnu hranu
▶ United Nations Human Settlements Programme Urban Indicators (www.unhabitat.org/stats)	Pravo na adekvatno stanovanje

Dodatne baze podataka Ujedinjenih nacija i drugih **međunarodnih organizacija**

Organizacija

Baza podataka

- ▶ **United Nations Statistics Division (UNSD)**
(<http://unstats.un.org>)
- ▶ **United Nations Data** (<http://data.un.org>)
- ▶ **DISTAT, United Nations Disability Statistics Database** (<http://unstats.un.org/unsd/demographic/sconcerns/disability>)
- ▶ **Millennium Development Goals Indicators**
(<http://mdgs.un.org/unsd/mdg>)
- ▶ **Environment Statistics**
(<http://unstats.un.org/unsd/environment>)
- ▶ **Other Statistical Products and Databases**
(<http://unstats.un.org/unsd/demographic/products>)
- ▶ **World Bank**
(<http://data.worldbank.org>)
- ▶ **World Development Indicators**
(<http://data.worldbank.org/indicator>)
- ▶ **Living Standards Measurement Survey, Education Statistics (EdStats), Gender Statistics (GenderStats)**
(<http://econ.worldbank.org>)
- ▶ **United Nations Development Programme (UNDP)**
(www.undp.org)
- ▶ **Statistics in Human Development Reports**
(<http://hdr.undp.org/en/statistics>)
- ▶ **Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)**
(www.oecd.org)
- ▶ **OECD Statistics Portal, including social statistics, environment, tax and aid (development) statistics**
(www.oecd.org/statistics/)
- ▶ **Statistical Office of the European Union (Eurostat)**
(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)
- ▶ **Eurostat Statistics Database**
(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database)
- ▶ **United Nations Economic Commission for Europe (UNECE)** (www.unece.org)
- ▶ **UNECE Statistical Database**
(<http://w3.unece.org/pxweb/Dialog>)
- ▶ **United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP)** (www.unescap.org)
- ▶ **ESCAP Statistics**
(www.unescap.org/stat)
- ▶ **United Nations Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC)** (www.eclac.cl)
- ▶ **Statistical information (CEPALSTAT)**
(www.eclac.cl/estadisticas/default.asp?idioma=IN)
- ▶ **United Nations Economic Commission for Africa (ECA)** (<http://new.uneca.org>)
- ▶ **ECA Statistics**
(<http://new.uneca.org/acs>)
- ▶ **United Nations Economic and Social Commission for Western Asia (ESCWA)** (www.escwa.un.org)
- ▶ **ESCWA Statistics Division**
(www.escwa.un.org/divisions/main.asp?division=sd)

Referentna tačka

Prethodno određena vrijednost indikatora u odnosu na koju se može mjeriti napredak. Referentne tačke se mogu formulirati kao najniža vrijednost indikatora ili kao neposredni cilj (vrijednost kojoj se teži). Referentne tačke mogu biti zasnovane na normativnim ili na empirijskim razmatranjima. Za indikatore ljudskih prava referentne tačke se mogu izvoditi iz:

- Međunarodnih ili domaćih normi (npr. obaveza usvajanja akcionog plana za postepeno ostvarivanje obaveznog osnovnog obrazovanja, predviđena Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 14);
- Neposredni ciljevi koje određuju države i koji su predviđeni u javnim politikama na nivou pojedinačne zemlje (npr. nacionalni ciljevi, Milenijski ciljevi razvoja, procedura IBSA - indikator (Indicators), referentne tačke (Benchmarks), studije (Scoping) i procjene (Assessments));
- Referentne tačke koje se izvode iz poređenja vrijednosti indikatora kroz vrijeme, na različitim teritorijama ili za različite grupe stanovništva;
- Preporuke Ujedinjenih nacija i drugih organizacija (npr. smjernice Svjetske zdravstvene organizacije o imunizaciji djece, smjernice i standardi pristojnog rada Međunarodne organizacije rada).

Sistematska greška (vidjeti također "greška")

Sistematska greška u prikupljanju podataka koja rezultira odstupanjem mjerenih vrijednosti od njihove prave vrijednosti, u mjerama koje su konzistentne u veličini i smjeru, bilo da su više ili niže od tačnih vrijednosti. Greška se javlja kada se karakteristike određene populacije obuhvaćene okvirom uzorka koji se koristi za prikupljanje podataka razlikuju od karakteristika cijele populacije. Za razliku od slučajne greške, koja se izbalansira u prosjeku, sistematska greška (bias) sistematski iskrivljuje reprezentativnost rezultata. Mogući izvori sistematske greške su:

- Namjeran odabir (npr. operater namjerno izbjegava posjetiti izolovana domaćinstva);
- Greške u definiranju populacije koju treba anketirati (npr. telefonska anketa koja isključuje najsiromašnije, za koje je manje vjerovatno da imaju telefon; nepotpuni registri stanovništva);
- Nedobijanje odgovora (nemogućnost, odsustvo, odbijanje); i
- Ljudska greška (npr. navođenje pitanjima koja utiču na uzorak odgovora).

Popis (cenzus)

U principu, riječ je o popisivanju svih stanovnika/ca jedne zemlje ili neke druge teritorije, za razliku od statističkih anketnih istraživanja, gdje su ispitanici samo određena grupa stanovnika. Zemlje obično sprovode popise stanovništva, domaćinstava, poljoprivrednih ili industrijskih gazdinstava. Popis stanovništva se obično sprovodi na svakih 10 godina zbog složenosti i troškova njegovog organizovanja. Popis pruža osnovne podatke o ključnim karakteristikama stanovništva i o varijablama koje se ne mijenjaju u kratkom periodu.

Interval pouzdanosti

Procjenjeni opseg podataka uzorka o varijabli koja sadrži pravu vrijednost te varijable. Obično se navodi kao opseg od 95% vrijednosti unutar kojih se 95 puta od 100 može očekivati prava vrijednost varijable za cjelokupno stanovništvo. Veličina intervala pouzdanosti govori o tome s kolikom sigurnošću se može posmatrati prava vrijednost varijable – uži interval pouzdanosti podrazumijeva više sigurnosti. Interval pouzdanosti ima više smisla ukoliko se poveća veličina uzorka. Intervale pouzdanosti statistika zasnovanih na podacima uzorka obično daju proizvođači istraživanja.

Podaci

Karakteristike ili informacije, kvantitativne ili kvalitativne, prikupljene putem posmatranja. Agregacija ili kompiliranje podataka rezultira proizvodnjom statistika i indikatora.

Greška (vidjeti također: sistematska greška)

Greška je mjera odstupanja izmjerene ili procijenjene vrijednosti od prave vrijednosti indikatora. Greške mogu biti slučajne ili sistematske. Sistematske greške nazivaju se i „bias“. Slučajna greška ili greška uzorkovanja može se smatrati „odstupanjem uzorka od populacije iz koje je uzet“ i ona se pri uopćavanju gubi. Istraživanja pomoću metode uzorka gotovo uvijek su podložne greškama uzorkovanja. Kako se povećava veličina uzorka smanjuje se greška uzorkovanja. Ukupno odstupanje od procijenjene vrijednosti indikatora i prave vrijednosti je kombinacija greške uzorkovanja i sistematske greške. Činjenica da su greške uobičajene u statističkom radu ne znači da statistički indikatori nisu korisni. Uz dovoljno sredstava i odgovarajuće metodologije mogu se izraditi skoro „perfektni“ procjene pravih vrijednosti stanovništva. Kada se indikatori uporede kroz teritorije ili kroz vrijeme, odstupanja u posmatranim vrijednostima moraju se pažljivo tumačiti – ona mogu biti rezultat takve greške.

Džini (Gini) koeficijent

Uobičajeno mjerilo raspodjele bogatstva, dohotka ili potrošnje domaćinstava u određenom zemlji, izraženo u veličinama od 0 do 1 ili od 0 do 100, gdje 1 ili 100 označavaju potpunu nejednakost, a 0 potpunu jednakost.

Indikator (pokazatelj)

Informacija koja pokazuje stanje ili nivo određenog predmeta, događaja ili aktivnosti. On ukazuje na preovladavajuće okolnosti na datom mjestu ili trenutku u vremenu. Često se zasniva na nekom obliku kvantifikacije (npr. udio vakcinisane djece) ili kvalitativne kategorizacije (npr. ugovor ratifikovan/neratifikovan). U kontekstu ovog rada, indikator se može razmatrati kao indikator ljudskih prava ako se može dovesti u vezu sa standardima i normama ljudskih prava, ako odražava principe i pitanja ljudskih prava i ako se koristi za izradu procjena i praćenje unapređenja i implementacije ljudskih prava.

Pouzdanost indikatora (vidjeti također: i validnost indikatora)

Konzistentnost vrijednosti varijabla/indikatora, koju navode različiti proizvođači podataka kada koriste isti metod i izvor podataka.

Validnost indikatora Preciznost koju varijabla/indikator ima pri mjerenju onoga što nastoji izmjeriti. Ako neko ko ima 90 kg stane na vagu 10 puta i vaga pokaže vrijednosti 15, 250, 95, 140 itd, vaga nije precizna. Ako vaga stalno pokazuje 150 onda je ona precizna ali nije tačna. Ukoliko svaki put pokazuje 90 onda je mjerenje i pouzdano i validno, tj. i precizno i tačno.

Metapodaci

Podaci koji opisuju karakteristične detalje određenog indikatora. Oni obično uključuju informacije o definiciji, obrazloženju, metodu procjene, prikupljanju podataka i izvorima, dezagregaciji (razvrstavanju), periodičnosti, kao i komentare i ograničenja tog indikatora.

Indikatori učinka

U kontekstu upravljanja zasnovanog na rezultatima u razvojnim intervencijama, određenog programa ili drugog projekta koji u određenoj zemlji sprovodi određena organizacija, indikatori učinka odnose se na kvantitativne ili kvalitativne varijable koje omogućavaju verifikaciju promjena koje su rezultat intervencije ili pokazuju rezultate u vezi s onim što je bilo planirano i namjeravano.

Udio (srazmjer)

Odnos gdje je imenilac količina koja predstavlja određenu grupu stanovništva, a brojilac je samo podgrupa te grupe stanovništva. Udio poljoprivrednika koji koriste savjetodavne usluge, naprimjer, računa se kao broj poljoprivrednika koji koriste savjetodavne usluge, podijeljen ukupnim brojem poljoprivrednika. Pored toga, kada se srazmjert pomnoži sa 100 dobiva se procenat.

Indirektni indikatori (proxy)

Odnose se na predmet interesovanja na indirektnan način. Naprimjer, korištenje statistika o udjelu žena u parlamentima da bi se procijenilo učešće žena u javnom životu. Postoji više razloga za korištenje indirektnih indikatora: predmet interesovanja ne može se mjeriti direktno ili može ali je riječ o osjetljivom pitanju kao što je dohodak ili bezbjedan seksualni odnos, i može se dogoditi da nije isplativo prikupljati informacije o pravom indikatoru. Dobar indirektni indikator treba odmjeriti pouzdanost informacija sa jedne i potrebne napore/resurse potrebne za pribavljanje podataka, sa druge strane.

Kvalitativni indikator

U kontekstu ovog rada, indikatori izraženi kao narativni, po kategoriji i klasi, a zasnovani su na informacijama o predmetima, činjenicama ili događajima, koje je, u načelu, moguće direktno posmatrati i provjeriti (objektivni) ili na informaciji koja je percepcija, mišljenje, procjena ili prosuđivanje (subjektivni). Naprimjer: status ratifikacije međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima (binarni indikator: ratifikovan ili neratifikovan), i klasifikacija akreditacije nacionalnih institucija za ljudska prava od strane Međunarodnog koordinacionog komiteta za nacionalne institucije (A: u skladu sa Pariškim principima, B: nije potpuno u skladu sa Pariškim principima ili nije pružila dovoljno informacija na osnovu kojih se donosi odluka; i C: nije u skladu sa Pariškim principima).

Kvantili

Tačke odabrane na ravnomjernim intervalima u skupu sređenih podataka koji ih dijele na „n“ podgrupa jednakih dijelova. Kvantili su vrijednosti podataka koje označavaju granice između tih podgrupa. Naprimjer, ako je „n“ 5 ili 10, skup sređenih podataka je podijeljen na podgrupe od 5 (kvintila) i 10 (decila), tim redoslijedom. Ako je „n“ 2 onda je skup podataka podijeljen u 2 podgrupe, a vrijednosti podataka koje označavaju granicu između podgrupa naziva se medijana. Naprimjer, ako je medijana dohotka domaćinstva u određenoj populaciji 500 dolara, to znači da 50% domaćinstava zarađuje manje od 500 dolara, a 50% više od 500 dolara.

Kvantitativni indikator

U kontekstu ovog rada, indikatori izraženi u numeričkom obliku, koji koriste kategorije i klase kojima su dodijeljene numeričke vrijednosti, a zasnovani su na informacijama o predmetima, činjenicama ili događajima, koje je, u principu, moguće direktno posmatrati i verifikovati (objektivni) ili na informacijama koje su percepcija, mišljenje, procjena, prosuđivanje (subjektivni). Naprimjer: stopa smrtnosti majki i srazmjerni osoba koji se ne osjećaju bezbjedno. Drugi indikator se odnosi na ljude od 18 godina starosti, koji se nisu osjećali bezbjedno kada su sami, barem u jednoj od sljedećih situacija: kod kuće tokom dana ili noći, kada se sami kreću u svom susjedstvu ili kada koriste javni prevoz nakon što padne mrak. To uključuje i ljude koji nikada nisu bili sami barem u jednoj od navedenih situacija, jer se nisu osjećali bezbjedno.

Stopa (vidjeti i odnos) Promjena u vrijednosti ili u količini varijable, generalno po jedinici vremena ili u odnosu na jedinicu populacije. Naprimjer, promjena u vrijednosti varijable ili indikatora, koja se poredi sa svojom vrijednošću u ranijem vremenskom intervalu (stopa rasta zatvorske populacije tokom jedne godine). Slično tome, stopa kriminaliteta je broj počinjenih krivičnih djela (ili prijavljenih) u određenoj oblasti, prema populaciji iz te oblasti, obično izražena na 100.000 osoba godišnje.

Odnos

Odnos između dvije količine koje se mjeru u isto j jedinici, tako da broj koji se dobiva kao rezultat nema jedinicu. Naprimjer, odnos dječaka i djevojčica u osnovnim školama, koji se računa kao broj djevojčica u osnovnim školama podijeljen brojem dječaka u osnovnim školama. Bilo kakvu promjenu vrijednosti odnosa tokom vremena potrebno je pažljivo ispitati. Ona može biti posljedica promjena brojaca ili imenioca ili oba. Pored toga, u ovom slučaju može biti potrebno imati podatak i o odnosu dječaka i djevojčica koji su u uzrastu u kojemu se pohađa osnovna škola u određenoj populaciji, kako bi se procijenio pristup ili diskriminacija kojoj su izložene djevojčice. Indeks (broj) je odnos koji se koristi za izračunavanje relativne promjene vrijednosti određenog broja u odnosu na njegovu osnovnu vrijednost. Odnos se generalno množi sa 100, a vrijednost 100 se dodjeljuje osnovi indeksa. Indeksi se mogu koristiti za mjerenje promjena tokom vremena između jedne varijable ili nekoliko njih (kompozitni indeks). Jedan od primjera je indeks potrošačkih cijena, koji mjeri promjene maloprodajnih cijena fiksne potrošačke korpe robe i usluga kroz vrijeme.

Statističko anketno istraživanje (model uzorka)

Koristi se za prikupljanje neposrednih kvantitativnih i kvalitativnih informacija o podgrupama određene populacije. Za razliku od popisa, gdje se popisuju svi stanovnici, statističko anketno istraživanje ili istraživanje uz pomoć uzorka prikuplja podatke iz frakcije populacije koja se istražuje, s ciljem objektivnog izvođenja zaključaka za cjelokupnu populaciju. U tom pogledu, istraživanja zasnovana na uzorku su isplativa sredstva za prikupljanje informacija u situacijama gdje kompletno popisivanje nije izvodljivo ili gdje podaci iz administrativnih izvora nisu dostupni.

Nikada ne smijemo zaboraviti da iza svakog statističkog podatka stoji ljudska bića koja su rođena slobodna i jednaka, s dostojanstvom i pravima koja im pripadaju. Moramo nastojati da kroz robusne indikatore učinimo njihove priče o ljudskim pravima vidljivim - a pogotovo ako se radi o nemoćnim – te da ih iskoristimo tako što ćemo konstantno poboljšavati politike zaštite ljudskih prava i sistema implementacije kako bismo donijeli pozitivne promjene u ljudske živote.

Navii Pillay
Visoka komesarika za ljudska prava Ujedinjenih nacija

U korak s naporima Ujedinjenih nacija da promovišu univerzalne standarde i da što bolje zaštite pojedince od kršenja njihovih prava, ova publikacija Kancelarije Visokog komesara za ljudska prava Ujedinjenih nacija predstavlja praktična uputstva za pripremu kvantitativnih i kvalitativnih indikatora kojima će se poboljšati sistem mjerenja stanja ljudskih prava, i ostvarivanja prava, uključujući i prava na razvoj. Ova publikacija sadrži detaljan opis konceptualnog i metodološkog okvira za indikatore zaštite ljudskih prava, koji su proistakli iz preporuka međunarodnih i domaćih mehanizama za zaštitu ljudskih prava, i kojima se služi sve više aktera iz vladinog i nevladinog sektora. U cilju pružanja podrške partnerima koji teže ka poboljšanju stanja ljudskih prava na terenu, ova publikacija sadrži konkretne primjere indikatora za zaštitu velikog broja ljudskih prava – prava koja proističu iz Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima – kao i druge praktične instrumente i ilustracije. Ovaj Vodič će biti od koristi borcima za ljudska prava kao i donosiocima odluka, ljudima koji rade na razvojnim programima, statističarima i drugim ključnim akterima koji doprinose procesu kojim ljudska prava postaju stvarnost za sve.

